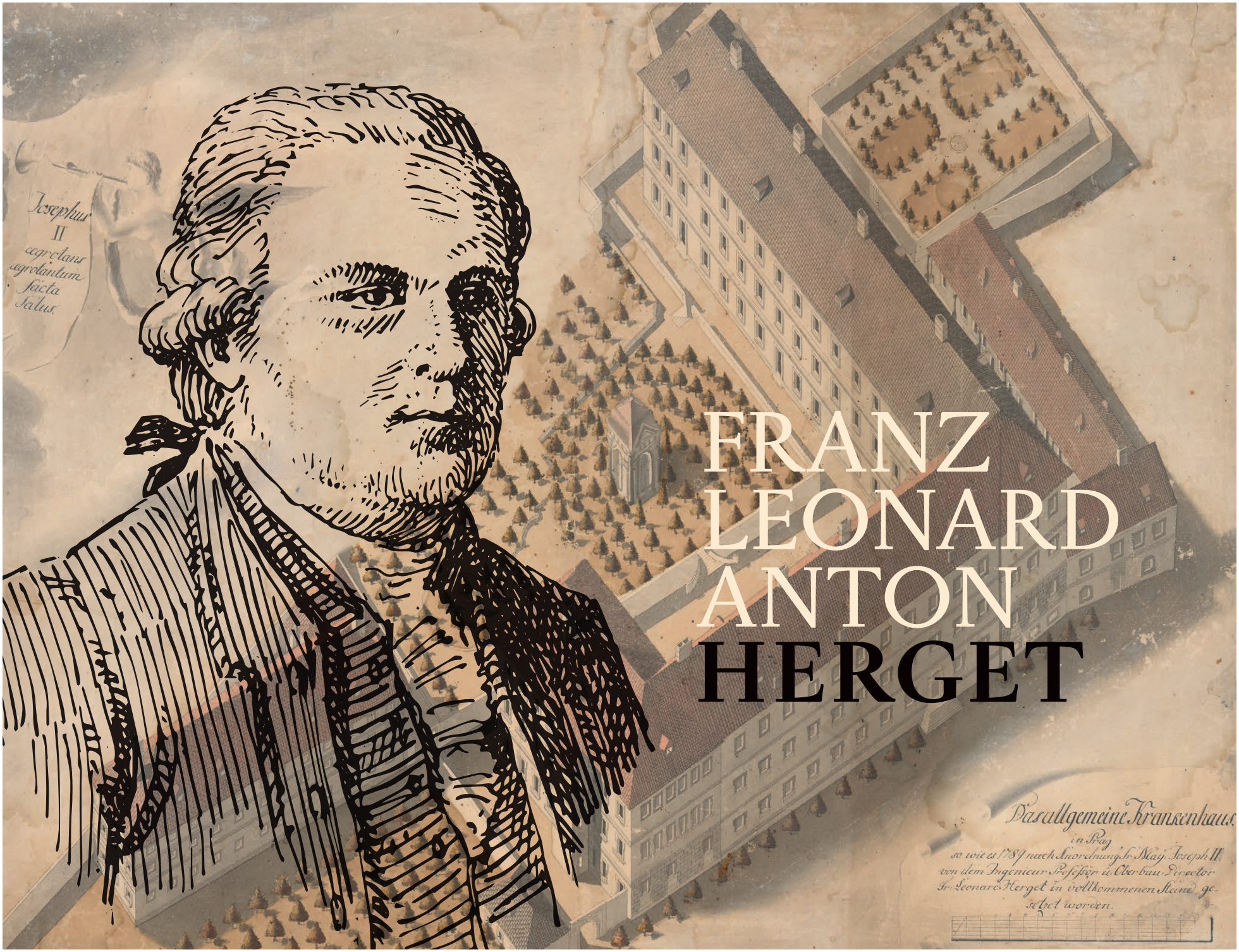

FRANZ LEONARD ANTON HERGET

1.manželka
Maria Anna roz. Manětínská
1749–1772
dcera domažlického rychtáře
a obchodníka se solí

1768

Franz Leonard Anton Herget
1741–1800

1780

Joseph Leonard von Herget
1772–1849
guberniální rada, povýšen do
šlechtického stavu

Barbora roz. Setzer
1789–1866
z Chebu

Maria Elisabetha
1785–1831

Einhart Danielis

Gubernialskontrol

Maria Terezia
1793–1848

Joseph von Herget
1812–1873
krajský komisař
v Litoměřicích

Berta roz. Malovetz
1821–?

Johann von Herget
1822–1895

Karl von Herget
1807–?

Franziska
1807–?

Antonia
1811–1837

Terezia
1816–?

Anton Herget
1819–1854
vedl cihelnu 1849–1854

Viktor von Herget
1844–1881

Sophia roz. Dittrich
1844–?

Anton Herget
1862–?
tovární radní

Sophia roz. Bamberg
1868–?

Franz von Herget
1876–?

2.manželka
Terezia roz. Trauschke
1761–?
ze Skalice u České Lípy

2.manžel
Joseph Zobel
1746–1814
stavitel, spolumajitel cihelny

Anton von Ottenburg

C. K. oberleitnant

Anton Leonard Herget
1789–1854
vedl cihelnu

Wilhelmina roz. Zobel
1791–1849

Maxmilian Herget
1823–1893
podnikatel, stavební hmoty, poslanec českého zemského sněmu, vedl cihelnu

1. manželka
Helena roz. Prorok
1842–1881
z Litoměřic

2. manželka
Sophia roz Dittrich
1844–?
vdova po Viktoru

Rudolph Herget
1820–1860
vedl cihelnu

Rosina
1818–?

Joseph Korb

Maria
1832–?

Wilhelmina
1864–?

Heinrich, rytíř z Hergetů
1860–1945
místodržitelský rada

Helena
1867–?

Rudolph Herget
1865–?

ČVUT
ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE

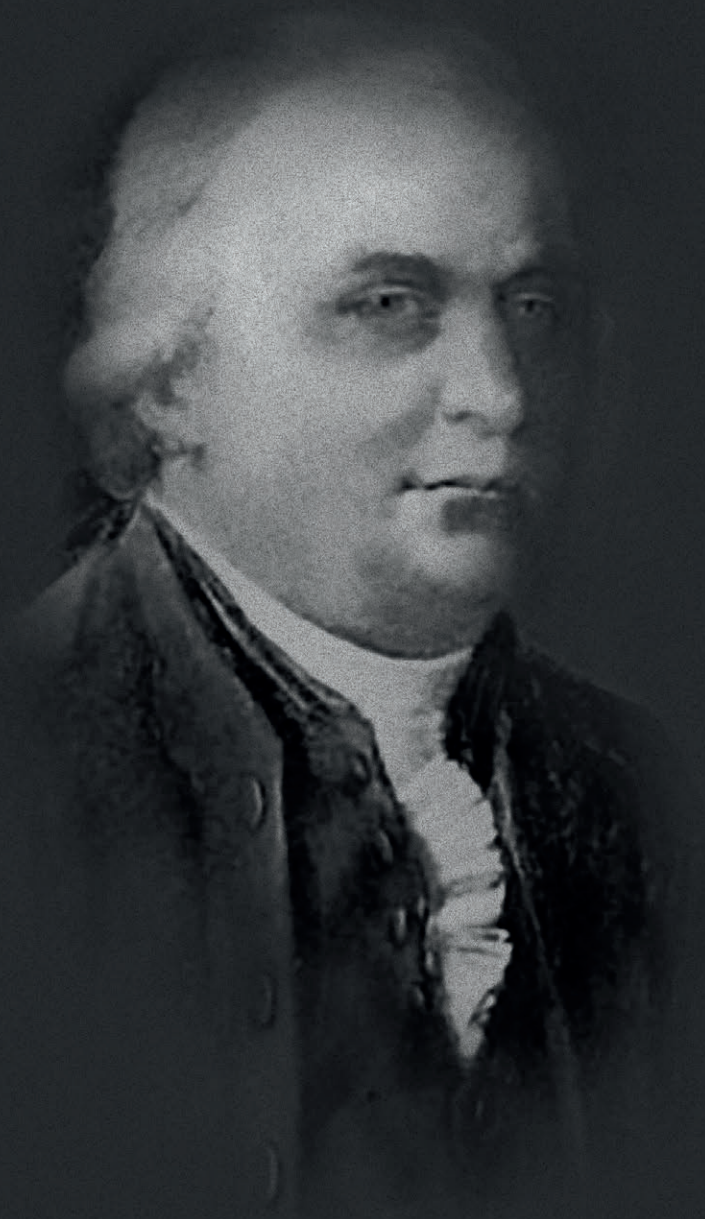

FRANZ LEONARD ANTON HERGET 1741—1800

Osvícenský inženýr očima pramenů

PhDr. Kamila Mádrová, Ph.D.
Mgr. Jiří Šoukal, Ph.D.
Mgr. Tatiana Vavřínková

Fig. 262.

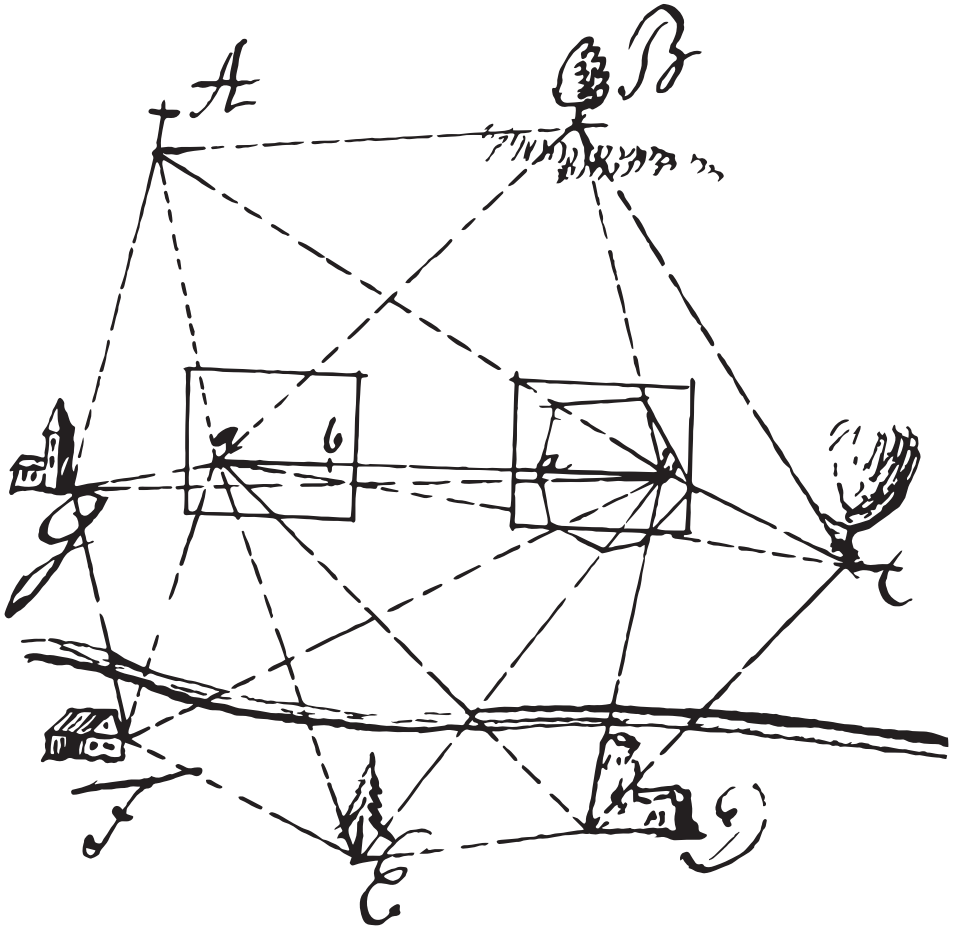

Slovo rektora

Vážení čtenáři,

v roce 2021 uplynulo 280 let od narození Franze Leonarda Antona Hergeta, po Ch. J. Willenbergovi a J. F. Schorovi třetího profesora Stavovské inženýrské školy, přímé předchůdkyně Českého vysokého učení technického. Ačkoliv jeho životní pouť nebyla dlouhá, zemřel v nedožitých 60 letech, ovlivnil mnohá technická odvětví v českých zemích 18. století. Byl vědcem, pedagogem a zvláště praktikem – matematikem, geodetem, geometrem, kartografem, mechanikem i stavitelem.

Jeho význam pro naši univerzitu je nepopiratelný. Položil pevné základy skutečné inženýrské školy, v jejíchž posluchárnách se vystřídali představitelé stavů, armády, úřednictva, ale i řemeslníků a rolníků. Přístup k technickému vzdělání tak poprvé otevřel širokým vrstvám, přičemž záleželo na zájmu a schopnostech jedince. Inženýrská škola získala za jeho vedení samostatné místnosti s knihovnou i kabinetem pomůcek a přístrojů.

Jako stavitel po sobě nezanechal pouze proslulou malostranskou Hergetovu cihelnu. Jeho autorství nesou zejména přestavby bývalých kostelů a klášterů na veřejné budovy, což je případ Všeobecné fakultní nemocnice na Karlově náměstí či nejstarší budovy pražské techniky v Husově ulici. Jeho stopy můžeme sledovat v základech pražské městské kanalizace i na pilířích Karlova mostu, jehož opravu po ničivé povodni řídil.

Podívejme se na následujících stránkách na působení tohoto významného inženýra osvícenské éry blíže, očima jedinečných dobových pramenů z několika českých archivů, které pečlivě shromáždili a touto formou zpřístupnili pracovníci Archivu ČVUT.

doc. RNDr. Vojtěch Petráček, CSc.
Rektor / České vysoké učení technické v Praze

Přednášky z geometrie od profesora Hergeta, které si v roce 1800 zapsal student Josef Novotný. NTK, 12 ručně psaných sešitů, sign. F 270.

Geometry lectures by Professor Herget as noted by the student Josef Novotný in 1800. NTK, 12 handwritten notebooks, sign. F 270.

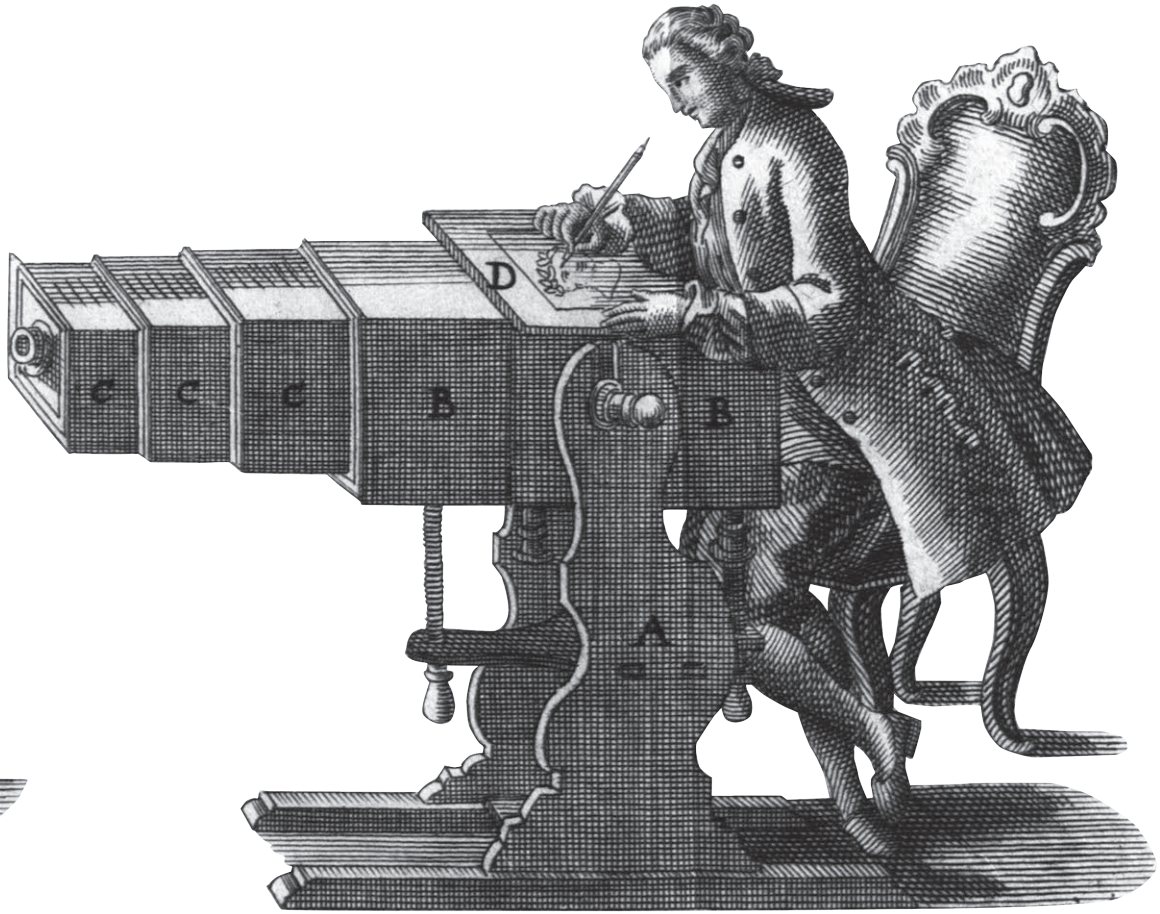
D
C
C
C
B
B
A

A Word from the Rector

Dear readers,

In 2021 two hundred and eighty years had passed from the birth of Franz Leonard Anton Herget, after C. J. Willenberg and J. F. Schor the third Professor at the Estates Engineering School, the direct predecessor of the Czech Technical University. Although his career was relatively brief and he died shortly before reaching 60, he influenced many technical disciplines in the Czech Lands during the 18th century. He was an academician, an educator, and especially a practical person – a mathematician, geodesist, cartographer, mechanic and builder.

His importance for our university is undeniable. He laid solid foundations for a real engineering school whose halls were filled with representatives of the Estates, army, bureaucracy, as well as craftsmen and peasants. He thus provided large echelons of society with access to technical education, depending on each individual's interest and abilities. Under his leadership, the Engineering School was allocated its own rooms with a library and a cabinet of teaching aids and instruments.

As a builder, the renowned Herget brick plant in Malá Strana, part of Prague, is not the only building left after him. His work can be seen especially in the redesign of former churches and monasteries into public buildings, as is the case with the General Faculty Hospital on Karlovo Square and the oldest building of the Technical University in Husova Street. His imprint can also be found in the foundations of Prague's municipal sewerage system as well as the pillars of Charles Bridge, the repair of which he directed after a devastating flood.

In the following pages let us take a closer look at the work of this important engineer of the Enlightenment period as seen in unique period sources from several Czech archives, elaborately gathered and presented in this form by the staff of the CTU Archives.

doc. RNDr. Vojtěch Petráček, CSc.
Rector / Czech Technical University in Prague

Dobový obrázek optických zařízení. [A Period Picture of Optical Equipment] SPENGLER, Joseph, Optick Catoptrick und Dioptrick in Zween Theilen, Augspurg 1775. NTK, sign. A 146.

Slovo úvodem

Když se řekne 18. století, vybaví se nám svět paruk, napudrovaných dam s obřími dekolty v rokokových krinolínách, třírohých klobouků, sladkých zákusků, tlustých andělíčků a Mozartovy hudby. Byla to ale také doba osvícenského myšlení, kdy se zpochybňovala do té doby neochvějná dogmata církve, a počala se budovat státní byrokracie. Učenci tehdy ještě dokázali pojmout několik vědních disciplín najednou, což se z pohledu dnešního člověka může zdát takřka nemožné, a někteří z nich věřili, že lze racionálním přístupem vybudovat lepší svět. Mezi takové patřil i Franz Leonard Anton Herget, třetí profesor Stavovské inženýrské školy, který za svůj relativně krátký život uměl fundovaně promluvit do množství technických oborů, vychovat řadu techniků a výrazně ovlivnit tehdejší podobu Prahy. Mezi české národní velikány se ale jako rodilý Němec, i když narozený v českých zemích, nezařadil. K jeho rozporuplnému obrazu navíc přispěl též jeho osobní podíl na zbourání Betlémské kaple, což mu národně orientovaná česká společnost i řada milovníků památek později měla za zlé.

V poslední době se však opět vrací do povědomí odborné veřejnosti, zejména díky Marku Lašťovkovi a Jitce Močičkové, kteří v nakladatelství Scriptorium vydali faksimile unikátního rukopisného plánu Prahy z let 1790–1791. Jeho ideovým otcem byl právě Franz Leonard Anton Herget, a proto publikace nese jeho jméno (Hergetův plán Prahy 1790/1791). Nechybí zde ale ani jeho důkladná biografie z pera Jitky Močičkové. Tato zdařilá práce nás však postavila před nesnadný úkol. Nemělo by smysl opakovat již publikovaná fakta, a proto jsme se rozhodli podívat se na osobnost Franze Leonarda Antona Hergeta očima pramenů. Naši práci jsme koncipovali především jako obrazové představení Hergetovy pozoruhodné osobnosti a jeho doby s akcentem na dobové materiály a ilustrace, což nám umožnilo objevit některé nové souvislosti. Kromě toho jsme obrazově zpřístupnili dokumenty mapující jeho pedagogickou činnost, z nichž některé jsou sice v literatuře o technické výuce v českých zemích často citované, ale v celé své podobě dosud nezveřejněné. Jiné postřehy jsme doplnili i z publikací vydávaných ještě za Hergetova života, například periodicky vydávaný Kaiserlich königlicher Schematismus für das Königreich Böheim. S ohledem na Hergetův původ jsme se rozhodli používat německou variantu jeho jména. Profesorova osobnost jistě přesahuje hranice českých zemí, proto jsme naši publikaci nechali přeložit také do anglického jazyka.

Jednotlivé kapitoly představují Hergeta v různých fázích jeho života, od studií přes aktivní věk až po jeho náhlou smrt v roce 1800. Zvláštní kapitola je věnována i jeho rodině a potomkům, kteří v průběhu 19. století zasáhli do dějin českých zemí jako státní úředníci, politici nebo majitelé cihelny, kterou spoluzaložil právě Franz Leonard Anton Herget. Kapitoly nejsou příliš rozsáhlé a na mnohé se v této publikaci nedostalo. Přesto jsme se pokusili ukázat plastický obraz jeho mimořádné osobnosti v různých rolích, v nichž během svého života vystupoval. Je zde proto zobrazen jako pedagog, kartograf, stavitel, hospodář, učenec, vynálezce, ale také jako veřejně činná osoba.

Za odbornou pomoc i za zapůjčení obrazových příloh děkujeme Archivu hlavního města Prahy, Národnímu archivu, Ústavu dějin a Archivu Univerzity Karlovy, Archivu Národního muzea, Archivu Národního technického muzea, Národní knihovně

České republiky, Národní technické knihovně, Státnímu oblastnímu archivu v Plzni, Archivu TU Wien a Slovenskému národnému archívu – špecializovanému pracovisku Slovenský banský archív v Banské Štiavnici, jmenovitě pak Jitce Močičkové, Aleně Lehnerové a Jacobu Sadílkovi a překladatelům Hynku Zlatníkovi, Stevu Colemanovi, Friedrichu Klehrovi, Marku Brčákovi a Marii Mladě Ondrášové. Zvláštní poděkování patří rodině Vostřelových, přímým Hergetovým potomkům, kteří dodnes uchovávají jeho odkaz.

Kamila Mádrová, Jiří Šoukal, Tatiana Vavřínková

Introductory Word

When we speak of the 18th century, we think of wigs, powdered ladies with deep décolletages in Rococo crinolines and tricorn hats, sweet desserts, plump cherubs, and Mozart's music. But it was also the time of enlightenment thinking, when ecclesiastical dogmas, staunch until then, began to be questioned, and state bureaucracy began to be established. The academicians of the time were able to master several academic disciplines at once, which seems almost impossible for us today, and some of them believed that a better world can be made through reason. Among them was Franz Leonard Anton Herget, the third Professor of the Estates Engineering School who, during his relatively short life, was able to soundly influence many technical disciplines, educate a number of technicians, and make a great mark on the appearance of Prague at the time. However, born as a German, even though in the Czech Lands, he never became a Czech national figure. Moreover, the conflicting image of this man was further enhanced by his personal involvement in the demolition of Prague's Bethlehem Chapel, which he was later rebuked for by the nationally biased Czech society as well as many heritage enthusiasts.

However, he has recently begun to be remembered in academic circles, especially owing to Marek Lašťovka and Jitka Močičková, who, in Scriptorium Publishers, issued a reprint of the unique hand-drawn map of Prague from 1790–1791. This plan was conceived by Franz Leonard Anton Herget, and the publication is therefore named after him (Hergetův plán Prahy 1790/1791 [Herget's Plan of Prague 1790/1791]). It also includes his thorough biography by Jitka Močičková. This diligent work has actually made our job a very difficult task. It would be meaningless to repeat what has already been published. We therefore decided to look at Herget's personality as seen in the archival resources. Our work is conceived primarily as a visual presentation of the remarkable Herget and his time, with an emphasis on period materials and illustrations which helped us to discover certain other implications. We also present documents that follow his pedagogical work, some of which are often quoted in the literature on the teaching of technical disciplines in the Czech Lands but have never been published as an entire collection. Other facts are taken from publications issued during Herget's life, for instance Kaiserlich königlicher Schematismus für das Königreich Böheim, which was published every year. Given Herget's origin, we opted to use the German form of his name. The Professor certainly transcends the boundaries of the Czech Lands, and so we have decided to have this book translated into English.

The chapters of this book present Herget at various stages of his life, from his studies through his active age, to his sudden death in 1800. There is also a special chapter about his family and descendants who in the 19th century influenced the history of the Czech Lands as state officials, politicians or owners of the brick plant that Franz Leonard Anton Herget had helped to found. The chapters are not very long and much is missing from this publication. Despite that, we have tried to give a vivid picture of this extraordinary figure in various roles during his life. He is portrayed here as an educator, cartographer, builder, manager, academician, inventor, and also a man involved in public affairs.

Our thanks for special assistance as well for lending us visual materials go to the Prague City Archives, National Archives,

Institute of the History and Archive of Charles University, National Museum Archive, National Technical Museum Archive, the National Library of the Czech Republic, the National Technical Library and State Regional Archives in Plzeň, Archiv der Technischen Universität Wien, Slovak National Archives – special division of Slovak Mining Archives, namely Jitka Močičková, Alena Lehnerová and Jacob Sadílek, and the translators Hynek Zlatník, Steve Coleman, Friedrich Klehr, Marek Brčák and Maria Mlada Ondrášová. Our special thanks go to the Vostřel family, the direct descendants of Herget who preserve his legacy to this day.

Kamila Mádrová, Jiří Šoukal, Tatiana Vavřínková

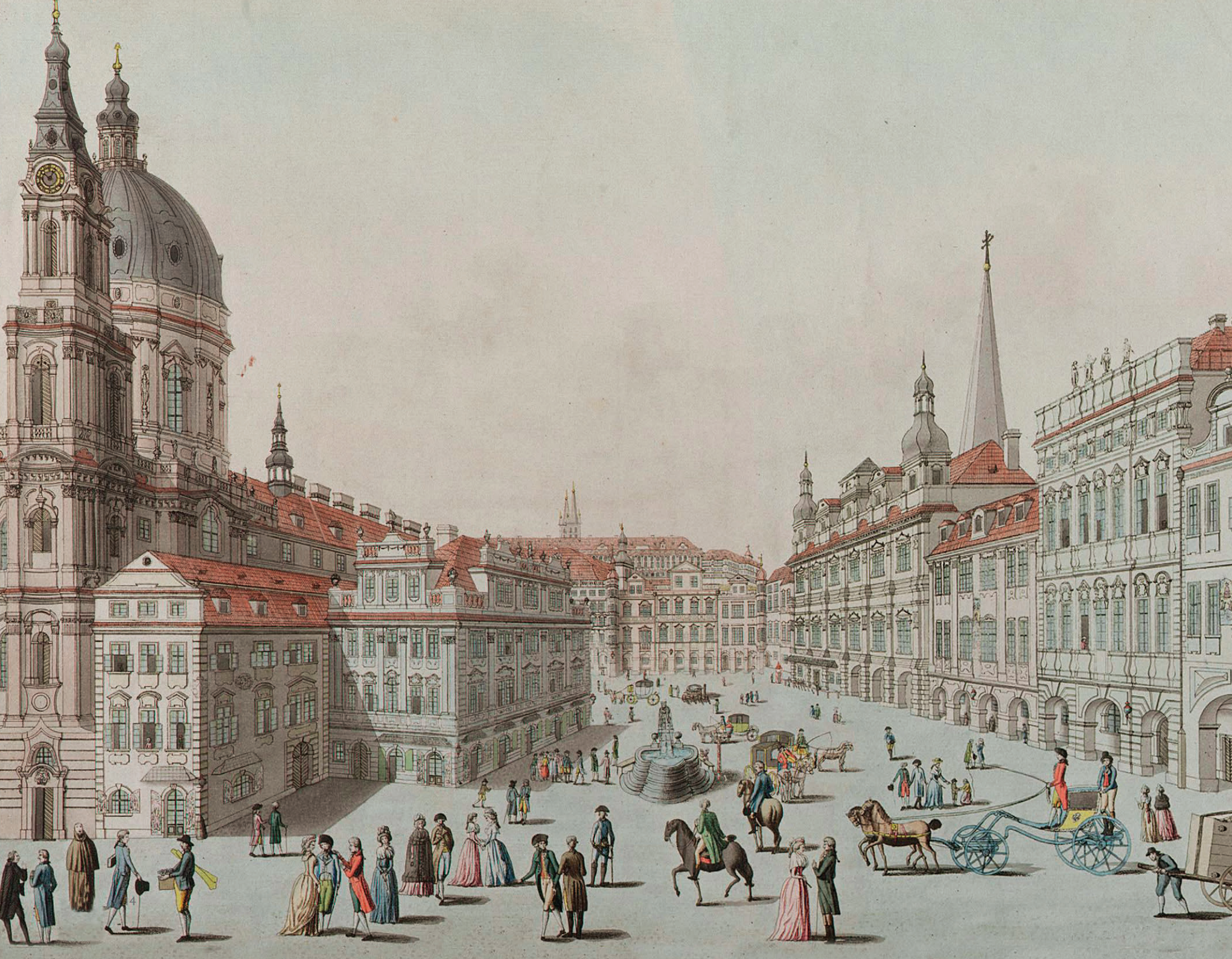

Doba Franze Leonarda Antona Hergeta

Franz Leonard Anton Herget se narodil roku 1741 v Andělské Hoře nedaleko Karlových Varů. Většinu života ale prožil v Praze, kde také 1. října 1800 zemřel. Žil za vlády čtyř panovníků (Marie Terezie, 1740–1780, Josefa II., 1780–1790, Leopolda II., 1790–1792 a Františka II. (I.), 1792–1835), jejichž vládnoucí styly se do značné míry odlišovaly a výrazně ovlivňovaly atmosféru v zemi i možnosti uplatnění technicky orientovaných vzdělanců. Byla to doba rozsáhlých reforem, společenských změn a také proměn myšlení, díky kterým lze konec 18. století chápat jako zrození moderní éry evropské civilizace.

Panování Marie Terezie začalo válkami o uznání jejího nástupnictví, které se táhly řadu let. Za tu dobu se přes české území přehnalo několik cizích armád. V rámci bavorsko-rakouského konfliktu byla Praha dokonce v letech 1741–1742 okupována francouzskými, bavorskými a saskými jednotkami a české stavy provolaly bavorského kurfiřta Karla Albrechta českým králem. Až mohutnou protiofenzivou si Marie Terezie zajistila svou korunovaci na českou královnu v roce 1743. Po jejím nástupu na trůn začalo vyšetřování všech, kteří podporovali Karla Albrechta. Prověřování se dočkala i univerzita a příslušníci akademické obce, kteří v době bavorské okupace žádali obnovení výuky. Nakonec však byla většina z nich omilostněna. Boje mladé panovnice o Slezsko s Pruskem a dále v Itálii a v Porýní pokračovaly až do uzavření cášského míru v roce 1748. Přestože Marie Terezie svoji vládu uhájila, průběh války, během níž se ukázala vnitřní organizace habsburské monarchie jako neefektivní, se stal impulsem k zahájení rozsáhlých reforem, které měly posílit stát a vstoupily do dějin jako reformy tereziánské. Od roku 1749 se nově sjednocovala finanční a politická správa a zanikla dosud samostatná česká dvorská kancelář, která se spojila se svou rakouskou obdobou. Vzniklo tak společné direktorium pro veřejné a kamerální záležitosti, jež zahájilo postupnou centralizaci rozlehlého soustátí. V návaznosti na to se omezovala autonomie jednotlivých částí monarchie, krajská hejtmanství se stávala státními úřady apod. Sjednocovaly se míry, váhy a platidla, které se do té doby v různých částech monarchie lišily, později se zaváděly i první papírové peníze, tzv. bankocetle. Na prvním místě měl být vždy společný stát. To se projevilo i při vytváření tzv. tereziánského katastru z roku 1757, který měl za úkol evidovat veškeré pozemky a nebrat přitom ohled na církevní nebo panské majetky.

Po sedmileté válce, která probíhala v letech 1756–1763 a přinesla též několik bitev na českém území, zejména střety s pruským vojskem u Štěrbohol a u Kolína (obě 1757), si obyvatelstvo opět vydechlo od válečných útrap a osvícená panovnice mohla v reformách pokračovat. V roce 1763 bylo vytvořeno české zemské gubernium se sídlem v Praze, které se stalo nejvyšším správním orgánem v Čechách. Pod ním pak v druhé polovině 18. století fungovaly mnohé úřady, které měly zajistit efektivnější správu, a také se dostávalo pozornosti různým odborným komisím, jež měly modernizovat zaostávající stát. Hlubokými reformami procházelo soudnictví, lékařství i oblast vzdělávání, jehož význam se Marie Terezie snažila posílit vydáním Všeobecného školského řádu, kterým se zaváděla všeobecná školní docházka pro děti od 6 do 12 let. Výrazněji se začalo rozvíjet vědecké

Malostranské náměstí, rok 1794, AMP, Sbírka grafiky , sign. G 137 a.

Malostranské Square, 1794, AMP, Collection of graphic Art, sign. G 137 a.

a kritické myšlení a v souvislosti s tím ztrácel na univerzitě vliv jezuitský řád. Teologická hlediska mizela z výkladů exaktních věd a latina jako vyučovací jazyk ustupovala němčině, výjimečně se na univerzitě objevila i čeština. V českých zemích se zásluhou Josefa Steplinga a jeho následovníků rozvinulo v druhé polovině 18. století vědecké bádání na poli astronomie, matematiky a fyziky, později se začaly rozvíjet i další obory (např. mineralogie, meteorologie, inženýrské vědy). Vznikaly různé učené, vědecké a hospodářské instituce, které chtěly rozšířit lidské poznání, ale také řešit zcela praktické problémy, například v zemědělství. Impulsem k tomu byla i neúroda na počátku sedmdesátých let 18. století, která uvrhla venkovské obyvatelstvo do obrovské bídy a vedla dokonce k nechvalně známému konfliktu sedláků s císařskou armádou v bitvě u Chlumce nad Cidlinou v roce 1775. Zejména syn Marie Terezie Josef II. si uvědomoval neudržitelnost situace některých svých poddaných, a proto prosadil řadu úlev a nařízení, která měla zlepšit jejich životní úroveň.

Výrazným rysem doby byl ale i určitý odklon od církve, který mimo jiné vedl ke zrušení jezuitského řádu v roce 1773 ve většině evropských zemí. Za vlády Josefa II., který už od roku 1765 působil jako spoluvladař své matky a od roku 1780 panoval sám, se ještě posílily některé reformní tendence. Josef II. se zasazoval o větší centralizaci státu a omezení moci církve i šlechty, například ukončil činnost českého zemského výboru. Rušil kláštery a podporoval bourání zbytečných kostelů, místo nichž chtěl vybudovat modernější síť sociální a zdravotnické péče. Nerozpakoval se ani využívat historické památky jako vojenské sklady, pokud se to jevilo účelné. Nechal zpracovat nový, tzv. josefínský katastr, který měl napomoci efektivnějšímu zdanění půdy. Pod vlivem francouzské osvícenské filozofie se snažil vylepšit život svých poddaných, inicioval stavbu nemocnic, zrušil nevolnictví a tolerančním patentem zaváděl omezenou náboženskou svobodu. Usiloval o omezení dědičných privilegií šlechty, přednost měly mít schopnosti před původem. Veškerou svou reformní snahou směřoval k posílení státu, v mnoha případech ale odstraňoval i tradiční instituce nebo zvyky (rušil například některé svátky), což vedlo k odporu šlechty, církve i některých poddaných. Jeho nástupce a bratr Leopold II. za své krátké vlády proto některé reformy zrušil a pokusil se protichůdné požadavky řešit kompromisem. To už ale mezitím vypukla ve Francii revoluce, která smetla starý řád. Kombinace osvícenských požadavků na rovnost a svobodu lidí, na demokratizaci společnosti, odvrhnutí církevního tmářství nebo na svobodu tisku se protnula s katastrofální ekonomickou situací nižších vrstev, což vedlo k pádu dosavadních elit. Francouzská revoluce na jednu stranu přinesla Deklaraci práv člověka a občana, svobodné volby ve Francii a ideu rovnosti, volnosti a bratrství, zároveň ale uvedla do veřejného života bezprecedentní násilí a moderní politický teror. V revolučním období ve Francii (1789–1799) docházelo k politickým atentátům, hromadným popravám a masakrům i k popravě krále a královny.

V dubnu 1792 vyhlásilo francouzské Zákonodárné národní shromáždění Rakousku válku, a tím započala pětiletá válka mezi Rakouskem a Pruskem na straně jedné a revoluční Francií na straně druhé. V čele monarchie již tehdy stál Leopoldův syn František II. (od roku 1804 jako rakouský císař František I.), zastánce tradičního stavovského uspořádání a odpůrce revolučních novot. František investoval množství prostředků a energie nejen do boje s Francouzi, ale snažil se i na domácí půdě potlačit veškeré sympatie s revolučními myšlenkami. Nechal stíhat a trestat podporovatele revolucionářů a zároveň šířit protirevoluční a protifrancouzskou propagandu. V rámci těchto snah omezoval různé vzdělanecké spolky, mezi nimi i svobodné zednáře, které v roce 1795 zakázal. Bratrství svobodných zednářů přitom vznikala ve velkém počtu již za Marie Terezie a mezi jejich podporovatele se řadil i její manžel a císař Svaté říše římské František Štěpán Lotrinský. Jednotliví členové lóží měli dokonce značný vliv na modernizaci země. V devadesátých letech 18. století však

dřívější reformní a racionalizační snahy ustupovaly do pozadí a v monarchii dominovaly konzervativní síly. Po skončení první války s revoluční Francií (1792–1797), ve které Rakousko ztratilo vliv v Itálii a oblast jižního Nizozemí (dnešní Belgie), se státní spojenectví přeskupila a chystal se další ozbrojený konflikt. V průběhu války tzv. druhé koalice (Rakousko, Velká Británie, Rusko) proti Francii Franz Leonard Anton Herget zemřel, a tak již nebyl svědkem další rakouské porážky ani následujících napoleonských válek, které významně poznamenaly dějiny Evropy.

Vyobrazení Andělské Hory. SEDLÁČEK, August: Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl 13, Plzeňsko a Loketsko. Praha: F. Šimáček, 1905 (ilustrace Karel Liebscher a V. Král z Dobré Vody).

Picture of Andělská Hora. SEDLÁČEK, August: Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl 13 [Castles, Palaces and Fortresses of the Kingdom of Bohemia. Part 13], Plzeňsko a Loketsko. Praha: F. Šimáček, 1905 (illustrations by Karel Liebscher and V. Král of Dobrá Voda).

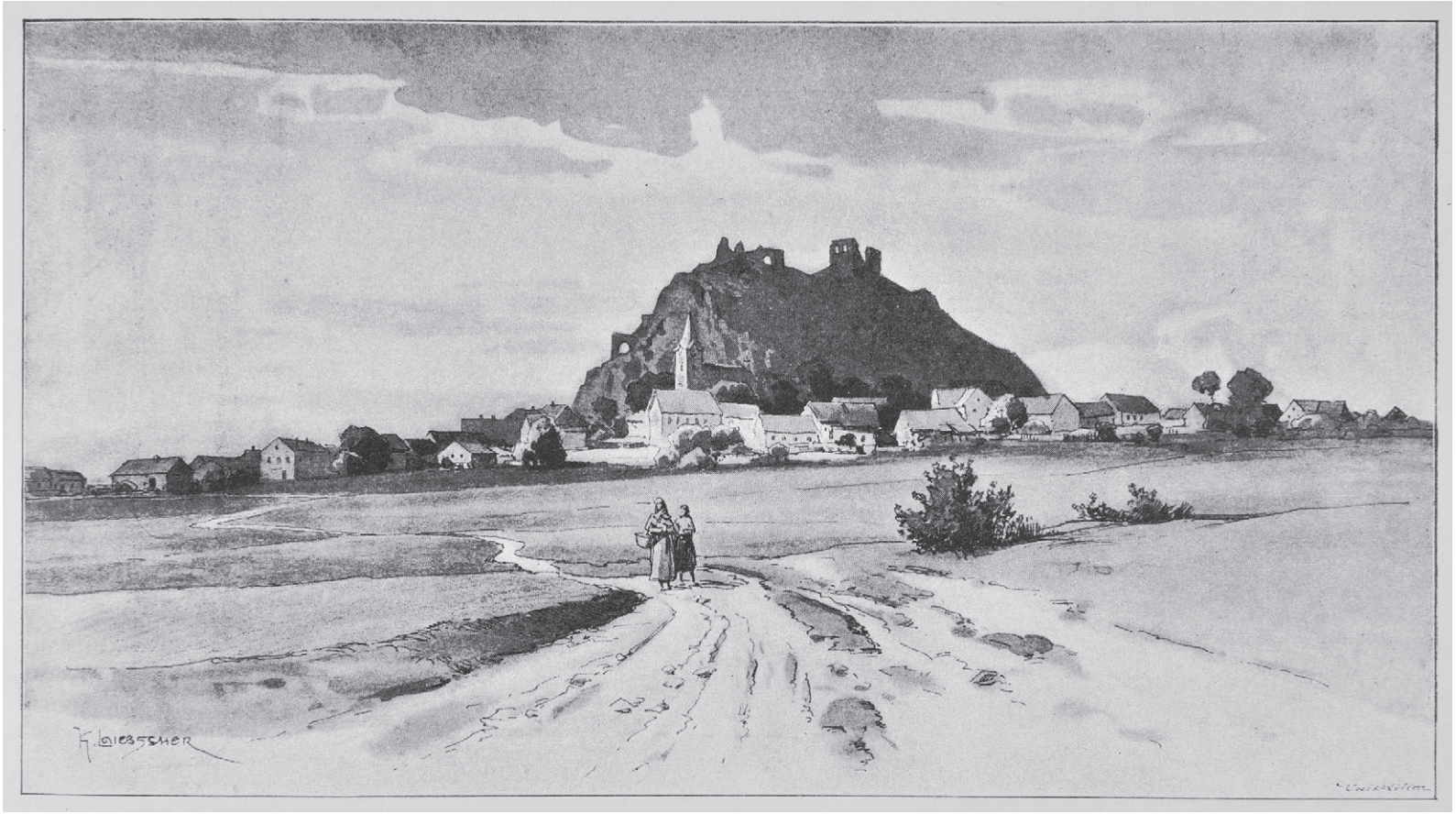

The Era of Franz Leonard Anton Herget

Franz Leonard Anton Herget was born in 1741 in Andělská Hora, near Karlovy Vary, West Bohemia. For the most of his life, however, he lived in Prague, and died there on 1 October 1800. He lived during the reign of four rulers (Maria Theresa, 1740–1780; Joseph II, 1780–1790; Leopold II, 1790–1792; and Francis II (I), 1792–1835), whose styles of rule differed considerably and significantly influenced the atmosphere in the country as well as the career opportunities of scholars with a technical education. It was an era of extensive reforms, social changes, and also transformations in the way people thought, and thus the end of the 18th century can be seen as the birth of the modern era of European civilisation.

The era of Maria Theresa began with wars to acknowledge her succession that dragged on for many years. Several foreign armies passed through Bohemia during that time. During the War of the Austrian Succession, Prague was even occupied by the French, Bavarian and Saxon troops in 1741–1742, and the Czech Estates proclaimed the Bavarian Elector Karl Albrecht of Wittelsbach the King of Bohemia. Maria Theresa undertook a large-scale counter-offensive which finally secured her coronation as the Queen of Bohemia in 1743. After she took to the throne, an investigation was launched against all of Karl Albrecht's supporters. This also included the university and members of academia who, during the Bavarian occupation, had called for classes to be reopened. Eventually all of them were pardoned. The young queen's struggles against Prussia for Silesia, and further in Italy and Rhineland, continued until the 1748 Treaty of Aix-la-Chapelle. Although Maria Theresa defended her rule, the course of the war showed the inner organisation of the Habsburg Monarchy to be ineffective, which became the stimulus for extensive reforms aimed at strengthening the state, also known as the Theresian Reforms. The year 1749 saw the unification of the financial and political administration, and the Bohemian Royal Office (Hofkanzlei), up to then independent, merged with its Austrian counterpart. A common directorium was thus established with competence over public affairs as well as matters controlled earlier by the Bohemian Chamber (Böhmische Kammer), commencing the gradual centralisation of this large convolute of several lands. Following on from that, the autonomy of the Monarchy's individual components became restricted, the regional directorates were turned into state authorities, etc. Measures, weights and money that had previously been different in various parts of the Monarchy were unified, and the first banknotes were introduced. The joint state was always to be the priority. This also had an impact on the preparation of the so-called Theresian Cadastre in 1757, the aim of which was to register all lots of land, including both ecclesiastical and aristocratic property.

After the Seven Years' War in 1756–1763, which also brought several battles to the Czech Lands, especially the battles against the Prussian army near Štěrboholy and Kolín, both in 1757, the Czech population was again relieved of the wartime suffering, and the enlightened ruler was able to continue her reforms. The Bohemian Provincial Gubernium (Böhmisches Landesgubernium) was established in 1763 with its headquarters in Prague and became the supreme administrative authority in Bohemia. Many different authorities operated under the Gubernium in the latter half of the 18th century that were

supposed to provide a more efficient administration, and attention was paid to various expert commissions that were expected to modernise the state, which was starting to lag behind. Profound reforms were made to judiciary system, medicinal care, and education, the importance of which Maria Theresa tried to emphasise by issuing the General School Regulation introducing general school attendance for children aged 6 to 12. There were also great developments in scientific and critical thinking, and along with that, the influence of the Jesuit Order on the university began to wane. Theological viewpoints were gradually removed from the presentation of the exact sciences, and Latin as the language of teaching gave way to German, while Czech appeared at the university in exceptional cases, too. Owing to Joseph Stepling and his followers, in the late 18th century academic research developed in Bohemia in the field of astronomy, mathematics and physics, later joined by other disciplines, namely mineralogy, meteorology, and engineering sciences. Various learned, scientific, and economic institutions were established that sought to expand human knowledge and also deal with issues of a wholly practical nature, for instance in agriculture. This was also prompted by the crop failures in the early 1770s that left the rural population in abject poverty and even led to the infamous conflict between the farmers and the Imperial army in the battle of Chlumec nad Cidlinou in 1775. Maria Theresa's son Joseph II in particular was well aware that the situation of some of his subjects was already untenable, and therefore advocated many exemptions and decrees that were intended to improve their living standards.

Another important feature of the time was also a certain departure from the Church which, amongst other consequences, eventually led to the abolishment of the Jesuit Order in 1773 in most European countries. During the reign of Joseph II, who was already a co-ruler with his mother in 1765 and became the sole ruler in 1780, some pro-reform trends gained strength. Joseph II advocated greater centralisation of the state and restriction of the power of the clergy and aristocracy and, for instance, wound up the Bohemian Provincial Committee. He abolished the monasteries and supported the demolition of churches that were no longer used, in whose stead he wanted to build a more up-to-date social and health care network. He also showed no hesitation in using historical buildings as military storage sites if it seemed purposeful. He had a new land registry drawn up, the so-called Joseph's Cadastre, which was intended to make the taxation of land more effective. Influenced by the French Enlightenment philosophy, he sought to improve the life of his subjects, initiated the construction of hospitals, abolished servitude, and issued the Patent of Toleration to introduce limited freedom of religion. He strove to limit the aristocracy's inherited privileges, and one's abilities were to take precedence over one's descent. He aimed all of his reform efforts at strengthening the state, but in many cases he also removed traditional institutions and customs (for instance, by abolishing some holidays), which led to opposition from the aristocracy, the Church and some subjects. His successor and brother Leopold II therefore overturned some of the reforms during his short rule, and tried to reach a compromise in cases of conflicting demands. However, by that time the French Revolution had broken out, sweeping away the old order. The combination of the Enlightenment calls for equality and freedom, the democratisation of society, the rejection of ecclesiastical obscurantism, and freedom of the press came up against the catastrophic financial situation of the lower echelons, which led to the fall of the existing elites. On the one hand, the French Revolution brought the Declaration of the Rights of Man and of the Citizen, free elections in France and the ideal of equality, liberty and fraternity, but it also introduced into public life an unprecedented wave of violence and modern political terror. During its revolutionary period (1789–1799), France saw political attacks, mass executions and massacres, and the execution of the king and the queen.

In April 1792 the French Legislative National Assembly declared war on Austria, unleashing the five-year war between Austria and Prussia on one side and revolutionary France on the other. The Monarchy was then already ruled by Francis II, Leopold II's son (from 1804 as Francis I, the Austrian Emperor), a supporter of the traditional organisation of estates and an opponent of revolutionary new ideas. Francis devoted a great deal of money and energy not only to fighting France but he also tried to suppress all sympathy with the revolutionary ideas in his own country. He had the supporters of the revolutionaries prosecuted and punished, and also had propaganda against the revolution and France disseminated. As part of these efforts, he restricted various learned associations, including the freemasons, whom he banned in 1795. However, many freemason fraternities had in fact been established during the reign of Maria Theresa, and their supporters included her husband and the Holy Roman Emperor Francis Stephen of Lorraine. Members of the lodges had even had considerable influence on the country's modernisation. In the 1790s, though, the earlier pro-reform and rationalisation efforts faded away, and conservative powers dominated the Monarchy. After the first war with revolutionary France in 1792–1797, in which Austria lost its influence in Italy and the southern Netherlands (today Belgium), the state alliances regrouped and another armed conflict loomed. Franz Leonard Anton Herget died during the war between the so-called Second Coalition (Austria, Great Britain, Russia) and France, and thus did not live to see either another Austrian defeat, or the subsequent Napoleonic Wars, which made such a strong mark on the history of Europe.

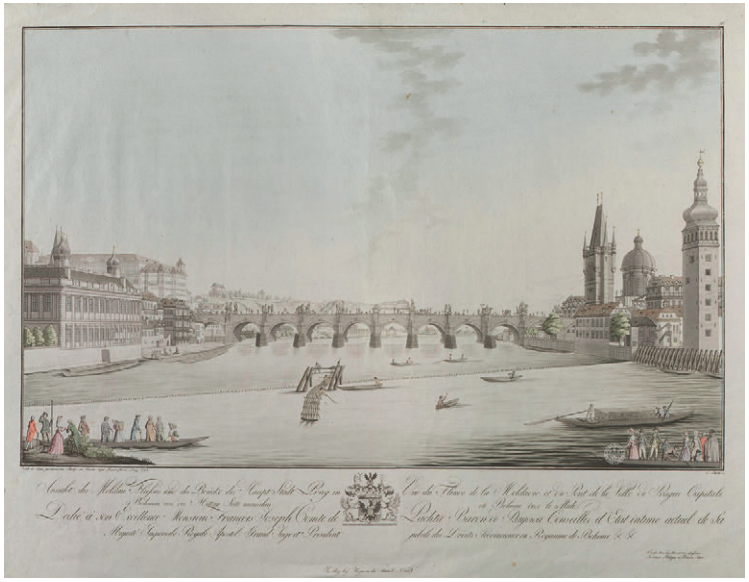

Pohled na Karlův most od jihu, rok 1793, AMP, Sbírka grafiky, sign. G 133 b.

View of Charles' Bridge from the South, AMP, Collection of graphic Art, sign. G 133 b.

Hergetovi rodiče, matka Maria Clara a otec Johann Andreas.
Soukromá sbírka rodiny Vostřelových.

Herget's parents: his mother Maria Clara and father Johann Andreas.
Private collection of the Vostřel family.

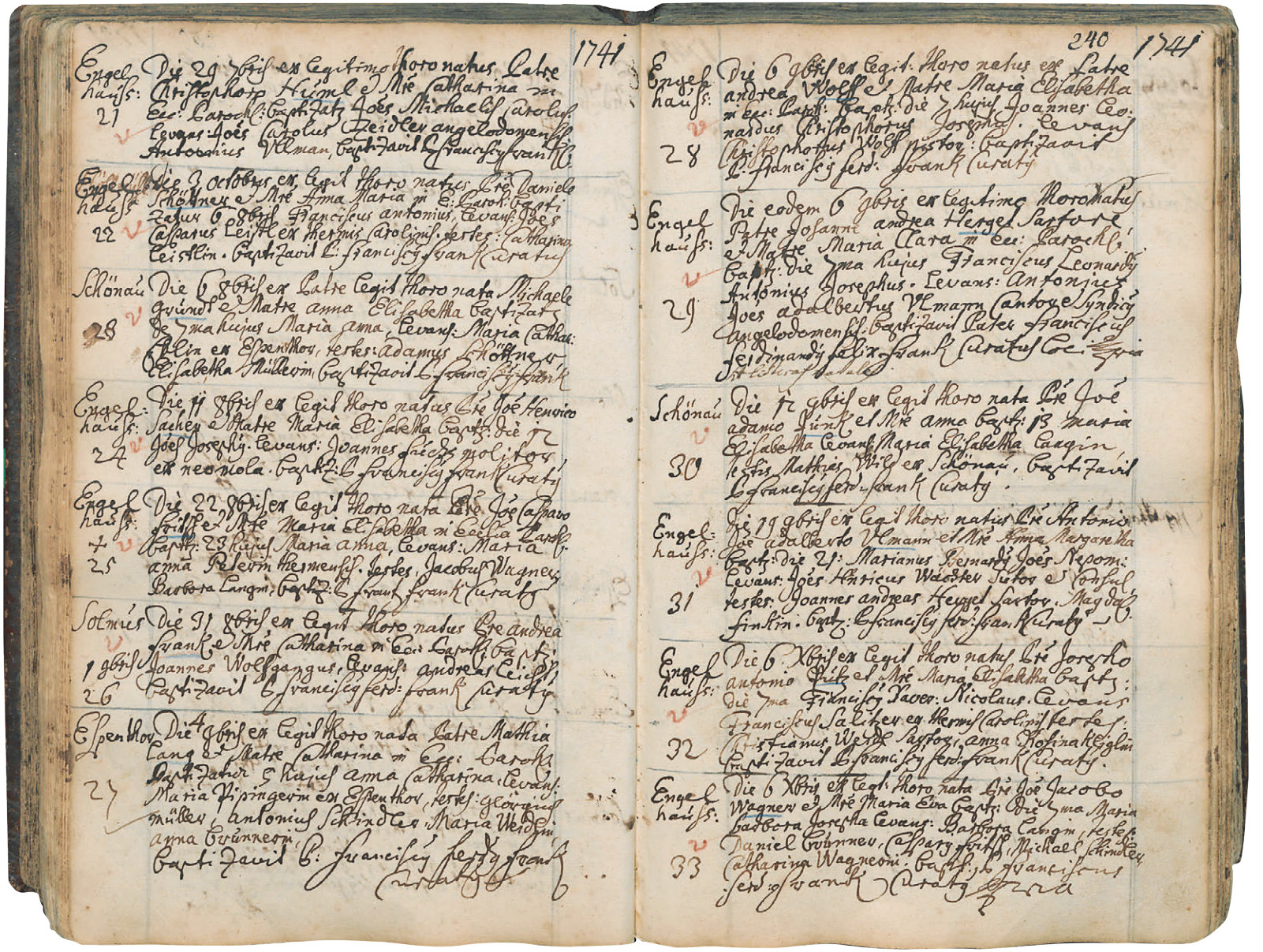

Záznam z matriky o křtu F. L. A. Hergeta. Státní oblastní archiv v Plzni, fond: Sbírka matrik západních Čech, Andělská Hora 03.

Record in the Birth Register on F. L. A. Herget's Christening. State Regional Archive in Plzeň: Birth, Death and Marriage Records of West Bohemia, Andělská Hora 03.

Die eodem 6 Novembris ex legitimo thoro natus Patre Johanne Andrea Herget Sartore, et Matre Maria Clara in Ec[e]l[esia] Paroch[iali] baptiz[atus] die septima hujus Franciscus Leonardus Antonius Josephus. Levans: Antonius Io[ann]es Adalbertus Vlmann Cantor et Syndicus Angeldomensis baptizavit, Pater Franciscus Ferdinandus Felix Frank Curatus loci m[anu] p[ropria].

Matriční záznam o křtu F. L. A. Hergeta.

Téhož dne [odkazuje na záznam v matrice výše] 6. listopadu se z legitimního svazku narodil otci Johannu Andreasi Hergetovi, krejčímu, a matce Marii Clare a sedmého listopadu byl pokřtěn ve farním kostele Franz Leonard Anton Joseph. Kmotr: Anton Johann Adalbert Ulmann, kantor a syndik v Andělské Hoře. Křtil kněz Franz Ferdinand Felix Frank, místní duchovní správce, a sám zapsal.

Record in the Birth Register on F. L. A. Herget's Christening

On the same day [referring to another birth record above] the 6th of November, a child was born from a legitimate union to the father Johann Andreas Herget, a tailor, and the mother Maria Clara, and christened on the 7th of November in the parish church, one Franz Leonard Anton Joseph. Godfather: Anton Johann Adalbert Ulmann, a teacher and trustee in Andělská Hora. The christening was performed by the priest Franz Ferdinand Felix Frank, the local spiritual administrator, and written herein by himself.

PRAMEN: Státní oblastní archiv v Plzni, fond: Sbírka matrik západních Čech, Andělská Hora 03.

Source: State Regional Archive in Plzeň, Birth, Death and Marriage Records of West Bohemia, Andělská Hora 03.

Catalogus D. S. S.
Theologiae Auditorum
in alma Universitate
Carolo Ferdinandea
Pragensi

Student

Vysokoškolská studia Franze Leonarda Antona Hergeta v mnohém ovlivnily osvícenské reformy císařovny Marie Terezie, a to již v době, kdy budoucímu profesorovi Stavovské inženýrské školy v Praze bylo pouhých jedenáct let.

Důležitým datem v této souvislosti je 25. červen 1752, kdy na základě nařízení Marie Terezie byli do čela Filozofické a Teologické fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze nově ustanoveni studijní direktoři. V té době to znamenalo razantní průnik státní administrativy do univerzitního organizmu, který byl do té doby plně v rukou jezuitů. Do čela jednotlivých fakult byli postaveni státní úředníci (až do začátku šedesátých let 18. století to byli příslušníci fakult), kteří více než své škole byli odpovědni státní moci.

Ředitelem pražských filozofických studií byl dne 2. prosince 1752 jmenován jeden z nejvýznamnějších představitelů Filozofické fakulty, tehdy šestatřicetiletý matematik a experimentální fyzik jezuita Joseph Stepling, známý jak v českých zemích, tak i v cizině, který se své funkce ujal až poté, co jej k tomu vyzval provinciál řádu. Dodejme, že dalším reskriptem z 22. listopadu 1760 došlo k rozdělení studijního ředitelství a profesor Stepling zůstal pouze v čele matematických a fyzikálních studií, a to až do své smrti v roce 1778.

Katalog posluchačů Teologické fakulty z roku 1763, UDAUK, fond Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1752–1882 (1892), sign. BI A 92, k. 1, inv. č. 5.

Catalogue of students enrolled at the Faculty of Theology dated 1763, UDAUK, Catalogues of Students Enrolled at Charles-Ferdinand University, 1752–1882 (1892), sign. BI A 92, Box 1, inv. no. 5.

Studium na Filozofické fakultě se tímto opatřením až do roku 1784 zkrátilo na dva roky. Zvýšil se rozsah vyučovacích hodin i počet předmětů. Nařizoval se přesný denní rozvrh a povinné zkoušky. Současně se zaváděla možnost navázat na toto dvouleté studium cyklem volných, tedy nepovinných, přednášek, kromě jiného i z technických předmětů.

Důležitou změnou v této době, podstatnou pro Hergetovu budoucnost, byla i skutečnost, že jeho předchůdce na Stavovské inženýrské škole, profesor Johann Ferdinand Schor, získal tímto nařízením pro svou profesuru definitivu.

V roce 1754 byl prvním studijním ředitelem Teologické fakulty jmenován jezuita Ignatz Thomas. Tuto funkci mu mj. zajistil i souběžný děkanský post. Jeho nástupcem se v letech 1756 až 1761 stal Franz Hofmann, který byl ještě příslušníkem jezuitského řádu, ovšem po jeho působení byli za ředitele teologických studií zvoleni již preláti-nejezuité. V letech 1761 až 1769, tedy i v době, kdy zde mladý Herget studoval, to byl kanovník Metropolitní kapituly u sv. Víta Johann Michael Hertsch von Hertzenfeld.

Již výše zmíněným reskriptem ze dne 22. listopadu 1760 dosadila Marie Terezie na Teologickou fakultu také dva nové profesory dogmatiky, Cosmase Schmalfuse z kláštera augustiniánů u sv. Tomáše, který měl vyučovat teologii podle sv. Augustina, a Norberta Köpferta z kláštera dominikánů u sv. Jiljí, řídícího se při svých výkladech naukou sv. Tomáše Akvinského. Tím došlo k radikální proměně přednášené látky a k novému rozdělení laického posluchačstva na ty, kteří budou dogmatiku studovat nadále u jezuitského profesora, a na ty, kteří ji budou

studovat u profesora-augustiniána nebo profesora-dominikána. Po 29. dubnu 1761, kdy byli členové řádů kazatelského a augustiniánského dvorským dekretem zproštěni do té doby povinné přísahy na Neposkvrněné početí Panny Marie a mohli se tak na Teologické fakultě ujmout vedení akademických kateder, byla na fakultě zřízena tomistická škola, trvající až do zrušení jezuitského řádu. Prvním představeným nově založené stolice tomistické teologie se stal dominikán Norbert Köpfert.

Se jménem studenta Leonarda Hergeta se na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze poprvé setkáváme v Katalogu posluchačů fyziky Filozofické fakulty z roku 1761. Studium filosofie bylo v této době chápáno v zásadě jako předstupeň všech tří tehdy „vyšších" fakult (teologické, právnické a lékařské). Proto dřív, než začal Herget teologii studovat, absolvoval (i když jeho známky ze zkoušek v katalogu zapsány nejsou) dvouleté studium filosofie. Nejspíš již během tohoto studia se seznámil s profesorem matematiky a fyziky, jezuitou Josephem Steplingem, který byl také blízkým přítelem profesora Stavovské inženýrské školy, Johanna Ferdinanda Schora.

Na Teologickou fakultu nastoupil Herget začátkem školního roku 1763/1764 a stal se studentem tomistické školy (později uvedena též jako augustiniánsko-tomistická škola). Všechny zkoušky v prvním i druhém roce studia úspěšně složil. Mezi ohodnocenými předměty nacházíme Písmo svaté (Ex Scriptura Sancta), kontroverzi (Ex Fidei Controversis), kanonické právo (Ex Iure Canonico), hebrejský jazyk (Ex Lingua Sacra, Ex Hebrae) a samozřejmě teologii (Ex Theologia). V zápisech o vykonaných zkouškách za rok 1765 již známky u jeho jména uvedeny nejsou a v katalogu posluchačů augustiniánsko-tomistické školy je mezi posluchači teologie třetího ročníku jeho jméno přeškrtnuto.

Přímé zprávy o studiu F. L. A. Hergeta na Stavovské inženýrské škole nemáme. Jak ale víme, na tomto ústavu bylo tehdy možné studovat pouze dvěma způsoby: buďto jako dekretista (studium placeno stavy), nebo jako soukromý žák (studium si platil sám, popř. za přispění své rodiny). Ať už byla forma jeho studia jakákoliv, začal se s největší pravděpodobností věnovat studiu oborů, které byly jeho naturelu blízké a ve kterých zjevně brzy prokazoval skvělé studijní výsledky, jak v rovině teoretické, tak i praktické. K tomuto závěru nás přivádí jedna konkrétní skutečnost. Když v únoru 1763 utichly boje s Pruskem v tzv. sedmileté válce a nastalo klidnější období, začalo se uvažovat o splavnění řeky Vltavy až do Budějovic (dnes České Budějovice). K tomuto účelu byla ustavena navigační komise, kterou vedl jako přední znalec profesor Schor, tehdy již v pokročilém věku. Brzy poté, co se svými pomocníky projel celou Vltavu a vypracoval plán na její úpravy, onemocněl. Na půdě inženýrské školy se místo něj ujal vyučování právě Herget, který byl v roce 1766 oficiálně ustanoven jeho pomocníkem (amanuensis) a současně korepetitorem jeho žáků.

Začátkem ledna 1767 profesor Stavovské inženýrské školy Johann Ferdinand Schor zemřel a stavové museli přemýšlet o jeho nástupci. Po jednáních, během kterých se názory rozcházely a každý účastník chtěl prosadit svého kandidáta, byl nakonec vybrán Joseph Stepling. Ten ale o tuto profesuru neprojevil zájem. Proto byla nakonec přiřknuta tehdy pouze pětadvacetiletému F. L. A. Hergetovi, který byl dne 13. února 1767 na základě vykonané zkoušky do této funkce slavnostně jmenován. Tím se před ním otevřela nová životní etapa. Ve své roli profesora zdatně navázal na své předchůdce Willenberga a Schora a navíc inženýrské škole dodal nové impulzy posilující její prestiž.

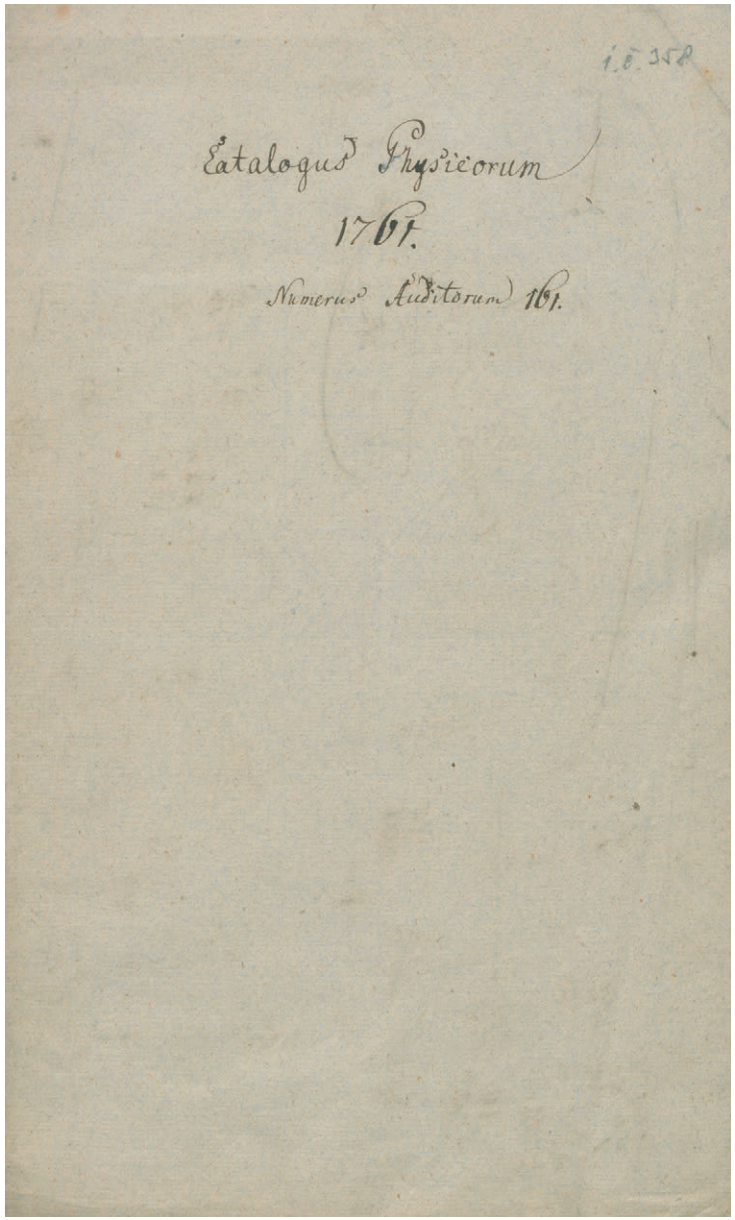

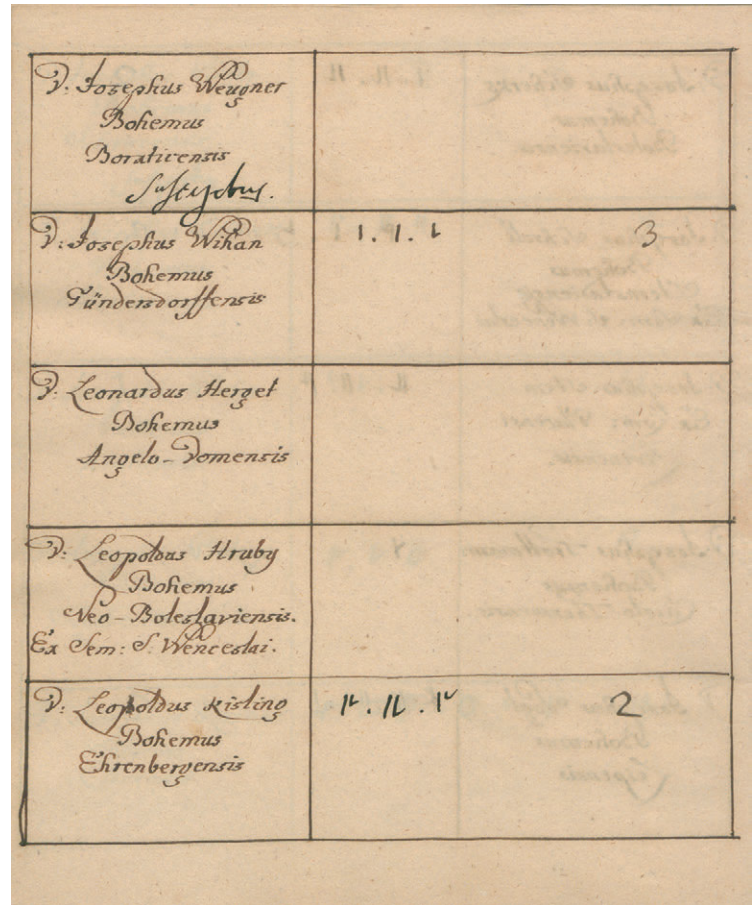

Přední strana katalogu s první zmínkou o studiu Leonarda Hergeta na Filozofické fakultě pražské univerzity. UDAUK, fond Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1752–1882 (1892), sign. BI M 35, k. 119, inv. č. 358, Katalog fyziků 1761.

Front page of the catalogue where Leonard Herget's studies at the Faculty of Arts of Prague University are first mentioned. UDAUK, Catalogues of Students Enrolled at Charles-Ferdinand University, 1752–1882 (1892), sign. BI M 35, Box 119, inv. no. 358, Katalog fyziků 1761.

Nomina DD. Auditorum	Ex Theologia de Poenitentia	Virtutibus Theologicis
D. Franciscus Schmidt	2	2
Franciscus Tomaschek	f2	f2
Franciscus Vitzky	1	1
Franciscus Worell	1	f1
Georgius Steiner	f1	f1
Georgius Zaporzik	1	2
Jacobus Haffner	2	2
Ex Schola Thomistica I^mi Anni.		
D. Ignatius Nagl	2	2
Ignatius Stehr	f1	2
Ignatius Wagner	1	2
Ignatius Walter	1	1
Joannes Hirscht	f1	f1
Joannes Kowarz	2	1
Joannes Taxilles		
Joannes Victorini	2	2
Josephus Beer	f1	f1
Josephus Hauser	f2	2
Josephus Kopetzky	f1	2
Josephus Pauly	1	2
Josephus Schneider	2	f1
Josephus Wahulka	2	f1
Josephus Vogl		
Leonardus Herget	1	1
Josephus Müller Scarista	1	1

Nomina DD. Auditorum	Ex Theologia de Poenitentia	Virtutibus Theologicis
D. D. Franciscus Mstich	1	f1
D. Leopoldus Kislich	1	1
Matthaeus Dreyer	f1	2
Sebastianus Melzer	f1	f1
Thaddaeus Brechler	f1	1
Thomas Girzicek	2	f1
Thomas Blodik	1	f1
Tobias Flek	1	1
Wenceslaus Pischl		
Wenceslaus Roob	1	1

Joannes Mich. Hortsch
Facultatis Theologicae
Praeses

Student

Franz Leonard Anton Herget's university studies were in many respects influenced by the enlightened reforms of Maria Theresa, at a time when the future professor at the Estates Engineering School in Prague was only eleven.

One date is important in connection with this, namely 25 June 1752. This was when directors of studies were newly introduced, and appointed as heads of the Faculty of Arts (Filozofická fakulta) and the Faculty of Theology of Charles-Ferdinand University in Prague, following a decree issued by Maria Theresa. At that time, this represented a major state intervention into the university system that up to then had been under the full authority of the Jesuit Order. State officials were now appointed as heads of faculties (until the early 1760s these had been faculty members), whose responsibility to state power prevailed over that to their school.

Joseph Stepling, one of the most important figures at the Faculty of Arts, a mathematician and experimental physicist, and a member of the Jesuit Order, was appointed the director of Prague's philosophical studies on 2 December 1752 at the age of 36. At the time he was known both in the Czech Lands and abroad. He undertook the appointment only after an appeal from the provincial of the Order. It should be noted that one of the next rescripts of 22 November 1760 divided the study directorate, and Professor Stepling continued solely as the director of studies in mathematics and physics. He held this position until his death in 1778.

Studies at the Faculty of Arts were shortened to two years following the rescript, and remained so until 1784. The number of class hours was extended, as was the list of subjects taught. An accurate daily schedule was implemented, along with obligatory exams. An option was also introduced to follow up on these two-year studies with a series of voluntary lectures including, amongst others, technical subjects.

One important change at that time, one that would be fundamental for Herget's future, was the fact that his predecessor at the Estates Engineering School, Professor Johann Ferdinand Schor, gained tenure for his professorship through the rescript.

In 1754, the Jesuit Ignatz Thomas, then also the dean, was appointed the first director of studies at the Faculty of Theology. His successor from 1756 to 1761 was Franz Hofmann, also a member of the Jesuit Order. After Hofmann, only prelates – non-Jesuits were appointed as directors of theological studies. The director of studies from 1761 to 1769, when Herget took his courses there, was Johann Michael Hertsch von Hertzenfeld, a canon of the Metropolitan Chapter of St. Vitus.

Katalog posluchačů Teologické fakulty z roku 1763, na kterém je vidět, že Herget studoval teologii u Johanna Michaela Hertsche von Hertzenfeld. (Pod jmény je jeho vlastnoruční podpis). UDAUK, fond Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1752–1882 (1892), sign BI A 92, k. 1, inv. č. 5.

Catalogue of students enrolled at the Faculty of Theology dated 1763, which shows that Herget studied theology under Johann Michael Hertsch von Hertzenfeld. His own handwritten signature can be seen underneath the names. UDAUK, Catalogues of Students Enrolled at Charles-Ferdinand University, 1752–1882 (1892), sign. BI A 92, Box 1, inv. no. 5.

On the grounds of the aforementioned rescript of 22 November 1760, Maria Theresa also appointed two new professors of dogmatics at the Faculty of Theology, namely Cosmas Schmalfus of the Augustinian monastery of St. Thomas, who was to teach theology according to St. Augustine, and Norbert Köpfert of the Dominican monastery of St. Giles who, in his lessons, followed the teaching of St. Thomas Aquinas. This resulted in a radical change to the curriculum, and thus also divided the lay students into those who would continue their studies of dogmatics with a Jesuit professor and those who would study it with an Augustinian or Dominican professor. After 29 April 1761, when a decree was passed relieving members of the Dominican and Augustinian orders of the formerly compulsory vow for the Immaculate Conception and therefore enabling them to become heads of academic departments at the Faculty of Theology, a school of Thomism was established at the faculty which lasted until the abolition of the Jesuit Order. The Dominican Norbert Köpfert was appointed the first head of the new department of Thomistic theology.

The name Leonard Herget is first mentioned in the records of Charles-Ferdinand University in Prague in the catalogue of students of physics at the Faculty in 1761. At that time the study of philosophy was basically seen as the necessary first stage before admission to any of the three "higher" faculties, i.e., Theology, Law and Medicine. Therefore, before taking up theology, Herget completed a two-year course in philosophy (even though his examination grades aren't written in the catalogue). It was also probably during this course that he met the Jesuit Joseph Stepling, a mathematics and physics professor who was also a close friend to Johann Ferdinand Schor, the Professor at the Estates Engineering School.

Herget enrolled at the Faculty of Theology at the beginning of the 1763/1764 term and became a student of the School of Thomism, later referred to as the Augustinian-Thomistic School. He passed all the examinations in the first and second year of his studies. The subjects covered in the exams included The Holy Writ (Ex Scriptura Sancta), Controversies (Ex Fidei Controversis), Canonical Law (Ex Iure Canonico), Hebrew (Ex Lingua Sacra, Ex Hebrae), and, obviously, Theology (Ex Theologia). The exam records for 1765 no longer include the grades, and Herget's name is crossed out in the catalogue of attendees of the third year of the Augustinian-Thomistic school.

We have no direct record of F. L. A. Herget's studies at the Estates Engineering School. What we do know is that there were only two ways to study at this institute: on a decree, i.e., with the school fees paid for by the Estates; and as a private student, who paid for the fees on his own, or with the support of his family. Whatever form Herget's studies took, he most probably became interested in the disciplines he personally found most appealing and in which he apparently soon gained excellent results, both in theory and practice. This conclusion can be drawn from one particular fact. In February 1763, when the battles against Prussia in the so-called Seven Years' War eased off and the situation became

Poslední zmínka o studiu Leonarda Hergeta na Teologické fakultě pražské univerzity. Z dokumentu je zřejmé, že svá studia ukončil ve 3. ročníku a jeho jméno bylo z katalogu vyškrtnuto. UDAUK, fond Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1752–1882 (1892), sign. BI A 92, k. 2, inv. č. 9, Seznamy posluchačů Teologické fakulty 1765.

Last records of Leonard Herget's studies at Faculty of Theology of Prague University. The document shows that he ended his studies in the 3rd year and his name is crossed out in the catalogue. UDAUK, Catalogues of Students Enrolled at Charles-Ferdinand University, 1752–1882 (1892), sign. BI A 92, Box 2, inv. no. 9, Seznamy posluchačů Teologické fakulty 1765.

Catalogus
Auditorum Scholæ Augustiniano Thomisticæ
pro Anno
1765.

Theologi tertii anni
R.D. Andreas Breyer
Andreas Kraus
Andreas Polster
Antonius Eichinger
Antonius Feixes
Antonius Rösler
Bernardus Christoph
Carolus Günther
Carolus Schreiber
Carolus Stumpff – 10.
Daniel Andres
Dominicus Klinger
Franciscus Finger
Franciscus Gerlach
Franciscus Knappe
Franciscus Mstich
Ignatius Nagl
Ignatius Stehr
Ignatius Wagner
Ignatius Walter – 20
Joannes Bendax
Joannes Kowarz
Joannes Victorini
Josephus Beer
Josephus Hauser
Josephus Kopetzky
Josephus Schneider
Josephus Vachulka
~~Leonardus Hengel~~
Leopoldus Kislich
Mathæus Dreyer – 30
Sebastianus Meltzer
Thadæus Prechler
Thomas Girzicżek

calmer, thoughts emerged about making the river Vltava navigable as far as Budějovice (today České Budějovice). A navigation commission was established for the purpose, headed by Professor Schor as a leading expert, then already at an advanced age. Soon after he and his aides had travelled along the entire course of the Vltava and prepared plans for the construction work, he fell ill. It was Herget who took over Schor's classes at the Engineering School and, in 1766, was officially appointed as Schor's aide (amanuensis) and also examiner of his students.

At the beginning of January 1767 Professor Johann Ferdinand Schor died and the Estates had to find his successor. After some discussion, in which opinions differed and every participant had his own candidate to promote, Joseph Stepling was selected. However, he was not interested in this tenure. This is why the position was eventually assigned to F. L. A. Herget, then only 25, and he was inaugurated in this office on 13 February 1767. That opened up a whole new stage of his life. In his professorial role, he was a respectable successor to Willenberg and Schor and, moreover, brought new stimuli to the Engineering School that added to its prestige.

Podobizna Josepha Steplinga. Pelcl, F. M., Abbildungen Böhmischer und Mährischer Gelehrten und Künstler : nebst Kurzen Nachrichten von ihren Leben und Werken. Vierter Theil, 1782. s. 163.

Portrait of Joseph Stepling. Pelcl, F. M., Abbildungen Böhmischer und Mährischer Gelehrten und Künstler : nebst Kurzen Nachrichten von ihren Leben und Werken. Vierter Theil, 1782, p. 163.

Franz Leonard Herget. 1.

Abschrift.

Mit Eines ex Gremio Dominorum Statuum denominirten Hochlöblichen Landesausschusses im Königreich Böheim Befehl ꝛc. dem Supplicanten hiemit zu bedeuten: daß derselbe in Folge der bei der vorgenommenen Prüfung an Tag gelegten Fähigkeit, und besitzenden guten Kenntniß der erforderlichen Wissenschaften, für den hierländigen Ständischen Ingenieur Professorem dergestalten bestimmt und denominiret werde: womit derselbe seines dießfalls abgelegten schweren Eyds allstäts erinnerlich zu seyn, dann seiner Obliegenheit gemäß die von denen Hochlöbl. Herren Ständen an ihm angewiesene Decretisten, und andere Scholaren mit aller Emsig- und Beflissenheit zu instruiren, andurch aber zum Ruhm, und Lustre des werthesten Vaterlandes, dann zu allerhöchsten k. k. und des Landesdiensten wohl tüngliche Leute zu erzieglen- unter einem aber an Einen Hochlöbl. Landesausschuß von Quartal zu Quartal über den Profect derer Decretisten seinen Bericht abzustatten wissen möge. Worfür dann Er so resolvirter Ingenieur Professor das gewöhnliche Solarium von jährlichen 1200 fl. und zwar a 1ma gegenwärtigen Monat Februarii anfangend, in quartaligen Ratis zu genießen, und bei dem k. Obersteueramt zu empfangen haben würde.

Ex Deputatione D. D. Statuum im Königreich Böheim Pragæ die 13. Februarii 1767.

J. J. Leinner. m. p.

Mit eines ex Gremio Dominorum Statuum denominirten hochlöblichen Landesausschusses im Königreich Böheim Befehl etc. dem Supplicanten hiemit zu bedeuten, dass derselbe in Folge der bei der vorgenommenen Prüfung an Tag gelegten Fähigkeit, und besitzenden guten Kenntniss der erforderlichen Wissenschaften, für den hierländigen Ständischen Ingenieurprofessoren dergestalten bestimmet und denominieret werde, womit derselbe seines diesfalls abgelegten schweren Eides allstäts erinnerlich zu sein, dann seiner Obliegenheit gemäß die von denen hochlöbl. Herren Ständen an ihn angewiesene Decretisten, und andere Scholaren mit aller Emsig- und Befliessenheit zu instruieren, andurch aber zum Ruhm, und Lustre des wertesten Vaterlandes, dann zu allerhöchsten K. k. und des Landesdiensten wohl taugliche Leute zu erziehen – unter einem aber an Einen hochlöbl. Landesausschuss von Quartal zu Quartal über den Projekt derer Dekretisten seinen Bericht abzustatten wissen möge. Wofür dann er so resolvierter Ingenieurprofessor das gewöhnliche Solarium von jährlichen 1200 fl. und zwar a prima gegenwärtigen Monats Februarii anfangend, in quartaligen Ratis zu genießen, und bei dem k. Obersteueramt zu empfangen haben würde.

Jmenování Hergeta profesorem inženýrství, 13. února, 1767.

Na příkaz Zemského výboru Království českého ex Gremio Dominorum Statuum (shromáždění zemských pánů, pozn. aut.) etc. se dává žadateli na vědomí, že je určen a jmenován za profesora stavovské inženýrské školy v této zemi na základě vykonané zkoušky, při níž prokázal své schopnosti i dobré znalosti z požadovaných věd. Tím se zároveň zavazuje dodržovat slavnostní přísahu, kterou složil, aby vyučoval dekretisty přidělené mu ctěnými stavovskými pány i ostatní studenty se vší pilností a svědomitostí, a tím ku slávě a lesku drahé vlasti vychoval k nejvyšší císařské i zemské službě vskutku schopné jedince – přitom však aby kvartálně podával o výuce dekretistů Zemskému výboru zprávu. Za to obdrží jmenovaný profesor roční plat 1200 zlatých, a to počínaje měsícem únorem, ve čtvrtletních splátkách, které mu vydá Nejvyšší úřad berniční.

PRAMEN: NA, fond 1054/2 Zemský výbor v Čechách 1791–1873, karton 256, inv. č. 878, sign. 13/5; 4542/541, Äußerung des Ingenieurprofessors Herget in Betreff der demselben ehedem zugewiesenen 6 ständischen Dekretisten, und der hierüber vierteljährig erstatteten Berichte, 1799, Beilage 1.

Herget's Appointment as a Professor of Engineering, 13 February 1767

At the order etc. of the highly commendable Provincial Committee in the Kingdom of Bohemia, appointed ex Gremio Dominorum Statuum, the supplicant is hereby informed that, as a result of the ability demonstrated in the examination taken and possessing a good knowledge of the required sciences, he is named and appointed to the post of the Estates' Professor of Engineering in this land, whereby he is obliged to always remember the grave oath he has taken in this case and then, according to his duties, to instruct the decretists assigned to him by the Honourable Lords of the Estates, as well as other students, with all diligence and conscientiousness, and thereby to the glory and lustre of the most valuable fatherland, to educate people then well suited for the highest Imperial Royal services and for the Provincial services – but to report from quarter to quarter to the highly commendable Provincial Committee on the progress of the decretists. For this, the appointed Professor of Engineering will receive an annual stipend of 1200 guilders commencing in the month of February, in quarterly instalments, which will be issued to him by the Supreme Tax Authority.

Source: NA, collection code 1054/2, Provincial Committee in Bohemia 1791–1873, Box 256, inv.no. 878, sign. 13/5; 4542/541, Äußerung des Ingenieurprofessors Herget in Betreff der demselben ehedem zugewiesenen 6 ständischen Dekretisten, und der hierüber vierteljährig erstatteten Berichte, 1799, Beilage 1.

Carolin.

Pedagog

Hned od počátku svého působení na Stavovské inženýrské škole mladý profesor Herget pochopil, že dosavadní forma technické výchovy, která nesla ráz šlechtických akademií barokní doby, je přežitkem. O to více cítil její nejistou úlohu ve chvíli, kdy zemští stavové, stále výrazněji omezovaní centrální mocí, byli nuceni o polovinu snížit počet jimi určených (a tedy finančně podporovaných) studentů, tzv. dekretistů, a zavést jejich paritní zastoupení. Povinná výuka se pro ně zkrátila na tři dny v týdnu a měla trvat nejdéle dva roky.

Své profesury se Herget ujal s obrovskou energií a mladickým nadšením i nepopiratelným nadáním. Hned od začátku svého působení dělal vše proto, aby ze Stavovské inženýrské školy vytvořil skutečnou veřejnou školu. Byl přesvědčen, že budoucí studenti technických věd mají pocházet i z jiných než stavovských vrstev obyvatelstva. Ovšem výchově studentů z řad šlechticů, rytířů a měšťanů se nevyhýbal. Chápal, že se tímto způsobem může dostat do blízkého kontaktu s těmi, kteří zastávali důležitá úřední místa nebo rozhodovali o hospodářství na jednotlivých panstvích.

Karolinum kolem roku 1740. AMP, Sbírka fotografií, sign. XI 661 – reprodukce grafického listu AMP G 81, 1908.

Karolinum, around the year 1740. AMP, Collection of Photographs, sign. XI 661 – reproduction of graphic art sheet AMP G 81, 1908.

Pravděpodobně i pod vlivem profesora Steplinga, který se v červenci roku 1769 stal jedním z členů přípravného výboru Společnosti pro orbu a svobodná umění v Království českém (Gesellschaft für Ackerbau und Freie Künste im Königreich Böhmen), v jehož rámci posuzoval míru účinnosti používaných zemědělských nástrojů z hlediska jejich ekonomického přínosu, se Herget snažil vzbudit zájem o studium také v řadách venkovského obyvatelstva. Žádal proto stavy, aby se informace o studiu inženýrských věd šířily pomocí vyhlášek nejen ve městech, ale i na venkově. Před zrušením nevolnictví ovšem nebylo možné početnější zastoupení venkovských vrstev obyvatelstva mezi posluchači očekávat. Od roku 1775 zahájil Herget o nedělích a svátcích přednášky zejména o mechanice a jejím praktickém využití pro řemeslníky a umělce, kteří byli tehdy vnímáni především jako dovední výrobci. Tyto přednášky se zakrátko staly velice oblíbenými a vyhledávanými.

V témže roce učinil Herget nabídku velícímu generálovi v Českém království, hraběti Fridrichu Georgu Heinrichovi Wied-Runkelovi, že bude bezplatně vyučovat inženýrské vědy poddůstojníky a kadety pluků ležících v Praze a blízkém okolí. Tento návrh se setkal s velkým pochopením a plukům byla vzápětí adresována výzva, aby se členové posádek studia zúčastnili. Již v prvním roce se přihlásilo 165 posluchačů a v dalších letech jejich počet vzrostl natolik, že velitelství pojalo podezření, zda se tímto způsobem kadeti nepokoušejí vymanit z přísné vojenské disciplíny.

Pod vlivem tereziánských reforem, které zaváděly byrokratický pořádek i do správy měst, se od konce sedmdesátých let

18. století zájemcům o tato úřednická místa nařizovalo, aby si předem doplnili právnické vzdělání na pražské univerzitě. Herget na to reagoval předložením návrhu, v němž doporučil úřednímu personálu také studium základů inženýrských věd. To by umožnilo i nadaným a zdatným posluchačům z chudších vrstev jistotu služebních míst. V říjnu roku 1771 zemský výbor Hergeta vyznamenal pochvalným dekretem, ve kterém mu potvrdil oprávněnost požadavků na technické vzdělání úředního personálu (jeho žáci následně získávali zejména místa zemských zeměměřičů) a zároveň jej ocenil za to, že do výuky na Stavovské inženýrské škole vnesl pořádek a systém. Pro všechny tři ročníky byl zaveden přesný časový harmonogram, nově byly dvakrát týdně přidány pravidelné hodiny kreslení a rýsování a prostor pro opakování učiva. Základní učební látka se ale ve svém jádru nezměnila, protože Herget v tomto ohledu navazoval na svého předchůdce, profesora Schora, a vycházel tedy z kompendia Christiana von Wolffa, profesora matematiky a filozofie na univerzitě v Halle.

V prvním ročníku se vyučovala matematika (k oborům čistá a praktická matematika přidal Herget algebru), ovšem brzy se přecházelo z teoretické na praktickou výuku a matematika byla aplikována zejména v zeměměřictví a kartografii. Podstatná část posluchačů se s tímto jednoročním kurzem spokojila a odcházela do praxe. Výuka ve druhém ročníku byla rozdělena do dvou úseků. V první části se studenti věnovali statice a mechanice, seznamovali se s mechanismy a stroji, které se již uplatňovaly v manufakturách a řemeslech, ve druhé části probírali vodní pohony, hydrostatiku, hydrauliku a vodní stavitelství. Třetí, tedy poslední rok výuky, byl věnován oborům civilního a vojenského stavitelství.

Stejně jako jeho předchůdce vyučoval i Herget v prvních letech své profesury, přesněji v letech 1767 až 1776, ve svých soukromých bytech. Začínal v domě U Tří ořechů v Týnské ulici. Brzy se mu podařilo přesídlit do tzv. Broumovského domu na Kozím plácku, kde měl více prostoru pro narůstající počty žáků. V roce 1776 ještě krátce přednášel v nárožním domě U Smertošů (též znám jako U Vola) vyčnívajícím ze Sirkové (dnešní Melantrichovy) ulice do Staroměstského náměstí. V této době si však již plně uvědomoval, že výuka probíhající v soukromém bytě profesora není postačující. Proto se obrátil se zvláštní žádostí na samotného císaře, aby mu k praktické výuce byly přiděleny vhodné místnosti. V září 1776 mu bylo dvorským dekretem povoleno, aby ke svým přednáškám a cvičením užíval zvláštních dílen a kabinetů v Klementinu a k demonstraci svých mechanických pokusů získal přilehlou malou zahradu. Následujícího roku po přímluvě generála hraběte Františka Josefa Kinského byly Hergetovi přiděleny další místnosti pro sbírku přístrojů a modelů. V dějinách českého technického školství představují tyto kroky významný mezník. Výuka technických předmětů totiž začala probíhat ve vlastních posluchárnách, vedle nichž měli posluchači k dispozici také místnosti s přístroji, modely a odbornou knihovnou.

Výkaz o stavu profesorského sboru a výuky na Filozofické fakultě pražské univerzity na začátku školního roku 1792/1793 (z 15. října 1792). Na pátém a šestém řádku odspodu je vidět, že profesor Herget vyučoval předměty Praktická matematika a Inženýrské vědy ve 3. ročníku. Vpravo dole je poznámka o tom, že byl, stejně jako jeho adjunkt Hawle, placen stavy. Pod poznámkou jsou podpisy tehdejších profesorů. UDAUK, fond Bachmannova manipulace–oddíl B (BM–B), sign. B 45 b, N. 72, inv. č. 120, r. 1792/1793.

Summary report on members of the professorial staff and the subjects taught at the Faculty of Arts of Prague University at the beginning of the 1792/1793 school year (dated 15 October 1792). It is apparent from the fifth and sixth lines from the bottom that Professor Herget taught Practical Mathematics and Engineering Sciences in the 3rd year. A note in the bottom-right corner indicates that he and his assistant professor Hawle were paid for by the Estates. The signatures of the professors are added under the note. UDAUK, Bachmann's Manipulation – Section B (BM–B), sign. B 45 b, N. 72, inv. no. 120, year 1792/1793.

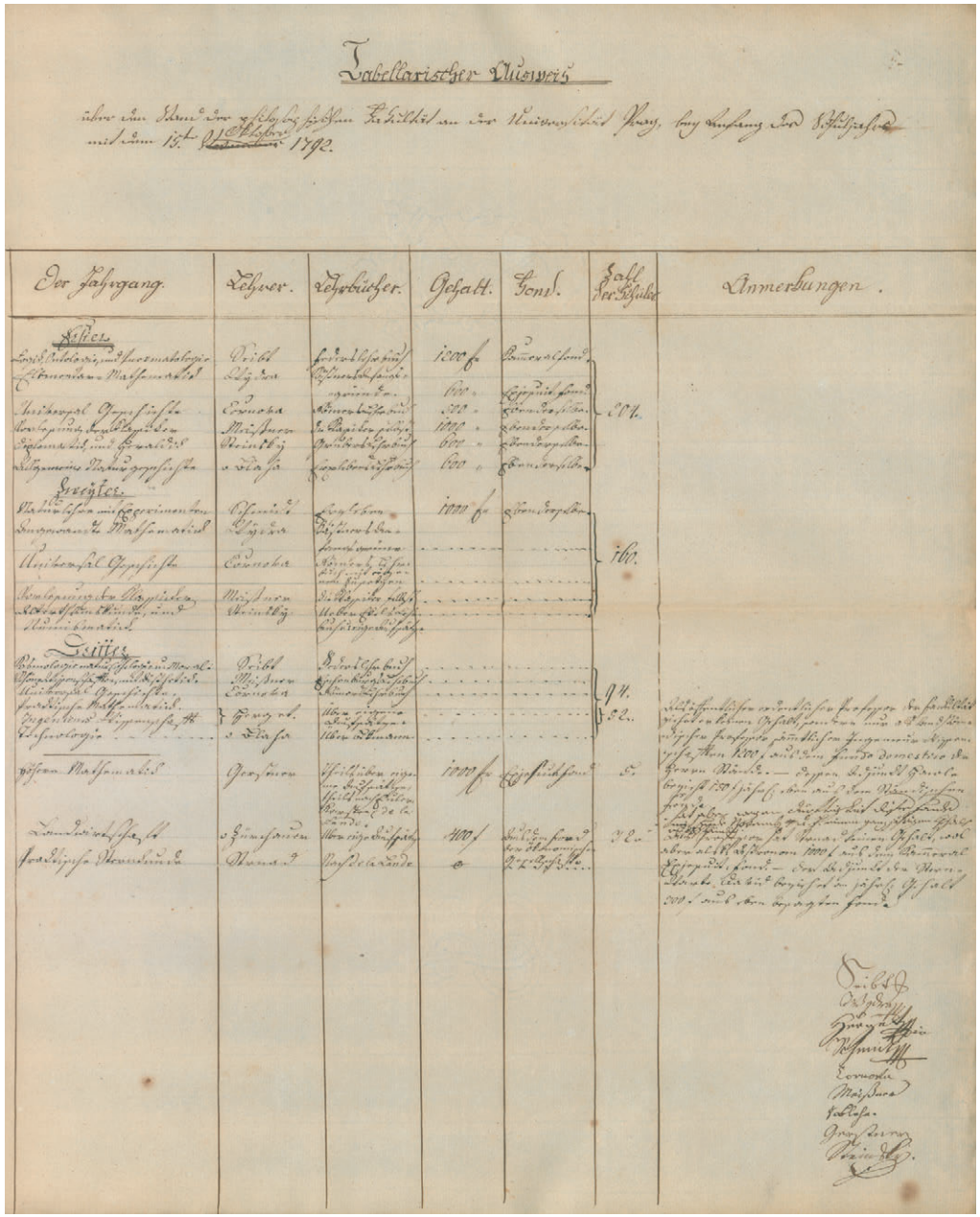

Tabellarischer Nachweis

über den Stand der öffentlichen Lehrstellen an der Universität Prag, bey Anfang des Schuljahres mit dem 15. November 1792.

Der Jahrgang.	Lehrer.	Lehrbücher.	Gehalt.	Fond.	Zahl der Schüler	Anmerkungen.
Lehrer.						
Encyklopädie und Methodologie	Dibl	Feder und Schreibbuch	1200 fl	Bücherfond		
Elementar-Mathematik	Seyder	Elementarbuch der Mathematik	600 „	Religionsfond		
Anfangsgründe Oekonomische	Eremoka	Anfangsgründe der Landwirthschaft	300 „	Gemeinpflege	284.	
Naturgeschichte und Naturlehre	Meißner	Lehrbuch der Naturgeschichte	1000 „	Gemeinpflege		
Chemie und Pharmacie	Steinitz	Grundriß der Chemie	600 „	Gemeinpflege		
Allgemeine Naturgeschichte	„ Wiesner	Grundriß der Naturgeschichte	600 „	Gemeinpflege		
Zweyter.						
Mathematik mit Geometrie	Schmidt	Anfangsgründe	1000 fl	Gemeinpflege		
Angewandte Mathematik	Seyder	Grundriß der Baukunst				
Anfangsgründe Oekonomische	Eremoka	Grundriß der Oekonomie			160.	
Naturgeschichte Physische	Meißner	Grundriß der Naturgeschichte				
Landwirthschaft und Nationalökonomie	Steinitz	Lehrbuch der Landwirthschaft				
Dritter.						
Encyklopädie und Methodologie	Dibl	Feder und Schreibbuch				
Angewandte Mathematik	Meißner	Grundriß der Geometrie			94.	
Anfangsgründe Oekonomische	Eremoka	Grundriß der Oekonomie				
Landwirthschaftliche Wissenschaft	Franz v.	Ueber Gärtnerey			32.	
Technologie	„ Kaser	Ueber Obstbaum				
Höhere Mathematik	Grossmann	Öffentliche Vorlesungen im Stadtspital	1000 fl	Religionsfond	5.	
Landwirthschaft	„ Grossmann	Über einige Gegenstände	400 fl	Beiträge von den Oekonomie-Eleven	20.	
Praktische Arzneykunde	Mannagetta	Nach Gelegenheit	—	Privatpraxis		

Dibl
Seyder
Franz v. Paula
Schmidt
Eremoka
Meißner
Kaser
Grossmann
Steinitz

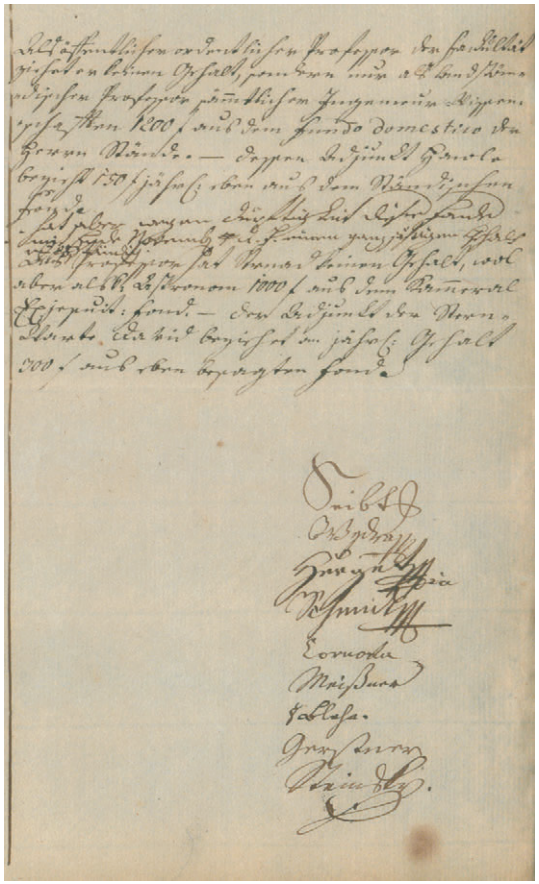

Dibl
Seyder
Franz v. Paula
Schmidt
Eremoka
Meißner
Kaser
Grossmann
Steinitz

Kostel Matky Boží na louži s Klementinem kolem roku 1740 (dnes Mariánské náměstí). AMP, Sbírka fotografií, sign. I 1544 – reprodukce grafického listu AMP G 86, kol. 1780.

The Church of the Virgin Mary 'at the Puddle' and the Klementinum around the year 1740 (today Mariánské Square). AMP, Collection of Photographs, sign. I 1544 – reproduction of graphic art sheet AMP G 86, ca. 1780.

Přesunutím výuky do Klementina se Stavovská inženýrská škola dostala do úzkého kontaktu s Karlo-Ferdinandovou univerzitou, což předznamenalo další změny v její organizaci. V roce 1781 svěřil Josef II. reorganizaci vysokoškolských studií dvorské studijní komisi pod vedením dvorního knihovníka Gottfrieda van Swietena, syna organizátora školské reformy Marie Terezie. Souběžně, snad i pod vlivem této skutečnosti, předložil v roce 1782 svůj návrh na připojení Stavovské inženýrské školy k Filozofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity tehdejší ředitel matematicko-fyzikálních studií, exjezuita Johann Diesbach. Návrh nicméně nebyl akceptován.

Reskriptem z 27. října 1783 byly zrušeny stavovské zemské výbory a jejich agendu převzala gubernia. Nadřízenými F. L. A. Hergeta se tímto rozhodnutím stali dva guberniální radové, přičemž vyučování mělo být i nadále hrazeno stavy. Neudržitelnost této situace si jistě uvědomoval i sám Herget. Když se dle plánu reformní studijní komise měla na Filozofické fakultě zřídit stolice technického charakteru, původně určená k výuce praktické mechaniky, aktivně se o ni ucházel (ve svém návrhu se vzdával pravidelného univerzitního platu pod podmínkou, že stavovská profesura inženýrství bude přičleněna k univerzitě). Dvorským dekretem ze 6. června 1784 byla na Filozofické fakultě zřízena stolice praktické matematiky, jejímž vedením byl Herget pověřen. Dalšími dekrety z 12. června a ze 6. července se nařizovala změna vyučovacího jazyka na univerzitě z latiny na němčinu a zaváděl se nový studijní plán, který znamenal mj. důslednou sekularizaci veškeré výuky. Studium bylo opět tříleté (kodifikována byla závaznost podstatné části předmětů) a jeho absolvování se stalo podmínkou pro přijetí na ostatní fakulty. Byly zavedeny semestrální zkoušky a hlavní letní prázdniny. To vše s platností od nového školního roku, který nově začínal v říjnu a trval do června.

Praktická matematika zajišťovaná Hergetem byla zařazena do studijního programu třetího ročníku. Její studium, směřující převážně k zeměměřické praxi, bylo povinné a byla jí přidělena časová dotace tří hodin týdně. V zimě přednášel profesor Herget v posluchárně a při výkladech seznamoval studenty s jednotlivými druhy měření a se zacházením s měřícími přístroji, v létě pak konal praktická cvičení v terénu. Latinské kompendium Christiana von Wolffa bylo nahrazeno německou učebnicí Anfangsgründe der Mathematik, kterou sepsal profesor matematiky na univerzitě v Göttingen Abraham Gotthelf Kästner. Otázka začlenění inženýrské profesury do univerzitní organizace zůstávala v této době stále otevřená.

V roce 1786 se inženýrská výuka přestěhovala z Klementina do zrušeného Svatováclavského semináře v Dominikánské (dnešní Husově) ulici. V této budově získal Herget vyhovující prostory pro své přednášky a v roce 1788, kdy se stal vrchním stavebním ředitelem v Praze, také desetipokojový soukromý byt k užívání pro sebe a svou rodinu. Kromě posluchárny tak v nových místnostech nalezl prostor pro vybudování rozlehlého strojního sálu, zřízení matematického muzea a vlastní dílny, kde zaměstnával zámečnického a truhlářského mistra. Hergetův pověstný „Maschinensaal“ vznikal postupně. Vybavován byl na základě pravidelného obnosu od Zemského výboru určeného na nákup učebnic a přístrojů i z jeho vlastních prostředků. Po odchodu profesora Peithnera von Lichtenfels na akademii do Banské Štiavnice v roce 1772 získal vybavení kabinetu hornictví a hornického práva. Poté, co mu byl předložen soupis uměleckých či technických děl, přírodnin a kuriozit nacházejících se v prostorách Pražského hradu (s možností vybrat předměty vhodné pro praktickou výuku), účastnil se v roce 1782 kontroverzní dražby, ve které byl za směšné ceny rozprodán majetek vysoké hodnoty (některá díla pocházela až z doby císaře Rudolfa II.). Když se v první polovině osmdesátých let 18. století ukázalo, že je pro nově vzniklou c. k. veřejnou univerzitní knihovnu v Klementinu

málo místa, bylo zde v roce 1785 zrušeno „museum mathematicum“, které po rozpuštění jezuitského řádu v roce 1773 připadlo státu a dozírali na něj jako správci ředitelé pražské hvězdárny (prvním z nich byl až do své smrti v roce 1778 profesor Stepling). Sbírky byly rozděleny a přiděleny tímto způsobem: matematické a astronomické přístroje hvězdárně, fysikální přístroje fysikálnímu kabinetu, přírodniny kabinetu přírodopisnému a České společnosti nauk (Böhmische Gesellschaft der Wissenschaften) a na 250 předmětů z oboru mechaniky, určené pro praktickou výuku inženýrských věd, Hergetovi jako profesorovi Stavovské inženýrské školy.

Otázka statusu inženýrské profesury se opět otevřela roku 1787. Hergetův nadřízený Johann Diesbach zaslal do Vídně již druhý návrh na reformu studia techniky. Byl toho názoru, že Herget nemůže nadále sám zastat celé široké pole výuky, projevující se mimo jiné v její klesající kvalitě. Navrhoval proto, aby přednášky z předmětů, které na Filozofické fakultě přednášeli řádní profesoři (např. z čisté a aplikované matematiky), navštěvovali i posluchači nově založené stolice praktické matematiky. Tím by se profesoru inženýrství ulevilo, mohl by se soustředit pouze na výuku specializovaných předmětů, především vojenských technických disciplín, a studium inženýrství by bylo přeměněno na tzv. studium pro povolání, podobně jako medicína nebo právo. Podmínkou pro přijetí do tohoto oboru by však bylo absolvování gymnázia a studia elementárních věd na Filozofické fakultě, čímž by se prakticky uzavíral širším vrstvám. Diesbachův návrh císař vyslyšel a 15. dubna 1787 vydal dekret, který do té doby autonomní profesuru přeměňoval v řádnou profesuru na Filosofické fakultě pražské univerzity, stále ovšem financovanou ze zemské pokladny. Tímto rozhodnutím také padl polosoukromý charakter studia inženýrských technických věd, který byl do té doby zaměřen na přesně určený počet stavovských žáků. Po absolvování všech předepsaných studií a po prokázání řádného prospěchu se všichni studenti měli stát stipendisty studujícími zadarmo. Krátce po vydání nařízení císař ještě jeho znění z neznámého důvodu přehodnotil a v náplni studia upřednostnil zaměření na civilní inženýrství před inženýrstvím vojenským. Zatímco o prvním dekretu byl Herget zpraven, o existenci druhého se dozvěděl až po smrti profesora Diesbacha v prosinci 1792.

Ihned pochopil, že splnění podmínek stanovených dekretem by znamenalo podstatný úbytek posluchačů. Na jeho protinávrh ale guberniální radové v červenci 1787 odpověděli odmítavě s odvoláním na panovníkovu vůli. Proto se Herget rozhodl svévolně císařský dekret překračovat. Nadále přednášel celou teoretickou i praktickou část učební látky a od svých žáků nepožadoval úspěšné ukončení předchozích studií.

Za vlády Leopolda II. byl v celém rozsahu obnoven Zemský výbor. O svou stavovskou profesuru inženýrství se ale čeští stavové ze začátku zapomněli přihlásit. Až v roce 1798 zaslali Hergetovi přípis, ve kterém jej žádali o vyložení aktuálního stavu výuky u šesti stavovských dekretistů. V odpovědi vylíčil Herget situaci celé školy. Na základě jeho listu referent Zemského výboru hrabě Clam-Martinic uznal, že obnova poměrů z poloviny 18. století je nemyslitelná kvůli úzkému spojení s univerzitou. Stavy se tedy rozhodly stávající situaci nadále akceptovat s tím, že získají výsadu obsazování profesorského místa.

Když byl v roce 1788 Herget pověřen vedením vrchního stavebního ředitelství, uvědomil si, že s ohledem na svou pracovní vytíženost již nemůže vyučování zastávat sám. Vymohl si proto přijetí stálého adjunkta, svého žáka Josepha Hawleho, který převzal zejména hodiny rýsování a kreslení a zdokonalil jejich vyučovací metodu. Ze zápisu zasedání učitelského sboru Filozofické fakulty z ledna 1798 také vyplývá, že v tomto roce již devět let působil v jeho službách i laborant Johann Kraus.

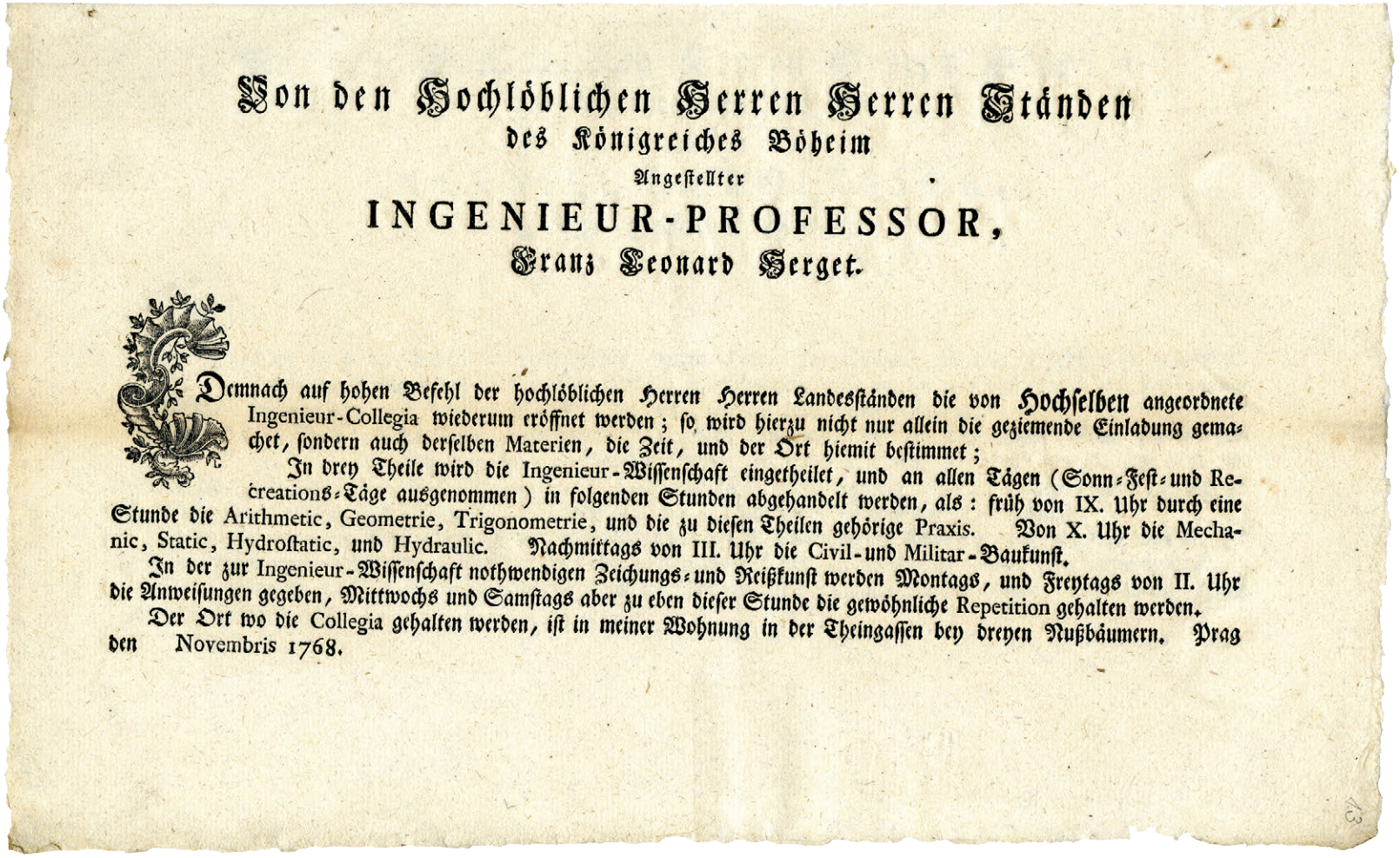

Von den Hochlöblichen Herren Herren Ständen
des Königreiches Böheim
Angestellter
INGENIEUR-PROFESSOR,
Franz Leonard Herget.

Demnach auf hohen Befehl der hochlöblichen Herren Herren Landesständen die von Hochselben angeordnete Ingenieur-Collegia wiederum eröffnet werden; so wird hierzu nicht nur allein die geziemende Einladung gemachet, sondern auch derselben Materien, die Zeit, und der Ort hiemit bestimmet;

In drey Theile wird die Ingenieur-Wissenschaft eingetheilet, und an allen Tägen (Sonn-Fest- und Recreations-Täge ausgenommen) in folgenden Stunden abgehandelt werden, als: früh von IX. Uhr durch eine Stunde die Arithmetic, Geometrie, Trigonometrie, und die zu diesen Theilen gehörige Praxis. Von X. Uhr die Mechanic, Static, Hydrostatic, und Hydraulic. Nachmittags von III. Uhr die Civil- und Militar-Baukunst.

In der zur Ingenieur-Wissenschaft nothwendigen Zeichungs- und Reißkunst werden Montags, und Freytags von II. Uhr die Anweisungen gegeben, Mittwochs und Samstags aber zu eben dieser Stunde die gewöhnliche Repetition gehalten werden.

Der Ort wo die Collegia gehalten werden, ist in meiner Wohnung in der Theingassen bey dreyen Nußbäumern. Prag den Novembris 1768.

Oznámení o zahájení výuky prof. Hergeta v roce 1768. NA, fond Stavovský zemský výbor v Čechách, 1054/1, k.426, inv. č. 478.

Notification of the commencement of Professor Herget's classes in 1768. NA, Estates Provincial Committee in Bohemia, 1054/1, Box 426, inv. no. 478.

Lehrplan des politechnischen Instituts in Prag.

I.

Allgemeine Grundsätze.

Das polytechnische Institut hat die Erzeugung der nationalindustriellen Gewerbe, so auch vorzüglich Unterricht zum Gegenstande. Diesem Zwecke muß die Wahl und Behandlung der Lehrgegenstände, Lehrer, Aufseher und überhaupt die ganze Organisation des Instituts angepaßt werden.

Die vorzüglichsten Gegenstände der höheren Industrie sind die Baumaterialien, vorzüglich und Baumwollenen Manufakturen, die Erzeugung und Raffinirung des Glases und Eisens, und die dazu gehörigen Gewerben.

Hinzu wäre erforderlich:

a) ein Unterricht in der Chemie, welchen die technischen Verfertigungsarten, die Kunst zu färben und zu steifen, die Erzeugung des Glases und Eisens aufzuklären und zu vervollkommnen hat;

b) ein Unterricht in den mathematischen Wissenschaften, nämlich in der Berechnung und Mechanik, in der Mechanik und Hydraulik, und durch Anwendung der bekannten und bewährten Resultate, die Maaße, Gewichte und Preiswürdigkeit der Produkte, möglichst zu bestimmen.

Denn nach

Lehrfächer.

Cité des arts et métiers

02 1806

über den Zustand und die Bedürfnisse des Instituts, Verordnungen, Vorschläge, Vorschläge zu neuen Einrichtungen u. s. w. verfassen, und in den vorläufigen Etat einreihen.

Noch die Aufsicht auf den Unterricht erstreckt sich seiner Endzweckmäßigkeit auch auf die Lehrmittel, als: Einkauf der Bücher, zu physikalischen Unterhaltungen, Anfertigung, Einrichtung, Erhaltung u. s. w.

Es wird nach zu Stande gebracht, daß die vollständige Einrichtung, wovon oben die Rede ist, als auch über die Verfassung der hierdurch Anstalten, die Verfassung und Leitung, Fortschritte, wie auch die Vorschläge, die Erhaltung ihrer Leitung betreffend.

Vom höchst Königl. Landesgubernium.

Prag am 22 September 1806.

Joh. A. Wellich
Gubernialrath

Joh. Philipp v. Lichtenfels
Königlicher Steuereinnehmer

Anton von Wezzelsky

Franz von Schaumburg

Imprimatur 28 Oct. 1806.

Jak již bylo naznačeno, poslední desetiletí 18. století bylo výrazně poznamenáno důsledky Velké francouzské revoluce. V Rakousku, stojícím v čele protifrancouzské koalice, se začal zostřovat policejní dozor, utužovala se cenzura, zakazovaly se tajné společnosti a zednářské lóže. Zvláště univerzity byly obviňovány z toho, že z jejich fakult a kateder, zejména filozofických, zaznívají protináboženské a revoluční myšlenky. Byly proto ustanoveny státní studijní komise, které byly zodpovědné za sestavení studijních plánů, a nastoleny tzv. studijní konsesy (úřední sbory), kontrolující mj. veřejné proslovy profesorů. V roce 1802 byly tyto úřední sbory zrušeny, obnovena studijní ředitelství a v roce 1804 byly na všech filozofických fakultách univerzit zřízeny povinné stolice náboženství.

Jmenovaná opatření se Hergeta jakožto člověka liberálního ducha jistě musela dotýkat. Kromě toho si byl vědom skutečnosti, že jeho vyučovací metody zastarávaly a navzdory snaze o přepracování přednášek jen s obtížemi odolával ambicím mladších kolegů, zejména Franze Josepha Gerstnera. V souladu s reformou vyučovacího jazyka na pražské univerzitě Herget v posledním desetiletí svého působení několikrát oslovil profesorský sbor ve věci vydávání akademických předpisů a vysvědčení pro studenty inženýrství v německém jazyce.

Ve školním roce 1791/1792 byl poprvé zvolen děkanem Filozofické fakulty, podruhé se mu této cti dostalo ve školním roce 1800/1801. Ovšem na samém počátku svého druhého funkčního období, dne 1. října 1800, Franz Leonard Anton Herget náhle zemřel ve věku nedožitých šedesáti let. Odešel předčasně, snad na následky náhlé cévní příhody z důvodu fyzického vyčerpání či rychlé infekce. Po jeho smrti byl vedením inženýrské školy pověřen jeho dosavadní adjunkt Joseph Hawle a stolici praktické matematiky převzal další Hergetův student Adam Bittner. Po třech letech začali výuku inženýrských věd vést společně, přičemž se navzájem doplňovali. Tento stav trval až do počátku školního roku 1806/1807, kdy po šesti letech diskusí o budoucí podobě inženýrského studia poprvé otevřela své brány prvním posluchačům pražská polytechnika pod vedením Franze Josepha Gerstnera.

Plán výuky prof. F. J. Gerstnera pro vznikající polytechnický ústav z roku 1798.
AČVUT, fond Polytechnický ústav, k. 1.

Professor F. J. Gerstner's syllabus for the emerging Institute of Polytechnics; 1798.
AČVUT, Institute of Polytechnics, Box 1.

Franz Joseph Gerstner (1756–1832).
Archiv der TU Wien, Personalakt Franz Joseph Ritter von Gerstner.

Educator

From the very beginning of his career at the Estates Engineering School, the young Professor Herget understood that the form of technical education still bearing the traits of the aristocratic academies of the Baroque epoch was obsolete. He felt its role all the more insecure when the Bohemian Estates, whose power was increasingly limited by the centralised state, were forced to halve the number of the students on a decree, i.e., those that were granted financial support, and secure their parity. For them, compulsory classes were shortened to three days a week and courses were not supposed to last longer than two years.

Herget undertook his professorial seat with great energy and youthful enthusiasm as well as undeniable talent. He immediately devoted great effort to making the Estates Engineering School a real public school. He was convinced that the future students of the technical sciences should also include those of other than Estate descent. However, he did not baulk at educating students from aristocratic, knightly or burgher families. He understood that this was a way of establishing close contact with those who held important official positions or made decisions on manorial financial affairs.

In July 1769, Professor Stepling became one of the members of the preparatory commission for the Society for Tillage and Free Arts in the Kingdom of Bohemia (Gesellschaft für Ackerbau und Freie Künste im Königreich Böhmen), assessing the economic benefits of agricultural tools. It was probably also under his influence that Herget tried to get people living in rural communities interested in studying, too. He therefore urged the Estates to disseminate information about the studies of the engineering sciences along with their decrees not only in towns but in rural areas, too. Prior to the abolition of servitude, however, not many rural students could be expected to enrol. In 1775 Herget began giving lectures on Sundays and national holidays, focusing especially on mechanics and its practical use for artisans and artists, who by then were seen primarily as skilled manufacturers. These lectures soon became highly popular and much sought-after.

In the same year, Herget made an offer to the commanding general in the Kingdom of Bohemia, Friedrich Georg Heinrich Count of Wied-Runkel, that he would give free lessons in the engineering sciences for lower officers and cadets of the regiments located in Prague and its close environs. The offer met with great understanding, and the regiments soon received an appeal for the troops to enrol for the studies. In the first year, as many as 165 students enrolled, and in the following years the number grew so high that the military command suspected that the cadets were doing so in an attempt to avoid the strict military discipline.

Under the Theresian Reforms that implemented bureaucratic order in the administration of towns, too, a degree in law from Prague University was required of applicants for such positions from the late 1770s. In response, Herget filed a proposal in which he recommended that state clerks also study the rudiments of the engineering sciences. That would have also provided talented and skilled students from poorer echelons with the security of having an official occupation. In October 1771 the Provincial Committee awarded Herget a laudatory decree confirming that his requirements for the technical education of official staff were

Johann Thaddäus Anton Peithner von Lichtenfels (1727–1792). Slovenský národný archív, špecializované pracovisko Slovenský banský archív v Banské Štiavnici, fond Zbierka portrétov osobností baníctva, hutníctva a geológie.

Johann Thaddäus Anton Peithner von Lichtenfels (1727–1792). Slovak National Archives, specialised section of Slovak Mining Archives in Banská Štiavnica, Collection of Portraits of Important Figures in Mining and Geology.

justified (his students subsequently found work especially as land surveyors) and also expressed appreciation of the order and system he had established at the Estates Engineering School. A precise schedule was introduced for all the three years; classes in technical drawing were newly prescribed twice a week on a regular basis, and there was time to repeat the subject matter. However, the core of the basic curriculum did not change, as Herget followed up on his predecessor, Professor Schor, and his plan was therefore based on the compendium by Christian Wolff, Professor of mathematics and philosophy at Halle University.

Mathematics was taught in the first year (Herget added algebra to pure and applied mathematics), but the classes soon switched from theoretical to practical, and mathematics was applied especially in land surveying and cartography. For the great majority of the students, this one-year course was sufficient, and they went on to carry out practical work. The classes in the second year were divided into two sections. One was dedicated to statistics and mechanics, and the students familiarised themselves with the mechanical equipment and machines already in use in manufactories and in crafts. The second section dealt with water-powered drives, hydrostatics, hydraulics and water engineering. The last, third year was devoted to civil and military engineering.

Just like his predecessor, in the first years of his professorship, namely in 1767–1776, Herget also taught in his private apartments. He began at the U Tří ořechů house in Týnská Street. He soon managed to move to the so-called Broumov House on Kozí plácek Square where he had more room for his growing body of students. In 1776, he also briefly gave classes at the corner house called U Smertošů (also known as U Vola house), which protruded from Sirková Street (today Melantrichova Street) into Old Town Square. However, by then he was already fully aware that teaching at a professor's private apartment did not suffice. He therefore made a special request to the Emperor himself asking to be assigned suitable rooms for practical lessons. In September 1776 the imperial court issued a decree allowing him to use special workshops and cabinets in the Klementinum for his lectures and exercises, and he was permitted to use the adjacent small garden to demonstrate his mechanical experiments. The following year, at General Count František Josef Kinský's intercession, Herget was assigned further rooms for his collection of instruments and models. These were important milestones in the history of Czech technical education. Technical subjects actually began to be taught in the university's own lecture halls, and the students also had access to a room with instruments, models and an academic library.

Transferring classes to the Klementinum put the Estates Engineering School in closer touch with Charles-Ferdinand University, and that foreshadowed its future reorganisations. In 1781 Joseph II entrusted the imperial study commission, headed by Gottfried van Swieten, the court librarian and the son of the organiser of Maria Theresa's educational reform, with the task of reorganising university studies. Along with this, or perhaps influenced by this, in 1782 a proposal to merge the Estates Engineering School with the Faculty of Arts of Charles-Ferdinand University was filed by Johann Diesbach, the then director of mathematical and physical studies and a former Jesuit. The proposal was not accepted.

A rescript of 27 October 1783 abolished the Estates' Provincial Committees and transferred their agenda to the gubernia. Through that, two gubernial councillors became F. L. A. Herget's superiors, while lessons were supposed to be continuously paid for by the Estates. Herget was certainly aware that the situation was untenable. When the technical department was to be established at the Faculty of Arts following the reform plans of the study commission, originally designed for teaching practical

mechanics, he applied for the professorship (he stated in his application that he would waive his regular university salary on condition that the Estate professorial seat in engineering would become part of the university). The imperial decree of 6 June 1784 established the department for applied mathematics at the Faculty of Arts, and Herget was appointed its head. The following decrees of 12 June and 6 July ordered that the language in which the university classes were held be changed from Latin to German, and a new study plan was laid out which, amongst other things, thoroughly secularised all the classes. The study programme was again for three years (with the majority of subjects being compulsory) and graduation was the condition for admission at other faculties. Semestral examinations were introduced, along with the main summer holidays. All of this came into effect at the beginning of the new school term, which now commenced in October and ended in June.

Applied mathematics taught by Herget was included in the third year's programme. This subject, aimed mostly at practical land surveying, was compulsory and was taught in three lessons a week. In winter, Professor Herget gave classes in the lecture hall, and taught various measurement methods and how to handle the measurement instruments. In summer, practical field exercises were set up. The Latin compendium by Christian Wolff was replaced with the German textbook Anfangsgründe der Mathematik, written by Gotthelf Kästner, a professor of mathematics at the University of Göttingen. The question of including the engineering professorship into the organisation chart of the university was still open.

In 1786 the engineering classes were moved from the Klementinum to the abolished seminary of St. Wenceslaus in Dominikánská Street, today Husova Street. The building gave Herget suitable rooms for his lectures and in 1788, when he became the head building engineer in Prague, also a ten-room private apartment for himself and his family. Besides the lecture hall, the new rooms also housed an extensive machinery hall, a mathematics museum, and his own workshops where he employed a master joiner and carpenter. Herget's famous "Maschinensaal" was built up in several steps. The equipment was procured from a sum received regularly from the Provincial Committee, which was allocated for the purchase of textbooks and instruments, as well as from his own finances. After Professor Johann Thaddäus Anton Peithner von Lichtenfels moved from Prague to the academy in Banská Štiavnica, now Slovakia, in 1772, Herget acquired the equipment of the cabinet of mining and mining law. Having seen a list of art works and technical works, natural exhibits and oddities located in Prague Castle, with the option to choose objects suitable for practical classes, he participated in a controversial auction in 1782 in which valuable property, even including some works from the era of the Emperor Rudolph II, was sold for ridiculous prices. In the early 1780s it was apparent that there would not be enough room for the newly established imperial public university library, and the "museum mathematicum" in the Klementinum was closed in 1785. After the dissolution of the Jesuit Order in 1773 the museum had become state property, and was supervised by the directors of Prague Observatory, the first being Professor Stepling, who held the position until his death in 1778. The exhibits from the closed museum were divided as follows: mathematical and astronomical instruments were assigned to the observatory, physical instruments to the cabinet of physics, natural exhibits to the cabinet of nature sciences and the Bohemian Society of Sciences (Böhmische Gesellschaft der Wissenschaften), and some 250 mechanics-related items, intended for practical engineering classes, were transferred to Herget as the Professor of the Estates Engineering School.

The question of the status of engineering professorship was reopened in 1787. Johann Diesbach, Herget's superior, sent to

Vienna what was by then his second proposal to reform the studies of technology. In his opinion, Herget was no longer able to cover the wide array of classes alone, and they were deteriorating as a result. Diesbach therefore proposed that lectures in subjects given by due professors at the Faculty of Arts (for instance, in pure and applied mathematics) be also attended by the students of the newly established department of applied mathematics. That would have relieved Herget, enabling him to focus his efforts solely on teaching specialised subjects, primarily military technical disciplines, while the engineering studies would be transformed into a so-called career course, just like medicine or law. However, admission in this discipline would require graduation from the Gymnasium (grammar school) and the completion of a course in the elementary sciences at the Faculty of Arts, which would make the discipline practically inaccessible for the wider echelons. The Emperor approved Diesbach's proposal, and issued a decree of 15 April 1787 which converted the professorship, up to then autonomous, into a due professorship at the Faculty of Arts, although still financed from the provincial budget. This decision also stopped the study of engineering technical sciences being semi-private, as until then they had been attended by an exactly defined number of Estates' students. After graduating in all the prescribed subjects and presenting their proper grades, all the students were to obtain a scholarship, studying for free. Shortly after issuing the decree, the Emperor, for reasons unknown, reconsidered its wording, and gave civil engineering precedence over military engineering in the study programme. While Herget was aware of the first decree, he only learned about the other after Professor Diesbach's death in December 1792.

Herget immediately understood that if the conditions stipulated by the decree were to be met, it would result in a major decline in the number of students. He filed a counter-proposal, which the gubernial councillors turned down in July 1787, on the grounds that it was the ruler's will. Herget therefore decide to deliberately violate the imperial decree. He continued to lecture on the whole theoretical and practical part of the curriculum, and did not require his students to have graduated from previous studies.

The Provincial Committee was fully renewed during the rule of Leopold II. However, the Bohemian Estates initially forgot to claim their engineering professorship. It was not until 1798 that they sent an official letter to Herget in which he was asked to explain the current condition of teaching with six Estate decree students. In his reply, Herget described the situation of the whole school. Based on his letter, the official of the Provincial Committee, Count Clam-Martinic, acknowledged that restoration of mid-18th century conditions was unthinkable with respect to the close ties to the university. The Estates therefore decided to accept the situation as it was, hoping to gain the privilege of appointment to a professorial position.

When Herget was entrusted with the management of the Building Directorate in 1788, he realised that he could no longer give the classes alone, considering his workload. He therefore called for a permanent assistant professor of his own to be employed. It was his student Joseph Hawle, who took over especially the technical drawing classes and improved the way they were taught. A record from the meeting of the professors of the Faculty of Arts in January 1798 also implies that laboratory operator Johann Kraus had already been employed with Herget for nine years by then.

As already indicated, the last decade of the 18th century was strongly marked by the impact of the French Revolution. In Austria, the leader of the anti-French coalition, police supervision was becoming more intense, censorship grew tighter, and secret societies and freemason lodges were facing a ban. Universities in particular were accused of proclaiming anti-clerical and

revolutionary ideas at their faculties and departments, especially those of the arts. State study commissions were therefore established, responsible for the preparation of study programmes, and so-called study boards were introduced that supervised public addresses delivered by professors. In 1802 these boards were abolished, study directorates renewed, and in 1804 compulsory departments of religion were set up at all faculties of arts.

These measures must have undoubtedly influenced Herget as a man of a liberal spirit. He was also aware of the fact that his teaching methods were becoming obsolete, and despite his efforts to rework his lectures, it was difficult for him to resist the ambitions of his younger colleagues, especially Franz Joseph Gerstner. In accordance with the reform of the language of classes at Prague's university, Herget addressed the board of professors several times during the last decade of his work concerning the issuance of academic directives and degrees for students of engineering in German.

In the 1791/1792 school year, he was elected dean of the Faculty of Arts for the first time, and for the second time in 1800/1801. However, at the very beginning of his second term of office, Franz Leonard Anton Herget died suddenly on 1 October 1800, just before the age of 60. It was a premature death, perhaps in consequence of a stroke caused by physical exhaustion or a rapid infection. After his death, his assistant professor Joseph Hawle was entrusted with heading the engineering school, and the department of applied mathematics was taken over by another of Herget's students, Adam Bittner. Three years later, they began to teach the engineering sciences together, complementing one another. This lasted until the beginning of the 1806/1807 school year when, after six years of discussions over the future organisation of engineering studies, Prague's first polytechnic, headed by Franz Joseph Gerstner, admitted its first students.

Dům „U Smertošů“, Staroměstské náměstí, podoba z roku 2022, foto Jiří Šoukal.

The "U Smertošů" House, Old Town Square; 2022. Photo by Jiří Šoukal.

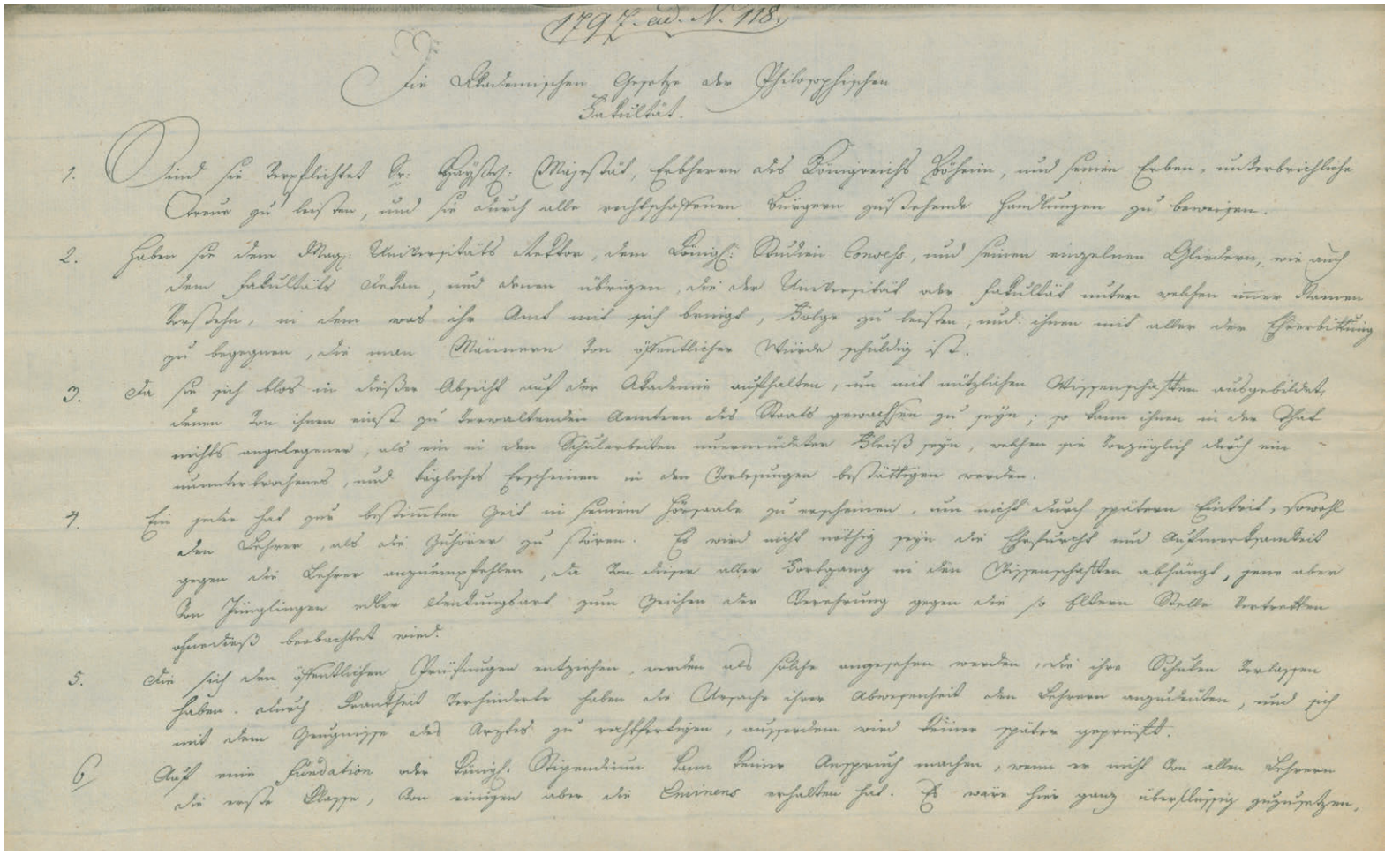

1797. ad. N. 118.

Für Akademischen Gesetze der Philosophischen Fakultät.

1. Sind sie verpflichtet Ihr. Königl. Majestät, Ihrem Königlich Böhmischen, und seinen Erben, unterthänige Treue zu halten, und sich durch alle rechtschaffenen Bürgern zustehende Handlungen zu bezeigen.

2. Haben sie dem Mag. Universitäts Rektor, dem Königl. Böhmischen Consess, und seinen einzelnen Gliedern, wie auch dem Fakultäts Decan, und denen übrigen, die der Universität oder Fakultät unter welchen immer Namen vorstehen, in dem was ihr Amt mit sich bringt, Folge zu leisten, und ihnen mit aller der Ehrerbietung zu begegnen, die man Männern von öffentlicher Würde schuldig ist.

3. Da sie sich also in diesen Abrisse auf der Akademie aufhalten, um mit nützlichen Wissenschaften ausgebildet, dann zu ihrem nach zu versehenden Aemtern die Qualität gewessen zu seyn; so dem ihnen in der Sache nichts angelegener, als sie in den Schularbeiten unermüdeten Fleiß seyn, welchen sie vorzüglich durch ein ununterbrochenes, und täglich fortsetzen in den Vorlesungen bestätigen werden.

4. Sie haben sich zu bescheidenen Geist in seinem Betragen zu repräsentiren, um nicht durch gröbern Unfrieden, sowohl den Lehrer, als die Zuhörer zu stören. Es wird nicht nöthig seyn die Ehrfurcht und Aufmerksamkeit gegen die Lehrer anzumerken, da sie diese alles Vorzüge in den Wissenschaften erhängt, jene aber den Jünglingen eine Anleitung zum Grunde der Verehrung gegen die so edlen Quellen vorstellen sowohl bestrebt sind.

5. Da sich die öffentlichen Prüfungen entziehen, werden sie solche angesehen werden, die ihre Schulen besuchen haben. durch Beweisen verschiedener Fehler die Ursache ihrer Abwesenheit den Lehrern anzudeuten, und sich mit dem Genusse des Arztes zu rechtfertigen, ansonsten wird keine weitere geprüft.

6. Auf eine Fundation der Königl. Stipendium kann keiner Anspruch machen, wenn er nicht an allen Schulen die erste Klasse, den einzigen aber die Emeriens erhalten hat. Es wäre hier ganz überflüssig zu erwähnen,

Akademické předpisy Filozofické fakulty pro akademický rok 1797/1798. UDAUK, fond Bachmannova manipulace–oddíl B (BM–B), sign. B 45 f, N. 118, r. 1797/1798.

Academic Laws of the Faculty of Arts for the Academic Year 1797/1798. UDAUK, Bachmann's Manipulation – Section B (BM–B), sign. B 45 f, N. 118, the year 1797/1798.

Die Akademischen Gesetze der Philosophischen Fakultät

1 *Sind sie verpflichtet Sr. Kaiserl. Majestät, Erbherrn des Königreichs Böheim und seinen Erben, unerbrichliche Treue zu leisten und sie durch alle rechtschaffenen Bürger zustehende Handlungen zu bewesen.*

2. *Haben sie dem Maj. Universitätsrektor, dem königl. Studienkonsess und seinen einzelnen Gliedern, wie auch dem Fakultätsdekan und denen Übrigen, die der Universität oder Fakultät, unter welchen immer Namen verstehen, in dem was ihr Amt mit sich bringt, Folge zu leisten und ihnen mit aller der Ehrerbittung zu begegnen, die man Männern von öffentlicher Würde schuldig ist.*

3. *Da sie bloß in dieser Absicht auf der Akademie aufhalten, um mit nützlichen Wissenschaften ausgebildet, denen von ihnen einst zu verwaltenden Ämtern des Staats gewachsen zu sein, so kann ihnen in der That nichts angelegener, als ein in den Schularbeiten unermündeter Fleiß sein, welchen sie vorzüglich durch ein unterbrochenes und tägliches Erscheinen in den Vorlesungen bestätigen werden.*

4. *Ein jeder hat zur bestimmten Zeit in feinem Hörsaale zu erscheinen, um nicht durch spätere Eintritt, sowohl den Lehrer, als die Zuhörer zerstören. Es wird nicht nötig sein die Ehrfurcht und Aufmerksamkeit gegen die Lehrer anzuempfehlen, da von dieser aller Fortgang in den Wissenschaften abhängt, jene aber von Jünglingen edler Denkungsart zum Zeichen der Verehrung gegen die so Elternstelle vertreten ohnedies beobachtet wird.*

5. *Die sich den öffentlichen Prüfungen entziehen, werden als solche angesehen werden, die ihre Schulen verlassen haben. Durch Krankheit verhinderte haben die Ursache ihrer Abwesenheit den Lehrern anzudeuten, und sich mit dem Zeugnisse des Arztes zu ratfertigen, außerdem wird keiner später geprüft.*

6. *Auf eine Fundation oder königl. Stipendium kann keiner Anspruch machen, wenn er nicht von allen Lehrern die erste Klasse, von einigen aber die Eminens erhalten hat. Es wäre hier ganz überflüssig zuzusetzen, dass jener mit mehreren und um so mehr mit durchgängig auszeichnenden Klassen, andern, denen er in übrigen gleich könnt vorgezogen werde. Mit der Vermehrung der Stipendien hat es eine gleiche Bewandniss.*

7. *Die aber eine Fundation oder ein Stipendium genießen, sollen wohl auf ihrer Hut sein, dass sie sich einer solchen Gnade nicht unwürdig machen. Das k. Gesetz bestimmt, dass jener, der auch nur von einem Lehrer in der Prüfung nach dem halben Kurse auf die dritte und nach Schlusse des Schuljahres auch der, der auf die zweite Klasse herabgesätzt, wird des Stipendiums oder der Fundation verlustiget sei.*

8. *Zu was sie ohnehin durch die Pflichten der heiligen Religion verbunden sind, dazu werden sie auch durch den Allerhöchsten Befehl und durch die Studiengesetze aufgefordert, dass sie zum wenigsten zur Österlichen von der Kirche festgesetzten Zeit durch die heil. Beichte ihr Gewissen reinigen und das heilige Abendmahl empfangen. In der Erfüllung der übrigen Pflichten eines Christen, haben sie sich so zu Verhalten, dass sie denen in Wissenschaftlichen unerfahrenen zur Aneiferung strengerer Befolgung dienen.*

9. *Sie sollen zugleich überzeugt sein, dass es wenig sagen wolle, in allen wissenschaftlichen Fächern vorzügliche Klassen erhalten zu haben, wenn man sich auch nicht zugleich in Sitten ausgezeichnet hat. Denen es an dieser Empfehlung fehlet, was sie immer für Fortschritte in Wissenschaften gemacht habe, sind von Stipendien und Fundationen ausgeschlossen. Reine männliche Sitten, Hochachtung gegen die Vorgesetzten, Höflichkeit und Bescheidenheit gegen jeden Menschen, und endlich eine untadelhafte Lebensart, die von Pöbel unterscheidet, muss ein eigenthümlicher beständiger Ruhen der Akademischen Schüler sein.*

daß jener mit mehreren, und nur so weit mit Ausschließung außwärtiger Personen, außer, wenn er im
übrigen gleich wäre, vorzuziehen wäre. Mit der Anerkennung der Stipendien hat es eine gleiche Bewandniß.

7. Die aber eine Fundation oder ein Stipendium genießen, sollen vorhero auch ihres Fleißes halber, daß sie zu einer solchen
Gnade nicht unwürdig machen. Es ist Gesetz bestimmt, daß jener, der auf eine von einem Lehrer in
der Prüfung auf dem selben Tage auf die Leitte, und nach Schluß des Schuljahres auch der, der
auf die zweite Stelle hervorgezogen wird des Stipendiums oder der Fundation Erlustigend sey.

8. Zu was sie ferner durch die Pflichten der heiligen Religion verbunden sind, dazu werden sie auch durch den
allerhöchsten Befehl, und durch die Studien-Gesetze aufgefordert, daß sie zum wenigsten zur Osterzeit
an der Tafel stehenden Jesu durch die heil: Beichte ihr Gewissen reinigen, und das heilige Abend-
mahl empfangen. In der Erfüllung der übrigen Pflichten eines Christen, haben sie sich so zu
verhalten, daß sie denen in Stipendiaten unterstehenden zur Aufferbauung strengere Befolgung dienen.

9. Es sollen zugleich überzeugt seyn, daß es wenig seyn wolle, in allen Stipendiatischen Fächern
vorzüglich Lesen erhalten zu haben, wenn man sich auf nicht zugleich in Sitten ausgezeichnet hat.
Denn es an dieser Vorsicht fehlet, was sie immer für Vorsätze in Stipendiaten genuß
haben, sind den Stipendien und Fundationen ausgeschlossen. Keine mündliche Bitten, Hochachtung
gegen die Vorgesetzten, Höflichkeit und Bescheidenheit gegen jeden Menschen, und endlich ein untadel-
hafter Lebenswandel, die den Fabel unterscheidet, muß ein eigenthümlicher beständiger Fleiß der
Akademischen Schüler seyn.

10. Die diese Gesetze nur für veldmeidende aufgesetzt sind, so hat man um so weniger nöthig gemeldet eine
Strafe zu erwähnen, weil man hofft, daß im Fall einer Ausgesetzung sie zu sich durch die Väterlichen
Ermahnungen ihrer Vorgesetzten oder Lehrer auf den rechten Weg leicht zurückbringen werden lassen.
Wenn gleich weder der oder der andere zu wiederholten malen diese Ermahnung hätten, so wird er
als ein unwürdiger Schüler aus den Verzeichnungen ausgeschlossen.

Diese Gesetze bezeichnet sich gemäße zu beobachten

10. Da diese Gesetze nur für edeldenkende aufgesetzt sind, so hat man um so wenige nöthig geachtet einer Strafe zu erwähnen, weil man hoffet, dass im Fall einer Vergehung sie sich durch die väterlichen Ermahnungen ihrer Vorgesetzten oder Lehrer auf den rechten Weg leicht zurückführen werden lassen. Wenn gleich wohl einer oder andere zu wiederholten wollen diese Hoffnung tauschen sollte, so wird er als ein unwürdiger Schüller als den Vorlesungen ausgeschlossen.

Diese Gesetze verspricht aufs genaueste zu beobachten.

PRAMEN: UDAUK, fond Bachmannova manipulace, sign. B 45 f, No. 118, Nebenliegende Entwurfe der Zeugnisse und akademischen Gesetze für die deutschen Schüler der Ingenieurwissenschaften werden hierorts bestätiget und zum Drucke verwilliget, 1797.

Source: UDAUK, Bachmann's Manipulation, sign. B 45 f, No. 118, Nebenliegende Entwurfe der Zeugnisse und akademischen Gesetze für die deutschen Schüler der Ingenieurwissenschaften werden hierorts bestätiget und zum Drucke verwilliget, 1797.

Přiložené návrhy vysvědčení a akademického řádu pro německé studenty inženýrských disciplín jsou tímto potvrzeny a povoleny k tisku.

Akademické předpisy Filozofické fakulty

1. Jste povinni jeho císařské Výsosti, dědici Království českého, a jeho dědicům prokazovat nezpochybnitelnou věrnost a jednat tak, jak se sluší na poctivé měšťany.
2. Zavazujete se uposlechnout univerzitního rektora, královský studijní konses (sbor profesorů z univerzitních fakult, gymnázií a hlavních škol, scházející se v letech 1791–1802, kteří rokovali o zemských pedagogických věcech a podávali návrhy zemskému guberniu, pozn. aut.), stejně tak děkana fakulty (filozofické, pozn. aut.) a ostatní představitele univerzity či fakulty, a to v záležitostech, které ztělesňuje jejich úřad. Jste jim povinni úctou, která se prokazuje veřejně činným mužům.
3. Pokud si podržíte na akademické půdě tyto mravy, abyste mohli být vzděláváni v obecně prospěšných vědách, jejichž znalost vám dopomůže k získání zaměstnání u státních úřadů, nebude vám k úspěchu pak scházet již nic dalšího než neúnavná píle, kterou budete pravidelně každý den prokazovat svou přítomností na přednáškách.
4. Každý se musí dostavit do posluchárny včas, aby svým pozdním příchodem nerušil ani vyučujícího, ani posluchače. Nebude nutné posluchači doporučovat, aby prokazoval vůči svým vyučujícím úctu a pozornost, neboť na tom druhém záleží jeho veškerý pokrok ve vědách, zatímco to první beztoho prokazují mladí lidé ušlechtilého smýšlení jako známku respektu vůči těm, kteří převzali místo jejich rodičů.
5. Na ty, kdo se vyhnou zkouškám, bude pohlíženo tak, že opustili školu. Ti, kterým zabrání ve vykonání zkoušek nemoc, musí oznámit příčinu své nepřítomnosti učiteli a předložit mu lékařskou zprávu. Bez toto nemá nikdo právo na pozdější přezkoušení.
6. Nikdo si nemůže činit nárok na fundaci nebo královské stipendium, pokud nemá výborné známky od všech učitelů, i když od některých obdržel eminens [výtečně, pozn. aut.]. Bylo by zcela zbytečné dodávat, že ten, kdo má několik skvělých známek, či o to více ten, který má stále skvělé výsledky, bude upřednostněn před ostatními, jimž se může vyrovnat i v jiných ohledech. Stejně se bude postupovat při rozšíření stipendií.
7. Ti, kteří požívají fundaci nebo stipendium, mají pamatovat na to, aby tuto milost nedůstojně nepromrhali. Královský zákon stanovuje, že každému, kdo se zhorší, byť v jednom kurzu, a klesne při pololetní zkoušce na třetí třídu nebo na konci školního roku na druhou třídu, bude stipendium odňato.
8. To, k čemu jsou studenti tak jako tak vázáni povinnostmi svaté víry, musí dodržovat také na základě Nejvyššího nařízení a studijního řádu. Minimálně při velikonočních svátcích, posvěcených církví, se vyzpovídají a přijmou svátost oltářní. Při plnění dalších křesťanských povinností se budou chovat tak, aby ty, kteří jsou ve vědách nezkušení, povzbudili svým důsledným příkladem.
9. Studenti mají být zároveň přesvědčováni, což se zřídka podotýká, že i za dosahování těch nejlepších tříd ve vědeckých disciplínách musí být současně výborní v mravech. Těm, kteří nedbají na toto doporučení, i když dosáhli pokroku ve vědeckém studiu, jsou odepřena stipendia a fundace. Nezkažené mravy, úcta k nadřízeným, zdvořilost a skromnost vůči každému člověku a konečně bezúhonný způsob života, kterým se odlišují od chátry, musí být trvalou přirozeností univerzitních studentů.
10. Poněvadž je tento řád sestaven pouze pro šlechetné jedince, je o to méně nutné zmiňovat tresty. Předpokládá se, že v případě provinění se díky otcovskému napomenutí jejich nadřízených nebo učitelů studenti snadno vrátí na správnou cestu. Když se studentova provinění budou opakovat, a zmaří se tak naděje do něj vkládané, bude označen za nehodného studia a vykázán z přednášek.

Tímto [se] slibuje dodržovati tyto předpisy co nejpřesněji.

The attached drafts of Grade Certificates and Academic Laws for German students of engineering disciplines are hereby confirmed and approved for print.

Academic Laws of the Faculty of Arts

1. You are obliged to show unquestionable loyalty to his Imperial Highness, the heir of the Kingdom of Bohemia, and his heirs, and to prove it by acting in a manner befitting all honest burghers.
2. You are hereby obliged to obey the instructions of the university rector, the Royal Study Consensus [the collegium of professors of universities, grammar schools and main schools in 1791–1802, which discussed the provincial educational matters and submited proposals to the Bohemian Provincial Gubernium, N.B.], the dean of the faculty [Faculty of Arts, N.B.] , and other representatives of the university or faculty, in matters which are embodied in their office. You are obliged to show them the esteem due men of public office.
3. Since you are staying on academic ground with the only intention of being educated in useful sciences so as to be able to cope with the state offices you will have to administer in the future, nothing can in fact be more important to you than untiring diligence in schoolwork, which you will excellently confirm by your uninterrupted and daily attendance at lectures.
4. Everyone has to appear in their lecture hall at the appointed time, so as not to disturb both the teacher and the listeners by arriving late. It will not be necessary to recommend showing reverence and attention towards the teachers, since all progress in science depends on the latter, while the former is anyway already being observed by young people of noble mind as a sign of respect for those who have taken their parents' place.
5. Those who avoid public examinations will be considered to have left the school. Those who cannot take an examination due to an illness must report the cause of their absence to the teacher and present a medical certificate. Without this, no one will be entitled to sit a later examination.
6. No one can claim a foundation or royal scholarship without having received first class grades from all teachers, and also eminence [excellent, N.B.] from at least some. It would be quite superfluous to add here that a student with several, and all the more, with constantly excellent grades will be preferred over others to whom he might be equal in other respects. The same will apply if the range of scholarships is extended.
7. Those who use a foundation or scholarship should remember to avoid wasting this benefit in an undignified manner. Royal law states that a scholarship will be divested on those who achieve worse grades, albeit in one single course, and decline to grade three in the half-term examination or grade two in the end-of-term examination.
8. What the students are already obliged to do as duties of the holy faith, they are also requested to do by the Highest Order and Academic Laws. At least on the Easter Feast, determined by the church, they are to confess and accept the Eucharist. In fulfilling other Christian duties they are to behave so as to set a consistent example and encourage stricter obedience in those who are inexperienced in the sciences.
9. Students should also be persuaded, which is seldom noted, that even if they have the best grades in scientific disciplines, they must also have excellent conduct. Those who disrespect this recommendation, despite having made progress in their scientific studies, will be denied scholarships and foundations. Impeccable conduct, reverence to one's superiors, courtesy and modesty towards all others and, finally, leading a virtuous life that distinguishes them from the rabble, must be a constant natural trait of university students.
10. As these laws are prepared for noble-minded individuals only, it is all the less necessary to mention punishments. It is assumed that any guilty student will easily return to the right path after fatherly reprehension from their superiors or teachers. Should a student's wrongdoings recur and thus thwart the hopes placed in him, he will be marked as unworthy of studies, and banished from lectures.

The most thorough observation of these laws is hereby promised:

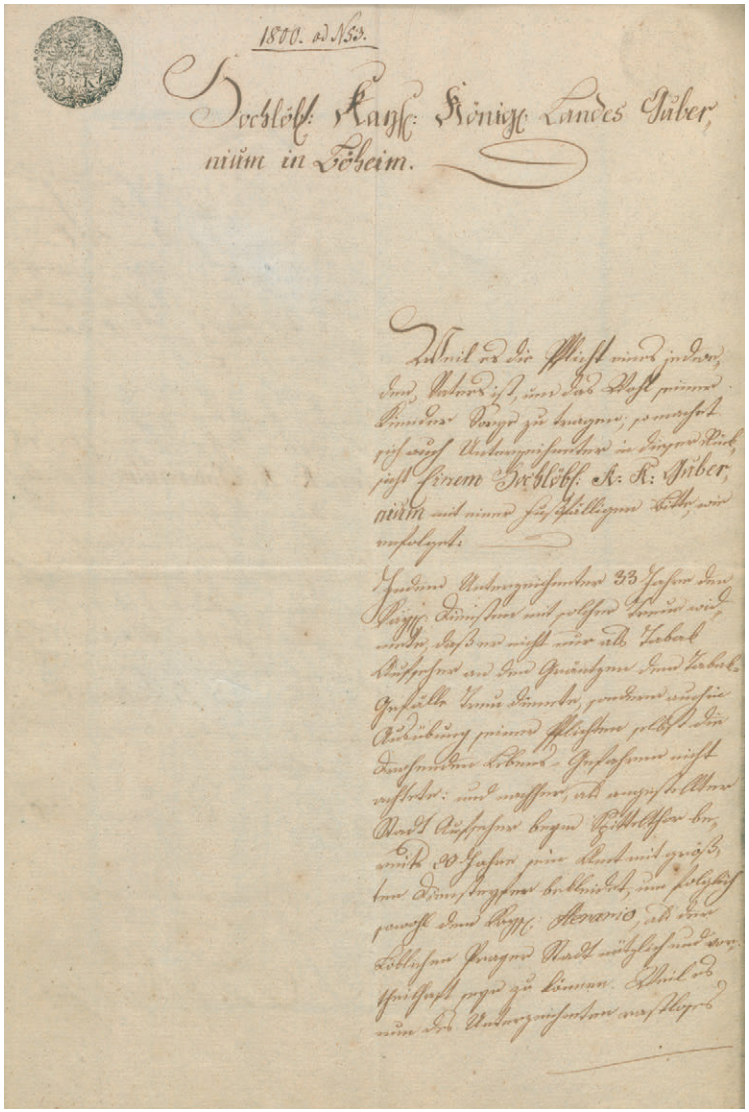

1800. ad N.53.

Hochlöbl: Kais: Königl: Landes Gubernium in Böheim.

Da mir die Pflicht nicht indem, den Vater ist, und das Glück meiner Kinder zu besorgen, so nimmt sich auch Unterzeichneter in Eigenschaft, nicht seinem Hochlöbl. K: K: Gubernium mit einer ehrfüchtigen Bitte an empfehlet.

Indem Unterzeichneter 33 Jahre dem Staate, Dienstes mit gelehrt Treue und Eifer, dass er nicht nur alle Tabel Entfernet an den Gnadenthron dem Tabel Gefälle Vom Himmel, sondern auch die Ausübung meiner Pflichten selbst die Ausmuntern Lebens Gefahren nicht aufhebt: und ausser, ich angestellter Arzt Aufseher bey Bittelfer bey, einige 20 Jahre mir Amt mit größten Dienstyfer beliebet, und selbst gewiss dem Staat: Aerario ich eine Tödliche Gnaden Arzt ausfluss und der Ausfluss zeyd zu kommen. Weil ich nun der Unterzeichneter ausfluss

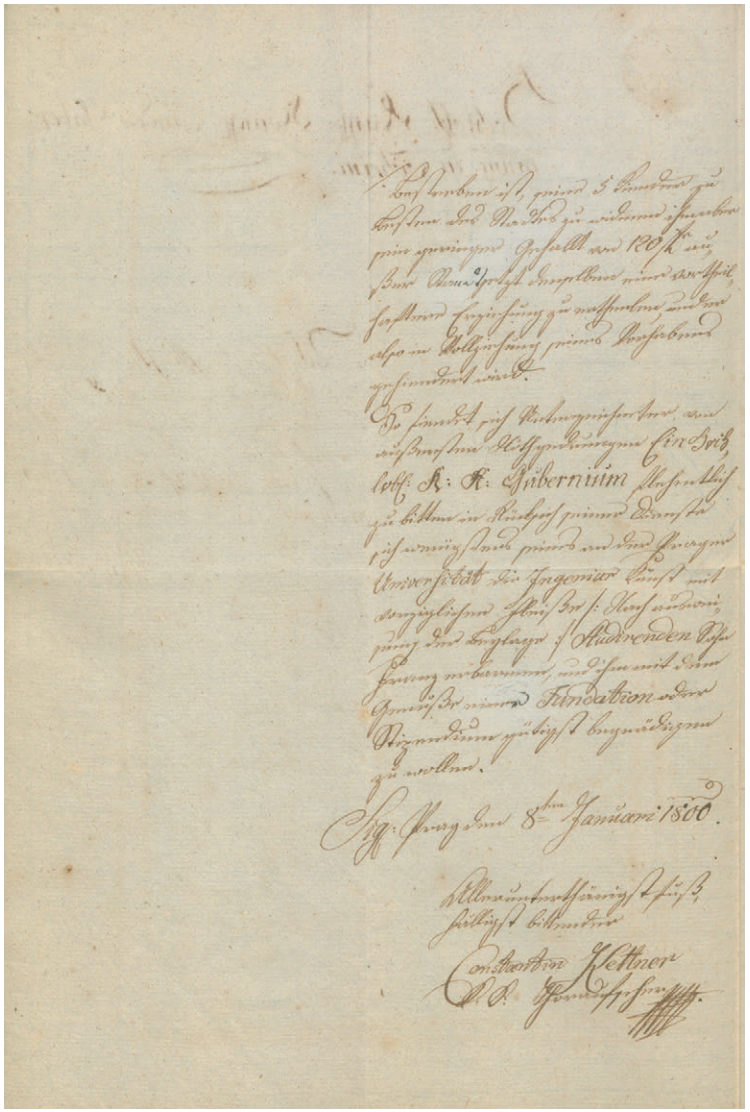

Das Verdienst ist, meine 5 Kinder zu Erlernen des Arztes zu widmen, ich habe mir geringes Gefällt von 120 fl. zu Bey Aus Zeyt Erspellen und zweifel, fastend Erziehung zu nassfolen und so also in Vollziehung meines Verfahrens gesinnet wird.

So findet sich Unterzeichneter, am äusserstem Hoffnungen ein Hochlöbl: K: K: Gubernium Ehrfurchtlich zu bitten in Rücksicht meiner Dienste, sich wenigstens meiner und dem Fragen Universität die Ingenieur Kunst mit vergnüglichen Stipendium Ersprung dem Tagelang ausstehenden Ehrfurcht nicht bemissen, und ich mit dem Gnaden Bey meiner Fundation oder Stipendium gütigst begnadigen zu wollen.

Sig. Prag den 8ten Januari 1800.

Allerunterthänigst gehorsamst bittender

Constantin Kettner

Žádost Constantina Kettnera z 8. ledna 1800 o fundaci nebo stipendium pro syna Franze, posluchače prvního ročníku, na základě vysvědčení o složení závěrečné zkoušky. Vysvědčení podepsal profesor Herget a je datováno dnem 30. srpna 1799. UDAUK, fond Bachmannova manipulace–oddíl B (BM–B), sign. B 46 c, N. 53, r. 1799/1800.

Constantin Kettner's application of 8 January 1800 for funding or a scholarship for his son Franz, a 1st-year attendee, based on his final examination certificate. The certificate, dated 30 August 1799, is signed by Professor Herget. UDAUK, Bachmann's Manipulation – Section B (BM–B), sign. B 46 c, N. 53, the year 1799/1800.

Hochlöbl. Kais. königl. Landesgubernium in Böheim

Weil es die Pflicht eines jedweden Vaters ist, um das Wohl seiner Kinder Sorge zu tragen, so machet sich auch Unterzeichneter in dieser Rücksicht einem höchlöbl. K. k. Gubernium mit einer fußfälligen Bitte, wie erfolget:
Indem Unterzeichneter 33 Jahre den kais. Diensten mit solcher Treue widmete, dass er nicht nur als Tabakaufseher an dem Grenzen dem Tabakgefälle treu diente, sondern auch in Ausübung seiner Pflichten selbst die drohenden Lebensgefahren nicht achtete, und nachher, als angestellter Stadtaufseher beim Spitteltor bereits 20 Jahre sein Amt mit größten Diensteifer bekleidet, um folglich sowohl dem kais. Aerario, als der löblichen Prager Stadt nützlich und vorteilhaft sein zu können. Weil es nun des Unterzeichneten rastloses Bestreben ist, seine 5 Kinder zu Besten des Stadtes zu widmen, ihm aber sein geringer Gehalt von 120 fl. außer Stand setzt, denselben eine vorteihaftere Erziehung zu ertheilen und er also in Vollziehung seines Vorhabens gehindert wird.
So findet sich Unterzeichneter von äußersten Not gedrungen ein hochlöbl. K. k. Gubernium flehentlich zu bitten in Rücksicht seiner Dienste sich wenigstens seines an der Prager Universität die Ingenieurkunst mit vorzüglichen Fleiße /nach Ausweisung der Beilage/ studirenden Sohn Franz erbarmen und ihm mit dem Genüsse einer Fundation oder Stipendium gütigst begnädigen zu wollen.

Sig. Prag den 8ten Januari 1800.
Alleruntertänigst fußfälligst bittender Konstantin Kettner, K. k. Toranseher, m. p.

1800 ad N 93.

Daß Herr [illegible] aus Prag gebürtig

in der Karl Ferdinandeischen Universität zu Prag als Hörer der Ingenieur = Wissenschaften ins [illegible]te Jahr bey der gehaltenen öffentlichen [illegible] Prüfung aus der [illegible]

dann vermög seines Fleißes [illegible]

und gesitteten Betragens [illegible]

erhalten habe. Dieß bestättiget Unterfertigter mit eigenhändiger Unterschrift, und beygedruckten Insiegel der Fakultät. Gegeben Prag den 10. August 1799.

[illegible]

Constantin Kettner, celník, žádá pro svého syna Franze stipendium na studia inženýrství (přiloženo vysvědčení z jeho dosavadních studií).

Velevážené C. k. zemské gubernium v Čechách

Jelikož je povinností každého otce starat se o blaho svých dětí, proto se i níže podepsaný obrací na velevážené C. k. gubernium s následující poníženou prosbou:
Podepsaný věrně slouží 33 let v císařských službách. Jako dozorce při celních kontrolách tabáku byl vždy ve svých služebních povinnostech poctivý a nedbal ani hrozícího nebezpečí. Již 20 let je nyní zaměstnán jako městský dozorce při Špitálské bráně [Poříčská brána, zbořena roku 1875, pozn. aut.], a i tuto službu vykonává s velkým zápalem, aby mohl být prospěšný a užitečný jak císařskému eráru, tak ctěnému pražskému městu. Protože je nekončícím úsilím níže podepsaného vychovat svých pět dětí pro dobro státu, avšak jeho nízký plat 120 zl. mu neumožňuje poskytnout jim výhodnější vzdělání, je mu tímto bráněno v uskutečnění jeho záměru.
Pod tlakem nejvyšší nouze níže podepsaný snažně prosí velevážené C. k. gubernium, aby se s ohledem na jeho zásluhy smilovalo alespoň nad jeho synem, studujícím na pražské univerzitě inženýrské dovednosti s obzvláštní pilností /dle přiloženého výkazu/, a nejlaskavěji mu umožnil požívat prostředků fundace či stipendia.

Podepsáno v Praze, 8. ledna 1800.
Nejponíženější prosebník Constantin Kettner, C. k. strážný u brány

PRAMEN: UDAUK, Bachmannova manipulace, sign. B 46 c, 1799, No. 53, Constantin Kettner, K. k. Toraufseher bittet fußfälligst entweder um eine Fundation oder Stipendium für seinen Sohn Franz mit Beilage.

Constantin Kettner, a customs officer, applies for an engineering studies scholarship for his son Franz (his school certificate from previous studies is attached)

To the commendable Imperial Royal Provincial Gubernium in Bohemia

As it is the duty of every father to care for the well-being of his children, the undersigned makes the following humble plea to the commendable Imperial Royal Gubernium:
The undersigned has loyally served in the Imperial services for 33 years. As a controller in customs checks for tobacco, he has always been honest in his service duties, and showed no fear of the impending danger. For 20 years now, he has been employed as a municipal controller at the Špitálská gate of Prague [Poříčská gate, demolished in 1875, N.B.], and he has also carried out this service with great zeal so as to be beneficial and useful for the Imperial treasury as well as the honourable municipality of Prague. As it is the undersigned's tireless endeavour to rear his five children to the benefit of the state, but his low salary of 120 guilders prevents him from giving them a more advantageous education, he is thus hindered in carrying out his intention.
Oppressed by destitution, the undersigned is suppliant in his plea to the commendable Imperial Royal Gubernium to have mercy, given his merits, at least for his son, who is a student of the Engineering Disciplines at Prague University of particular diligence /as per the attached certificate of grades/ and to be most kind as to allow him to enjoy the means of a foundation or scholarship.

Signed in Prague, 8 January 1800.
The most humble supplicant Constantin Kettner, I.R. gate controller.

Source: UDAUK, Bachmann's Manipulation, sign. B 46, 1799 c, No. 53, Constantin Kettner, K. k. Toraufseher bittet fußfälligst entweder um eine Fundation oder Stipendium für seinen Sohn Franz mit Beilage.

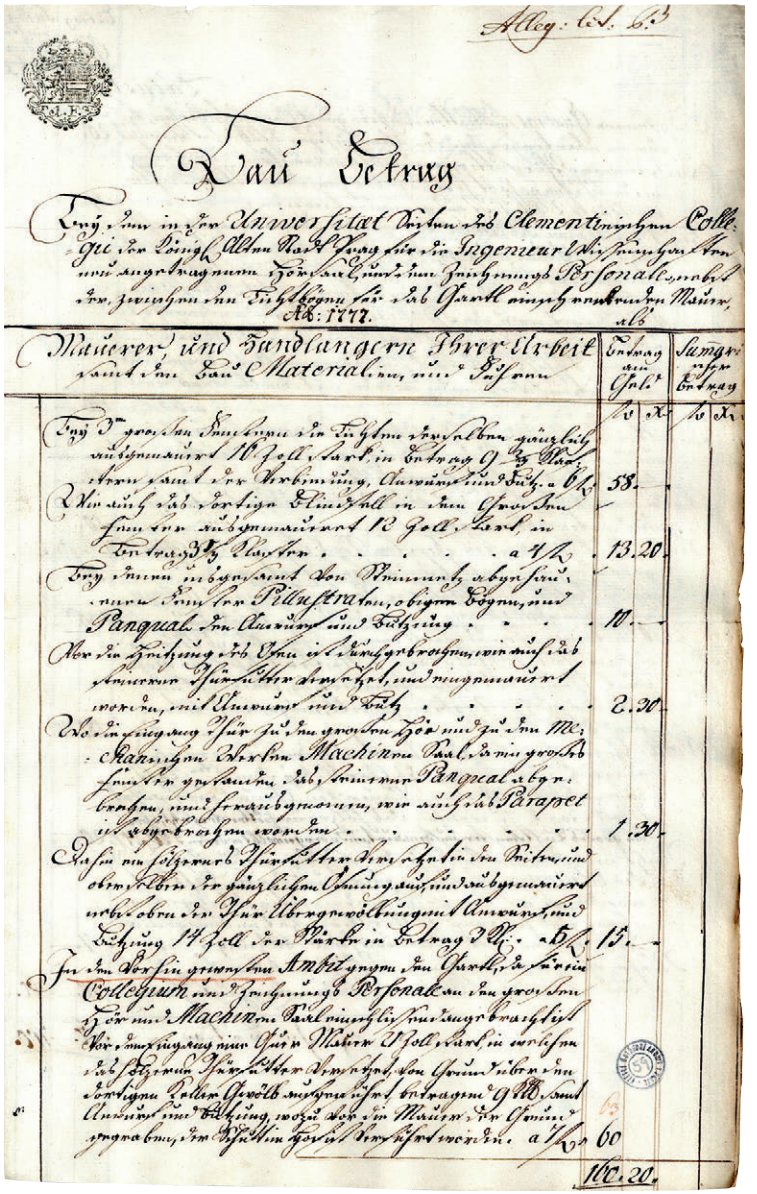

Prosba o přidělení místností v Klementinu pro inženýrskou výuku a účet za úpravu místností. NA, fond České gubernium – Publicum, k. 786, sign. M 1/17.

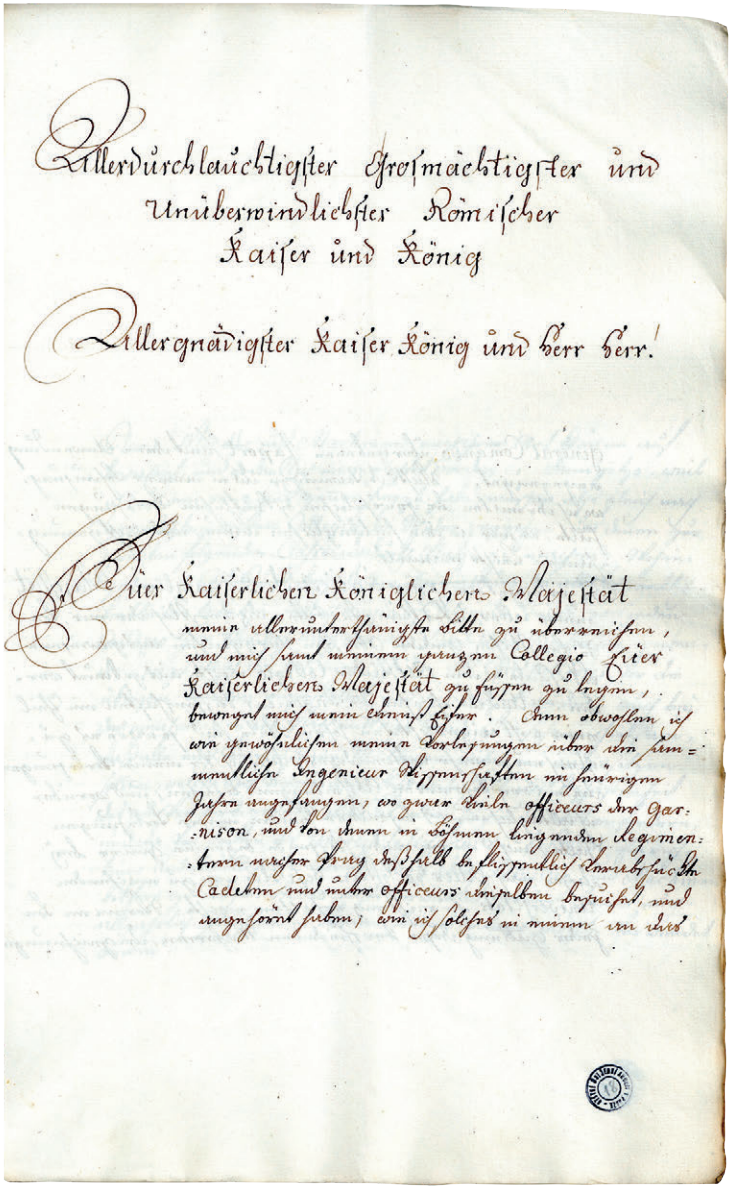

Allerdurchlauchtigster Großmächtigster und Unüberwindlichster Römischer Kaiser und König

Allergnädigster Kaiser König und Herr Herr!

Euer Kaiserlichen Königlichen Majestät

Professor Herget's plea for rooms to be allocated in the Klementinum for engineering classes and the receipt room adaptation. NA, Bohemian Provincial Gubernium – Publicum, Box 786, sign. M 1/17.

So gelanget an Euer Kaiserlich-königliche Majestät meine alleruntertänigste Bitte, dass erstlich der mir von Sr. fürstlichen Gnaden Obristen Burggrafen ausgewiesene Lehrsäle in dem Altstädter Collegio möchte ausgebaut werden. Und da ohnehin die Ingenieurwissenschaften ein Teil einer wohl eingerichteten hohen Schule sind, so wäre es zugleich um so mehr notwendiger, dass ich vor meine Vorlesungen, die in drei besonderen Abteilungen bestehen, und worüber ich alltäglich durch 4 besondere Stunden meine Vorlesungen halte, auch 3 an ein ander stossende bequeme Zimmer bei dieser nach Allerhöchsterem Befehle neu zu machenden Universitätseinrichtung erhalten möchte: Worinnen von jeder Gattung dieser verschiedenen Materien, die Zeichnungen, Plans, Modelle und Maschienen nach ihrer Art können aufbewahrt, und ordentlich eingerichtet werden. (...)

Ich werde mir mit allen Fleiß und Eifer angelegen sein lassen, meine Vorlesungen solchergestalten einzurichten, damit in kurzer Zeit, eben so wie es schon bei etwelchen Regimentern durch meine Schüler angefangen worden, es als denn wird bei allen können eingeführet werden, dass diejenigen, so sich wohl anwenden, meistens bei denen Regimentern, werden können die gewöhnliche, und fast einen jeden Unteroffizieur zum Besten des Allerhöchsteren Dienstes nöthige, und zum Nutzen gereichende Vorlesungen, über die Rechenkunst, Geometrie, Feldbefestigungskunst etc. sebst zu halten. Denn ich bei der gänzlichen Überzeugung, dass die Gedächtnis durch keine andere Wissenschaft mehr geschärfet, um die Subjecten zum Nachdenken geschickter gemacht werden können, als eben durch diese Wissenschaften, welche gleich dem Beispiel anderer Nationen, die brauchbarrsten Männer in kurzer Zeit hervorzu bringen im Stande sind.

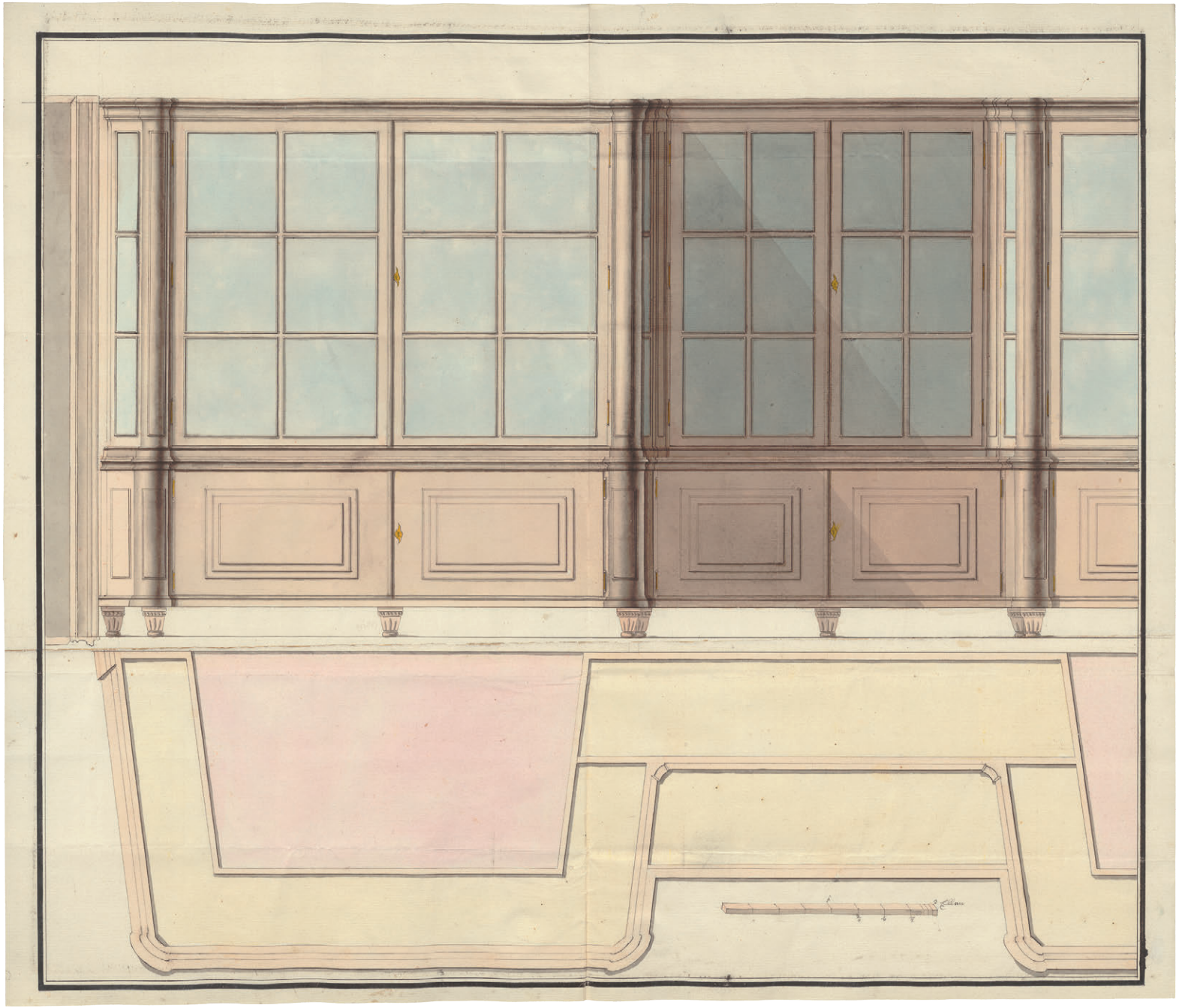

Profesor Herget předkládá císaři prosbu o přidělení místností v Klementinu pro inženýrskou výuku.

Tak předkládám Vaší Císařsko-královské Výsosti svou poníženou prosbu, aby posluchárny ve staroměstském kolegiu [Klementinu, pozn. aut.], dříve mi přidělené Jeho knížecí milostí Nejvyšším purkrabím, podstoupily nutnou přestavbu. A jelikož jsou inženýrské vědy beztoho součástí řádně zřízené vysoké školy, bylo by současně o to více nutné, abych pro své přednášky, které se konají v rámci tří různých oborů a jimž věnuji navíc čtyři zvláštní přednáškové hodiny každý den, mohl také obdržet tři pohodlné místnosti, vzájemně sousedící, v rámci tohoto nového vybavení univerzity, které bude provedeno dle Nejvyššího příkazu: Uvnitř mohou být pro každý obor uschovány různé materiály, kresby, plány, modely a přístroje v uspořádání podle svého typu.

Vložím veškerou svou píli a nadšení do toho, abych vytvořil takové přednášky, jež by v krátkém čase byly zavedeny u všech pluků tak jako u těch, k nimž jsou přiřazeni moji žáci, kteří dobře využívají nabyté znalosti. Pluky pak samy mohou pořádat přednášky z oboru počtů, geometrie, opevňování atd., které jsou dostatečně srozumitelné, prospěšné a nezbytné pro správný výkon poddůstojnické služby. Jsem zcela přesvědčen, že žádná jiná disciplína tolik netříbí paměť a nepodněcuje vlastní úsudek než tyto vědy, které mají navíc tu vlastnost, jako je to příkladem u jiných národů, připravit v krátkém čase společnosti prospěšné jedince.

F. L. A. Herget, prosinec 1776

PRAMEN: NA, 203/8, ČG, České gubernium – publicum, karton 786, 1744, M 1/17. Meinen Allergnadigsten Kaiser König und Herrn Herrn aller unterthänigstes gehorsamstes Bitten, womit die von denen im Königreich Böhmen liegenden Regimentern, und nach Prag zu Erlernung der Ingenieur Wissenschaften abgeschükte Subjecten allhier ein besseres unterkommen erlangen möchten.

Professor Herget submits to the Emperor a plea to allocate rooms in the Klementinum for engineering classes.

I hereby submit to Your Imperial Royal Highness my humble plea that the lecture halls in the Old Town Collegium [Klementinum, N.B.], allocated to me earlier by His Princeliness the Supreme Burgrave, undergo the necessary extension. And since in any case the engineering sciences are part of a well-established institution of higher education, it would be all the more necessary that, for my lectures, which consist of three individual disciplines and on which I lecture every day for four special hours, I should also obtain three comfortable rooms, adjoining one another, at this rearrangement of the university, which is to be carried out according to the Highest Order. Inside them, for every discipline, various materials, drawings, plans, models and instruments can be stored, organised by type.

I will exert the greatest diligence and enthusiasm in preparing such lectures to shortly be introduced in all regiments just like in those to which my students are assigned, who make good use of their acquired knowledge. The regiments themselves may organise lectures in the disciplines of arithmetic, geometry, fortification, etc., which are understandable enough, and beneficial and necessary for the correct performance of lower officers' service. I am fully convinced that no other discipline so much refines memory and instigates one's own judgment than these sciences which, moreover, have the capacity, as is evident from other nations, to prepare individuals that are beneficial to society in a short space of time.

F. L. A. Herget, December 1776

Source: NA, collection code 203/8, CG, Czech Gubernium – publicum, Box 786, 1744, M 1/17. Meinen Allergnadigsten Kaiser König und Herrn Herrn aller unterthänigstes gehorsamstes Bitten, womit die von denen im Königreich Böhmen liegenden Regimentern, und nach Prag zu Erlernung der Ingenieur Wissenschaften abgeschükte Subjecten allhier ein besseres unterkommen erlangen möchten.

Beschreibende Note

Nachdem der Lehr begierigen Jugend nicht geschwindter, als durch deutliche und sinnliche Vorstellungen alter Begriffe von einer Sache kann beygebracht werden, so muß dieses auch am meisten in denen Mechanischen und hydraulischen Wissenschaften vorzüglich seyn; weil auch bloße Zeichnung und Erklärung einer Maschine die Wirkung, so durch selbe hervorgebracht werden soll weder eingesehen noch einem jeden gleich begreiflich gemacht werden kann, besonders da die Grunde fast durchaus nach einig oder gar nicht zu einsehenden Maschinen geschickt sind; folglich erlaubt es Euer Hochlöbl: K. K. Studien Cor= =ram Tribu, nachdem in dem Alt= =städter Collegio ein, in dem Univer= =sitäts Hof liegendes Gewölbe, durch welches die Wasser Röhren gehen, worden, und ein 8 Eimer Brunnen= =schacht vierteil in selben befindet, wo= =der Mauer gemacht begonnen noch und noch verschiedene Wasser Maschinen in diesen eingebracht, und bloß mit Aufsetzung einer Röhren samt Hahn allso in Bewegung gesetzt werden könnte: welcher Gebrauch nicht nur allein der ganzen Vorlesungen allein, sondern auch dem Professor Physice und Chemiae applicata in Zukunft denen Herren,

denen ohnehin ist es bekannt, daß dieses Wasser Maschinen in denen gewöhnlichen Collegien auch zu Erhaltung= =ungen der herum gehenden Feuerspritzen, und den Gebrauch zu zeigen sehr beschwerlich und unbequem sind: Eben deswegen wird dieses einer Hochlöbl: K. K. Studien Cor= =ram Tribu Allerhöchstes Amt die Vorstellung thun, womit dieses Werk nicht allein einem Einwohnenden Gor= =poral vorzüglicher Vortheil zu seinem gemeinen nützigen Gebrauch der oberwähnten besondern Ehre Stelle gewürdiget werden müsse, denn endlich wird um so mehr in Stande gesetzet seyn, nach einem nur fest gesetzten Ziel nützliche und brauchbare Dinge zu bilden. Und da der größte Aufwand noch dabey obwaltet, daß die Ofen über diese Wasser Leitung allzeit müsse sorgfältigst beobachtet werden, nach dem bey denen Vor= =wasserleitungen und entstehenden Feuers Gefahr dem gantzen Univer= =sitäts Hofe und der gantzlichen Vorstadt gang bekannt, wo dieses Gebäude Kostbarkeiten aufbewahrt sind, so kann durch diese Aufsicht noch um so mehr bewirkt werden.

Gnaden Ich: 3t. Mey 1776

Gnadigst Euwer Excellenz
treu Gehorsamster Diener
Joh. Leonhard Frisch
Ingenieurs Meister Schüler

Nachdeme der Lehr begierigen Jugend nicht geschwinder, als durch deutliche und sämliche Vorstellungen ächte Begriffe von einer Sache können beigebracht werden, so muss dieses auch um so mehr in denen mechanischen und hydraulischen Wissenschaften erforderlich sein, weil aus bloßer Zeichnung und Erklärung einer Maschine die Wirkung, so durch selbe hervorgebracht werden soll weder eingesehen nach einem jeden gleich begreiflich gemacht werden kann, besonders da die Lernende fast durchaus noch wenig oder gar nicht zu mühsamen Maschienen geschickt sind; folglich gelanget am Euer hochlob. K. k. Studiencollegio meine Bitte, nachdeme in dem Altstädter Collegio ein, in dem Universitätsteil liegendes kleines Gärtl durch welches die Wasserröhren geleitet werden, und ein Springbrunnen sich schon wirklich in selben befindet, wo an der Mauer ganz bequem nach und nach verschiedene Wassermaschienen in kleinen eingebracht, und bloß mit Aussetzung einer Röhren samt Pipen alles in Bewegung gesezt werden könnte: welcher Gebrauch nicht nur allein für meine Vorlesungen allein, sondern auch dem Professor Physica und Mathematica Applicata in Zukunft dienen können.

Profesor Herget žádá univerzitní profesorské kolegium, aby mu přenechalo k praktickým pokusům užívání malé zahrady v Klementinu.

Jelikož nejrychlejším způsobem, jak poznánímilovnou mládež naučit skutečné podstatě věci, je názorná a celková demonstrace, bude to o to nezbytnější ve vědeckých disciplínách, jako je mechanika a hydraulika, protože na základě pouhého nákresu a výkladu nelze vypozorovat požadovaný efekt a ani jej nelze ihned každému objasnit, zejména pokud většina posluchačů má stále malou či nemá vůbec žádnou zkušenost se složitými stroji. Předkládám tudíž velevážené mu C. k. studijnímu kolegiu svoji prosbu, aby mi dalo k dispozici malou zahradu, ležící v univerzitním křídle Staroměstské koleje [Klementina, pozn. aut.], skrze niž vede vodní potrubí a nalézá se zde již kašna, a kde by podél zdi mohly být vcelku snadno namontovány vedle sebe různé vodní stroje a vše by bylo možno uvést do chodu jednoduše připojením trubky s kohoutem. Použití těchto pomůcek by mohlo sloužit nejen pro mé přednášky, ale v budoucnu i profesoru fyziky a praktické matematiky.

F. L. A. Herget, 9. května 1776

PRAMEN: NA, 203/8, ČG, České gubernium – publicum, Karton: 786, 1744, M 1/14. Gehors. dienstschuldigste Ermittlung der von dem Ingenieur Professore Frantz Leonhard Herget eingebrachte Note unter belangen um Einbeförderung derselben an die Allerhöchste Stelle.

Professor Herget requests that the Collegium of University Professors approve his use of the small garden in the Klementinum for practical experiments

Since the fastest way to teach the essence of a thing to young minds eager to learn is clear and comprehensive presentation, this must be all the more necessary in the mechanical and hydraulic sciences, as from the mere drawing and explanation of a machine its intended effect can neither be viewed or immediately made clear to everyone, especially since the majority of students still have little or no experience at all with complex machinery; consequently, I present to your highly commendable Imperial Royal Collegium of Studies my request for a small garden situated in the university part of the Old Town College [Klementinum, N.B.], through which water pipes are laid and in which a small fountain already actually exists, where alongside the wall various water contraptions could be quite easily installed one after the other and everything could be set in motion simply by attaching a tube with valves: the use of which may serve not only for my lectures alone, but in the future also for the Professor of Physics and Applied Mathematics.

F. L. A. Herget, 9 May 1776

Source: NA, collection code 203/8, CG, Czech Gubernium – publicum, Box 786, 1744, M 1/14. Gehors. dienstschuldigste Ermittlung der von dem Ingenieur Professore Frantz Leonhard Herget eingebrachte Note unter belangen um Einbeförderung derselben an die Allerhöchste Stelle.

1801. N. 3.

Wohllöbl. k. k. Studienkonsess

In Abwesenheit übriger Professoren des philosophischen Studiums hält es unterzeichneter seiner Pflicht gemäß einem Wohllöblichen k. k. Studienkonsesse die gebührende Anzeige zu machen, daß Hr. Franz Leonard Herget Professor der Ingenieur wissenschaften, und Professor der praktischen Mathematik für den philosophischen 3ten Jahrgang, am 13 dieses Monaths Abends an den Folgen eines Schleimschlages sein diesseitiges Leben beendiget hat. Der Verlust dieses Lehrers und das herannahende 1801ste Studienjahr machen es nothwendig, ohnmaßgebigst beyzufügen, daß dem Joseph Hawle, welcher dem Verstorbenen in Ansehung seines Lehramtes adjungirt war, ~~der~~ Aufgetragen würde, beyde Lehrkanzeln in bestehender Ordnung einstweilen zu vertreten ~~supplieren~~ ~~bis~~ Prag am 8 Oktober 1800

Fr. Schmidt
Professor
der Naturlehre
u. Aktuär der
philosophl. Lehrerversammlung.

~~[illegible]~~ vor mehrern Jahren (besoldet)

Prof. d. Naturlehre u. Aktuär der phil. Lehrerversammlung Frz. Schmidt

erstattet den Bericht über den Todesfall des Ingenieur-Professors Frz. Leonard Herget,

Wohllöbl. k. k. Studienk.

Prof. d. Naturlehre u. Aktuär d. philosoph. Lehrerversammlung Fr. Schmidt

erstattet den Bericht über den Todesfall des Professors Franz Leonard Herget.

Nr 3.

In Anwesenheit übrigen Professoren des philosophischen Studiums hält es Unterzeichneter seiner Pflicht gemäß einen wohllöblichen k. k. Studienkonsesse die gebührende Anzeige zu machen, dass Herr Franz Leonard Herget, Professor der Ingenieurwissenschaften und Professor der praktischen Mathematik, für den philosophischen 3ten Jahrgang am 1sten dieses Monats Abends an den Folgen eines Schleimschlages sein diesseitiges Lebens beendiget hat. Der Verlust dieses Lehrers und das heran nahende 1801te Studienjahr machen es notwendig ohnedies gebigt beizufügen, dass dem Joseph Hawle, welcher dem Verstorbenen in Ansehung seiner Lehramtes vor mehreren Jahren adjugiert war, aufgetragen würde, beide Lehrkanzeln in bestehender Ordnung einstweilen zu vertreten.

Franz Schmidt, Professor der Naturlehre und Aktuar der philosophischen Lehrerversammlung

Profesor Franz Schmidt podává v profesorském kolegiu zprávu o smrti F. L. A. Hergeta.

V přítomnosti ostatních profesorů filozofického studia pokládá níže podepsaný za svou povinnost zpravit velevážený studijní konses o příslušném oznámení, že pan Franz Leonard Herget, profesor inženýrských věd a profesor praktické matematiky pro 3. ročník filozofické fakulty, skonal večer prvního tohoto měsíce na následky mrtvice. Ztráta tohoto učitele a blížící se studijní rok 1801 však vyžadují, aby výuku na obou stolicích prozatím převzal Joseph Hawle, který působil dlouhá léta jako adjunkt zesnulého.

Franz Schmidt, profesor přírodních věd a aktuár profesorského sboru filozofické fakulty

PRAMEN: UDAUK, Bachmannova manipulace, sign. B 46 d, 1800, No. 3, Prof. der Naturlehre und Aktuar der h. Lehrerversammlung Franz Schmidt erstattet den Bericht über den Todesfall des Ingenieurprofessores Franz Leonard Herget.

Professor Franz Schmidt reports on the death of F. L. A. Herget at the Collegium of Professors

In the presence of other professors of arts and humanities, the undersigned considers it his duty to inform the commendable study consensus of the fact that Mr Franz Leonard Herget, professor of engineering sciences and professor of applied mathematics for the 3rd year of the Faculty of Arts and Humanities, passed away in the evening of the 1st day of this month, following a stroke. The loss of this teacher and the approaching study term of 1801, however, demand that the teaching at both posts be taken over in the meantime by Joseph Hawle, who was the adjunct of the deceased for many years.

Franz Schmidt, professor of nature sciences and actuary of the Collegium of Professors of the Faculty of Arts

Source: UDAUK, Bachmann's Manipulation, sign. B 46, 1800 d, No. 3, Prof. der Naturlehre und Aktuar der h. Lehrerversammlung Franz Schmidt erstattet den Bericht über den Todesfall des Ingenieurprofessores Franz Leonard Herget.

Stavitel

Poslední třetina 18. století se v architektuře nesla na vlně nastupujícího osvícenského klasicismu a tento nový způsob myšlení se promítal do všech stavebních činností. Nová generace techniků a stavitelů hodlala pod vlivem osvícenských myšlenek zefektivnit a zracionalizovat stavební činnost a její plánování. Mezi příznivce racionalizačních postupů a reforem se záhy zařadil i Herget. O stavební problematice přednášel nejen posluchačům Stavovské inženýrské školy, ale i na svých veřejných přednáškách určených řemeslníkům. Zároveň se věnoval též zeměměřičské činnosti, která ho v jeho stavební praxi nepochybně obohatila.

Nabyté poznatky ze studia literatury i zkušenosti z terénu se koncem sedmdesátých let 18. století rozhodl zúročit v samostatném podnikání. Nejprve v roce 1779 získal privilegium královské cihelny na Malé Straně, posléze koupil pozemek na Rasově vršku v blízkosti řeky. I přes různé administrativní překážky zde se svými společníky, architektem tyrolského původu Josephem Zobelem a Franzem Schmidem, profesorem přírodopisu a rovněž členem C. k. Vlastenecko-hospodářské společnosti v Království českém (K. k. patriotisch-ökonomische Gesellschaft im Königreich Böhmen), rychle vybudoval cihelnu. Ta těžila z dobré polohy – v okolí se nalézala kvalitní hlína a byl zde dobrý přístup k řece, a tak se v následujících letech stala významným hráčem na trhu s cihlami. Zřejmě i díky své funkci profesora Stavovské inženýrské školy se Hergetovi dařilo získávat významné zakázky, zásoboval cihlami stavbu pražského opevnění i výstavbu Terezína, a vyráběl hydraulické vápno, které vyvážel i do ciziny.

V osmdesátých letech 18. století se pak Herget účastnil řady stavebních projektů. Významným způsobem se zasloužil o opravu Karlova mostu, který během povodní v roce 1784 utrpěl značné škody. Únorová povodeň tehdy zdevastovala několik vesnic a v samotné Praze, pro niž máme škody zdokumentovány nejdetailněji, zatopila řadu ulic včetně Dominikánské ulice (dnes Husova). Záplava byla o to ničivější, že rozbouřená řeka s sebou přinášela rozlámané ledové kry a kusy dřeva. Ničivá vlna kromě jiného smetla jeden z pilířů Karlova mostu i s vojenskou strážnicí, při jejímž pádu se utopilo několik vojáků. Nakonec došlo k poškození ještě dalších pěti pilířů, tří oblouků a sochy sv. Václava, která se zřítila do vody. Hladina řeky tehdy dosahovala bezmála šesti metrů. Hergetova zásluha na opětovném zprovoznění mostu byla nepopiratelná, byť využití mramorových a kamenných desek z hrobů zrušených hřbitovů k jeho zpevnění současníci přijímali s rozpaky. Vedle rušení hřbitovů, kostelů a klášterů, které inicioval v roce 1783 císař Josef II., napomáhaly stavebním aktivitám i další dobově podmíněné okolnosti, a to zejména spojení čtyř pražských měst v jeden celek, ke kterému došlo v roce 1784 a s nímž se pojilo bourání hradeb, propojování jednotlivých městských částí, stavba společné kanalizace apod.

Rušení klášterů bylo vedeno snahou zbavit se neefektivních a z císařova racionálního pohledu neužitečných církevních řádů. Nadále směly působit jen ty, které se věnovaly vzdělávání mládeže nebo péči o nemocné či sociálně znevýhodněné. Naopak jiné, například žebravé řády, musely svoji činnost ukončit a majetky

Pohled na Karlův most z roku 1792; AMP, Sbírka grafiky, sign. G 214.

View of Charles Bridge; 1792; AMP, Collection of graphic Art, sign. G 214.

zrušených klášterů připadly státu. Ruku v ruce s těmito kroky šlo i o zavírání „zbytečných kostelů“, mezi které se v roce 1786 zařadila také Betlémská kaple, sloužící tehdy již jen jako filiální stánek nedalekého kostela sv. Jiljí. Přestavování kostelů tak bylo vedeno myšlenkou smysluplně využít jejich prostory ke vzdělávacím, léčebným, vojenským nebo jiným účelům. V případě Betlémské kaple však došlo po Hergetově dobrozdání o špatném stavu objektu přímo k jejímu stržení. Rozhodně v tom však nelze hledat snahu o zničení symbolu českého husitství, jak se později soudilo. Herget spíše bez ohledu na historickou hodnotu kostela uvažoval v intencích osvícenského racionalismu, podle kterého nemělo smysl nechávat v centru města zbytečný, navíc pobořený kostel a jevilo se mu prospěšnější nahradit jej něčím užitečnějším. Z Betlémské kaple se tak stalo skladiště dřeva, ačkoli jeden z největších českých buditelů té doby František Martin Pelcl si do svých zápisků poznamenal, že kaple byla po zrušení prodána právě Hergetovi, který ji přestavěl na dům. Traduje se také, že Herget měl ke zničení kaple i osobní motivaci, protože mu vadila ve výhledu z kanceláře ve Svatováclavském semináři, kde se právě toho roku usídlil. Nebyl to ovšem jediný kostel, jehož zánik je spojen s osobností F. L. A. Hergeta. Podobně došlo v rámci josefínských reforem ke zboření kostela Panny Marie na Louži na rohu dnešní Husovy ulice a Mariánského náměstí.

Přestavba církevních objektů za účelem nového využití patřila k nejčastějším Hergetovým aktivitám v oblasti stavitelství a zrcadlila dobové a zřejmě i jeho osobní přesvědčení o nutnosti omezit církevní moc a vybudovat nová kvalitní sociální a zdravotnická zařízení. Podílel se tak na přestavbě Ústavu šlechtičen na Pražském hradě (1787–1788), na úpravě kláštera augustiniánů-kanovníků na Karlově, jenž se stal nemocnicí pro nevyléčitelně nemocné (1789), nebo na adaptaci kapitulního a exercičního domu u sv. Apolináře na porodnici a nalezinec (1789). Nechyběl ani u úprav Klementina, budov zrušeného jezuitského řádu, které nejenže byly přizpůsobovány požadavkům univerzitní výuky,

Malostranské náměstí v letech 1793–1794. AMP, Sbírka grafiky, sign. G 187.

Malostranské Square in 1793–1794. AMP, Collection of graphic art, sign. G 187.

Podélný průřez a půdorys sálu přistaveného roku 1791 ke Stavovskému divadlu na Starém Městě pro oslavu korunovace Leopolda II. českým králem. AMP, Sbírka grafiky, sign. G 122 a.

Longitudinal section and ground plan of the hall attached to the Estates Theatre in 1791 to celebrate the coronation of Leopold II as the King of Bohemia. AMP, Collection of graphic art, sign. G 122 a.

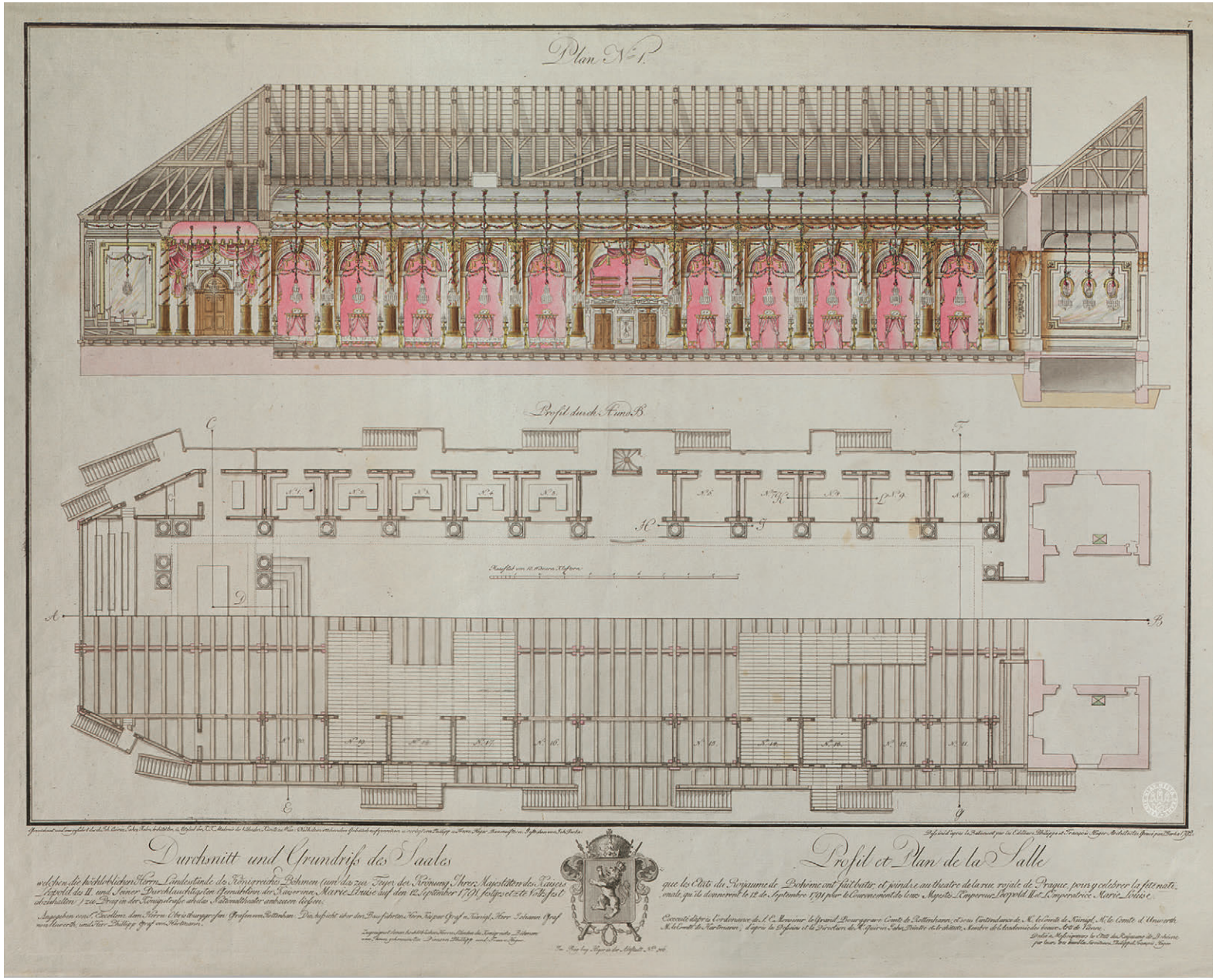
Plan N° 1.
Profil durch A und B.
Durchsnitt und Grundriss des Saales
welchen die höchlöblichen Herrn Landesstände des Königreichs Böhmen (um da zur Feyer der Krönung Ihrer Majestäten des Kaisers Leopold des II. und Seiner Durchlauchtigsten Gemahlinn der Kaiserinn Marie Louise auf den 12. September 1791. festgesetzte Volksfest abzuhalten) zu Prag in der Königstrasse an das Nationaltheater anbauen liessen.
Ausgegeben vom Excellenz dem Herrn Obristburggrafen Grafen von Rottenhan. Das Aufsicht über den Bau führten Herr Kaiser Graf u. Königl. Herr Johann Graf von Unwerth, und Herr Philipp Graf von Hartmann.
Profil et Plan de la Salle
que les Etats du Royaume de Bohême ont fait batir, et joindre au theatre de la rue royale de Prague, pour y celebrer la fête nationale, qu'ils donnerent le 12 de Septembre 1791 pour le Couronnement des leurs Majestés L'Empereur Leopold II et L'Impératrice Marie Louise.
Executé d'après l'ordonnance de S. E. Monsieur le Grand Bourgrave Comte de Rottenhan, et sous l'intendance de M. le Comte de Königl. M. le Comte d'Unwerth M. le Comte de Hartmann; d'après le Dessein et la Direction de M. Quirin Jahn Peintre et Architecte, Membre de l'Academie des beaux Arts de Vienne.
Dedié à Messeigneurs les Etats du Royaume de Bohême par leurs très humbles serviteurs Philippe et François Hager

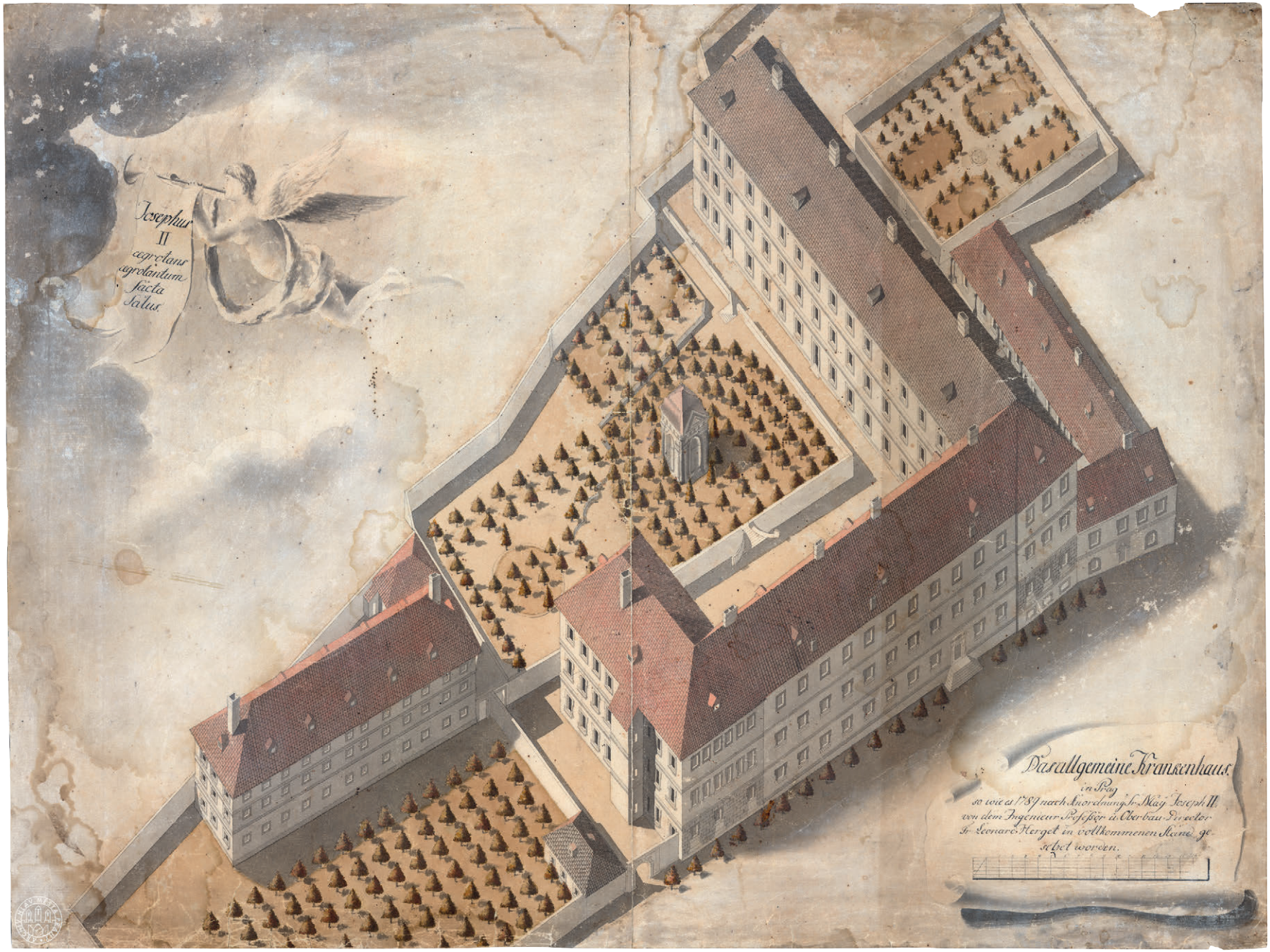
Josephus
II
aegrotans
aegrotantum
facta
salus.
Das allgemeine Krankenhaus
in Prag
so wie es 1789 nach Anordnung Sr. Maj. Joseph II.
von dem Ingenieur-Professor u. Oberbau-Director
Fr. Leonard Herget in vollkommenen Stand ge-
setzet worden.

ale také do nich byla přemístěna c. k. veřejná univerzitní knihovna, dnes Národní knihovna.

Významným počinem bylo i zřízení všeobecné nemocnice, ke kterému vyzýval císař Josef II. Herget pro ni společně s nejvyšším zdravotním úředníkem v Čechách Franzem Thaddäusem Bayerem hledali nejvhodnější lokalitu. Zpočátku se plánovalo využít bývalé kláštery na Karlově, posléze se uvažovalo o přebudování kostela sv. Josefa a sv. Benedikta na dnešním Náměstí Republiky (tehdy nazývaném Josefské či Kapucínské). Císař Josef II. ale při návštěvě Prahy v říjnu 1786 poukázal na malou vytíženost Ústavu šlechtičen na Dobytčím trhu (dnešním Karlově náměstí). Na jeho popud proto Herget připravil projekt přestavby barokní budovy na Všeobecnou nemocnici a zaopatřovací ústav bláznů, jež proběhla v letech 1789–1790. Na to navázal, opět v intencích osvícenských přeměn bývalých církevních staveb, adaptačním projektem zrušeného premonstrátského semináře sv. Norberta (Norbertinum), kam se po roce 1792 přesunul zmíněný novoměstský ústav šlechtičen. I to byl jeden z důsledků spojení Prahy do jednoho celku, v jehož rámci se mohly přesouvat jednotlivé instituce, dosud pevně spjaté s jedním konkrétním pražským městem.

To už však Herget zastával novou prestižní pozici. Nástupem Josefa II. na trůn se vystupňovaly modernizační snahy zasahující do všech sfér života společnosti a v souvislosti s tím se v osmdesátých letech 18. století začalo uvažovat o centralizaci stavebnictví ve všech korunních zemích monarchie. Nakonec vznikl centrální úřad generálního dvorského stavebního ředitelství

(Generalhofbaudirektion) o třech menších ředitelstvích, mezi které patřilo generální stavební ředitelství (Generalbaudirektion) dohlížející na stavby ve všech provinciích monarchie. Tomu podléhalo zemské stavební ředitelství (Landesbaudirektion) v Praze, v jehož čele stanul jako první vrchní ředitel právě F. L. A. Herget, zastávající tento úřad až do své předčasné smrti. Do řady stavebních projektů po roce 1788 proto zasahoval z této funkce. Příprava nové významné úřední pozice mohla být ostatně jedním z důvodů, proč Herget prodal své podíly v malostranské cihelně svým společníkům. Zřejmě s nimi ale nadále spolupracoval a z pozice vrchního ředitele mohl navíc cihelně v mnohém pomoci. Dost možná se to projevilo při adaptaci barokního kostela

Kreslený plán Všeobecné nemocnice od profesora Hergeta. AMP, Sbírka map a plánů, sign. MAP P II3/745, 1798–1898.

Plan of the General Hospital drawn by Professor Herget. AMP, Collection of maps and plans, sign. MAP P II3/745, 1798–1898.

Veduta zachycující povodeň v Praze na Vltavě u Karlova mostu dne 27. února 1784. AMP, Sbírka grafiky, sign. G 1909.

Veduta depicting the flood in Prague on the River Vltava near Charles Bridge on 27 February 1784. AMP, Collection of graphic art, sign. G 1909.

Eintheilung des Convict Gebäudes in 9. Abtheilungen.
N: 1
N: 2
N: 3
N: 4
N: 5
N: 6
N: 7
N: 8
N: 9
Hof zu N: 7.
Hof zu N: 2.
Hof zu N: 3.
Hof zu N: 4.
Hof zu N: 6.
Hof zu N: 9.
Gemeinschaftlicher Eingang in N: 3. 5.
Kleines Höfl.
Maas-Stab von 10 n.ö. Klafter.

Neposkvrněného početí Panny Marie na Dům u Hybernů, na které se podílel i Hergetův spolupracovník, majitel cihelny a dvorský stavitel Joseph Zobel.

Snaha o ozdravění města a zlepšení jeho hygienické situace se promítla do prvních návrhů pražské podpovrchové kanalizace, které Herget vypracoval z podnětu pražského magistrátu již v roce 1787. Stavbu navrhoval začít v Ostruhové ulici (dnes Nerudova), kde byl největší zápach a lidé bydlící kolem pivovaru sv. Tomáše údajně ani nemohli otevírat okna. Doufal, že se záhy podaří odstranit splašky v ulicích a vytvořit z Prahy čistší město, problémy s financováním ovšem celý projekt neúměrně brzdily. Samotná výstavba započala až roku 1791 a táhla se dlouhá léta. Herget, který původně odhadoval stavbu kanalizace na jeden rok, se jejího dokončení v roce 1828 nedožil.

Po smrti Josefa II. připadl profesorovi další důležitý a prestižní úkol. V rámci příprav korunovace Leopolda II. na českého krále vedl vybudování provizorní dřevostavby propojené s Nosticovým divadlem, kde 12. září 1791 proběhl stavovský ples u příležitosti této slavnostní události. „K zadní straně pražského (nyní stavovského) divadla přistavělo a spojilo se s ním velikánské stavení z prken, kteréž tak vyhotovené, připojené a bohatě vyšpalírované bylo, jako to jediný sál neb síně zde v celosti a jednotě byla. V kterémžto pak vyfintěném sálu stavové čeští monarchský, přeskvostný bál dali, ke kterémuž se daleko přes 6000 hostů pozvalo," poznamenal si tehdejší očitý svědek Jan Jeník z Bratřic. Krameriovy Císařské a poštovské noviny pak přinesly zprávu, že po zbourání stavby daly stavové materiál lidem k rozebrání.

Přestože se nástupem Leopolda II. a zejména jeho syna Františka II. výrazně proměnila dosavadní modernizační atmosféra a od josefinských reforem se postupně upouštělo, i v devadesátých letech 18. století pokračovaly adaptace bývalých kostelů na různé typy domů, mnohdy již v klasicistním stylu. F. L. A. Herget u nich přinejmenším z titulu své úřední pozice nechyběl. Můžeme proto konstatovat, že se jako stavitel, odborný expert, nebo přímo jako stavební ředitel významnou měrou podílel na proměně Prahy konce 18. století.

Barevné schéma rozdělení budovy Konviktu na 9 dílů z roku 1785 od profesora Hergeta. AMP, Sbírka map a plánů, Rkp. č. 4128, fol. 190.

Colour diagram of the premises of the Convict building and their division into nine parts, drawn by Professor Herget; 1785. AMP, Collection of maps and plans, Rkp. č. 4128, fol. 190.

Builder

The architecture of the last third of the 18th century was borne by the wave of the emerging Enlightenment Classicism, and this new way of thinking was reflected in all building-related activities. Influenced by Enlightenment ideas the new generation of technicians and builders intended to improve the efficiency of construction work and its planning, and also make it more rational. Herget soon came to support the rationalising processes and reforms. Besides lecturing on building-related topics for students of the Estates Engineering School, he gave public lectures for artisans. He was also involved in land surveying work, which undoubtedly enriched his own construction practice.

In the late 1770s, he decided to draw on the knowledge he had gained from literature, as well as his field experience, in his private business. Firstly, in 1779 he gained the privilege of a royal brickwork at Malá Strana, a district in Prague, and then bought land on Rasův hill near the river. Despite various administrative obstacles, he and his partners, the architect Joseph Zobel of Tyrol and Franz Schmid, a professor of nature sciences and a fellow member of the I. R. Patriotic Economics Society in the Kingdom of Bohemia (K. k. patriotisch-ökonomische Gesellschaft im Königreich Böhmen), quickly built a brick plant. It benefited from an advantageous location, with high-quality clay around it and good access to the river, and thus became an important player on the brick market in the following years. Perhaps also because he held a professorship at the Estates Engineering School, Herget successfully gained important engagements, supplied his bricks for the construction work on Prague's fortifications as well as for the Terezín fort, and produced hydraulic lime, which he also exported abroad.

In the 1780s Herget was involved in many construction projects. He greatly contributed to the repair of Karlův most (Charles Bridge) after it was badly damaged in the 1784 floods. The February flood devastated several villages and in Prague, where the documentation is most detailed, many streets were affected, including Dominikánská Street (now Husova Street). The flood was all the more devastating as many broken ice floes and large pieces of wood were swept along by the roaring water. The wave of destruction also swept away one of the pillars of Charles Bridge and with it also a military guard station, with several soldiers drowned as it fell. Eventually five other pillars and three bridge arches were damaged, too, along with the statue of St. Wenceslaus, which collapsed into the water. The water reached a height of almost six metres. Herget's merits in restoring Charles Bridge were undeniable, although his use of marble and stone slabs from the graves of former cemeteries to reinforce the bridge did not go down well with his contemporaries. Besides the abolition of cemeteries, churches and monasteries, launched by Joseph II in 1783, building activities were also helped by other circumstances of the time, especially the merger of Prague's four towns into one administrative unit in 1784, which was accompanied by the demolition of the city walls, the connection of the city's districts, the construction of a joint sewerage system, etc.

The monasteries were abolished in an effort to eliminate religious orders that were seen as ineffective and, from the Emperor's rational point of view, served no purpose. Only those which provided education for young people or cared for the sick or socially disadvantaged were allowed to continue. Other orders, for instance, mendicant orders, had to close down and their property was acquired by the state. Hand in hand with this came the closure of "unnecessary churches" which, in 1786, included the Betlémská kaple (Bethlehem Chapel), then affiliated to the nearby Church of St. Giles. The redesign of churches was apparently motivated by the idea of making meaningful use of their

Novoměstský ústav šlechtičen na Dobytčím trhu (dnešní Karlovo náměstí), který byl přestavěn na Všeobecnou nemocnici. AMP, Sbírka grafiky, sign. G 95.

The *Frauenstift* at Dobytčí trh (today Karlovo Square), later converted into the General Hospital. AMP, Collection of graphic art, sign. G 95.

space for educational, medical, military or other purposes. The demolition of the Bethlehem Chapel, however, resulted from Herget's assessment that it was in poor condition. But this certainly cannot be seen as an effort to destroy this symbol of Czech Hussitism, as was later thought. Irrespective of the historical value of the church, Herget was probably acting in line with the concept of Enlightenment rationalism, which held that there was no sense in keeping an unnecessary and, moreover, dilapidated church in the town's centre, and it was more practical to replace it with something more useful. The Bethlehem Chapel thus became a wood store, although one of the greatest Czech revivalists of the time, František Martin Pelcl, noted in his writings that after the chapel was closed down it was sold to Herget, who converted it into a house. Rumour also has it that Herget had personal reasons for destroying, as it partially blocked the view from his office in the seminary of St. Wenceslaus, where he came to live in the same year. However, this was not the only church building whose demolition was linked to F. L. A. Herget. The Church of the Virgin Mary 'at the Puddle', originally located at the corner of what is now Husova Street and Mariánské Square, was demolished in a similar way in connection with Joseph's reforms.

Redesigning ecclesiastical buildings for a new purpose was one of Herget's most frequent construction activities, and also reflected the conviction of the time, and probably also his own, that the power of the Church should be restricted and new high-quality social and health care facilities should be built. He was thus involved in the rebuilding of the *Frauenstift* at Prague Castle (1787–1788), the redesign of the Monastery of the Order of St. Augustine in Karlov, Prague, which was converted into a hospital for the terminally ill (1789), and the conversion of the St. Apollinaris chapter and retreat house into a maternity hospital and orphanage (1789). He also assisted in the reconstruction of the Klementinum, i.e., the buildings which formerly housed the abolished Jesuit Order, and which were not only adapted to suit the needs of university lectures but also became the seat of the relocated royal and imperial public university library, today the National Library of the Czech Republic.

One of his great achievements was the establishment of the general public hospital, something called for by Emperor Joseph II. Herget and the senior medical officer in Bohemia, Franz Thaddäus Bayer, sought the most suitable location. At first, they considered using the former monasteries in Karlov, but this idea was later replaced with the plan to rebuild the church of Sts. Joseph and Benedict on what is now Náměstí Republiky Square, then known as Josefské or Kapucínské Square. However, during his visit to Prague in October 1786, Emperor Joseph II drew attention to the fact that little use was made of the *Frauenstift* on what is now Karlovo Square. At his instigation, Herget prepared a project to redesign the Baroque building into the General Hospital and Nursing Institute for the Mentally Disabled, which was carried out in 1789–1790. His next design, again in line with the concept of the Enlightenment transformations of former ecclesiastical buildings, was a project to adapt the abolished Premonstratensian seminary of St. Norbert (also known as Norbertinum) where, after 1792, the aforementioned *Frauenstift* was moved. This was another of the consequences of the merger of the former towns, as some institutions, until then bound to a specific district of Prague, could now be relocated within the town's greater area.

By then, however, Herget held another prestigious position. After Joseph II took to the throne, the modernising trends intensified, affecting all spheres of the life of society, and in connection with that, the idea emerged in the 1780s to centralise construction projects in all the Monarchy's crown lands. Eventually a central office, the General Building Directorate of the Royal Court (Generalhofbaudirektion), was established, having three smaller directorates, among them the General Building Directorate

Norbertinum, dnes v oblasti Náměstí Republiky a Revoluční ulice. AMP, Sbírka grafiky, sign. G 96.

Norbertinum, today near Náměstí Republiky Square and Revoluční Street. AMP, Collection of graphic art, sign. G 96.

(Generalbaudirektion), which supervised construction work in all of the Monarchy's provinces. Its subordinate office was the Provincial Building Directorate (Landesbaudirektion) in Prague, where F. L. A. Herget was appointed as the first general director and held the office until his premature death. After 1788 he therefore influenced many construction projects on the grounds of his office. It is highly likely that the preparation of this new important official position was one of the reasons why Herget sold his share in the Malá Strana brick plant to his partners. He probably continued to work with them, however, and as general director, he could have helped the plant in various ways. This may have been the case of the conversion of the Baroque Church of the Immaculate Conception into the U Hybernů house, a project involving Herget's colleague, the brick plant owner and court builder Joseph Zobel.

Efforts to improve the town's sanitation and hygiene led to the first drafts of Prague's underground sewerage system, drawn up by Herget at the request of Prague Municipal Council as early as in 1787. He suggested starting the construction work in Ostruhová Street (now Nerudova Street), where the smell was worst and the people who lived around St. Thomas brewery allegedly could not leave their windows open. Herget hoped that wastewater would soon disappear from the streets, making Prague a cleaner town; however, funding problems slowed the project down considerably. The actual work did not commence until 1791 and dragged on for many years. Herget, who had originally estimated that the work would take one year, did not live to see its completion in 1828.

After the death of Joseph II, Professor Herget was assigned another important and prestigious task. As part of the preparations for the coronation of Leopold II as the King of Bohemia, he led the construction of a temporary wooden structure connected to the Nostitz Theatre, where the Estates Ball was held to mark this great occasion on 12 September 1791. "A huge structure of wood boards was attached to the rear side of the Prague (now Estates) Theatre; completed, attached and lavishly decorated, it looked as though it were a single hall in its entirety and unity. And in this decorated hall, the Bohemian Estates held a splendid monarchical ball, to which far more than 6000 guests were invited," as noted by Jan Jeník of Bratřice, an eyewitness. The Imperial and Post Newspapers, printed by Kramerius, then reported that when the structure was dismantled, the Estates gave the material to people for free.

Even though the accession of Leopold II, and especially his son Francis II, brought about a major change in the modernisation atmosphere and Joseph's reforms were gradually abandoned, in the 1790s work continued on converting former church buildings into various types of house, many of them already in the Classicist style. F. L. A. Herget was involved in this, at least in his official capacity. We can therefore assert that as a builder, a professional expert or as the actual building director, he played a major role in the transformation of late-18th-century Prague.

Herget jako významná osobnost Českého království v dobových schematismech. Kaiserlich königlicher Schematismus für das Königreich Böheim, 1800, s. 54 a 258.

Herget as an important figure in the Kingdom of Bohemia in the period directories. Kaiserlich königlicher Schematismus für das Königreich Böheim, 1800, pp. 54, 258.

Kassaknecht.

Johann Georg Tantzmann, w. im Schlosse N. 32.

Heizer.

Joseph Zdiarsky, w. in der Heuwagsgasse N. 208.

Weltliche Stiftungskasse.

Kassier.

Herr Anton Joseph Holluba, w. auf dem Roßmarkte N. 432.

Kontrollor.

Herr Joseph Gut, w. beim goldnen Faßel N. 121.

Journalist.

Herr Friedrich Lihr, w. in der Eisengasse N. 195.

Kais. Kön. Landesbaudirekzion.

K. K. Oberbaudirektor.

Herr Franz Leonard Herget, Doktor der Philosophie, kk. ordentl. Professor der praktischen Mathematik, und der sämmtl. Ingenieurwissenschaften, der Zeit Dekan und Vorsteher der philos. Fakultät, ordentl. Mitglied der kk. patriotisch-ökonomisch Gesellschaft in Böhmen, Landesoberdirektor im Bauwesen, w. im philosophischen Universitätsgebäude, N. 540., allwo sich auch die Amtskanzley befindet.

K. K. Kammeralbaudirektor.

Herr Abbé Tobias Gruber, der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, der kk. ökon. Gesellschaft in Krain, der k. Gesellschaft in Göttingen, und der oberlausitzischen in Görlitz Mitglied, w. in den Langengasse N. 86.

K. K.

Hr. Franz Martin Pelzel, außerordentlicher Lehrer der böhmischen Sprachkunde und Litteratur, w. auf der Kleinseite N. 377.

Hr. Joh. Christ. Mikan, Doktor der Arzneykunde, Magister der Geburtshilfe, und außerordentlicher Lehrer der philosophischen Botanik (siehe medizinische Lehrerversammlung) wohnt in der Zeltnergasse N. 16.

Hr. Joseph Meinert, Doktor der Philosophie, Professor der Grammatik am altstädter k. Gymnasium, außerordentlicher Lehrer über Pädagogik u. Didaktik, w. in der alten Allee in gräfl. Pachtisch. Hause.

Philosophische Fakultät.

Herr Franz Leonard Herget, Doktor der Philosophie, kk. ordentlicher Professor der praktischen Mathematik, und der sämmtlichen Ingenieurwissenschaften, ordentliches Mitglied der kk. patriotisch-ökonomischen Gesellschaft in Böhmen, Provinzialoberdirektor im Bauwesen, d. Z. Dekan und Vorsteher dieser Fakultät, wie auch Beisitzer des akademischen Senats, w. im altstädter Schulhause N. 540.

Zu dieser Fakultät gehören, nebst den oben benannten HH. Professoren, nachstehende immatrikulirte HH. Mitglieder.

Hr. Franz Pubitschka, Doktor der Philosophie, Weltpriester und Historiograph des Königreichs Böhmen, der philosophischen Fakultät Senior, w. im ehmaligen St. Annakloster.

Hr. Franz Pohl, Doktor der Philosophie, emeritirter k. k. Professor der Philosophie.

Hr. Johann Debrois, Doktor der Philosophie, J. U. C. k. k. wirklicher Hof- und Präsidialsekretär bei dem obersten Direktorium in Wien.

Hr. Joseph Valenta, Doktor der Philosophie, k. k. wirklicher Professor der Rhetorik in Brünn.

Hr. Ignaz Cornowa, Doktor der Philosophie, emeritirter k. k. Professor der allgemeinen Weltgeschichte, ordentliches Mitglied der böhm. Gesellschaft der Wissensch., w. auf der Altstd. in Platnerg. N. 650.

GRUNDRIS
DER KAY: KÖNIG: HAUPT STADT PRAG
IM KÖNIGREICH BÖHEIM.
UNTER GLOREICHER REGIERUNG S^ner MAYESTÆT
LEOPOLDS DES II^ten
RÖMISCHEN KAYSERS UND APOSTOLISCHEN KÖNIGS.
AUF ALLERHÖCHSTEN BEFEHL

Unter Der Direction Dero Ober Bau Director, und Ingenieur Professor Franz Leonard Herget.

Aufgenommen
Von Seinen gewesten Schüllern.

Beschreibung
Der Kais. Königl. Gebäuden, Geistlichen und Städtischen gemeind Häuser, Klöster, und Kirchen.

Prataschiner Haupt Viertl.

Numer	
1	K. K. Residenz, samt der Metropolitan, und Allerheiligen Kirche.
2	K. . Damen Stift.
3	Gewesten St. Georgi Stift und Kirche, nun Erzbischöfliches Priesterhaus.
4	K. K. Lustgarten.
5	. . Erzbischöfliche Residenz.
6	Gewesten Ursuliner Kloster, samt Kirche, nun Militär Kasärn.
7	
8	
9	Gewesten Premonstratenser Kloster samt Kirche.
10	Premonstratenser Stift Strahof, samt Kirche.
11	Lauretta Kapelle samt Kirche.
12	Capuziner Kloster samt Kirche.
13	K. K. Reichs Kanzlei.
14	Das Rathhaus.
15	K. K. Bethaus. } Nur Aussiere Dispositionen.
16	. . Landhaus. }

Kleinseitner Hauptviertl.

Numer	
1	Städtisches Rathhaus.
2	Englischer Fräulein Haus, samt Kirche, geweste St. Joseph Kirche.
3	K. K. Lech und Profiantamt.
4	K. K. Kammerhaus.
5	Gewestes Professhaus der P.P. Jesuiten, samt St. Nicolai Pfarr Kirche, nun Landhaus.
6	Gewestes Jesuiter Schulhaus, nun Gubernial Haus.
7	Gewestes Karteusen Kloster samt Kirche.
8	St. Thomas Augustiner Kloster, samt Pfarr Kirche.
9	K. K. Militär Oeconomie Dispositionen.
10	. . . Militär Oeconomie Haus.
11	. . . Hofgarten.
12	Arbeithaus.
13	Grafenpriesterl Haus.
14	Maltheser Priorat samt Kirche.
15	Gewesten Dominicaner Kloster.
16	K. K. Zeughaus.
17	Augustiner Kaserne.
18	Gewesten Karmelitter Kloster samt Pfarr Kirche.
19	Kleinseitner Gymnasium, und Normalschul.
20	Administrator auf den Laurenzi Berg samt Kirche.
21	Gewesten Wälscher Spittal.
22	Gewesten Kirche St. Johannis unterm Berge.

Altstädtler Haupt Viertl.

Numer	
1	Collegium Carolinum.
2	Gewesten K. K. Münzamt, nun General Commandanten Haus.
3	K. K. Domain Administratives Haus.
4	. . Militär Kaserne.
5	Theiner Pfarrhaus, samt Pfarr Kirche.
6	. . Schulhaus.
7	Minoritten Kloster bei St. Jacob, samt Pfarr Kirche.
8	Gewesten Seminarium St. Benedicti.
9	Spann und Reitgasse.
10	Gewesten Serviten Kloster St. Michael samt Kirche.
11	Gewesten Karmeliter Kloster St. Haili, samt Pfarr Kirche.
12	Gewesten Pfarrei St. Martin und Kirche.
13	Dominicaner Kloster St. Egidi, samt Pfarr Kirche.
14	Gewesten Kanonier St. Bartholomei samt Kirche.
15	K. K. Salitz Haus.
16	Gewesten Nonnen Kloster St. Anna.
17	K. K. Gold und Silber Einlösungs amts.
18	Gewesten Seminarium St. Wenceslai, nun Universitäts Haus.
19	Gewesten Jesuiten Collegium bei St. Clemens, nun General Seminarium.
20	Hospital der Barmhertzen an der Brücken samt Pfarr Kirche.
21	Gewesten Benediktiner Abtey Kloster, und Kirche bei St. Nicolaus.
22	Altstädtler Rathhaus.
23	Gewestes Paulaner Kloster und Kirche, bei St. Salvator.
24	Barmhertzigen Brüder Spital samt Kirche.
25	Pfarrei samt Kirche St. Castuli.
26	Gewesten Nonnen Kloster, samt Kirche, bei St. Agnes.
27	Pfarrhaus samt Kirche, zum Heil. Geist.
28	National Theater.

Judenstadt.

Numer	
29	Jüdische Synagogen.
30	. . Normalschul
31	. . Rathhaus.

Neustädtler Haupt Viertl.

Numer	
1	Gewesten Kloster der Trinitarn, nun Militär Kaserne, und Pfarr Kirche der Heil. Dreifaltigkeit.
2	Neustädter Rathhaus.
3	St. Carolus Kapellhaus und Kirche.
4	Ursuliner Kloster samt Kirche.
5	K. K. Salzhaus.
6	Gewesten Zelestiner Probstey und Kirche, nun Militär Kaserne.
7	Pfarrhaus und Kirche St. Adalberti.
8	Gewesten Eremiten Haus und Kirche, bei St. Karl, nun Militär Kaserne.
9	Gewesten Augustiner Kloster und Kirche, bei St. Wenceslai.
10	K. K. Gattenhaus.
11	Haus und Kirche der Heil. Dreifaltigkeit.
12	Benediktiner Kloster und Kirche in Emaus.
13	Franziskaner Kloster samt Kirche bei Maria Schnee.
14	Pfarrhaus samt Kirche, bei St. Stephan.
15	Gewesten Karlshofer Kloster samt Kirche.
16	Administrative St. Apolonarie samt Kirche.
17	Allgemeines Gebäuhaus.
18	Gewesten Kloster und Kirche St. Katharina.
19	Gewesten Jesuiter Collegium nun Garnisons Spital samt Kirche.
20	Allgemeines Krankenhaus.
21	Administrator samt Kirche St. Johannes in Skalna.
22	Elisabethiner Kloster.
23	Gewesten Servitter Kloster in Mopp.
24	K. K. Pulver und Tabak Gefällen Administrations Haus.
25	Waisenhaus samt Kirche bei St. Johann Taufer.
26	Pfarrei und Kirche bei St. Heinrich.
27	Militär Kasernen.
28	Collegium der P.P. Piaristen.
29	K. K. Bäckerei.
30	Militär Krankenhaus.
31	Gewesten Hibernier Kloster samt Kirche.
32	Kapuziner Kloster samt Kirche.
33	Pfarrhaus und Kirch bei St. Peter.
34	Gewesten Pfarrhaus und Kirche bei St. Clemente.

Wischehrad.

a	K. K. Zeughaus.
b	Coll. Kirche St. Petri.

Gezeichnet von Joh. Oppeth. Ing. und Kay. Landmesser.

Kaiserl.
Geistl.
Privat und Herrl.
Gebäude.
Hölzerne
Jüdische

Maaßstab von 200 N^o Ö. Klafter

Die gesammten Festungswerke aufgenommen, sondern aus Perstichen, beigezeichnet wor

Geodet a kartograf

Ústředními předměty studia inženýrských disciplín pražské stavovské školy byly od počátku zeměměřičství a kartografie. Význam těchto oborů pro vojenské stavitelství a vojenské manévry byl nepopiratelný (v souvislosti s Čechami vzpomeňme obdivuhodnou mapu německého kartografa Johanna Christophera Müllera), stále více však nacházely uplatnění i v civilní sféře. Vzrůstající potřeba finančních prostředků, především pro financování vojska, vedla habsburské panovníky k systematickému soupisu půdy podléhající dani. Tzv. berní rula, sestavovaná v polovině 17. století, zachycovala pouze poddanskou půdu, a přitom se spoléhala hlavně na odhad jejího výměru a výnosnosti, které sdělovali vrchnostenským komisařům přímo její držitelé. Tereziánský katastr, sepisovaný téměř o století později, byl již ve výměře přesnější, ale kvůli odporu vrchnosti, jejíž půda od roku 1706 také dani podléhala, a malé obeznámenosti poddaných, se nemohlo s větší precizností počítat.

Josef II. jako přesvědčený fyziokrat chtěl nové vyměřování provést inovativními metodami, a co je ještě důležitější, vše se mělo provádět shora, dle propozic státu. Takové práce by však trvaly mnoho let, což si netrpělivý císař nemohl dovolit a zřejmě ani připustit, proto měly být ukončeny už tři roky od vydání patentu z 20. dubna 1785. Výměra se již neprováděla podle hranic panství, nýbrž podle nově vymezených katastrálních jednotek, nazvaných berní okresy, které se dále členily na tzv. katastrální obce. Práce řídily krajské komise složené z krajského komisaře, hospodářského znalce zvoleného z vrchnostenských úředníků a jednoho zemského měřiče (inženýra). Už v lednu 1785 vyzvalo gubernium všechny zájemce o měřičské práce, aby se hlásili u profesora Hergeta, byli jím prozkoušeni a složili slavnostně přísahu. Spolu se svým žákem a zemským zeměměřičem Franzem Brettschneiderem vybral Herget z pozice člena vrchní komise pro vyměřování 16 inženýrů, kteří měli plnit funkci zeměměřičů pro krajské komise, a dalších 50 určil jako pomocný personál.

Ačkoli tento systém dokázal zpřesnit údaje z tereziánského katastru přibližně o 60 %, stálo realizátorům v cestě mnoho překážek, jež přece jen bránily přesnějšímu zaměření. Vyměřování parcel bylo stále ponecháno jejich držitelům, kteří i přes kontrolu krajské komise a obecního rychtáře odhady falšovali nebo přinejmenším plně nepřiznávali. Krajským komisařům také často scházela znalost místních poměrů, proto sedláci někde hrozili nepokoji, které císař brzdil možností odpuštění roboty. Geodetické pomůcky zůstávaly stále poněkud primitivní. Ve vyměřovacím manuálu „Vynaučení k měření gruntů od obcí“, který je přílohou císařova patentu, jsou jmenována bidla, provazce a hřeby, nikoli nivelační stojany, používané už tehdy profesionály.

Ani 50 osob, vybraných Hergetem, nedostačovalo k odbornému dohledu. Herget sám sice správně odhadl potřebnost geodetů a kartografů, se svojí výzvou k výuce se však obracel spíše na vojenské velitele, u nichž čekal pochopení svých snah. Více než teorii vštěpoval svým žákům praktické znalosti získané v terénu bezprostředního okolí tehdejší Prahy. Posléze s nimi začal podrobně mapovat i samotné hlavní město, což bylo plně zúročeno

Hergetův plán c. k. hlavního města Prahy z roku 1791. AMP, Sbírka map a plánů, sign. MAP P 1 B/1.

Herget´s plan of the City of Prague dated 1791. AMP, Collection of maps and plans, sign. MAP P B/1.

teprve v devadesátých letech 18. století v podobě tzv. Hergetova plánu Prahy. Profesor však byl pouze ideovým otcem tohoto kartografického díla s úctyhodnými rozměry 2329 × 2792 mm, narýsováno bylo jeho žáky Johannem Oppeltem a Karlem Lutzem. Přitom musíme vzít v úvahu, že vyměřovacích prací se zúčastnila možná většina tehdejšího posluchačstva inženýrské školy, a to pravděpodobně během několika let.

Navzdory Hergetovu bohulibému úmyslu vojáci znalí geodézie při josefovském vyměřování tuto státní službu alespoň v začátcích odmítali a nebyli pro ni od svých velitelů ani dostatečně uvolňováni. Vrchnostenští úředníci se i přes profesorovy apely inženýrským disciplínám věnovali velmi nedostatečně a jejich nepoučenost se ukázala právě při sestavování katastru. Výpomoc zemských inženýrů, jejichž vědomosti byly nejspolehlivější, si nadto musely obce hradit z vlastního rozpočtu. Nemůžeme ani pominout skutečnost, že práce byly prováděny ve velikém spěchu, což bránilo důkladné zpětné kontrole, jakkoli odborné.

I přes tyto obtíže se podařilo ke spokojenosti císaře vyměřování včas uzavřít. Je důležité podotknout, že zpracování katastru v Čechách se potom stalo vzorem pro další oblasti správy monarchie a vyzdvihlo význam „českých geometrů“. Čeští zeměměřiči, mezi nimiž bylo i mnoho Hergetových posluchačů, nalezli své příští působiště v Uhrách, Štýrsku či Horních Rakousích. Ačkoli byly berní okresy po smrti Josefa II. na nátlak šlechtických velkostatkářů císařem Leopoldem II. zrušeny, katastrální obce se jakožto nejnižší správní jednotky udržely. Staly se základem pro přesné vymezení hranic obcí (vyznačené v krajině mezemi, hraničními kameny nebo stromovými alejemi), posloužily lepšímu výběru daní (i když nadále realizovanému vrchnostenskými komisaři) a v neposlední řadě i ke snadnějšímu povolávání rekrutů do armády.

Oblast Starého Města, kde se profesor Herget pohyboval. Viz body. AMP, Sbírka map a plánů, sign. MAP P 1 B/1 Hergetův plán c. k. hlavního města Prahy z roku 1791.

1. Kozí plácek
2. Staroměstské náměstí
3. Týnská ulice
4. Klementinum
5. Dům „U Smertošů“
6. Svatováclavský seminář
7. Betlémské náměstí

The area of Staré Město (Old Town of Prague) where Professor Herget worked and lived. See the legend. AMP, Collection of maps and plans, sign. MAP P 1 B/1: Herget’s Plan of the City of Prague dated 1791.

1. Kozí plácek Square
2. Staroměstské (Old Town) Square
3. Týnská Street
4. The Klementinum
5. The “U Smertošů” House
6. Seminary of St. Wenceslaus
7. Betlémské Square

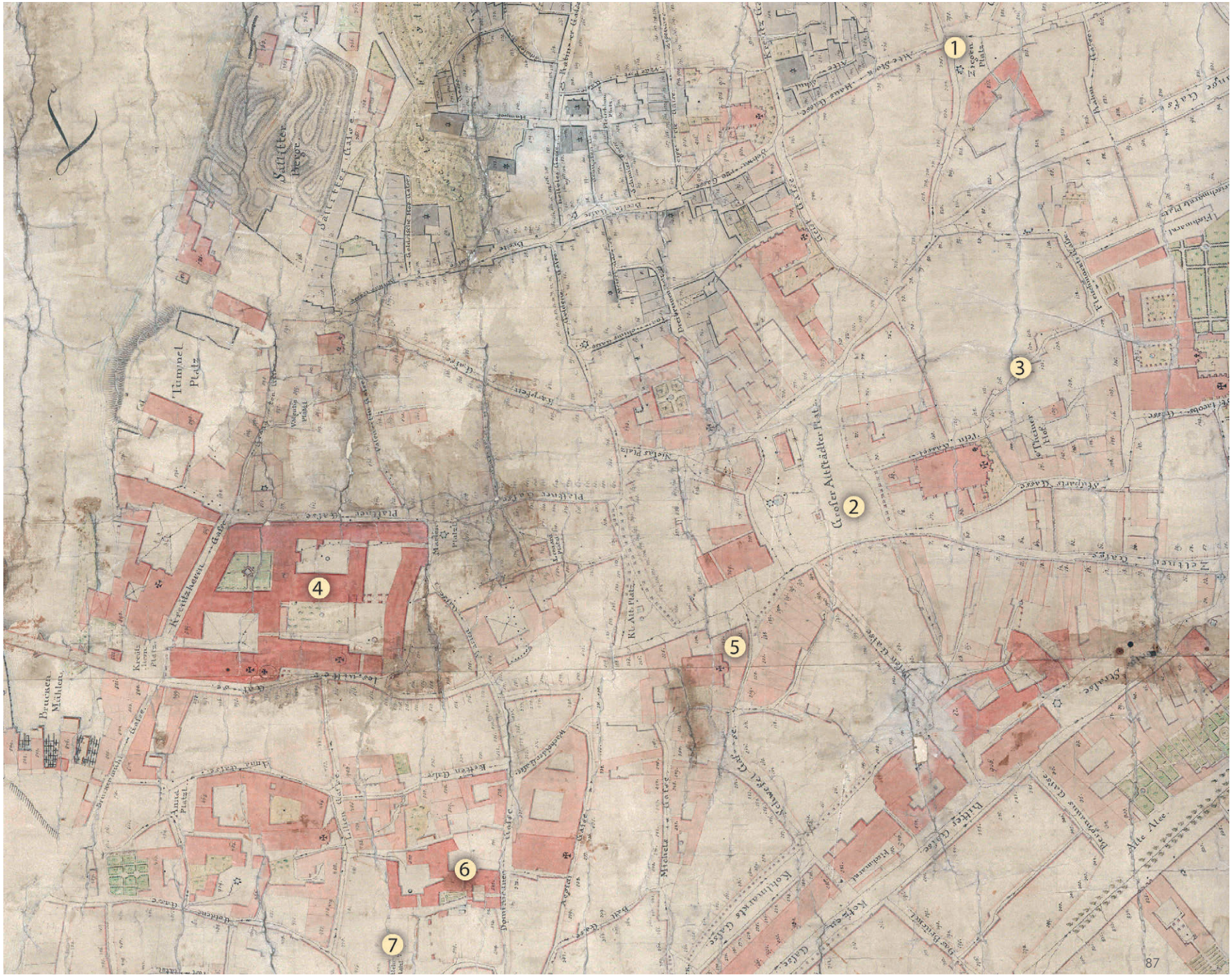
1
2
3
4
5
6
7
Großer Altstädter Platz
Kl. Alt Platz
Kreutzherrn Gasse
Kreutzherrn Platz
Brücken Mühlen
Anna Platz
Anna Gasse
Ketten Gasse
Lilien Gasse
Schwefel Gasse
Kohlmarkts Gasse
Bitter Gasse
Berghauses Gasse
Alte Alee
Zigeuner Platz
Alte Stadt Haus Gasse
Sattler Berge
Sattler Gasse
Tümpel Platz
Platner Gasse
Nettner Gasse
Stuparts Gasse
Fischmarkt
Thiener Hof

Land Surveyor and Cartographer

Land surveying and cartography were the core subjects of engineering studies at Prague's Estates School from the very beginning. The importance of these disciplines for military engineering and manoeuvres was undeniable (consider the remarkable map by the German cartographer Johann Christoph Müller, important for Bohemia), but they were also increasingly in demand in the civil sphere. The growing need for finance, especially to fund the army, led the Habsburg rulers to introduce a systematic registry of land subject to taxation. The so-called Roll of Assessment, prepared in the middle of the 17th century, only covered the land of subjects, and relied mainly on the estimate of its acreage and yield that the holders of the land reported to the commissars. The so-called Theresian Cadastre, compiled almost one hundred years later, was much more accurate as regards acreage, but due to opposition from the nobility, whose land was also taxed from 1706, and lack of awareness amongst the subjects, it could not be expected to be any more precise.

As a staunch physiocrat, Joseph II wanted innovative methods to be used for the new measurement and, even more importantly, everything was to be controlled "from above", following the state's instructions. Such work, however, would take many years, something that the impatient Emperor could not afford, or even allow. The work therefore had to be completed within three years of the issue of a patent of 20 April 1785. The area was not measured by the manor borders but by newly defined cadastral units called tax districts, further divided into cadastral boroughs. The work was directed by regional commissions consisting of a regional commissar, an economic expert appointed from among aristocratic officials, and a land surveyor (engineer). As early as in January 1785, the Gubernium called on everyone interested in surveying work to contact Professor Herget, take an examination set by him, and take a vow. As a member of the supreme land survey commission, Herget, along with his student and land surveyor Franz Brettschneider, chose 16 engineers who were to work as land surveyors for the regional commissions, and appointed a further fifty as auxiliary staff.

Even though the system was able to make the data from the Theresian Cadastre approximately 60% more precise, those who carried out the work had to face many hindrances that made a more accurate survey impossible. The lots were still to be measured by their holders who, despite checks carried out by the regional committee and the local mayor, produced false or at least incomplete estimates. Regional commissars often lacked local knowledge, and in some places the farmers threatened to riot, with the Emperor attempting to calm them by saying the corvee might be abandoned. Geodetic instruments were still somewhat primitive. The measurement manual Instruction to Measure Lots of Lands from Boroughs, attached to the Imperial patent, mentions wooden poles, ropes and nails, as opposed to the levelling tripods, then already in use by professionals.

Even the fifty people selected by Herget were not enough for professional supervision. Although Herget himself did a good job of estimating the necessary numbers of land surveyors and cartographers, he appealed more for training to be given to military commanders, whom he expected to understand

his efforts. Besides theory, he taught his students mainly the practical field knowledge he had gained in the close vicinity of the Capital Prague. In the course of time, he began conducting detailed surveys of the capital itself with them, which did not pay off until the 1790s when the so-called Herget's Plan of Prague was finished. Professor Herget, however, was only behind the idea of this cartographical work, which is a remarkable 2329 mm × 2792 mm in size. The plan was drawn by his students Johann Oppelt and Karl Lutz. We must also consider the fact that perhaps the majority of the students of the Engineering School took part in the survey works, which probably took several years.

Despite Herget's commendable efforts, the soldiers familiar with geodesy from the survey made for the Joseph's Cadastre refused this state service, at least initially, and were not given a sufficient permit from their commanders. Aristocratic officials, in spite of Herget's appeals, paid little attention to the engineering disciplines, and their lack of expertise turned out to be a burden just when the cadastre works were to be carried out. The assistance from provincial engineers, whose knowledge was most reliable, moreover had to be paid for by the boroughs themselves. We must also mention the fact that work was done in great haste, preventing thorough back checks, no matter how professional.

In spite of these difficulties, the land survey work was concluded on time, to the Emperor's satisfaction. It must be mentioned that the preparation of the Czech cadastre came to serve as an example for other administrative areas of the Monarchy, and emphasised the importance of "the Czech geometers". The Czech land surveyors, many of whom were Herget's students, found future engagements in Hungary, Styria or Upper Austria. Even though after the death of Joseph II the tax districts were abolished by Leopold II, following pressure from aristocratic estate owners (Grossgrundbesitz), cadastral areas as the lowest administrative units were maintained. They became the basis for a precise definition of the boundaries of boroughs, marked in the field with balks, boundary stones or tree avenues, facilitated the collection of taxes (albeit still carried out by aristocratic commissars) and, last but not least, made it easier for recruits to be enlisted into the army.

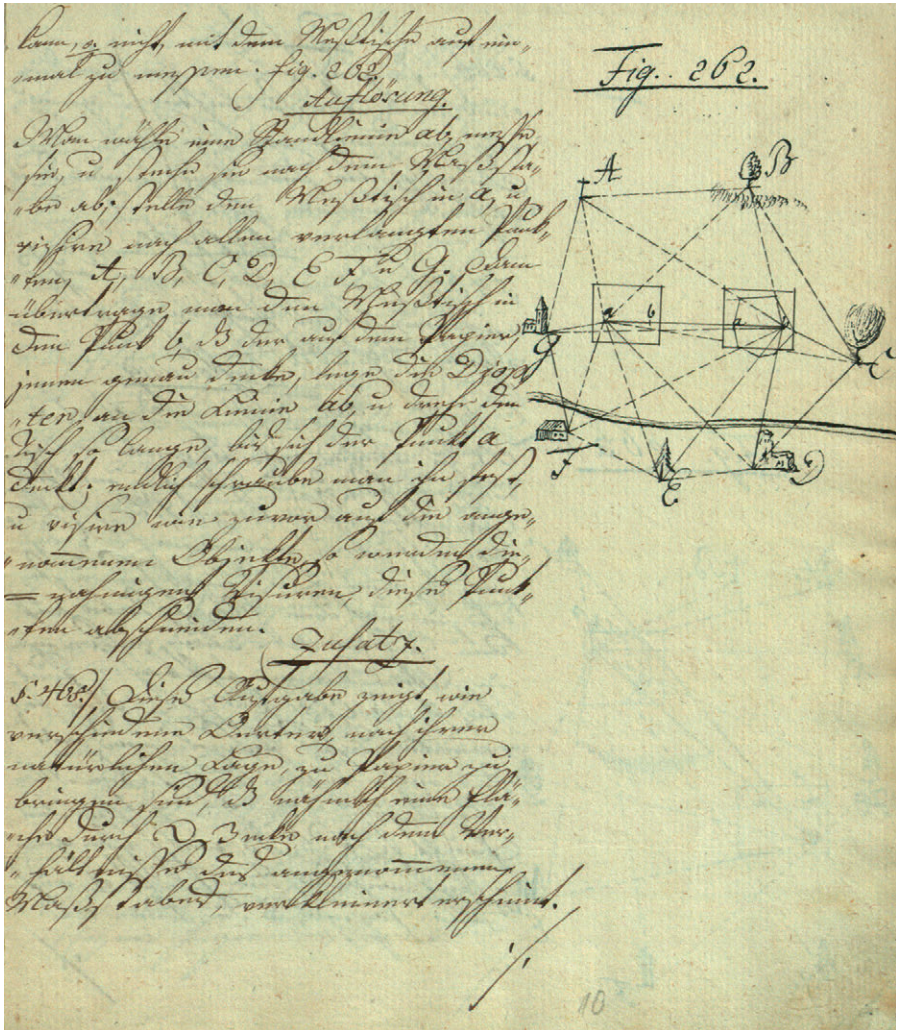
Fig. 262.
Auflösung.
Zusatz.
A
B
C
D
E
F
G
10

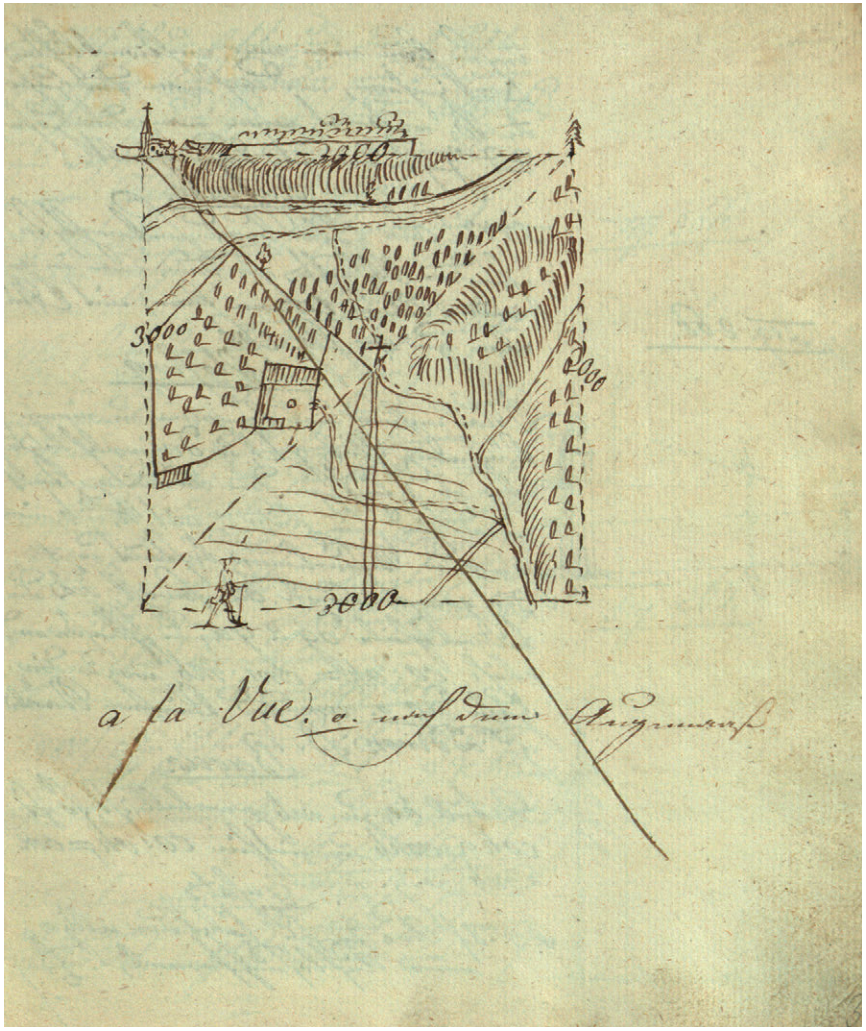
3000
3000
3000
a fa Vue.

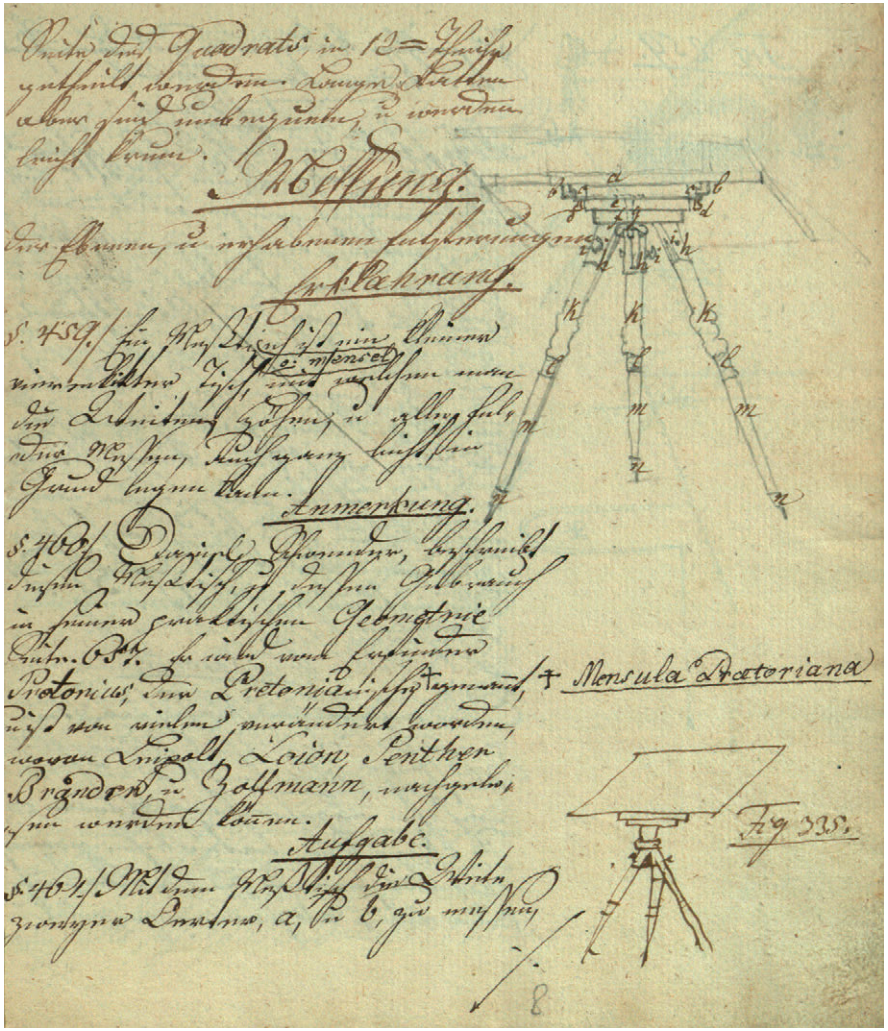

Přednášky z geometrie od profesora Hergeta, které si v roce 1800 zapsal student Josef Novotný. NTK, 12 ručně psaných sešitů, sign. F 270.

Geometry lectures by Professor Herget as noted by the student Josef Novotný in 1800. NTK, 12 handwritten notebooks, sign. F 270.

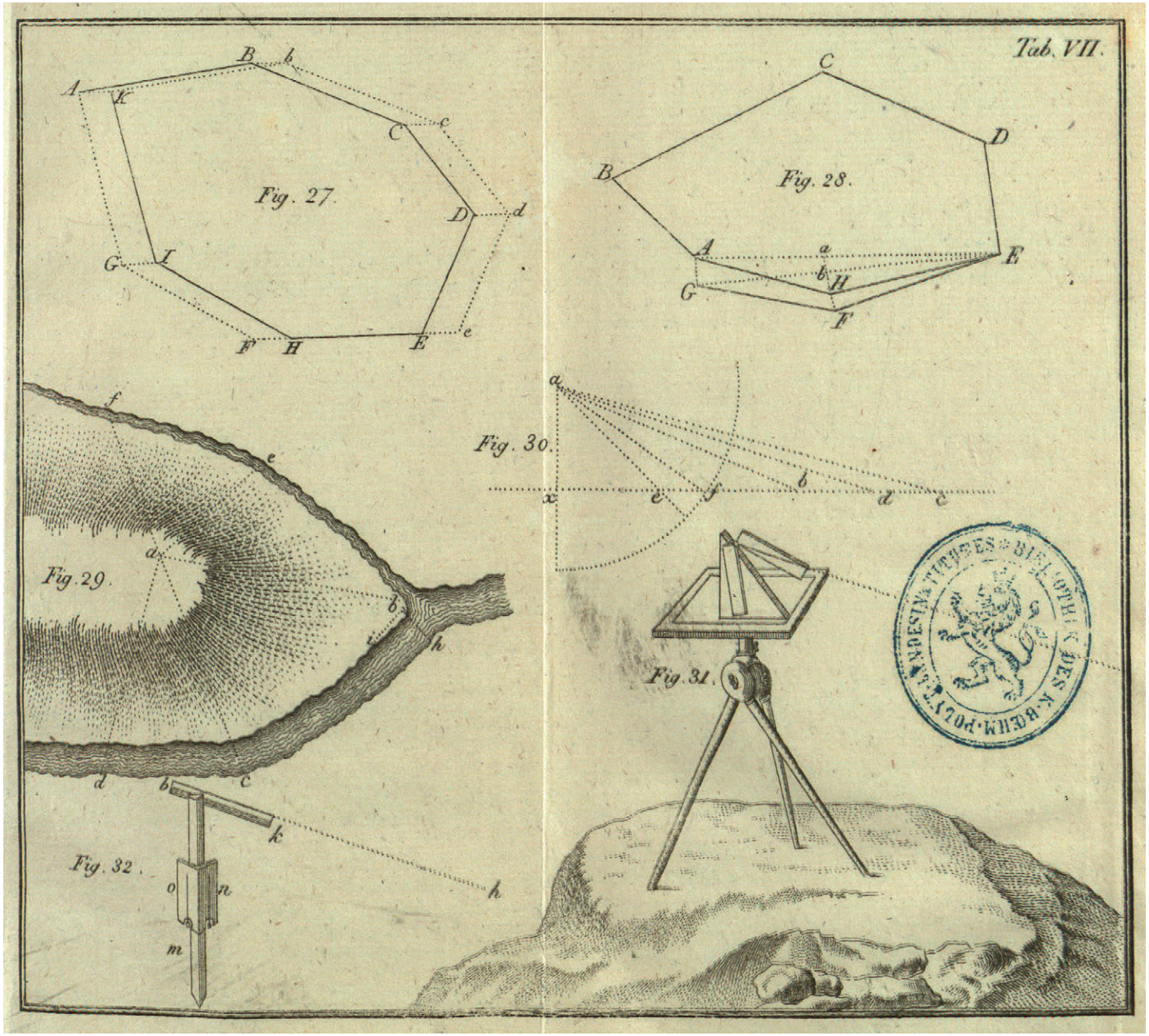

Obrázek z knihy o geometrii patřící do Hergetovy knihovny. NTK, MEINERT, Friedrich, Versuch eines geometrischen Augenmasses oder Sammlung einiger geometrischen Aufgaben..., Riga 1785, A 181.

An image from a geometry book from Herget's library. NTK, MEINERT, Friedrich, Versuch eines geometrischen Augenmasses oder Sammlung einiger geometrischen Aufgaben ..., Riga 1785, A 181.

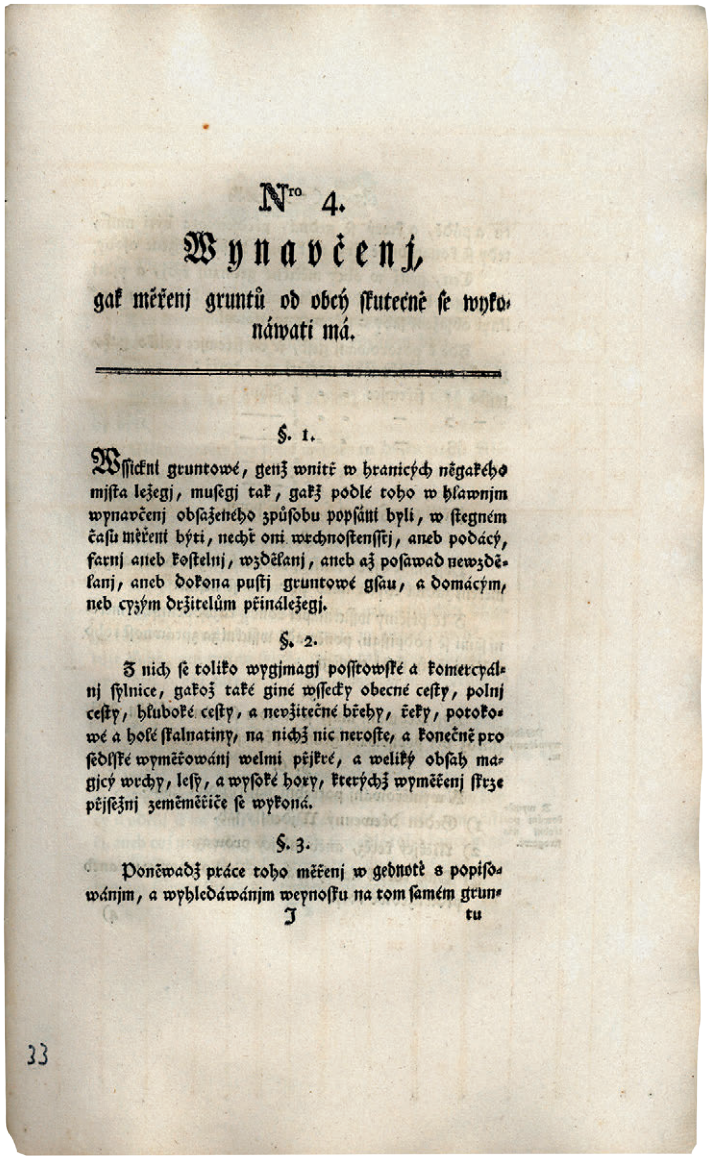

Nro. 4.

Wynaučenj,

gak měřenj gruntů od obcý skutečně se wykonáwati má.

§. 1.

Wssickni gruntowé, genž wnitř w hranicých něgakého mjsta ležegj, musegj tak, gakž podlé toho w hlawnjm wynaučenj obsaženého způsobu popsáni byli, w stegném času měřeni býti, nechť oni wěchnostenssj, aneb podácý, farnj aneb kostelnj, wzděłanj, aneb až posawad newzděłanj, aneb dokona pustj gruntowé gsau, a domácým, neb cyzým držitelům přináležegj.

§. 2.

Z nich se toliko wygjmagj posstowské a kometcyálnj sylnice, gakož také giné wssecky obecné cesty, polnj cesty, hluboké cesty, a nevžitečné břehy, řeky, potokowé a holé skalnatiny, na nichž nic neroste, a konečně prosedlské wyměřowánj welmi přjkré, a weliký obsah magjcý wrchy, lesy, a wysoké hory, kterýchž wyměřenj skrze přjsežnj zeměměřiče se wykoná.

§. 3.

Poněwadž práce toho měřenj w gednotě s popisowánjm, a wyhledáwánjm weynosku na tom samém grun-

J tu

33

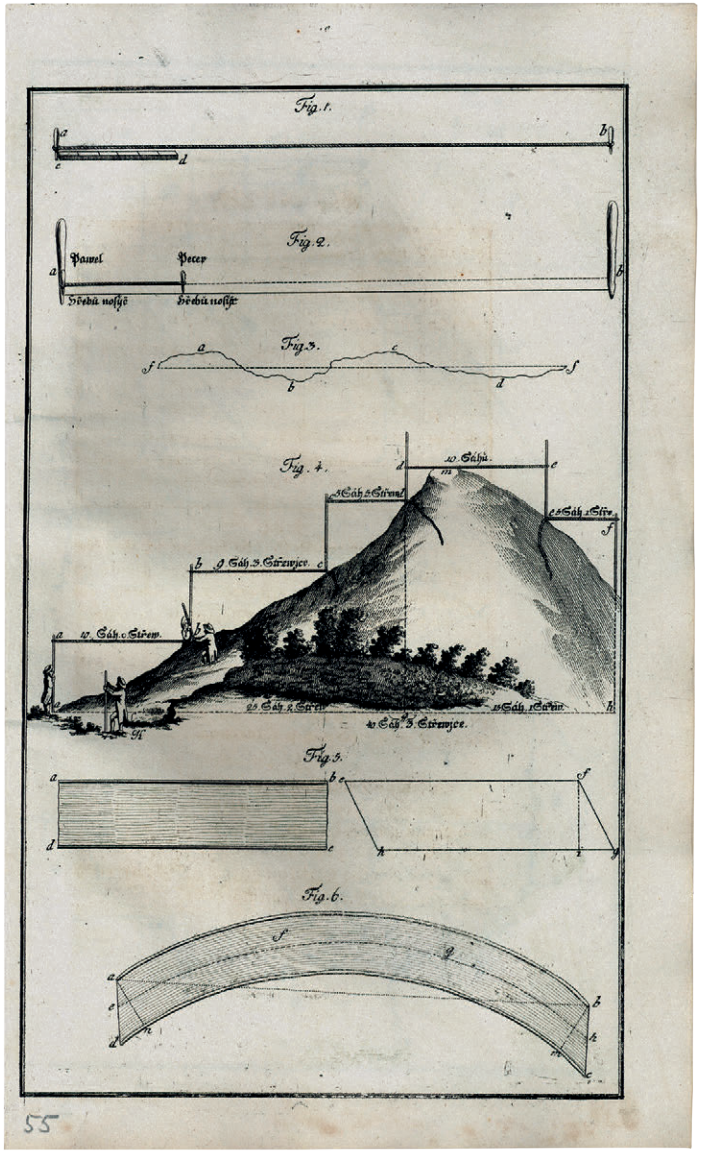

55

Nejvyšší patent Josefa II. ze dne 20. dubna 1785 o reformě daně pozemkové a vyměření půdy a instrukce k němu – „Wynaučení, jak měření gruntů od obcí skutečně se vykonávati má“. NA, fond Sbírka patentů, inv. č. 2101.

Emperor Joseph II's supreme patent of 20 April 1785 on the reform of property tax and land surveys and the accompanying instruction – "Wynaučení, jak měření gruntů od obcí skutečně se vykonávati má". NA, Collection of Patents, inv. no. 2101.

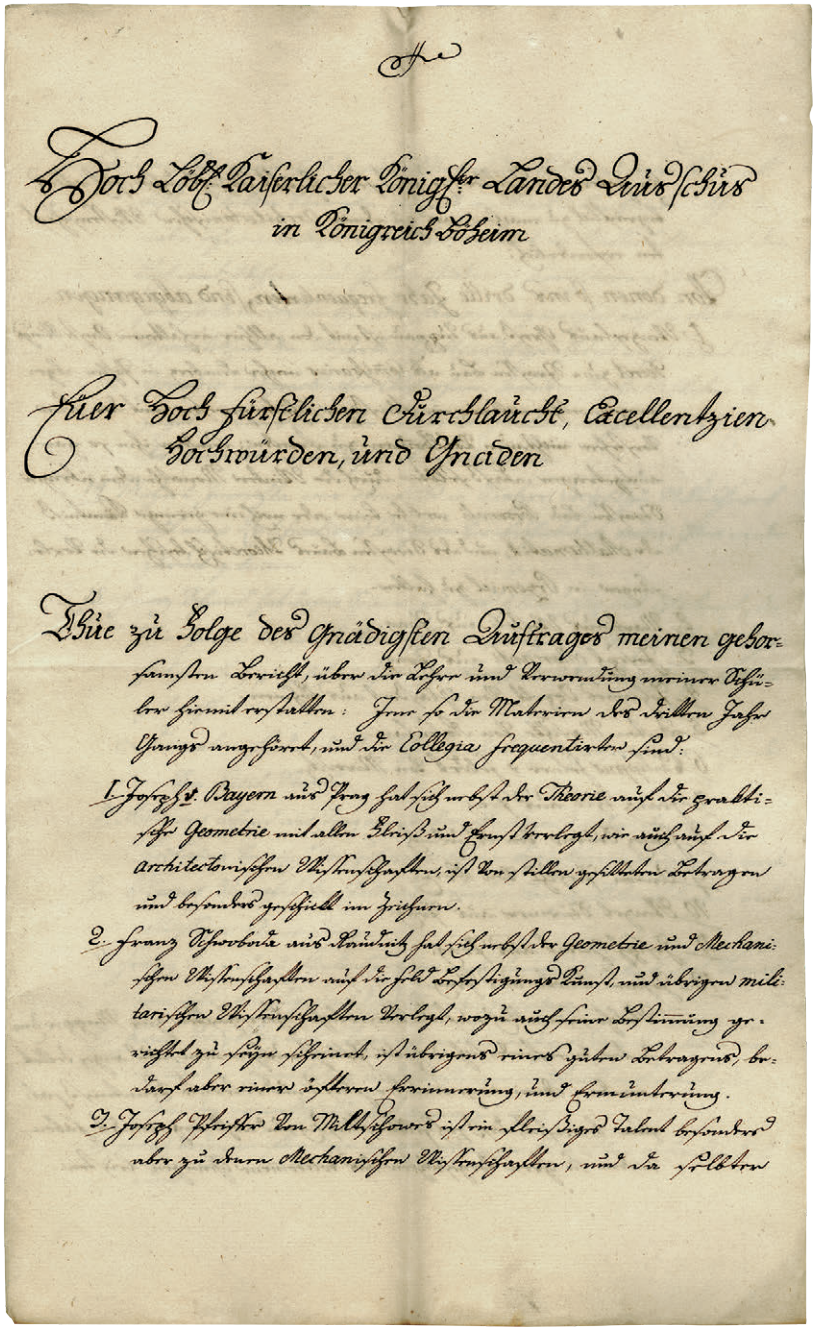

Hoch Löbl. Kaiserlicher Königl.er Landes Ausschuss
in Königreich Böheim

Euer Hoch fürstlichen Durchlaucht, Excellentzien
Hochwürden, und Gnaden

Thue zu Folge des Gnädigsten Auftrages meinen gehor-
samsten Bericht, über die Lehre und Verwendung meiner Schü-
ler hiemit erstatten: Jene so die Materien des dritten Jahr
Gangs angehöret, und die Collegia frequentirter sind:

1. Joseph v. Bayern aus Prag hat sich nebst der Theorie auf die prakti-
sche Geometrie mit allen Fleiß und Ernst verlegt, wie auch auf die
architectonischen Wissenschaften, ist von stillen gesitteten Betragen
und besonders geschickt im Zeichnen.

2. Franz Schwoboda aus Raudnitz hat sich nebst der Geometrie und Mechani-
schen Wissenschaften auf die Feld Befestigungs Kunst, und übrigen mili-
tarischen Wissenschaften verlegt, wozu auch seine Bestimmung ge-
richtet zu seyn scheinet, ist übrigens eines guten Betragens, be-
darf aber einer öfteren Erinnerung, und Ermunterung.

3. Joseph Pfeiffer von Miltschowes ist ein fleißiges Talent besonders
aber zu denen Mechanischen Wissenschaften, und da selbter

Zpráva profesora Hergeta Zemskému výboru o studiu a chování jeho žáků z března 1778. NA, fond Stavovský zemský výbor v Čechách 1725–1784, karton 516, inv. č. 31013 (39) (1778).

Professor Herget's report to the Provincial Committee on the studies and conduct of his students; March 1778. NA, Estates Provincial Committee in Bohemia 1725–1784, Box 516, inv. no. 31013 (39) (1778).

Martius 1778

Hochlöbl. Kaiserlicher königl. Landesausschus in Königreich Böheim

Euer hochfürstlichen Durchlaucht, Excellenzien, Hochwürden und Gnaden,

tue zu Folge des gnädigsten Auftrages meinen gehorsamsten Bericht, über die Lehre und Verwendung meiner Schüler hiemit erstatten: Jene so die Materien des dritten Jahrgangs angehört, und die Collegia frequentirten sind:

1. *Joseph von Bayern aus Prag hat sich nebst der Theorie auf die praktische Geometrie mit allen Fleiß und Ernst verlegt, wie auch auf die architektonischen Wissenschaften, ist von stillen gesitteten Betragen und besonders geschickt im Zeichen.*
2. *Franz Swoboda aus Raudnitz hat sich nebst der Geometrie und mechanischen Wissenschaften auf die Feld Befestigungskunst, und übrigen militarischen Wissenschaften verlegt, wozu auch seine Bestimmung gerichtet zu sein scheinet, ist übrigens eines guten Betragens, bedarf aber einer öfteren Erinnerung, und Ermuterung.*
3. *Joseph Pfeiffer von Miltschowes ist ein fleißiges Talent besonders aber zu denen mechanischen Wissenschaften, und da selbter ein gelernter Tischler, so geht seine Hauptabsicht dahin, sich alles begreiflich zu machen, was zu denen architektonischen Wissenschaften erforderlich.*

Von denen so ins dritte Jahr frequentirten, sind abgegangen.

1. *Wenzeslaus Groß aus Tuppau ist mit dem allhier erhaltenen Anstellungsdekret zum Straßenbau als Commissarius nacher Lemberg in Polen abgegangen, welcher ein fleißiger Schüler gewesen, mit dem seine Vorsteher nicht nur vollkommen zufrieden; sondern ihm sogar aufgetragen, dass selber durch die Wintermonate dem übrigen Straßenbau Personali, welche keine oder noch eine geringe Kenntniss der Mathematik, und des Straßenbaues theoretisch besitzen, die Vorlesungen in Przemisl zu halten.*

Profesor Herget podává Zemskému výboru zprávu o studiu a chování svých žáků navštěvujících inženýrskou školu, březen 1778.

Březen 1778

Velevážené mu zemskému výboru v Království českém

Vaše knížecí milosti, excelence, ctihodní a milostiví,

na základě nejmilostivějšího nařízení předkládám svou zprávu o studiu a chování svých žáků: Ti, co přináležejí k látce třetího ročníku a navštěvují přednášky:

1. Joseph von Bayern z Prahy se věnuje vedle teorie se vší pílí a vážností také praktické geometrii stejně jako architektonickým disciplínám, chová se tiše a slušně, zvláště vyniká v kreslení.
2. Franz Swoboda z Roudnice se kromě geometrie a mechaniky soustřeďuje na terénní fortifikace a další vojenské vědy, což se zdá rovněž být jeho posláním, dále má dobré chování, avšak často se na věci déle rozpomíná a potřebuje povzbuzovat.
3. Joseph Pfeiffer z Milčevsi je pilný talent, zvláště ale ve vědách o mechanice; je vyučeným truhlářem, z čehož také vyplývá jeho hlavní zájem pochopit všechno, co obnáší architektonická věda.

Z těch, co odešli po třetím roce:

1. Wenzeslaus Groß z Doupova, který odešel na základě vystaveného dekretu jako komisař ke stavbě silnic do Lvova v Polsku [dnes Lvov, Ukrajina, pozn. aut.], byl pilným studentem, s nímž byl jeho přednosta plně spokojen. Dokonce jej pověřil tím, aby sám v zimních měsících konal při stavbě silnic v Přemyšlu přednášky pro běžný personál, který neměl buď žádnou, nebo pouze mizivou znalost matematiky, a stavbu silnic ovládal jen teoreticky. (...)

PRAMEN: NA, fond Stavovský zemský výbor v Čechách 1725–1784, karton 516, inv. č. 31013 (39) (1778), Gehorsamster Dienstbericht von mir Franz Leonard Herget, Lehrer der sammentlichen Ingenieurwissenschaften.

Professor Herget files a report to the Provincial Committee on the studies and conduct of his students attending the Engineering School; March 1778

March 1778

To the commendable Imperial Royal Provincial Committee in the Kingdom of Bohemia

Your Princeliness, Excellencies, Reverends and Your Graces,

On the grounds of the most merciful directive, I hereby submit my report on the studies and conduct of my students. Those who are in their third year and attend the lectures:

1. Joseph von Bayern of Prague, besides theory, is dedicated in all diligence and seriousness also to practical geometry as well as architectural disciplines; his conduct is quiet and polite, and he especially excels in drawing.
2. Franz Swoboda of Raudnitz, in addition to geometry and the mechanical sciences, has focused on the study of field fortification and other military sciences, which also seems to be his vocation; moreover, he is of good behaviour, but needs frequent reminders and encouragement.
3. Joseph Pfeiffer of Milceves is a diligent talent, especially in the mechanical sciences; he is a trained carpenter, from which also stems his main interest to understand everything that the science of architecture entails.

From those who finished after the third year:

1. Wenzeslaus Groß of Tuppau, who left for Lemberg, Poland [today Lviv, Ukraine, N.B.], on the grounds of a decree as a road-building commissar, was a diligent student, with whom his superiors were not only satisfied but even entrusted him with the task of giving lectures during the construction of roads in Przemysl in the winter months for the ordinary staff who had no or only a minimal grounding in mathematics and the theoretical aspects of road building.

Source: National Archives, Estates Provincial Committee in Bohemia 1725–1784, Box 516, inv. no. 31013 (39) (1778), Gehorsamster Dienstbericht von mir Franz Leonard Herget, Lehrer der sammentlichen Ingenieurwissenschaften.

Učenec

Hluboká zbožnost baroka přecházela za Hergetových časů do epochy osvícenství, jehož filozofické základy vyplynuly z touhy po objasnění lidského poznání. Obrovský rozmach přírodních věd – matematiky, fyziky, mechaniky, ale i např. medicíny nebo astronomie – měl zcela přirozeně za následek jejich vymezení se vůči vědám humanitním. Nositelé inovátorských myšlenek hledali možnosti, kde a jak si své ideje vzájemně vyměňovat a navzájem se inspirovat. Tyto disputace nemohly být omezeny pouze na okruh pražské univerzity, která stála až do roku 1774 pod církevním dohledem a pod kuratelou absolutistického státu. Války o dědictví rakouské přivedly do Čech cizí vojska – bavorská, francouzská, saská, pruská. Část českých stavů, jež byla vůči nástupnickým právům Marie Terezie velmi liknavá, prohlásila králem Karla Albrechta Bavorského. Vedlejším jevem, probíhajícím poněkud na pozadí politických událostí, se staly čilé styky představitelů českého státu s důstojníky okupačních (či z jejich pohledu osvobozeneckých) armád, kteří je zasvěcovali do praktik tzv. svobodného zednářství.

Tajná zednářská společnost se zformovala ze stavitelských bratrstev, jejichž kořeny sahají až do starověku. Pro své umění, jímž se vymykaly omezujícím řádům cechovního zřízení, byli tito řemeslníci žádáni pro stavby středověkých katedrál, ale později také reprezentativních městských budov, radnic a tržnic. Jejich staletími ověřené znalosti stavitelské zručnosti byly natolik specifickým druhem poznání, majícím mimo jiné zabránit nežádoucí konkurenci, že nebyly předávány pomocí psaných příruček, nýbrž ústně pod přísnou přísahou. Přitom hrála velkou roli řeč symbolů – kružidel a úhelníků. Postupným přizváním laických přívrženců se z těchto profesních skupin začaly tvořit tajné společnosti, které v souladu s osvícenskými myšlenkami začaly hledat své kořeny v samých počátcích lidstva, odvolávajíce se přitom na Starý zákon, starověká božstva či středověké křižácké řády. I přes stále větší sklony k okultismu a mysticismu si lóže ponechaly svůj hlavní smysl – hledání a prohlubování lidského poznání a díky tomu i stírání stavovských rozdílů. Staly se zázemím pro osobnosti stojící u založení prvních oficiálních vědních společností v českých zemích, Královské české společnosti nauk a Vlastenecko-hospodářské společnosti. Velkou zásluhou svobodných zednářů byla také filantropie. Jejich odkazem je dodnes fungující městský sirotčinec sv. Jana Křtitele a ústav pro hluchoněmé pod Petřínem.

První zednářská lóže v Praze byla založena ve čtyřicátých letech 18. století a nesla jméno „U tří korunovaných hvězd“ (Zu drei gekrönten Sternen). Mezi jejími zakladateli nacházíme přední české šlechtice, hraběte Martinice, hraběte Buquoye, hraběte Thun-Hohensteina, národohospodáře Jana Ferdinanda Nepomuka rytíře Schönfelda i duchovního otce vzniku Nosticova (Stavovského) divadla Kaspara Hermanna hraběte Künigla. Brzy nato byla založena lóže „U tří korunovaných sloupů“ (Zu drei gekrönten Säulen). Přívlastkem „korunovaný“ dávali členové lóží zřejmě

Obrázek z knihy o občanské architektuře, kterou měl profesor Herget ve své osobní knihovně. NTK, LAURENTIUS, Christoph Jacob, Gründliche Anweisung zu der Civil-Baukunst..., Leipzig 1752, sign. B 117.

A diagram from a book on civil architecture, part of Professor Herget's personal library. NTK, LAURENTIUS, Christoph Jacob, Gründliche Anweisung zu der Civil-Baukunst ..., Leipzig 1752, sign. B 117.

najevo, že se hlásí k české státnosti a k Marii Terezii jakožto české královně. Vztah svobodného zednářství a představitelů habsburského mocnářství nebyl vždy jednoznačný. Přes počáteční násilné potírání zednářské činnosti jej začala císařovna tolerovat s tím, že tyto organizace nechala svým patentem prohlásit za „neexistující". Důvodem mohlo být zdejší členství nejen významných šlechticů, o jejichž věrnost se panovnice opírala, ale i jejího manžela Františka Štěpána Lotrinského. Syn Marie Terezie Josef II. šel s tolerancí zednářů ještě dále. Patentem z roku 1785 povolil provozování lóží v hlavních městech mocnářství s omezením na tři místní organizace a s důrazem na opatrnost při přijímání nových členů. I když zednářství příliš neholdoval a jeho přívržence označoval za „kejklíře", dobře pochopil společenské konsekvence jeho působení. Opatřením císař sledoval vymýcení pokoutních lóží praktikujících mystiku a okultismus v duchu rosekruciánství. Veřejně mohla organizace fungovat až do roku 1795, kdy byla Josefovým synovcem, císařem Františkem II. zakázána.

V té době se z členů dvou pražských lóží vyčlenila třetí, která, vedena inspirací vídeňské lóže Ignatze Antona von Born, byla pojmenována „Pravda a jednota u tří korunovaných sloupů" (Wahrheit und Einigkeit zu drei gekrönten Säulen). Jejím zakladatelem a stoličním mistrem byl Joseph Emanuel hrabě Canal de Malabaila. V jejím rámci působilo množství profesorů pražské univerzity, mezi nimiž nacházíme i F. L. A. Hergeta. Stanovy lóže sepsal jeho kolega, historik a univerzitní knihovník Karl Rafael Ungar. Dále jmenujme Antona šlechtice Zürchauera, prvního profesora hospodářských věd, Václava Jáchyma Wrabcze, profesora chirurgie, Josepha Gottfrieda Mikana, profesora botaniky a chemie, fyziologa Jiřího Procházku, historika Ignáce Cornovu a pozdějšího zakladatele polytechnického ústavu Franze Josepha Gerstnera. Z řad dalších učenců stojí za zmínku statistik Joseph Anton von Riegger či přírodovědec Jáchym ze Šternberka. Herget se na půdě lóže setkával rovněž s představiteli šlechty, vojenskými důstojníky, státními úředníky, lékaři, advokáty i umělci. Profesor nebyl příliš horlivým zednářem a nedosáhl v rámci společnosti nějaké významnější funkce. Společensko-profesní kontakty, které mu příslušnost k lóži zprostředkovávala, však dokázal pravděpodobně dobře zúročit. Můžeme jen spekulovat, zda jeho společensky a politicky vlivní spolučlenové nestáli například za jeho státními a vědeckými funkcemi.

Herget se díky společnosti mohl seznamovat i s novinkami ve vědních oblastech. Vedle toho, že výrazně rozšířil knihovnu inženýrské školy, shromáždil za svůj život též soukromou knihovnu o přibližně 250 svazcích, která byla po jeho smrti vykoupena stavy. Kromě toho opatřil pro samotnou knihovnu inženýrské profesury další domácí i zahraniční práce z oborů matematiky, hydrauliky, statiky, hydrostatiky, civilního i vojenského stavitelství. V jeho vlastní knihovně, jejíž svazky poznáme díky Hergetovým iniciálům na hřbetech knih, nacházíme díla významných matematiků a fyziků jeho současnosti, Leonarda Eulera, Isaaca Newtona, Daniela, Jacoba a Johanna Bernoulliových, kartografa Friedricha Christophera Müllera, stavitelů Bernarda Forresta Belidora a Leonarda Christophera Sturma a rovněž osvícenských filozofů Johanna Gottlieba Herdera a Christiana Wolffa. I při své ohromné vytíženosti se Herget sám pokusil o novou katalogizaci inženýrské knihovny. Knihy opatřoval přípisem na přídeští: „Zum Ständischen Ingenieur-Collegio gehörig. Franz Leonhard Herget, Professor, m. p." (Profesor Franz Leonard Herget, příslušný stavovskému inženýrskému kolegiu, v. r.).

> Znak českých stavů (dvouocasý lev) ve formě pečeti, kterou používal profesor Herget pro účely Stavovské inženýrské školy. V současnosti je dvouocasý lev také znakem ČVUT v Praze. NTK, BEYER, Johann Matthias: Theatrum machinarum molarium, oder Schau-Platz der Mühlen Bau-Kunst..., Dresden 1767, sign. A 40.

> The emblem of the Czech Estates (a two-tailed lion) as the seal used by Professor Herget on behalf of the Estates Engineering School. The two-tailed lion is now also the emblem of the Czech Technical University in Prague. NTK, BEYER, Johann Matthias: Theatrum machinarum molarium, oder Schau-Platz der Mühlen Bau-Kunst ..., Dresden 1767, sign. A 40.

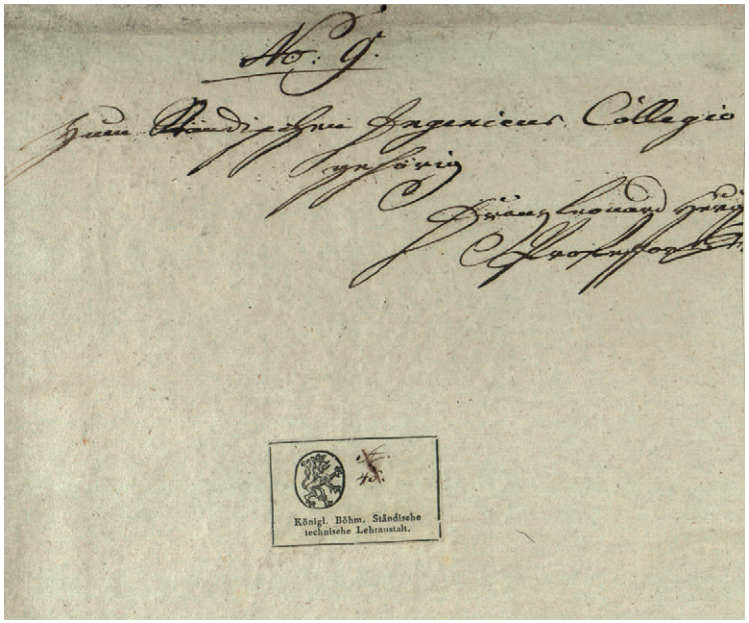

Hergetův přípis s podpisem na přídeští knihy. NTK, BEYER, Johann Matthias: Theatrum machinarum molarium, oder Schau-Platz der Mühlen Bau-Kunst..., Dresden 1767, sign. A 40.

Herget's inscription and signature on the front inside cover. NTK, BEYER, Johann Matthias: Theatrum machinarum molarium, oder Schau-Platz der Mühlen Bau-Kunst ..., Dresden 1767, sign. A 40.

Ukázka knih z Hergetovy knihovny s jednotnou vazbou a s jeho jménem na hřbetu. [foto: Kamila Mádrová]

Sample books from Herget's library in uniform binding and with his name on the spine. Photo by Kamila Mádrová.

Scholar

During Herget's era, the deep piousness of the Baroque epoch transformed into the Enlightenment, whose philosophical foundations emerged from the desire to shed light into human knowledge. The great boom in the natural sciences – mathematics, physics, mechanics, and also medicine and astronomy – quite naturally led to their being defined in opposition to the humanities. Innovative thinkers sought ways and places to exchange their ideas and inspire one another. These disputations could not have been limited just to the circle of the Prague university, which, until 1774, was supervised by the Church and controlled by the absolutist state. The War of the Austrian Succession brought alien armies – Bavarian, French, Saxon, and Prussian – to Bohemia. Some members of the Bohemian Estates who were quite reluctant towards the succession rights of Maria Theresa declared the Bavarian Elector Karl Albrecht of Wittelsbach the King of Bohemia. As a secondary process that was overshadowed by the political events, there were frequent contacts between the representatives of the Czech state and the officers of the occupying (or, from their viewpoint, liberating) armies, who introduced them into the practice of freemasonry.

This secret masonic society emerged from the builder brotherhoods whose roots date back to ancient times. For their mastery, which went beyond the restrictive orders of the guild system, these artisans were much sought-after for the construction of mediaeval cathedrals and, later, also prestigious municipal buildings, town halls and market halls. Their knowledge of the art of construction, proven for centuries, was so specific that it was not passed on through written manuals but only verbally under a strict vow, and also helped to prevent unwanted competition. The language of symbols – compasses and squares – played an important role in this. By gradually inviting in lay supporters, these professional groups began to become secret societies that, in line with the Enlightenment ideas, started to seek their roots at the very beginnings of mankind, referring to the Old Testament, antique deities and mediaeval crusaders. Despite increasing trends towards occultism and mysticism, the lodges maintained their key purpose – to seek, and deepen, human knowledge and, in doing so, also eliminate the differences between the estates. They became a breeding ground for figures that helped to found the first official science societies in the Czech Lands, namely the Royal Bohemian Society of Sciences and the Patriotic Economics Society. Another great merit of the freemasons was their philanthropy. Their bequest can be seen in the municipal orphanage of St. John the Baptist, still in operation today, and the hospital for the deaf and dumb below Petřín hill in Prague.

The first masonic lodge in Prague was founded in the 1740s under the name "The Three Crowned Stars" (Zu drei gekrönten Sternen). Its founders include some leading Czechs aristocrats: Count Martinic, Count Buquoy, Count Thun-Hohenstein, the national economist Jan Nepomuk Ferdinand Ritter von Schonfeld, and the spiritual father of the Nostitz (Estates) Theatre, Kaspar Hermann Count Künigel. "The Three Crowned Pillars" (Zu drei gekrönten Säulen) lodge was founded soon after. The attribute "crowned" was apparently meant to imply affiliation with Czech statehood and Maria Theresa as the Queen of Bohemia. The relationship between freemasonry and the representatives of the Habsburg Monarchy was not always clear. Despite the initial forceful suppression of freemasonry activities, the Empress began to tolerate the movement, having issued a patent which declared these organisations "non-existent". The reason may have been that their membership included not only important aristocrats whose loyalty she relied upon, but also her husband

Francis Stephen of Lorraine. Maria Theresa's son Joseph II went even further in his tolerance of freemasonry. In his 1785 patent, he permitted lodges in the Monarchy's capitals, limiting them to three local organisations per capital and emphasising caution when accepting new members. Even though he was not especially keen on freemasonry and called its followers "jesters", he understood very well the societal consequences of its actions. This measure was intended to eradicate the illicit lodges that practiced mysticism and occultism in the spirit of Rosicrucianism. The organisation was allowed to work in public until 1795, when it was banned by Joseph's son-in-law, Emperor Francis II.

At that time, Prague's third lodge was founded from members of the two existing lodges. Drawing inspiration from Ignaz von Born's Viennese lodge, it was named "Truth and Unity of the Three Crowned Pillars" (Wahrheit und Einigkeit zu drei gekrönten Säulen). Its founder and grand master was Joseph Count Malabaila de Canal. Many professors of Prague's university were members of this lodge, including F. L. A. Herget. The lodge's articles of association were written by a colleague of his, the historian and university librarian Karl Rafael Ungar. We can also name Anton Zürchauer, the first professor of economic sciences; Václav Jáchym Wrabecz, a professor of surgery; Joseph Gottfried Mikan, a professor of botany and chemistry; the physiologist Jiří Procházka; the historian Ignaz Cornova; and the future founder of the polytechnic institute, Franz Joseph Gerstner. Other scholars worth mentioning include the statistician Joseph Anton von Riegger and the natural scientist Jáchym of Šternberk. When at the lodge, Herget would also meet aristocrats, army officers, state officials, doctors, lawyers and artists. He was not a very avid freemason, and never held any of the more important positions in the lodge. However, he was probably able to benefit well from the social and professional contacts he made through his membership of the lodge. We can only speculate whether his fellow members with social and political influence could have been behind, for instance, his state and academic offices.

Thanks to the society of the lodge, Herget was able to keep up with the news in various fields of science. Besides the fact that he greatly extended the Engineering School's library, he also collected a private library of his own with approximately 250 volumes, which the Estates purchased after his death. He also provided the engineering professorship library with other Czech and foreign literature in the fields of mathematics, hydraulics, structural engineering, hydrostatics, civil and military engineering. His own library, whose volumes can still be recognised thanks to Herget's initials on the spine, includes works by important mathematicians and physicians of his time, such as Leonard Euler, Isaac Newton, Daniel, Jacob and Johann Bernoulli, the cartographer Friedrich Christoph Müller, the builders Bernard Forrest de Belidor and Leonard Christoph Sturm, and also the Enlightenment philosophers Johann Gottfried Herder and Christian Wolff. Despite his enormous workload, Herget tried to devise a new catalogue system for the engineering library. He wrote an inscription on the front inside cover of the books, that read "Zum Ständischen Ingenieur-Collegio gehörig. Franz Leonhard Herget, Professor, m. p." (Belonging to the Estates Engineering School. Professor Franz Leonard Herget, m.p.).

Liste

der

gerechten und vollkommenen

Wahrheit und Einigkeit

zu

drey gekrönten Säulen

im Orient von Prag.

5787.

Seznam členů lóže Wahrheit und Einigkeit zu drei gekrönten Säulen z roku 1787, do které patřil i profesor Herget. ANM, fond Latomica, k. 1, inv. č. 27.

List of members of the Wahrheit und Einigkeit zu drei gekrönten Säulen lodge, to which Professor Herget belonged; 1787. ANM, Latomica, Box 1, inv. no. 27.

Nr.	Namen.	Grad	Profanes Verhältniß.	Aufenthalt.	Mäurerische Würden.
15	Johann Delcurto	III.	Privatisirt.	Prag	
16	Benvenut Dietrich von Adelfels	I.	k. k. Oberlieutenant des Infanterieregimens Michel Wallis, und Adjutant des Inhabers.	Prag	
17	Karl Freyherr von Eben	III.	k. k. Kreiskomißair des Elbogner Kreises, des Egerschen Burggrafenamts Adjunkt.	Ellbogen	
18	Joseph Ebenberger	III.	Bürgerlicher Apotheker, u. Mitglied des bürgerlichen Wahlausschusses.	Prag	Substituirter Zeremonienmeister.
19	Philipp Eberstein	I.	Oberchirurgus des 1ten Artillerieregiments.	Prag	
20	Christian Fridrich Freyh. v. Gersdorf	II.	k. k. Rittmeister des Dragonerregiments Coburg, u. Adjutant des Inhabers.	Lemberg	
21	Franz Gerstner	III.	k. k. Adjunkt an der Sternwarte, und Mitglied der böhm. Gesellschaft der Wissenschaften.	Prag	
22	Vinz. Edmard Guldener v. Lobes.	II.	Doktor der Arzneykunde.	Prag	
23	Karl Graf v. Harrach	III.	k. k. Kämmerer und Gubernialrath.	Wien	
24	Franz Graf von Hartig	III.	k. k. Kämm. Ritter des tosk. Stephansord. Mitgl. der k. Akad. der Wissensch. u. Künste zu Marseille, der Gesellsch. zur Aufmunterung der Wissenschaften u. Litteratur zu Lüttich, u. des akad. Musäums in Paris, Ehrenmitglied der böhmschen Gesellschaft der Wissenschaften.	Prag	

Nr.	Namen.	Grad	Profanes Verhältniß.	Aufenthalt.	Mäurerische Würden.
25	Franz Leonard Herget	III.	k. k. öffentl. ordentl. Lehrer der prakt. Mathematik, u. der sämmtl. Geniewissenschaften, Mitglied der Ackerbaugesellschaft.	Prag	
26	Johann Franz Hermann Ritter v. Hermannsdorf	III.	k. k. Gubernialrath u. Mitglied der böhm. Gesellsch. der Wissenschaften.	Prag	Mitglied des Ausschusses, gem. dep. Meist. v. Stuhl.
27	Anton Hloschek	III.	Tonkünstler.	Prag	
28	Franz Hloschek	III.	Tonkünstler.	Prag	
29	Joseph Graf von Hohenfeld	III.	k. k. Kämm. Feldmarschallieut. Innh. des Infanterieregimts. Ferd. Toskana.	Prag	Schatzmeister und Mitgl. des Ausschusses.
30	Johann Knobloch	III.	Doktor der Arzneykunde, k. k. öffentl. Lehrer der Thierarznei, u. ausserordentl. Lehrer der gerichtlichen Arzneikunde.	Prag	
31	Vinzenz Graf Liebsteinsky von Kollowrat	III.	k. k. Kämm. u. Oberstwachtmeister des Infanterieregim. Schröder, Malthesertitter.	Mähren	
32	Franz Anton Graf Nowohradsky v. Kollowrat	III.	k. k. w. geh. Rath u. Kämm. gew. Präsident der Hofkammer in Münz- und Bergwesen.	Prag	
33	Wenzel Kulhanek	II.	Handelsmann.	Prag	
34	Prokop Graf v. Lazansky Freyherr von Bukowe	III.	k. k. w. geh. Rath u. Kämm. oberst. Lehnrichter im Königr. Böhmen, u. Vizepräsident des Landesgubern.	Prag	Immerwährendes Mitgl. des Ausschusses.
35	Anton Friedrich v. Mayern	III.	k. k. Hofrath bei der verein. böh. u. öst. Hofkanzley.	Wien	
36	August Gottlieb Meißner	III.	k. k. öffentl. ordentl. Lehrer der Aesthetik u. der klassischen Litteratur.	Prag	Redner u. Mitgl. des Ausschusses.

ARCHIV

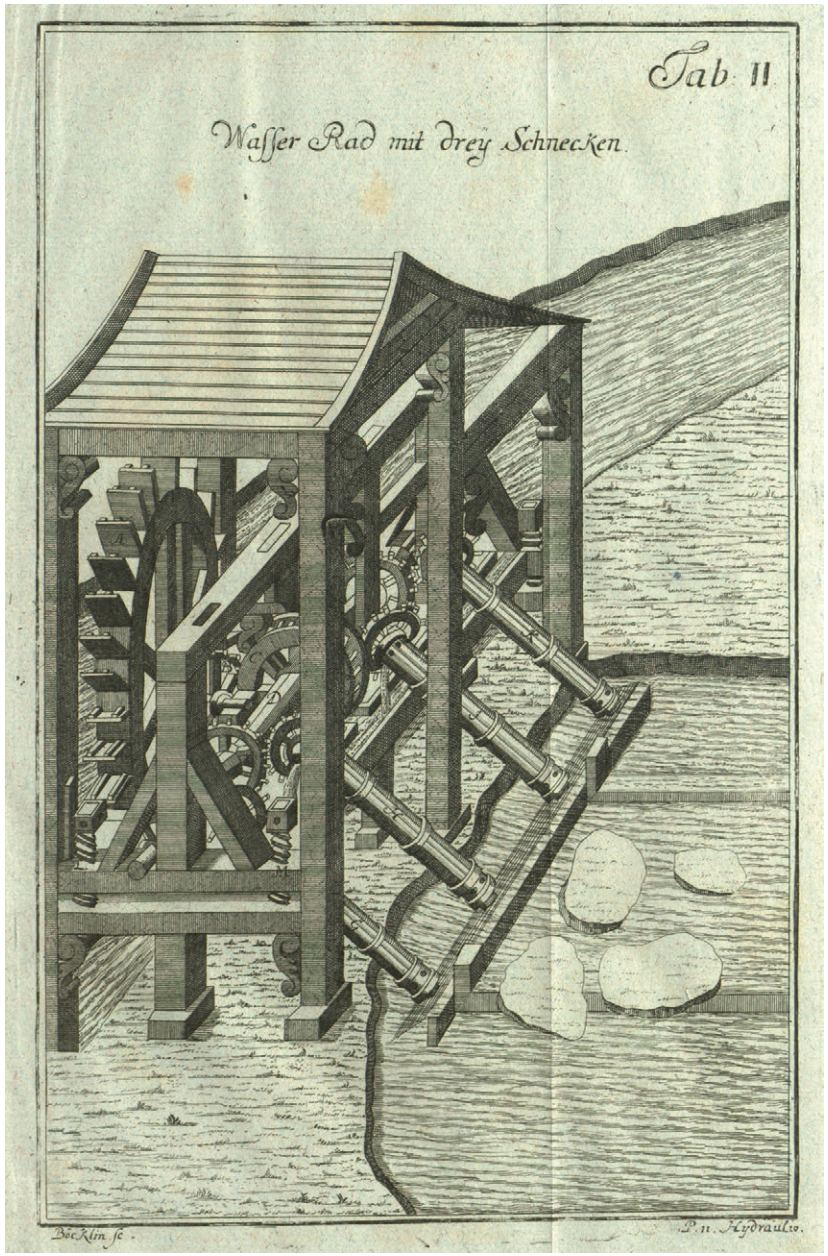
Tab. II
Wasser Rad mit drey Schnecken.
Böcklin sc.
P. 11. Hydraulic.

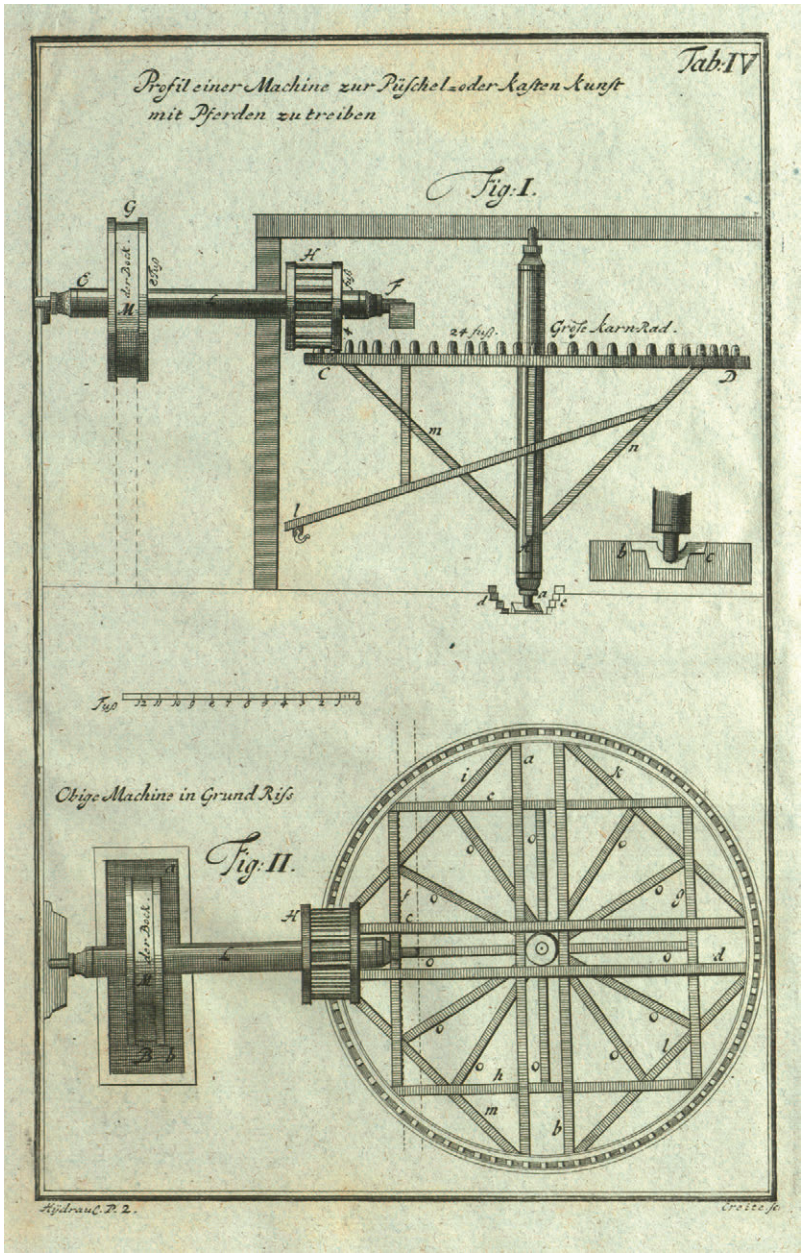
Tab. IV
Profil einer Machine zur Püschel- oder Kasten Kunst
mit Pferden zu treiben
Fig. I.
24 fuß.
Grose Karn-Rad.
Fuß
Obige Machine in Grund Riss
Fig. II.
Hydraul. P. 2.
Creite sc.

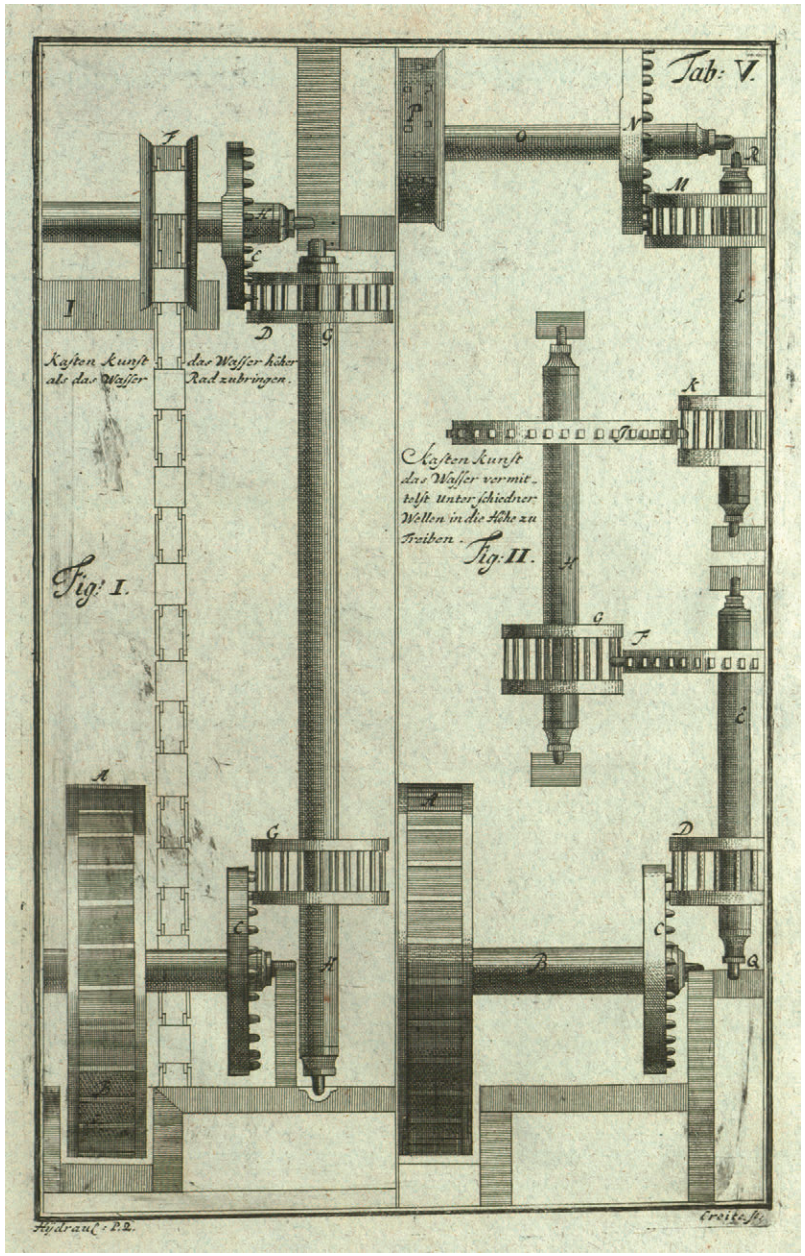

Obrázky z dobové knihy o hydraulických strojích. NTK, LEUPOLD, Jacob, Theatri machinarum hydraulicarum Tomus I. et II. oder Schau-Platz der Wasser-Künste..., Leipzig 1774; staré tisky sign. A 39 II.

Pictures from a period book on hydraulic machinery. NTK, LEUPOLD, Jacob, Theatri machinarum hydraulicarum Tomus I. et II. oder Schau-Platz der Wasser-Künste ..., Leipzig 1774; Old prints, sign. A 39 II.

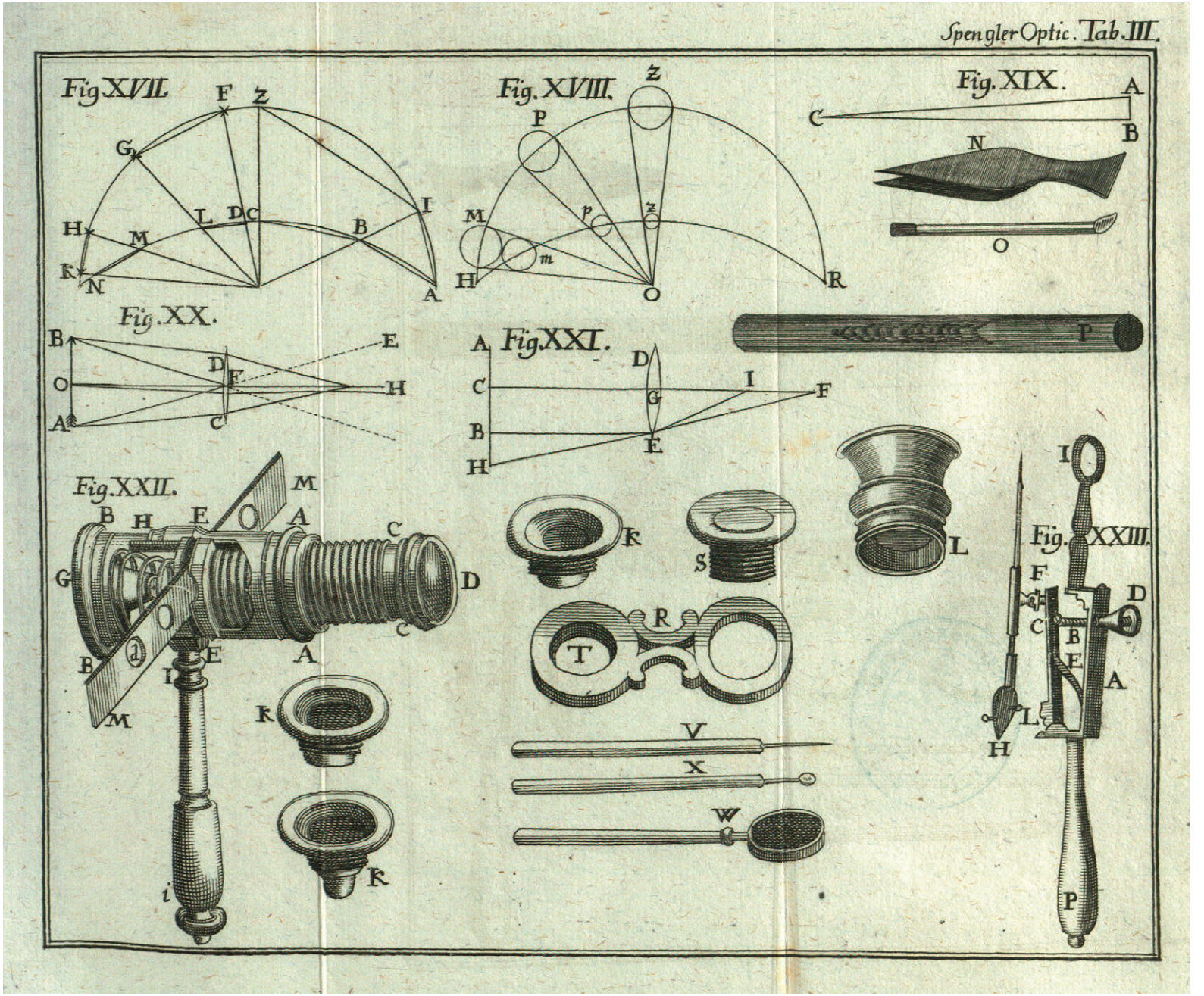

Obrázek optických zařízení z dobové knihy, kterou měl profesor Herget ve své osobní knihovně. SPENGLER, Joseph, Optick Catoptrick und Dioptrick in Zween Theilen, Augspurg 1775, NTK, sign. A 146.

A picture of optical equipment from a period book, part of Professor Herget's personal library. SPENGLER, Joseph, Optick Catoptrick und Dioptrick in Zween Theilen, Augspurg 1775, NTK, sign. A 146.

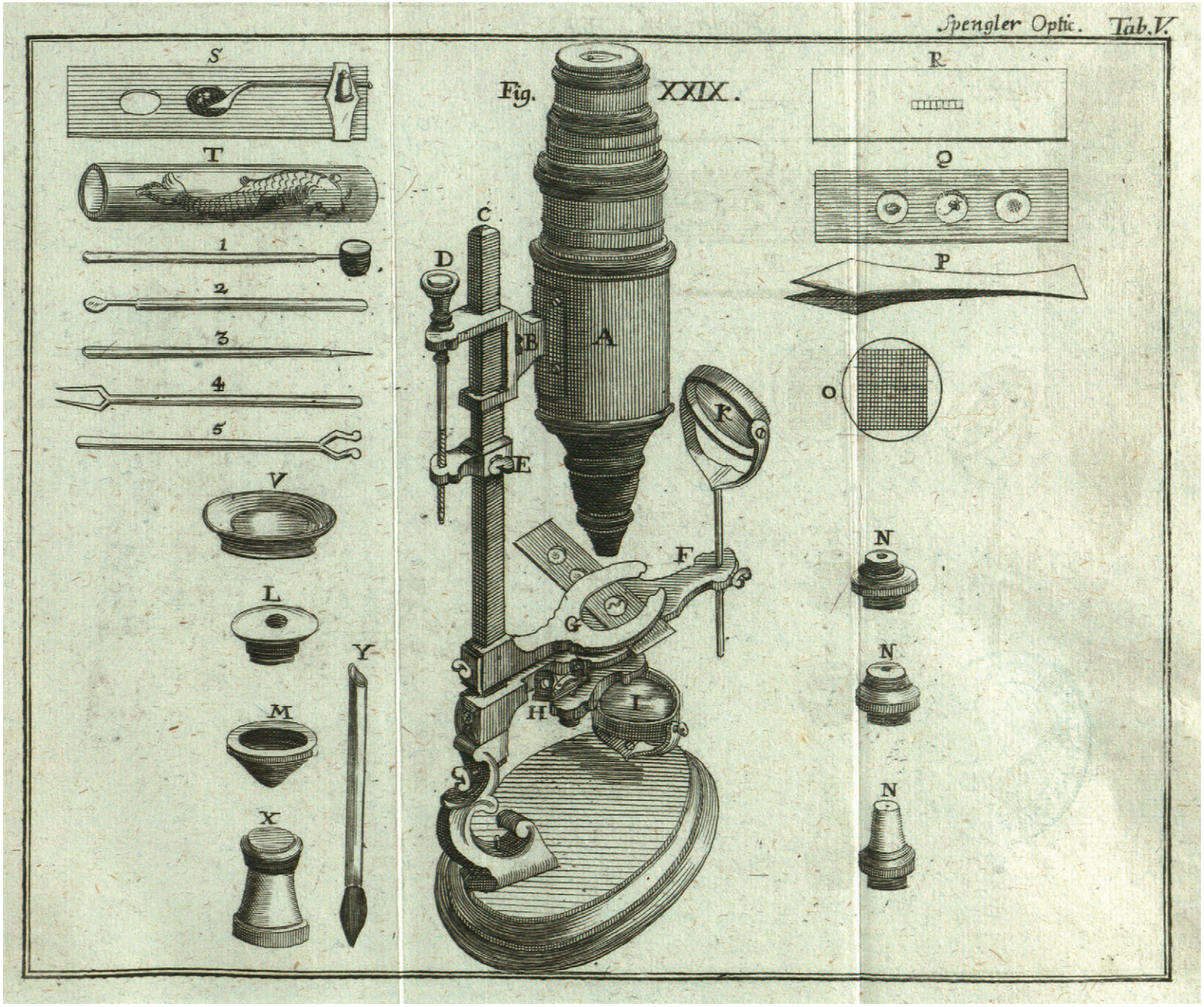
Spengler Optic. Tab.V.
Fig. XXIX.
S
T
1
2
3
4
5
V
L
M
X
Y
C
D
B
A
E
K
F
G
H
I
R
Q
P
O
N
N
N

Kurtze Nachricht
von einer
Neuerfundenen kleinen/ aber dabey
sehr dauerhafften
Feuer-Spritze,
Welche/ bey entstandener
Feuers-Gefahr,
Von einer einigen Person/ in denen en-
gesten Oertern, wo nur ein Mensch stehen kan, applici-
ret, auch, zu Löschung des Feuers, mit Bequemlichkeit und
Nachdruck, dirigiret werden kan;
Wie solche/ in ihrer Vollkommenheit/ zu finden
in Leipzig/
bey
Herrn Jacob Leupolden, Mathem. und Mechan.
Königl. Preußischen Commercien-Rath, und Dero
Societät der Wissenschafften Mitglied.

In Leipzig
Zum Druck gebracht mit darzu behörigen Figuren, von
Joh. Theodor. Boetio, Anno 1719.

Obrázek z dobové publikace o hasičských stříkačkách, kterou měl profesor Herget ve své osobní knihovně. NTK, BOETIUS, Johann Theodor, Kurtze Nachricht von einer Neuerfundenen kleinen aber dabey sehr dauerhaften Feuer Spritze..., Leipzig 1719, B 116.

A picture from a period publication on firefighting water jets, part of Professor Herget's personal library. NTK, BOETIUS, Johann Theodor, Kurtze Nachricht von einer Neuerfundenen kleinen aber dabey sehr dauerhaften Feuer Spritze ..., Leipzig 1719, B 116.

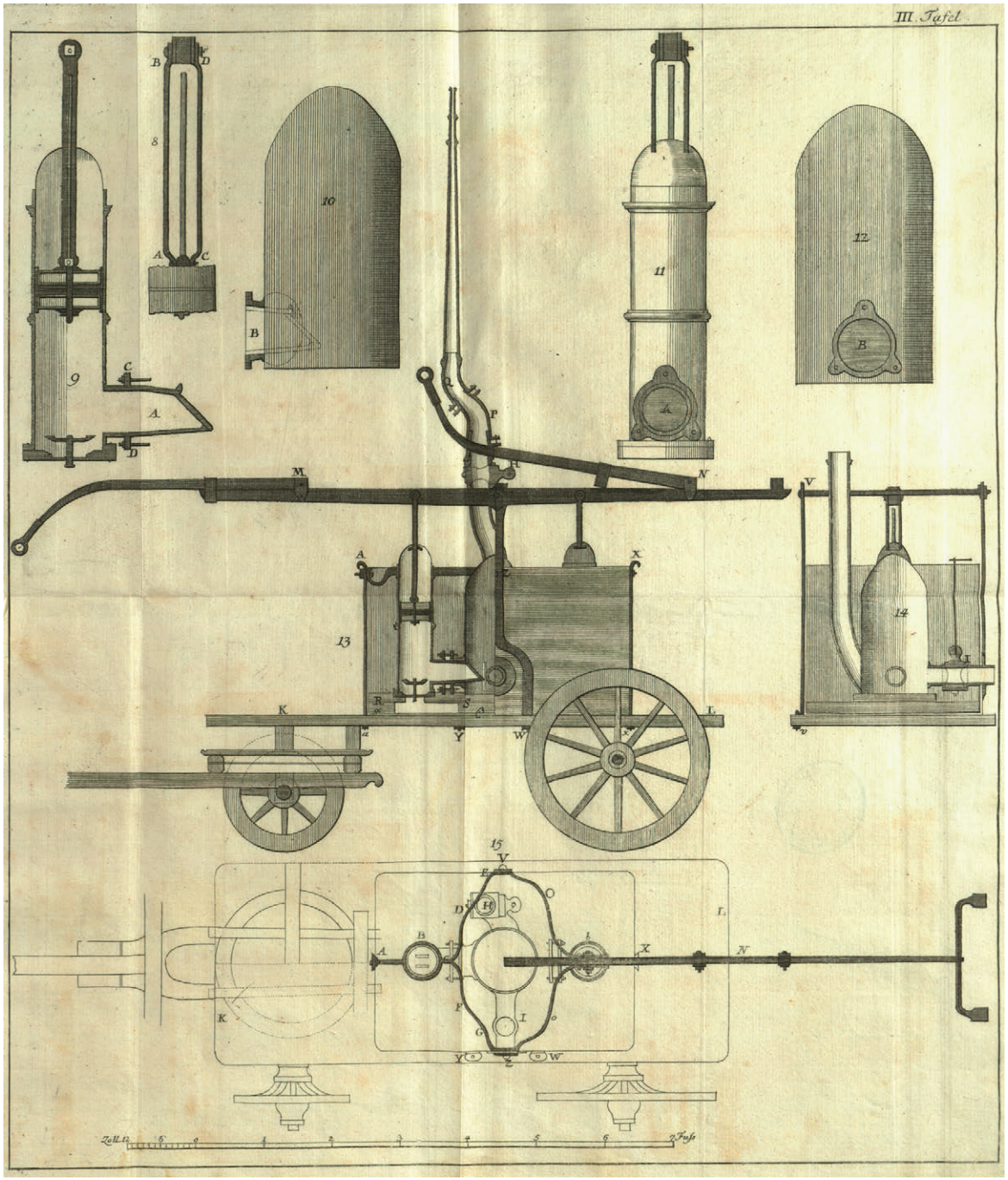
III. Tafel
Zoll
Fuß

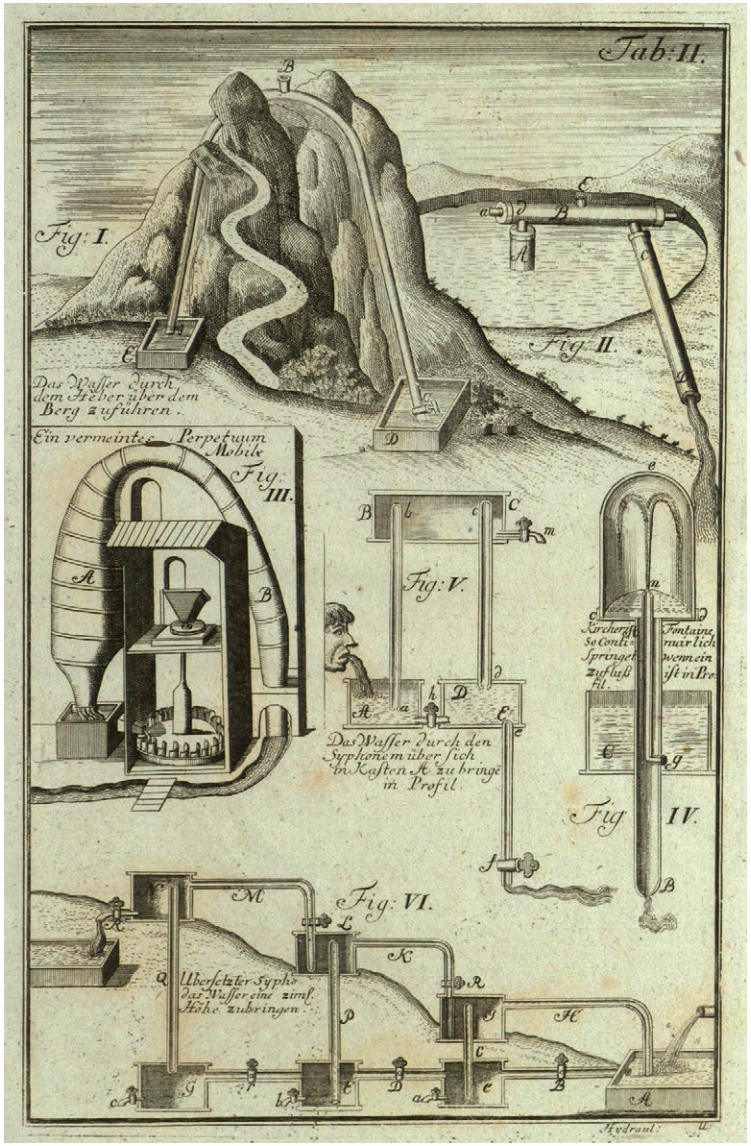

Obrázky z dobové knihy o hydraulických strojích. NTK, LEUPOLD, Jacob, Theatri machinarum hydraulicarum Tomus I. et II. oder Schau-Platz der Wasser-Künste..., Leipzig 1774; staré tisky sign. A 39 II.

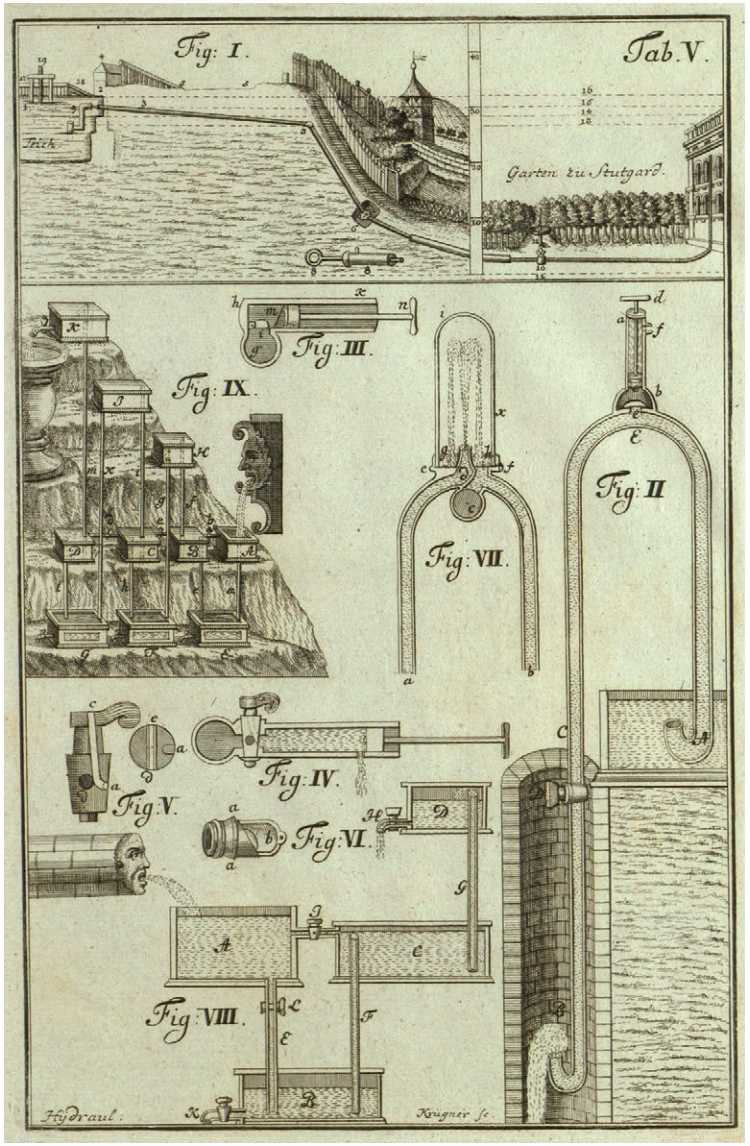

Pictures from a period book on hydraulic machinery. NTK, LEUPOLD, Jacob, Theatri machinarum hydraulicarum Tomus I. et II. oder Schau-Platz der Wasser-Künste ..., Leipzig 1774; Old prints, sign. A 39 II.

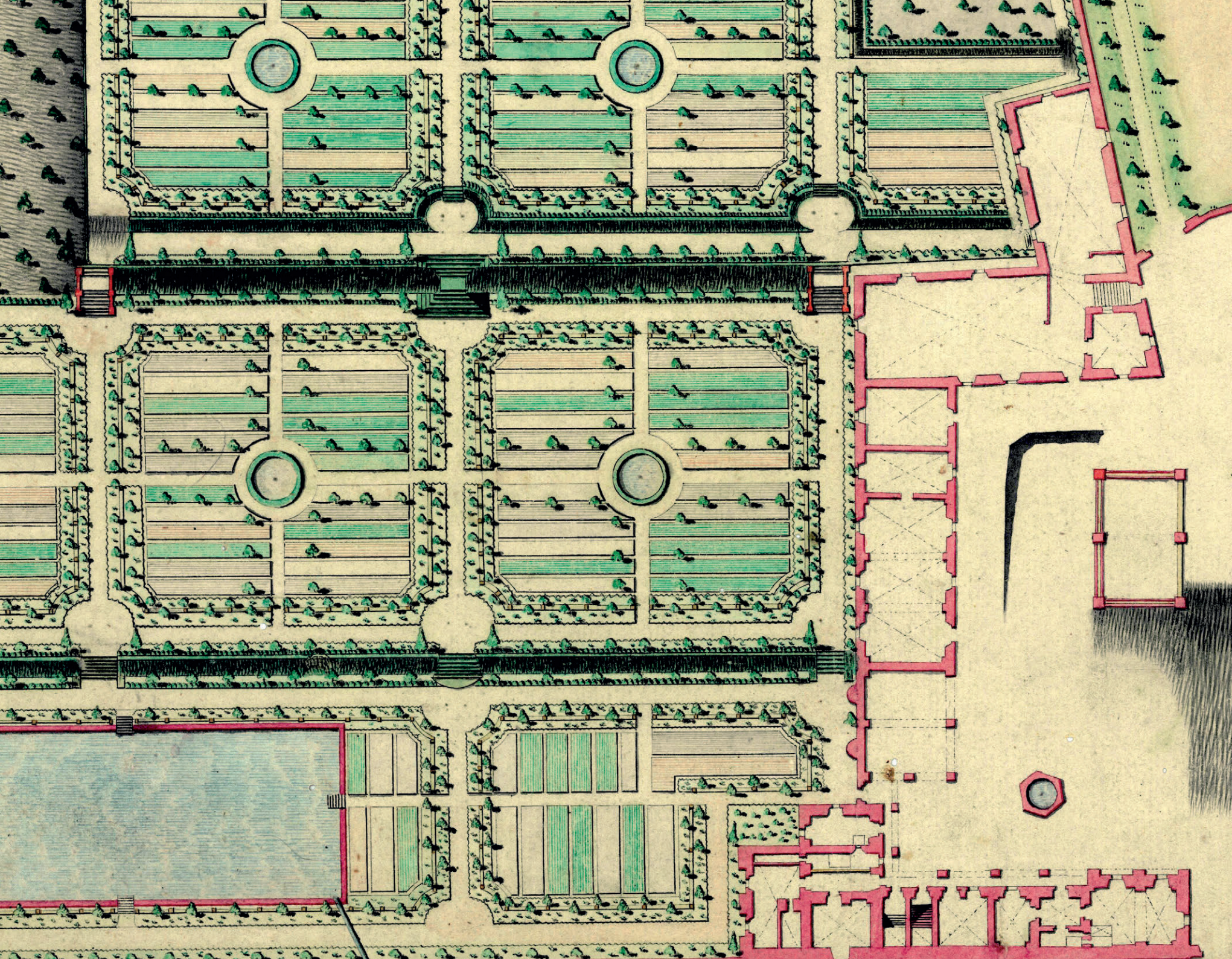

Hospodář

Už za vlády Marie Terezie se dostávali ke slovu fyziokraté, kteří zdůrazňovali význam péče o zemědělskou půdu. Jedině zintenzivnění a zkvalitnění zemědělské výroby mělo podle nich vést ke zbohatnutí státu, a proto prosazovali řadu agrárních reforem, které měly zároveň ulevit rolníkům v jejich údělu. Za Josefa II. se úvahy o významu zemědělské práce prakticky promítly i do nových nařízení, zejména do zrušení nevolnictví, které mělo venkovským obyvatelům poskytnout tolik kýženou nezávislost na vrchnosti. Císař si od toho sliboval větší osobní zapojení venkovanů, vycházel ostatně z představy, že schopní jedinci vymanění z útlaku vrchnosti napomůžou rozkvětu zemědělství více než ustrašení poddaní. Část pracovních sil se navíc mohla svobodně přesunout do měst a posílit vznikající manufaktury. Sám Herget si zřejmě uvědomoval význam osvěty na venkově, a proto se v intencích fyziokratických představ snažil působit na zdejší obyvatele a měl snahu svými přednáškami oslovit co nejvíce obyčejných řemeslníků nebo zemědělců. Tím v praxi podporoval osvícenskou myšlenku, že důležitější než původ posluchačů jsou jejich schopnosti, píle a zaujetí, a snažil se těmto lidem poskytnout potřebné odborné vzdělání.

Jeho osvětovou činnost v zemědělství nemohla přehlédnout ani Společnost pro orbu a svobodná umění v Království českém (Gesellschaft für Ackerbau und Freie Künste im Königreich Böhmen), později C. k. Vlastenecko-hospodářská společnost v Království českém (K. k. patriotisch-ökonomische Gesellschaft im Königreich Böhmen), jejímž členem se stal v roce 1777. Tehdy měla tato organizace 27 členů, řádných a korespondujících, v roce 1800 už 75. Herget se v jejím rámci mohl potkávat s představiteli šlechtického velkostatku, učenými národohospodáři, vrchnostenskými úředníky i zástupci duchovenstva. S některými z nich se setkával i v zednářské lóži „Pravda a jednota u tří korunovaných sloupů“. Mezi členy společnosti nacházíme např. Josepha Bernarda von Scotti de Compostella, komerčního radu gubernia, nebo Františka Josefa hraběte Pachtu, nejvyššího mincmistra a nejvyššího dvorského sudího Království českého a zároveň prvního prezidenta Vlastenecko-hospodářské společnosti v letech 1769–1788. Na půdě společnosti se Herget zabýval otázkami zemědělské výroby a hospodářskou činností poddaných, prosazoval ale také časté návštěvy venkova. Jako praktik přicházel především s celou řadou drobných vynálezů a technických vylepšení, které měly prospět českému zemědělství. Připravil například plán na sušárnu lnu v Bezdružicích (1792), řešil význam živých plotů z vrby, olše nebo jilmu a promýšlel otázku, jak by měl rolník v budoucnu čelit nedostatku dřeva. Zřejmě těžil i ze znalosti venkova, který poznával během svých zeměměřičských výprav. Nelze vyloučit, že jedním z impulzů k jeho angažmá v oblasti zemědělství byl i hladomor v českých zemích v letech 1770 a 1771. Vzorem mu byl také Joseph Stepling, který patřil k zakladatelům společnosti. Zároveň je ale zřejmé, že při promýšlení technických vylepšení Herget neztrácel ze zřetele ani vlastní podnikatelské zájmy. Postupně získal do svých učebních dílen množství modelů zemědělských strojů a nářadí, které se staly součástí jeho „Maschinensaalu“ umístěného v prostorách Svatováclavského semináře.

Vyobrazení zahrad a hospodářských budov usedlosti Slovanka v Hlubočepích z roku 1792. AMP, Sbírka map a plánů, sign. MAP P VI 1/3201.

Depiction of gardens and utility buildings of the Slovanka homestead in Hlubočepy; 1792. AMP, Collection of maps and plans, sign. MAP P VI 1/3201.

O tom, že byl Herget zdatný hospodář, svědčí i jeho osobní zbohatnutí, které ovšem využil i pro potřeby školy. Během své kariéry zlepšoval své hmotné zajištění, díky kterému si mohl dovolit domácnost postupně v několika pražských bytech podrobněji zmíněných v kapitole Zakladatel rodu. Teprve v bývalém Svatováclavském semináři v Dominikánské ulici (dnes Husova) na Starém Městě však Herget našel optimální prostory pro výuku, pro úřední činnost, pro uskladnění svých sbírek i pro svůj rodinný život. V 90. letech 18. století si Herget koupil barokní usedlost Slovanka v Hlubočepích, tehdy jižně od Prahy, kde upravil stávající budovy i zahrady k obrazu svému. Hergetovým přičiněním prošly usedlost i její okolí značnou proměnou, zřejmě zde tehdy zanikla středověká vinice, původní klenby budovy se ale zachovaly dodnes. Slovanka jako letní sídlo pak vydržela v majetku rodiny více než sto let.

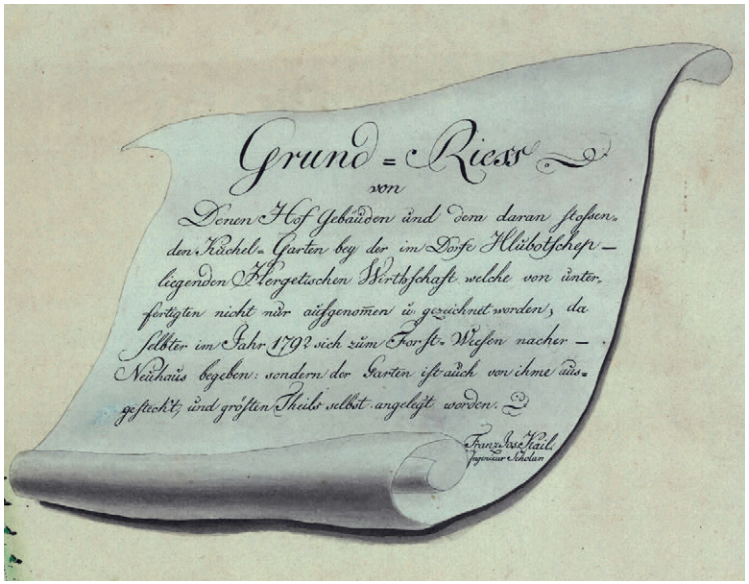

Vyobrazení zahrad a hospodářských budov usedlosti Slovanka v Hlubočepích z roku 1792. AMP, Sbírka map a plánů, sign. MAP P VI 1/3201.

Depiction of gardens and utility buildings of the Slovanka homestead in Hlubočepy; 1792. AMP, Collection of maps and plans, sign. MAP P VI 1/3201.

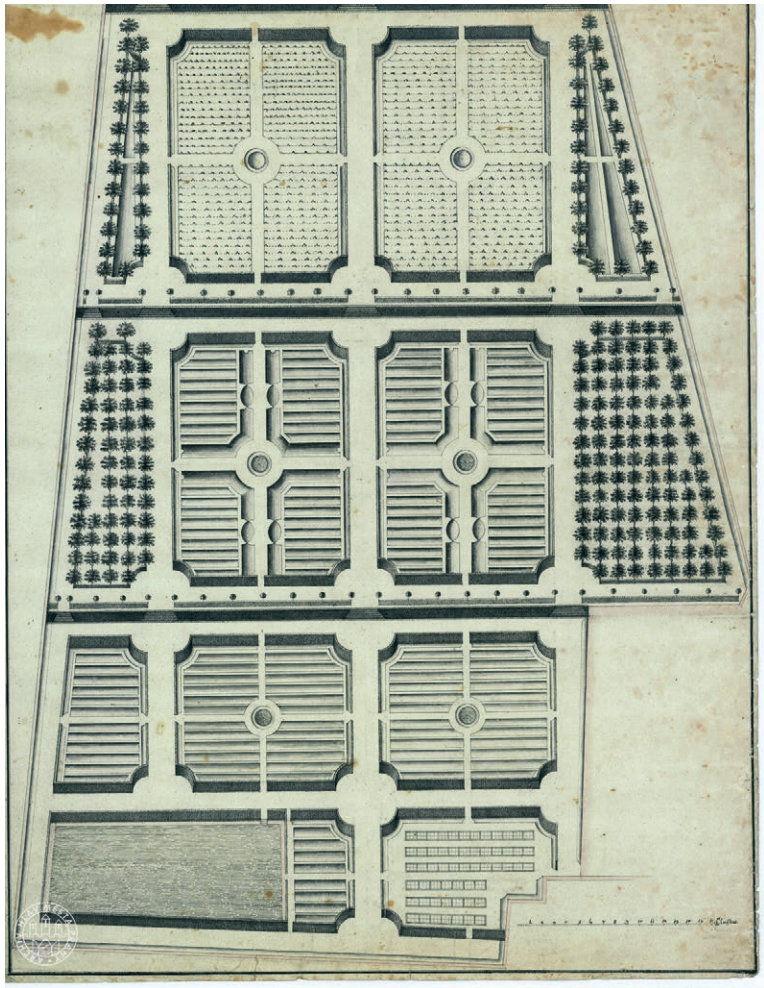

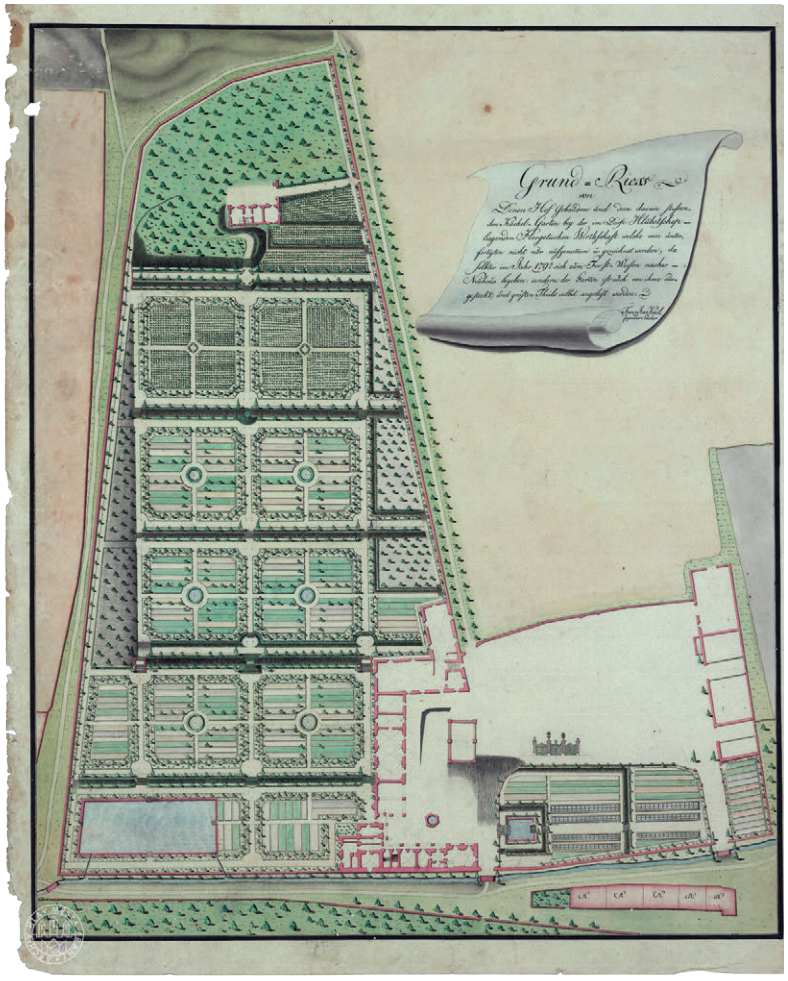
Grund-Riss

Skilled Economist

The reign of Maria Theresa saw a rise in the influence of physiocrats, who emphasised the importance of caring for farmland. According to them, it was only intensifying and improving the quality of agricultural production that would make the state rich, and they therefore promoted many agrarian reforms which were also intended to relieve peasants of some of their hard labour. During the reign of Joseph II, considerations regarding the importance of agricultural work were practically reflected upon in his new measures, especially the abolition of servitude, supposed to grant the rural population the much desired independence of the nobility. The Emperor expected greater personal involvement on the part of rural people, and his basic idea was that able individuals, freed from oppression from the nobility, would help agriculture to thrive more than frightened subjects would. Moreover, some of the labour force was able to freely move to towns and find work in the emerging manufactories. Herget himself probably realised the importance of awareness campaigns in rural areas and therefore tried, within the framework of the physiocratic ideas, to influence the local population in an effort to give lectures that would appeal to as many ordinary artisans or farmers as possible. In doing this, he was in practice promoting the Enlightenment idea that the skills, diligence and enthusiasm of his audience were more important than their social origin, and tried to provide these people with the necessary professional education.

His awareness work in agriculture could not have gone without notice by the Society for Tillage and Free Arts in the Kingdom of Bohemia (Gesellschaft für Ackerbau und Freie Künste im Königreich Böhmen), later the I. R. Patriotic Economics Society in the Kingdom of Bohemia (K. k. patriotisch-ökonomische Gesellschaft im Königreich Böhmen), of which he became a member in 1777. The Society then had 27 ordinary and corresponding members, while in 1800 there were 75 members. Through the Society, Herget was also able to meet representatives of the aristocratic estates, learned national economists, aristocratic officials and members of the clergy. He met some of them in the "Truth and Unity of the Three Crowned Pillars" masonic lodge, too. The Society's members included, for instance, Joseph Bernard von Scotti de Compostella, the Gubernium's commercial councillor, and Franz Joseph Count Pachta, the senior mintmaster and the supreme court's judge of the Kingdom of Bohemia and also the first president of the Patriotic Economics Society in 1769–1788. In the Society, Herget elaborated on topics related to agricultural production and the economic activity of subjects, and also encouraged more frequent visits to rural areas. As a practical man, he came up with a number of small inventions and technical improvements intended to benefit Czech agriculture. For example, he drafted a design for the hop drying plant in Bezdružice (1792), explained the significance of hedges made from willows, alders and elm trees, and considered the question of how peasants should deal with any future shortage of wood. He evidently drew on the knowledge of rural areas he had gained during his land surveying journeys. It is possible that one event that prompted him to become involved in agriculture was the famine in the Czech Lands in 1770 and 1771. Another of his role models was Joseph Stepling, one of the founders of the Society. However, it is apparent that in elaborating his technical improvements, Herget would still take his own entrepreneurial interests into account. Over time, he gained many models of farming machines and tools for his school workshops that became part of his well-known "Maschinensaal" in the premises of the St. Wenceslaus seminary.

The fact that Herget was a skilled economist is also proven by the fact that he became quite rich. However, he used his wealth for the needs of the school, too. During his active career, he continued to improve the sources of his finances, enabling him to afford to keep households in several houses in Prague at various times, as described in greater detail in the chapter entitled Founder of the House. It was only in the former St. Wenceslaus seminary in Dominikánská Street, today Husova Street, in Prague's Old Town, that he was able to find optimum premises for teaching, official matters, for storing his collections as well as for his family life. In the 1790s Herget bought a Baroque homestead called Slovanka in Hlubočepy, south of Prague, where he adapted the buildings and gardens as he desired. Owing to Herget, the homestead and its environs underwent a major change. The mediaeval vineyard was probably removed but the original vaulting in the main building has been preserved to this day. Slovanka was kept as the Hergets' family property for more than the next 100 years.

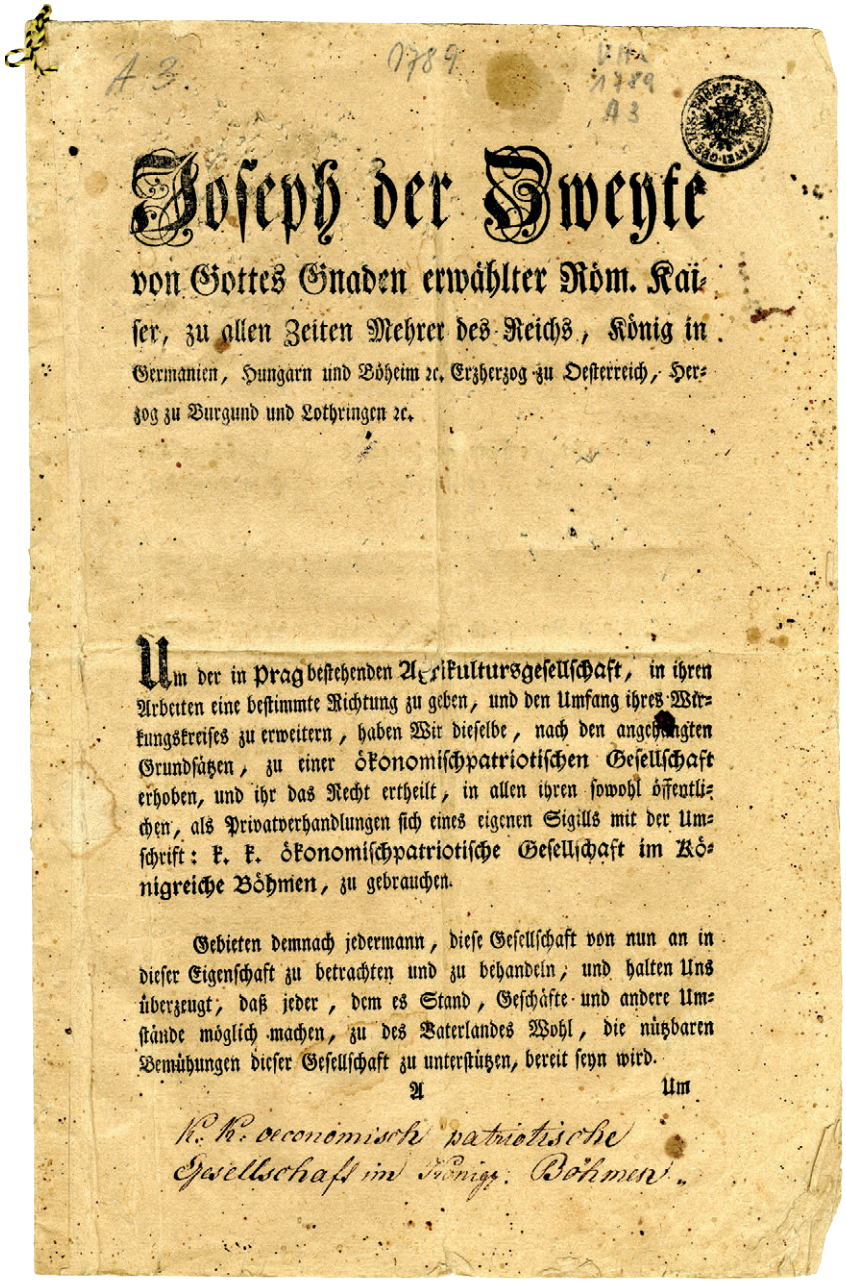

A 3. 1789

Joseph der Zweyte

von Gottes Gnaden erwählter Röm. Kaiser, zu allen Zeiten Mehrer des Reichs, König in Germanien, Hungarn und Böheim ꝛc. Erzherzog zu Oesterreich, Herzog zu Burgund und Lothringen ꝛc.

Um der in Prag bestehenden Akrikultursgesellschaft, in ihren Arbeiten eine bestimmte Richtung zu geben, und den Umfang ihres Wirkungskreises zu erweitern, haben Wir dieselbe, nach den angehängten Grundsätzen, zu einer ökonomischpatriotischen Gesellschaft erhoben, und ihr das Recht ertheilt, in allen ihren sowohl öffentlichen, als Privatverhandlungen sich eines eigenen Sigills mit der Umschrift: k. k. ökonomischpatriotische Gesellschaft im Königreiche Böhmen, zu gebrauchen.

Gebieten demnach jedermann, diese Gesellschaft von nun an in dieser Eigenschaft zu betrachten und zu behandeln; und halten Uns überzeugt, daß jeder, dem es Stand, Geschäfte und andere Umstände möglich machen, zu des Vaterlandes Wohl, die nützbaren Bemühungen dieser Gesellschaft zu unterstützen, bereit seyn wird.

A Um

K. K. oeconomisch patriotische Gesellschaft im Königr. Böhmen.

Stanovy Vlastenecko-hospodářské společnosti z roku 1789. NA, fond Vlastenecko-hospodářská společnost, k. 37, sign. A-256.

Articles of Association of the Patriotic Economics Society; 1789. NA, Patriotic Economics Society, Box 37, sign. A-256.

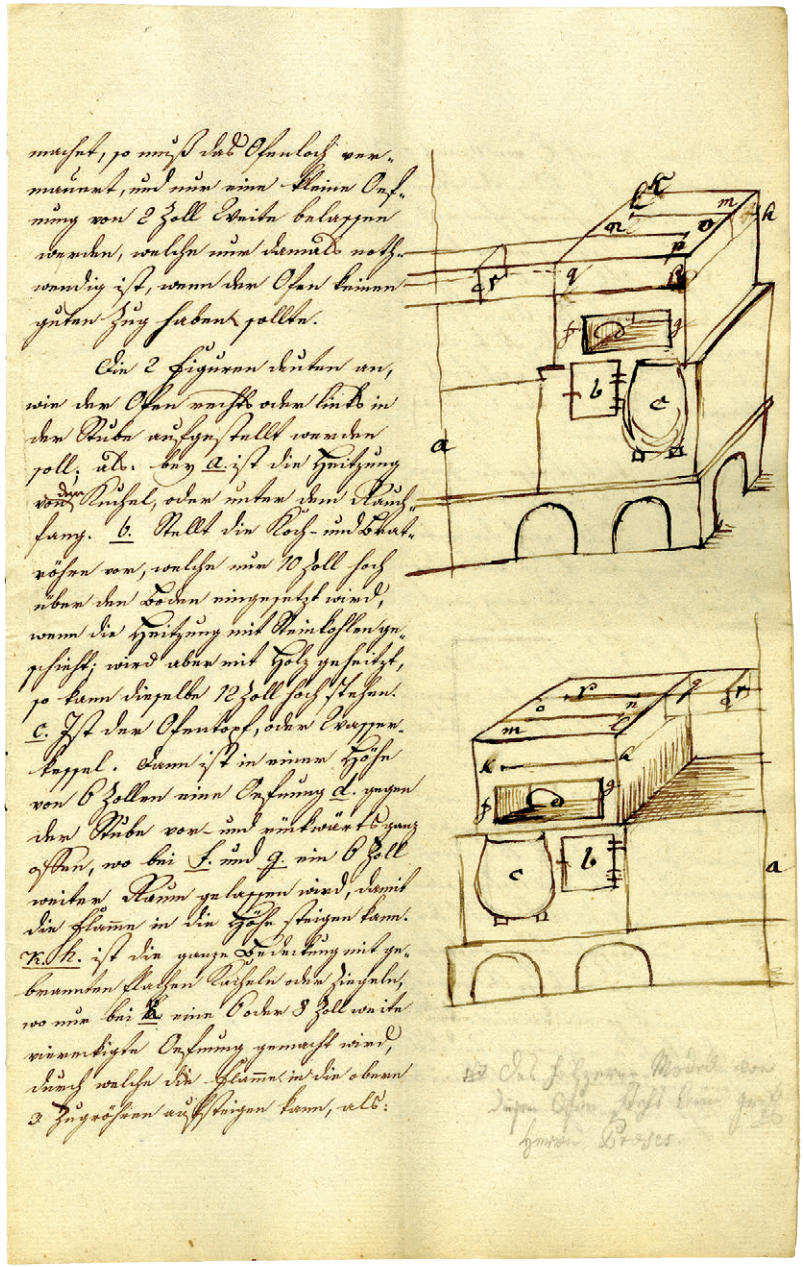

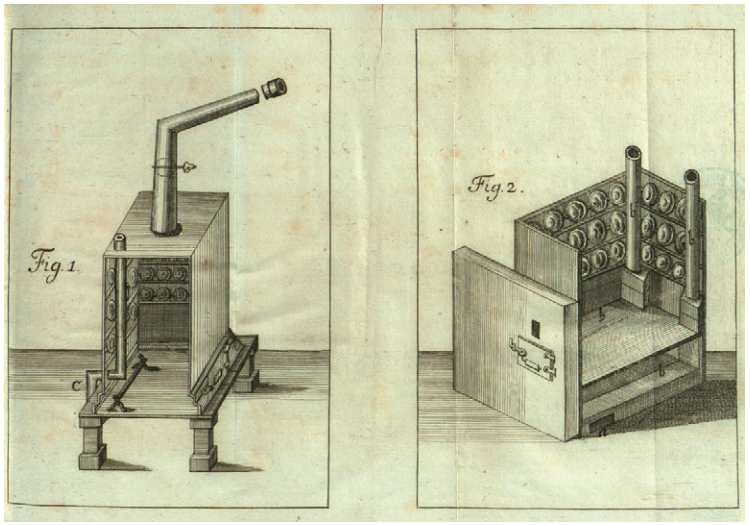

Obrázek světnicových kamen z dobové publikace z knihovny prof. Hergeta, NTK, GAUM, Johann Friedrich, Verbesserung aller Stubenöfen ..., Eisenach 1754, sign. B 168.

Picture of room stove from a period publication, part of Professor Herget's personal library. NTK, GAUM, Johann Friedrich, Verbesserung aller Stubenöfen ..., Eisenach 1754, sign. B 168.

Ukázka příspěvku o světnicových kamnech (i s kresbou) od profesora Hergeta pro hospodářský kalendář v roce 1796. NA, fond Vlastenecko-hospodářská společnost, k. 46, inv. č. 338, 1796/K, Beitrag des Herrn Professor Herget zu Bauern Kallender, einbetref der Heitzöfen und lebendigen Zäune (Nro. 68, Mai 1796, Lit. K.).

Part of an article on main hall stoves, including a diagram, by Professor Herget for the Economic Calendar; 1796. NA, Patriotic Economics Society, Box 46, inv. no. 338, 1796/K, Beitrag des Herrn Professor Herget zu Bauern Kallender, einbetref der Heitzöfen und lebendigen Zäune (Nro. 68, Mai 1796, Lit. K.).

§7 Die im vorigen Jahr angeratene oder auch die gewöhnlichen Heizöfen zu verbessern

Liebe Landsleute! Um euch aufs neue zu beweisen, wie sehr mir euer Wohl am Herzen liege, will ich euch noch auf eine einfachere Art belehren, wie ihr eure ordinäre Heizöfen mit geringeren Aufwande verbessern, und so einrichten könnet, dass ihr mit wenigeren Holz, Torf, oder Steinkohlen, als dermal eure Wohnungen viel besser beheitzen, eine mehrere Wärme genießen, und alles Benötigte wie sonst dabei werdet verrichten können.

Bei der jetzigen Anlage der gewöhnlichen Stuben– oder Heitzöfen muss der ganze Rauch wieder zum Ofenloch bei der Einheizung hinaus; wodurch also auch zugleich sehr viel Wärme mit in den Rauchfang kömmt, und unnütz verloren geht. Wenn aber der Rauch und die Wärme länger im Ofen aufgehalten werden kann, so werdet ihr selbst einsehen, dass eben diese Wärme in die Stube eindringen müss, welche sonst unnütz durch den Rauchfang in die freie Luft getreten wäre. Habt ihr euch hievon einmal überzeugt, so wird euch euer eigenes Beste bewegen, einen so geringen Aufwand auf die Abänderung eurer Stubenöfen zu verwenden. (…)

Hierin besteht also die ganze Einrichtung des holzsparenden Stubenofens. Sollte euch die mittlere Öffnung bei D) zu viele Arbeit kosten, so kann selbe ganz wegbleiben; doch gibt sie ungemein viel Wärme in die Stube, und es können darauf Dalken gebacken, verschiedene Sachen getrocknet, gedörrt, oder warm erhalten werden.

Oben denen 3 Zugröhren wird alles mit flachen Kacheln oder dünnen Ziegeln zugedeckt, und wohl verschmiert. Jeder Töpfer oder Maurer wird den Ofen nach der Zeichnung und Beschreibung aufsetzen können. Wenn derselbe geputzt werden muss, so werden nur oben die Deckkacheln abgenommen, und die Röhren gesäubert, dann alles wieder überlegt und verschmiert.

Příspěvek profesora Hergeta pro Hospodářský kalendář, týkající se světnicových kamen.

To, co jsme doporučovali v minulém roce, aneb jak vylepšit běžnou pec

Milí krajané! Abych vám opět dokázal, jak moc mi leží na srdci vaše blaho, chci vás tím nejjednodušším způsobem seznámit s tím, jak s co nejmenšími náklady vylepšit vaši běžnou pec. Takto můžete zařídit, abyste svá obydlí vytopili mnohem více, užívali si většího tepla a zastali přitom všechny potřebné činnosti, a to s menším množstvím použitého dřeva, rašeliny a černého uhlí.

Při současné konstrukci běžných světnicových kamen nebo pece musí při zatápění veškerý kouř uniknout otvorem. Tím zároveň odejde mnoho tepla do komína a zbytečně se vytratí. Pokud lze kouř a teplo pozdržet v peci déle, rozumí se samo sebou, že místo toho, aby teplo zbytečně uniklo komínem ven, musí se šířit po světnici. Když se o tomto řešení jednou přesvědčíte, bude vás motivovat vědomí vlastního prospěchu k tomu, abyste svá světnicová kamna upravili s tak nepatrným úsilím. (...)

V tom tedy spočívá celá úprava světnicových kamen, která sníží spotřebu dřeva. Pokud byste usoudili, že vybudování prostředního otvoru – písmeno D – vás bude stát příliš mnoho práce, můžete ho úplně vynechat, přestože byste jeho přidáním dodali do místnosti neobyčejně mnoho tepla a mohli byste v něm péct vdolky, sušit různé věci nebo je udržovat teplé.

Nad třemi kouřovody se celý vnitřek kamen přikryje plochými kachličkami nebo tenkými cihlami a dobře se umázne. Pec zvládne podle nákresu a popisu postavit každý hrnčíř nebo zedník. Když bude třeba ji vyčistit, jen se sejmou z vrchu kachličky a trubky se vyčistí, potom se zase všechno přikryje a zamaže.

PRAMEN: NA, fond Vlastenecko-hospodářská společnost, karton 46, inv. č. 338, 1796/K, Beitrag des Herrn Professor Herget zu Bauern Kallender; einbetref der Heitzöfen und lebendigen Zäune (Nro 68, Mai 1796, Lit. K).

Professor Herget's contribution to the Economic Calendar on room stoves

How to improve the stoves recommended in the last year or the ordinary ones

Dear fellow countrymen! To prove once again how much I care for your well-being, I want to take this simplest of opportunities to make you acquainted with how to improve your ordinary stove at the lowest possible expense. This way, you can ensure that your dwelling will be far better heated, and you will enjoy more warmth yet still carry out all your necessary work, with a smaller amount of wood, peat or black coal.

With the current design of the usual stoves or furnaces in the main room, all the smoke has to go out through the stove hole when it is heated up; whereby at the same time a great deal of heat also comes into the chimney and is thus wasted. However, if the smoke and heat can be kept in the stove for longer, you will easily see for yourselves that this very heat must penetrate into the room, while it would otherwise have escaped uselessly through the chimney into the open air. Once you have convinced yourselves of this, your own good will motivate you to spend such a little effort on modifying your room stoves. (...)

This is what the whole modification of the main hall stove involves, and will reduce the amount of wood you burn. If you think that making the central opening, marked D, will be too laborious for you, you can skip this, even though by adding it you would supply an unusual amount of heat to the room and could use it to bake doughnuts, dry various items, or keep them warm.

Everything above the three smoke flues is to be covered with flat tiles or thin bricks and sealed well. Any potter or bricklayer can build a furnace according to the drawing. If it has to be cleaned, the tiles can simply be removed from the top part to enable the pipes to be cleaned, after which everything should then be covered again and sealed.

Source: NA, Patriotic Economics Society, Box 46, inv. no. 338, 1796/K, Beitrag des Herrn Professor Herget zu Bauern Kallender; einbetref der Heitzöfen und lebendigen Zäune (Nro 68, Mai 1796, Lit. K).

Ganz gehorsamste Nota.

Nachdeme ich vermögenen öfteren von Einer hohen Landes Stelle mir gnädig aufgetragenen Verrichtungen im Allerhöchsten Herrn-Dienste sowohl in denen Städten als auf dem Lande viele Gebrechen wahrgenommen, die durch mehrere Kenntniß der Ingenieur- und mechanischen Wissenschaften leicht nach und nach abgestellet, und gänzlich behoben werden können; als da sind: Eine bessere Einrichtung in sammentlichen Bauwesen, wie nämlich sowohl die Gebäude besonders auf dem Lande mit mehreren Nutzen und Bequemlichkeit aufzuführen; wie richtige Bau Ueberschläge zu machen; wie andere zu verbessern; wie der Wasser und Straßenbau mit Nutzen zu führen; wie verschiedene Maschinen, Wasserleitungen, Holz- Schwemm- und Floßgräben und dergleichen andere Verrichtungen in menschlichen Leben weit leichter als vorhin herzustellen oder zu verbessern; wie sumpfichte morästige Gegenden auszutrocknen, und andere zum Nutzen sowohl einzelnen Familien als dem ganzen Lande gereichenden Verbesserungen mehr nicht zu berühren.

Als thue hiermit Einer Hohen Landes Stelle meine gehorsamste Vorstellung, ob nicht jenen Subjecten, welche ohnehin aus denen königlichen und anderen Städten unseres Königreichs, um dereinst sich zu Raths

da diese meine gnädigst angeordneten Vorlesungen allzeit den Tag nach St Martini anzufangen pflegen, damit schon die Schüler zu obbestimmter Zeit sich einfinden möchten. Ja auch Handwerks Leüthe als Maurer, Zimmerleüthe, Tischler und dergleichen werden ganz bequem des Tags eine Stunde abkommen können, wenn es ihr Ernst ist, und sie hier zu Prag in Condition stehen, um hieraus einen Vortheil zu schöpfen.

Doch alles dieses über lasse ich Einer hocherlauchten Einsicht und gnädigen Beurtheilung. Der mich zu hohen Gnaden empfehle, und erharre.

Prag den 8t octobris 1779.

Euer Fürstl. Durchlaucht Excellenzien und Gnaden

gehorsamster
Franz Leonard Hergert
Ingenieur Professor

Nachdem ich Vermögdenen öfteren von einer hohen Landesstelle mir gnädig aufgetragenen Verrichtungen im Allerhöchsten Herrndienste sowohl in denen Städten als auf dem Lande viele Gebrechen wahrgenommen, die durch mehrere Kenntnis der Ingenieur- und mechanischen Wissenschaften leicht nach und nach abgestellet, und gänzlich behoben werden können; als da sind: eine bessere Einrichtung in sammentlichen Bauwesen, wie nämlich sowohl die Gebäude besonders auf dem Lande mit mehreren Nutzen und Bequemlichkeit aufzuführen; wie richtige Bauüberschläge zu machen; wie andere zu verbessern; wie der Wasser- und Straßenbau mit Nutzen zu führen; wie verschiedene Maschienen, Wasserleitungen, Holz-, Schwemm- und Floßgräben und dergleichen andere Verrichtungen in menschlichen Leben weit leichter als vorhin herzustellen oder zu verbessern; wie sumpfichte, morästige Gegenden auszutrocknen, und andere zum Nutzen sowohl einzelnen Familien als dem ganzen Lande gereichenden Verbesserungen mehr nicht zu berühren.

Als tue hiermit einer hohen Landesstelle meine gehorsamste Vorstellung, ob nicht jenen Subjecten, welche ohnehin aus denen königlichen und anderen Städten unseres Königreichs, um dereinst sich zu Ratsstellen richtig und geschickt zu machen, sich anhero nacher Prag wegen anzuhörenden Studio Juridico begeben müssen, auch zugleich während dieser Anhörungszeit der Rechtsgelehrsamkeit diese meine Collegia über die sammentliche Ingenieur- und mechanischen Wissenschaften mit anzuhören nützlich wären? (...) Ein gleiches wäre auch von den kreisamtl. Personali mit zu verstehen, welche zugleich durch diese erlernte Wissenschaften des sammtlichen Bauwesens dem Landmann bei ihren verschiedenen Untersuchungen sowohl im Wasserbau als anderen Fallen absogleich zu Verhütung vieler Überschwemmungen die schleinigen Mittel an Handen geben könnten.

Profesor Herget předkládá Českému guberniu návrh na pořádání inženýrských kurzů pro představené krajských úřadů.

Když si v rámci svých častých úkolů v nejvyšší službě, které mi byly svěřeny Nejvyšším zemským úřadem, všímám nedostatků jak ve městech, tak na venkově, věřím, že by se jim dalo postupně vyvarovat a nakonec je zcela odstranit lepšími znalostmi inženýrské vědy a mechaniky. Jde zejména o to, jak lépe provádět zřizování staveb, zvláště venkovských budov, aby poskytovaly více užitku i pohodlí; jak správně sestavovat rozpočty staveb a jak ty zavedené vylepšit; jak prospěšně provádět vodní a silniční stavby; jak zlepšovat konstrukce různých přístrojů, vodovodů, vodních a meandrových kanálů a dalších zařízení, která usnadňují lidem život; jak vysušit bahnité a močálovité oblasti a získat z nich užitek nejen pro jednotlivé rodiny, ale i pro celou zemi.

Předkládám tímto zemskému úřadu svůj ponížený návrh, zda by nebylo užitečné pro ty, kteří se z našich královských a jiných měst beztak ubírají do Prahy za účelem právních studií, aby se z nich stali znalí a vhodní kandidáti na úřednická místa, kdyby zároveň se studiem práva navštěvovali i mé přehledové přednášky z oblasti inženýrství a mechaniky? (...) Stejně tak by stály tyto přednášky za zvážení u personálu krajských úřadů, který může díky přínosu vědeckých disciplín obecného stavebnictví podat pomocnou ruku rolníkovi při mnohých jeho činnostech, jako například při zřizování vodních staveb či při zabraňování mnoha povodní.

F. L. A. Herget, 8. října 1779

PRAMEN: NA, 203/8, ČG, České gubernium – publicum, karton: 786, 1744, M 1/14, Ganzgehorsamste Nota an die hochlöbl. Kaiserl. Königl. Landesgubernium im Königreich Boheim.

Professor Herget presents the Czech Gubernium with a proposal to organise engineering courses for senior officials of regional offices

Having noticed, by means of the frequent tasks in the official service, which are often gracefully entrusted to me, many shortcomings on the property of a high provincial authority in the cities as well as in the country, which could be easily remedied step by step and be completely eliminated through more extensive knowledge of engineering and mechanical sciences; as there are: a better organisation of all construction activity, namely how to erect buildings, especially in the countryside, with more benefit and convenience, how to plan construction projects properly; how to improve other plans; how to manage water and road construction in a beneficial manner; how to make or improve various machines, water pipes, timber, alluvial and rafting ditches, and such other facilities in human life far more easily than before; how to dry out swampy, marshy areas, and no longer touch other improvements serving the benefit of individual families as well as the whole country.

As such, I hereby present my most humble presentation to a high provincial authority, to consider whether for those subjects who, anyway, have to travel from the royal and other cities of our kingdom to Prague to attend judicial studies in order to become proper and skilful for council positions one day, it would not also be useful at the same time during such attending jurisprudence for them to attend these lectures of mine on the entire engineering and mechanical sciences? (...) The same matter would also have to be understood by the district officials who, at the same time, by means of these acquired sciences of the entire art of construction, could, during their various investigations, provide the farmer with the necessary means both in water management and in other fields, to prevent many floods.

F. L. A. Herget, 8 October 1779

Source: NA, collection code 203/8, CG, Czech Gubernium – publicum, Box 786, 1744, M 1/14, Ganzgehorsamste Nota an die hochlöbl. Kaiserl. Königl. Landesgubernium im Königreich Boheim.

Weinstöcke abgeschnitten, und im Frühjahr so wie die Weidenzöllinge verpflanzt werden; wenn der Ast unten recht abgesaget, und nach dessen Enden mit einem Pfahl im Loche die Erde rinnen Recht hinein gemacht worden, so wird selbiger hineingelegt, die Erde langsam angestoßen, und bei trockenen Witterung etwelchemal gleichsam begossen. Diese wachsen sehr geschwind, und geben zum Bauen ein gutes Holz, die sehen gleichfalls in 10. 12. bis 15. Jahren wie die Erlen abgehauen und verbraucht werden können.

Von den Wurzeln der Erlen, und von den Bäumen der Hepeln und Weidenbäumen nach Triebe fragen, die nach einer guten Entschließung auf ganz jungen von dem dürftenden Holzmangel in Kurzen bepflanzen, und mit dem benöthigten Baumholz hinlänglich versehen werden.

Wollte ihr nun Gründe bald mit lebendigen Zäunen und Hecken umgeben, so werdet zuerst einen Graben breit und tief in Graben aus, und setzet einen Baumen- oder Rosenstiel starke Weidenäste Ebenfalls weit aus einander ab

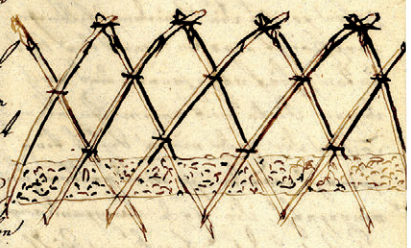

gesteckt unten im Graben gegen den ausgemessenen Rande zu, und dann auf gegenseitig oben gesteckt wieder eine zweite Reihe, so wie es die Figur zeigt, und verbindet sie wechselweise, wo sie kreuzweise über einander zusammen treffen, so werdet ihr in kommender Frühjahrszeit bald darauf mit Freuden die Früchte eurer Arbeit belohnet sehen. Auf den Rand können Hepeln oder andere Bäume gepflanzet werden.

Wollt ihr aber diese Zäume aus Lembaum, oder Nußbaumen, und Pflaumen, oder Pfirsichbäumen, und aus Hirnbäumen, oder wilden Rosen machen, so werdet erstlich einen Graben auf, und setzet sie gemisscht unter einander ein, schlet die Wurzeln wohl aus einander, bindet sie mit Lattenstreif, und bedeckt zuletzt alles wohl zusammen, damit die Erde an die Wurzeln und Pfahlen kommt, auch müssen sie bey anhaltender trockener Witterung einigemal begossen werden, und sind aber Fall nach ihr Wunsch ihre Wurzeln in den Hof abgestochen, wie zuvor nimmet werden. Hierzu können auch Hepelnest- und andere Bäume genommen werden, welche aber in ihren dicken Stämmen

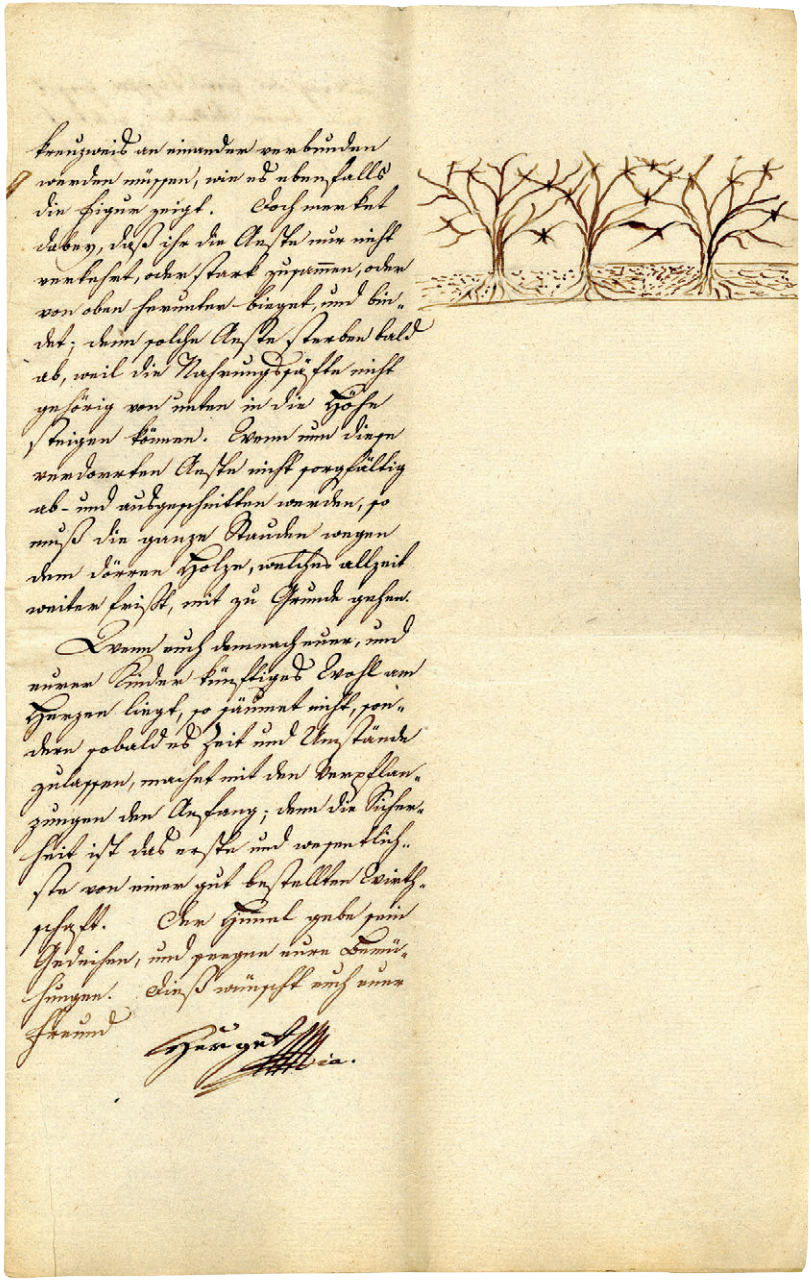

kreuzweis an einander verbunden
werden müssen, wie es ebenfalls
die Figur zeigt. Doch merket
dabey, daß ihr die Aeste nur nicht
verkehret, oder stark zusammen, oder
von oben herunter bieget, und bin-
det; denn solche Aeste sterben bald
ab, weil die Nahrungssäfte nicht
gehörig von unten in die Höhe
steigen können. Wenn nun diese
verdorrten Aeste nicht sorgfältig
ab- und ausgeschnitten werden, so
muß die ganze Stauden wegen
dem dörren Holze, welches allzeit
weiter frißt, mit zu Grunde gehen.

Wenn euch demnach euer, und
eurer Kinder künftiges Wohl am
Herzen liegt, so säumet nicht, son-
dern sobald es Zeit und Umstände
zulassen, machet mit den Verpflan-
zungen den Anfang; denn die Sicher-
heit ist das erste und wesentlich-
ste von einer gut bestellten Wirth-
schaft. Der Himmel gebe sein
Gedeihen, und seegne eure Bemü-
hungen. Dieß wünscht euch euer
Freund

Hergetzia.

§ 8 Die lebendigen Zäune zu vermehren

Liebe Landsleute! Habt ihr den im verflossenen Jahren euch gegeben Rat befolgt, und eure Felder, Wiesen, oder übrige Gründe mit Gräben umgeben, auch in selbe die Weidensetzlinge eingesetzt, so müsst ihr schon jetzt mit Freuden den anzuhoffenden künftigen Nutzen ersehen, und dadurch zum Teil überzeugt werden, dass bei einer fleißigen Fortsetzung dieser angefangenen Arbeit der Holzmangel für euch und eure Kinder immer weniger drückender sein werde. Nun muss ich euch noch ferners erinnern, dass, so feuchte, sümpfigte, nasse Gegenden sind, so rate ich euch, junge, kleine Erlen zu versetzen, wenn ihr solche auch von mehreren Meilen her erkaufen, und holen müsset; versäumt nur keine Zeit, setzet sie im Herbst, wenn das Laub abgefallen ist, oder im Frühjahre, noch ehe die Blätter ausschlagen, in die gehörigen Plätze ein; so zwar: Machet in denen aufgeworfenen Gräben noch tiefere Löcher, jenachdem die Wurzeln groß sind; setzet das Stammel hinein, gebt unten etwas lockere Erde, und die Wurzeln oder kleinen Fasern tuet mit den Fingern wohl auseinander; werft als dem nach und nach das Loch mit Erden wieder voll, und tretet zuletzt dasselbe zusammen, gießet aber gleich nach der Einsetzung Wasser darauf, damit die Wurzeln nicht austrocken. (…)

Wollt ihr eure Gründe bald mit lebendigen Zäunen und Hecken umgeben, so werft zuerst einen 2 Schuh breit und tiefen Graben auf, und setzet einen Daumen, oder Rechenstiel starke Weidenäste 2 Schuh weit auseinander etwas schief unten im Graben gegen dem aufgeworfenen Rande zu, in; dann auch gegenseitig eben schief wieder eine zweite Reihe, so wie es die Figur zeigt, und verbindet sie mitsammen, wo sie kreuzweis übereinander zusammen treffen; so werdet ihr im kommenden Frühjahre bald darauf mit Freuden den Nutzen eurer Arbeit belohnt sehen. Auf den Rand können Pappeln oder andere Bäume versetzt werden. (…)

Wenn euch demnach euer, und eurer Kinder künftiges Wohl am Herzen liegt, so säumet nicht, sondern sobald es Zeit und Umstände zulassen, macht mit den Verpflanzungen den Anfang; denn die Sicherheit ist das erste und wesentlichste von einer gut bestellten Wirtschaft. Der Himmel gebe sein Gedeichen, und segne eure Bemühungen. Dies wünscht euch euer Freund Herget.

PRAMEN: NA, fond Vlastenecko-hospodářská společnost, karton 46, inv. č. 338, 1796/K, Beitrag des Herrn Professor Herget zu Bauern Kallender; einbetref der Heitzöfen und lebendigen Zäune (Nro 68, Mai 1796, Lit. K).

Source: NA, Patriotic Economics Society, Box 46, inv. no. 338, 1796/K, Beitrag des Herrn Professor Herget zu Bauern Kallender; einbetref der Heitzöfen und lebendigen Zäune (Nro 68, Mai 1796, Lit. K).

Příspěvek profesora Hergeta pro Hospodářský kalendář, týkající se výsadby živých plotů.

Jak rozšířit živé ploty

Milí krajané! Pokud jste uposlechli rad, které jsem vám dával v minulém roce, obklopily vaše pole, louky a ostatní statky příkopy a zasadili jste do nich vrbové sazenice, a tak už dnes musíte s radostí pozorovat nadějně očekávaný budoucí užitek a musíte být přesvědčeni, že při pilném snažení v této započaté práci se vás a vašich dětí bude stále méně týkat problém nedostatku dřeva. Přesto vám musím nyní znovu připomenout svoje rady týkající se vlhkých, bažinatých a mokřinatých oblastí, kde byste měli vysázet mladé, malé olše, a i kdybyste je musely shánět na míle daleko, nebude to ztráta času. Vysázejte je na příslušných místech na podzim, když opadá listí, nebo na jaře předtím, než rozkvetou stromy, a sice takto: Udělejte podle velikosti kořenů ve vykopaných příkopech ještě hlubší díry; zasaďte do nich kmínek, vsypte pod něj trochu nakypřené půdy a kořeny nebo drobné kořínky oddělte prsty pečlivě od sebe. Potom opět zasypejte díru zeminou a pořádně ji ušlapejte. Sazenice zalejte hned poté vodou, aby kořeny neuschly. (...)

Pokud chcete svoje statky brzy obehnat živými ploty a křovím, tak nejprve vykopejte 2 stopy široký a hluboký příkop a zasaďte do něj vrbové větvičky, silné jako palec nebo jako rukojeť od hrábí, 2 stopy daleko od sebe a trochu šikmo proti okraji příkopu. Stejně vysaďte proti první řadě trochu šikmo druhou řadu tak, by se vzájemně křížily, jak ukazuje obrázek, a spojte je dohromady tam, kde se navzájem kříží. Tak už se příští jaro brzy potěšíte požitky své práce. Na okraj mohou být vysazeny topoly nebo jiné stromy. (...)

Pokud vám leží na srdci budoucí blaho vaše a vašich dětí, tak neváhejte a hned, jak to dovolí čas a okolnosti, začněte s vysazováním; neboť jistota je to první a nejpodstatnější na dobře zavedeném hospodářství. Nebe vám dá prospěch a požehná vašim snahám. Toto vám přeje váš přítel Herget.

Professor Herget's contribution for the Economic Calendar on planting hedges

How to Propagate Hedges

Dear fellow countrymen! If you followed the advice I gave you last year, surrounded your fields, meadows and other estate by ditches and planted willow saplings in them, then you should already happily recognise the hoped-for future benefit, and you should be thereby partially convinced that with enough diligence in this work you started, you and your children will be less and less troubled by wood shortages. Still, I have to remind you further that if there are wet, boggy and wetland regions, I advise you to plant small young alders, even if you have to travel several miles to get them. Just don't waste your time; plant them in the appropriate places in the autumn when the leaves have fallen, or in the spring before the leaves come out, in the following manner: Dig even deeper holes in the ditches, depending on the size of the roots, plant the sapling, put some loose soil underneath it, and carefully separate the roots, even the small ones, with your fingers. Then fill the hole back in with earth and eventually trample it down. Immediately after planting them, water the seedlings so that the roots don't dry out.

If you want your property to be soon surrounded with hedges and bushes, first dig a ditch 2 feet wide and deep, and plant willow twigs, the thickness of your thumb or rake handle, 2 feet apart in the ditch bottom, slightly slanting against the edge you have dug. On the opposite side, plant the second row slightly inclined against the first row so that they are crossed, as shown in the picture, and bind them where they cross. This way you will enjoy the fruits of your labours early next spring. Poplars or other trees can be planted on the edge. (...)

Therefore, if you care for the future well-being of yourself and your children, do not hesitate and as soon as time and circumstances allow, start planting; as certainty is first and foremost in a well established farmstead. Heaven may give you benefit and bless your efforts. This is what your friend Herget wishes you.

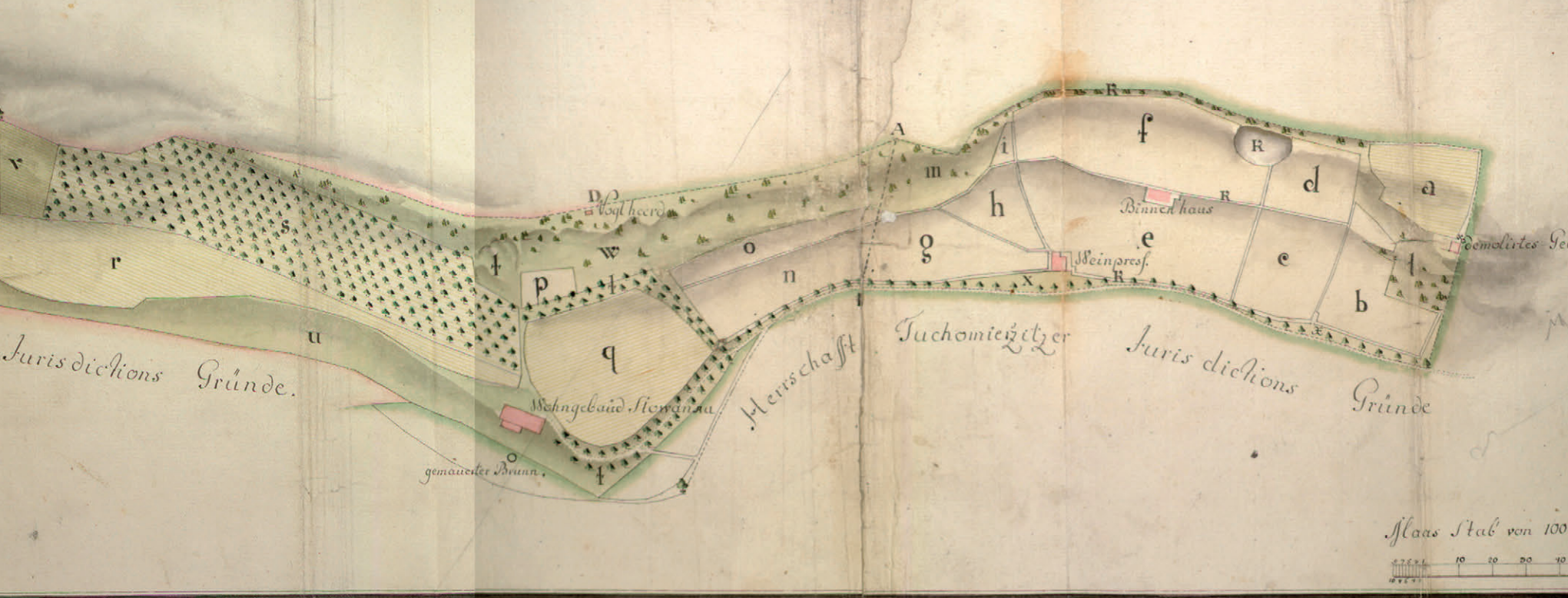

Ausmessungs Befund

[illegible] angefertigen Grundstücken; als:

Beschreibung der Grundstücken	Fläche Joch	Klafter	Schuh	Quadrat Klafter
Äcker.				
[illegible] Äcker Lang an dem demolirten Gebäude		2	2	27
An der Rossauka bis vorder Thal	2		2	18½
Auf der an der Mühl	2	2	1	15½
Suma.	5	2	2	25½
Weinbau.				
Das vordere Viertl unter dem demolirten Haus	1			19⅔
Das mittlere Viertl am Thal, der untere Theil		2	2	21.
Oberhalb am Lang		2	2	19½
Dem Lammen Haus der untere Theil	2	1.		28⅔
Ob Lagna	2		2	15.
Hinter der Frau das untere Thal	1			27⅔
Dann	1			19.
Ob Lagna am Lang		2		17⅔
An gewill auf Lang am Felsen			1	9.
Am Lang neben Obstgartl		2	1	15⅔

Litt. der Stücken	Beschreibung der Grundstücken	Fläche Joch	Klafter	Schuh	Quadrat Klafter
	Übertrag	6.			29⅓
x.	Dann am Obstgartl Weingarten, der gemeind, Wände und Wege		2	2	16.
x.	Dann da, außer der Mauer am Obstgartl		2	1	24
	Suma.	7	2	1.	29⅓
	Bettweiden, und Triesche.				
l.	Zur Obstgarten gehörig. Kopf und Felsstein Felsen, am vorderen demolirten Haus		2		19.
m.	— — — Bettweid und Felsstein auf Lang		2	2	21½
w.	— Rossauka — Dann am Vogl heerd	2	2	1	8.
u.	— — — Bettweid auf dem Lang von der Rossauka bis zur Mühl	2	2		12
v.	— — — Kopf feld ob der Mühl, am feld s		1	2	28⅔
	Suma.	8	1	2	6⅔

Anmerkung.

A. B. ist die Linie, welche nach Angaben der Frau Inspectorin Theresia v. Herget, und der beschwornen Nachbarn die ganze Weingarten Rossauka, und Obstgartl scheidet, gefunden haben.

⊥ bezeichnen Grenzsteine, und ♣ Grenzbäume.

Zakladatel rodu

V poslední kapitole jsme se rozhodli krátce připomenout též některé Hergetovy potomky, kteří patřili v průběhu 19. století k německojazyčným elitám v Čechách. Klíčem k jejich majetku a významnému společenskému postavení byla nejen jejich pozice v pražské společnosti, kterou Herget své rodině vytvořil, ale také malostranská cihelna, která se po jeho smrti vrátila do rodinných rukou, generovala jí zisky a sociální status po dalších více než 100 let. Jako rodinné zázemí pro další generace Hergetovy rodiny sloužila již zmiňovaná usedlost Slovanka v Hlubočepích, a to až do roku 1926.

Ze dvou manželství Franze Leonarda Antona Hergeta se jen několik dětí dožilo dospělosti. Zajímavé přitom je, že obě linie rodu se snad za účelem udržení rodinného majetku v následujících generacích několikrát prolínaly. S první manželkou Marií Annou Manětínskou, se kterou se vzali v září 1768 v Domažlicích, zplodil celkem pět dětí, dvojčata Maria Terezia a Maria Anna však zemřely již pár dní po narození v únoru 1770. O rok později, 25. července 1771, zemřela ihned po narození i další dvojčata Jakub Leonard a Maria Anna. Až pátý potomek Joseph Leonard, narozený 20. srpna 1772, přežil dětské období. Bohužel pravděpodobně na následky porodu zemřela jeho matka, tehdy teprve třiadvacetiletá Maria Anna. Není zřejmé, jakým způsobem řešil Herget péči o svého jediného žijícího syna.

Plán vinic usedlostí Slovanky a Schweigerky v Hlubočepích z roku 1801. AMP, Sbírka map a plánů, Rkp. č. 5496, fol. 54.

Diagram of vineyards at the Slovanka and Schweigerka homesteads in Hlubočepy; 1801. AMP, Collection of maps and plans, Rkp. č. 5496, fol. 54.

Jisté je, že tehdy již bydlel v domě U Smertošů na Starém Městě (dříve známém také jako dům U Vola) naproti Staroměstské radnici. Ještě za života Marie Anny se rodina přestěhovala do Broumovského domu na Kozím plácku, kde profesor zároveň vyučoval až do roku 1774, než ho musel opustit kvůli přemístění celního úřadu do těchto míst. Po ztrátě prostor v Broumovském domě probíhala výuka v domě U Smertošů. Pro účely přednášek pro veřejnost získal ovšem prostory v Klementinu po zrušeném jezuitském řádu, kde využíval k praktickým výkladům i bývalou klášterní zahradu.

Druhou ženu si Herget vzal až v době, kdy bylo Josephu Leonardovi osm let. Terezia Trauschke pocházela ze Skalice u České Lípy, kde také proběhla v listopadu 1780 svatba. V prvních letech nového manželství Herget intenzivně budoval podnikání s cihlami, v rámci komplexu budov nové cihelny zřejmě rodina i několik let žila a velmi rychle se rozrůstala. Bohužel bylo rodinné štěstí opět poznamenáno velkou dětskou úmrtností. Předčasně zemřeli Leonard Franz Anton (1781–1788), Terezia (1783–1784), Johann Joseph Franz Leonard (1786–1804), Leonard (1791–1795) a Anna (1801–1803). Dospělého věku dosáhly pouze tři děti, Maria Elisabetha (1785–1831), Anton Leonard (1789–1854) a Maria Terezia (1793–1848), kteří jsou společně se svým starším polovičním bratrem Josephem Leonardem zachyceni v přiloženém rodokmenu. S druhou rodinou po polovině osmdesátých let 18. století přesídlil do již zmiňovaného bývalého svatováclavského semináře, kde našel nejen domov, ale i vhodné místo pro své sbírky, výuku i úřadování.

Nejstarší Joseph Leonard se etabloval na úřednických pozicích, stal se guberniálním radou a nakonec dosáhl i povýšení do šlechtického stavu. Oženil se s Barborou Setzer z Chebu, s níž měl syny Josepha, Johanna, Karla a dcery Franzisku, Antonii a Terezii. Ti jako potomci Josepha Leonarda nesli již přídomek von Herget. Detailnější bádání nad osudy všech potomků přesahuje možnosti této práce, přesto bychom chtěli blíže připomenout některé z nich. Joseph von Herget (1812–1873) zastával po vzoru svého otce úřednické posty v krajské správě, byl například krajským komisařem v Litoměřicích.

Za druhou větev Hergetů označujeme profesorovy děti z druhého manželství s Terezií Trauschke, jejichž život ovlivnila brzká smrt otce. V roce 1800, kdy Herget zemřel, bylo nejstarší Marii Elisabeth patnáct, Antonovi Leonardovi jedenáct a Marii Terezii pouhých sedm let. Důležitou roli proto hrál fakt, že se jejich ovdovělá matka Terezia znovu vdala, a to za Josepha Zobela (1746–1814), stavitele a tehdejšího majitele cihelny. Jednalo se nepochybně o rodinného přítele, protože Joseph Zobel byl původně Hergetův společník v podnikání s cihlami a cihelnu na Malé Straně provozovali zprvu společně. Později však Zobel od Hergeta odkoupil jeho podíl a podnikal dál již bez něj, zatímco se Herget plně věnoval výuce i povinnostem vyplývajícím z funkce vrchního stavebního ředitele v Čechách. Po smrti svého přítele se Zobel ujal jeho manželky a zřejmě i dětí, které si i díky tomu udržely poměrně vysoký sociální status a životní styl. Obě Hergetovy dcery se v první třetině 19. století vdaly, starší Maria Elisabetha si vzala Einharta Danielise, který se uplatnil jako guberniální kontrolor, Maria Terezia pojala za manžela c. k. nadporučíka Antona von Ottenburg.

Hergetův stavitelský odkaz nesl dál především jeho jediný přeživší syn z druhého manželství Anton Leonard Herget (1789–1854). Dnes už se můžeme jen dohadovat o tom, jestli mezi mladými lidmi vzplanula láska, nebo jestli šlo jen o rodinný kalkul, faktem ale zůstává, že Hergetův syn Anton Leonard si vzal za manželku Zobelovu dceru Vilemínu (1791–1849) a společně převzali po Josephu Zobelovi rodinnou cihelnu, kterou úspěšně řídili řadu let. Původní Hergetova továrna se tak vrátila do rukou jeho přímých potomků. Manželé Hergetovi zplodili několik dětí, které se v druhé polovině 19. století vystřídaly ve vedení rodinného podniku. Zpočátku jej provozoval nejstarší Anton (1819–1854), po jeho předčasné smrti přišel na řadu mladší Rudolf (1820–1860), který dokonce krátce studoval na pražské polytechnice. Výrazný pokrok zaznamenal podnik až v době, kdy ho řídil třetí syn Maxmilian (1823–1893), jenž se angažoval i politicky. Zasedal v pražském obecním zastupitelstvu a byl také zvolen do Českého zemského sněmu, kde hájil barvy tzv. ústavní strany, zastávající zájmy liberálně a centralisticky orientovaných Němců v Čechách. Své podnikání rozšířil i na pálení vápna, když jako jeden z akcionářů Pražské akciové továrny na hydraulický cement v Radotíně položil v roce 1871 základy jedné z našich nejstarších cementáren. O dva roky později, tedy v době hospodářské krize, ji koupí většiny akcií prakticky zachránil od krachu a pokračoval v podnikání sám. V roce 1875 pak se společníkem Karlem Tichým založili na Zlíchově keramičku, v níž využívali pro výrobu zboží zdejší vltavský jíl. Max Herget zplodil s první manželkou čtyři děti zmíněné v rodokmenu, s druhou manželkou již pravděpodobně děti neměli. Za zmínku ovšem stojí, že jeho druhou ženou byla Sophie Dittrich, vdova po Viktoru Hergetovi z první hergetovské větve.

Jako rodinné zázemí pro další generace Hergetovy rodiny sloužila již zmiňovaná usedlost Slovanka v Hlubočepích, a to až do roku 1926, kdy byla v souvislosti s dělením rodinného majetku po smrti její poslední majitelky Wilhelmine von Herget odprodána továrníku Johnovi. V padesátých letech 20. století byl objekt zestátněn a dán k dispozici mj. Československému armádnímu filmu či internátu učiliště ČKD.

Pokusili jsme se ve zkratce ukázat, že se i Hergetovi potomci úspěšně společensky a profesně prosadili, přičemž profesorovy mimořádné schopnosti a vliv pro to vytvořily pevný základ. Od letohrádku Slovanka s dvorem a polnostmi ovládl Hergetův rod postupně velkou část okolí Zlíchova včetně vápencových lomů táhnoucích se od Zlíchova přes Hlubočepy a Prokopské údolí až k Řeporyjím.

Část příslušníků Hergetovy rodiny je pohřbena na malostranském hřbitově, stejně jako členové rodiny Zobelů. Zakladatel rodu Franz Leonard Anton Herget odpočívá společně se svým synem Antonem Leonardem, jeho ženou Wilhelminou a vnuky Maxmilianem, Rudolfem a Rosinou na místě dnes již zrušeného hřbitova u zlíchovského farního kostelíka sv. Filipa a Jakuba. Dojem z místa Hergetova posledního odpočinku výstižně vykreslil pro pražské poutníky v roce 1906 redaktor Českého světa: „Až když tudy zavedli tři trati železné dráhy, které právě u Zlíchova patrovitě nad sebou se rozvětvují, a když začala paroplavba po Vltavě, všimlo si i širší obecenstvo této šťastné polohy. Bohudík, přese vše změny, jež se tu udály v posledních padesáti letech, přes to, že skalka s kostelíkem zaklíněna kolem průmyslovými podniky, zůstává přece neporušena. Kostelík, umělecky bezvýznamná stavbička z počátku XVIII. století, stojí tu jako zaklet v rohu zrušeného hřbitova. Máte dojem italských horských hřbitovů, hledíte-li od vchodu na hrobku a pomníky (…) sotva vyhlédající ze zelené dekorace prostých květin a trávy a na celou plochu klesající po stupních, olemovanou nízkou zdí kamennou a uprostřed význačnou zčernalým křížem…“

Pohled na Prahu z Letné přes Vltavu s Karlovým mostem k jihu z let 1793–1794. U Karlova mostu na malostranské straně Vltavy je vidět Hergetova cihelna s komínem. AMP, Sbírka grafiky, sign. G 193 b.

View of Prague from Letná across the River Vltava with Charles Bridge to the south in 1793–1794. Herget's brick plant with a chimney can be seen near Charles Bridge on the Malá Strana side of the river. AMP, Collection of graphic art, sign. G 193 b.

Founder of the House

In the last chapter, we have decided to take a brief look at some of Herget's descendants, who belonged to the German-speaking elites in Bohemia in the 19th century. The key to their wealth and important social standing was not just their position in Prague's society that Herget provided for his family, but also the brick plant in Malá Strana which, after his death, again became family property, generating profits and securing their social standing for more than 100 years to come. The aforementioned Slovanka homestead in Hlubočepy also served as the family seat for subsequent generations until 1926.

Only a few children from Herget's two marriages survived to adulthood. What is interesting, however, is that the two lineages crossed several times in the following generations, perhaps in order to maintain possession of the family property. Herget and his first wife, Maria Anna Manětínská, whom he married in Domažlice, West Bohemia in September 1768, had five children. The twins Maria Theresa and Maria Anna unfortunately died within just a few days of their birth in February 1770. One year later, on 25 July 1771, twins were born again, Jakub Leonard and Maria Anna, but died immediately after birth. Only the fifth offspring, Joseph Leonard, born on 20 August 1772, survived childhood. Unfortunately, his mother Maria Anna died at the age of just 23, probably as a result of complications from the birth. It is not clear how Herget organised the care of his only living descendant. At that time he was already living in the U Smertošů house (known earlier as U Vola house) in the Old Town, opposite the Old Town Hall. The family had moved to the Broumov house on Kozí plácek Square while Maria Anna was still alive, and Herget gave classes there until 1774 when he had to abandon the house because the customs office was relocated into the premises. Following that, his classes were given at U Smertošů house. After the abolition of the Jesuit Order, he gained premises in the Klementinum, and he also used the former monastery garden there for practical classes.

Joseph Leonard was already eight years old by the time Herget married his second wife. She was Teresia Trauschke from Skalice, near Česká Lípa, North Bohemia, where the wedding ceremony also took place in November 1780. In the first years of his second marriage, Herget worked hard to develop his brick business, and the fast-growing family probably lived within the brick plant for several years. Unfortunately, the high infant mortality rate again took its toll. Leonard Franz Anton (1781–1788), Teresia (1783–1784), Johann Joseph Franz Leonard (1786–1804), Leonard (1791–1795) and Anna (1801–1803) all died prematurely. Just three of the children, Maria Elisabetha (1785–1831), Anton Leonard (1789–1854) and Maria Teresia (1793–1848), reached adulthood. They and their older step-brother can be found in the attached family tree. After 1785, Herget's second family moved to the St. Wenceslaus seminary, where he found not only a home, but also a suitable place for his collections, classes and official work.

Joseph Leonard, the oldest child, made a name for himself in official positions, became a gubernial councillor and was eventually promoted to the aristocracy. He married Barbora Setzer of Cheb, West Bohemia, and they had three sons, Joseph, Johann and Karl, and three daughters, Franziska, Antonia and Theresia. As the descendants of Joseph Leonard, they used the attribute "von Herget". More detailed work on the lives of all the descendants is beyond the scope of this publication, yet some of them are worth a mention. Joseph von Herget (1812–1873) was a regional official, for instance, serving as a regional commissar in Litoměřice, North Bohemia.

The second line of the House of Herget includes the professor's children from his second marriage to Teresia Trauschke. Their childhood was affected by the premature death of their father. In 1800, when Herget died, the oldest, Maria Elisabeth, was 15, Anton Leonard was 11 and Maria Theresa was only 7. Their mother Teresia's second marriage therefore played an important role. She married Joseph Zobel (1746–1814), a builder and the then owner of the brick plant. He was undoubtedly a family friend. Joseph Zobel was originally Herget's partner in the brick business and at first they ran the brick plant together. Zobel later purchased Herget's share and continued the business without him, while Herget was fully dedicated to teaching and his duties as the head building director in Bohemia. After the death of his friend, Zobel took care of his wife and probably also of their children, enabling them to maintain their relatively high social standing and lifestyle. Both Herget's daughters got married in the first third of the 19th century. The older daughter, Maria Elisabetha, married Einhart Danielis, who was a gubernial controller; Maria Theresia married the imperial lieutenant Anton von Ottenburg.

It was primarily the only surviving son from Herget's second marriage, Anton Leonard Herget (1789–1854), who continued his father's building legacy. We can only guess whether it was a case of love between two young people or whether it was a family plan, but he, as Herget's son, married Zobel's daughter Wilhelmine (1791–1849) and they took over the family brick plant from Joseph Zobel. They ran it successfully for many years. Herget's plant thus returned to the hands of his direct descendants. The Hergets had several children, who took turns in managing the family enterprise in the latter half of the 19th century. Anton, the oldest son (1819–1854), was the first. He was superseded after his premature death by his brother Rudolf (1820–1860), who even studied at the Prague Polytechnic for a short time. The enterprise made great progress under the management of Herget's third son Maxmilian (1823–1893). He was also involved in political matters as a member of Prague's municipal council and a member of the Bohemian Provincial Diet, where he stood for the so-called constitutional party, representing the interests of liberal and centralist Germans in Bohemia. He expanded his business to include lime burning when he, as a shareholder in the Prague Shareholding Factory for Hydraulic Cement, based in Radotín, laid the foundations of one of the oldest Czech cement plants in 1871. Two years later, during the economic crisis, he purchased the majority of the shares, which actually saved the company from bankruptcy, and continued as the sole owner. He and his partner Karel Tichý founded a ceramics factory in Zlíchov in 1875, which used the local clays from the river Vltava to manufacture the goods. Max Herget had four children with his first wife, as can be seen in the family tree. His second marriage was probably childless. It should be noted, however, that his second wife was Sophie Dittrich, the former wife of the deceased Viktor Herget from the first lineage.

The aforementioned Slovanka homestead in Hlubočepy, near Prague, served as the family seat for the next generations of the Hergets until 1926, when it was sold to factory owner John after the death of the last owner, Wilhelmine von Herget, when the family property was to be divided up. In the 1950s the place was nationalised and used by Czechoslovak Army Film or as accommodation for the apprentices of the ČKD factory.

We have attempted to show briefly that Herget's descendants, too, were able to successfully establish themselves as regards their social standing as well as professional status. Herget's extraordinary skills and influence laid the solid foundations for this. After Slovanka, with its yard and fields, the house of Herget gradually came to control a major part of Zlíchov and its environs, including limestone quarries that stretched from Zlíchov via Hlubočepy and Prokopské valley to Řeporyje.

Some of the members of Herget's family are buried at Malá Strana graveyard, as are members of the Zobel family. Franz Leonard Anton Herget as the founder of the house is buried with his son Anton Leonard, his son's wife Wilhelmine and grandsons Maxmilian, Rudolf and Rosina, at a now defunct graveyard by the parish church of Sts. Philip and James in Zlíchov. This is the apt impression from Herget's last resting place as described by an editor of Český svět for Prague wanderers in 1906:

"It was not until they built three railway lines here, whose branches begin just near Zlíchov, and until steam boats came to be operated on the river Vltava, that this happy location came to public notice. Thank God, despite all the changes that have occurred here over the last fifty years, and even though locked off by the industrial enterprises that now surround it, the rock and the small church remain unscathed. The small church, an early 18th-century building of no artistic value, stands here as if bewitched in the corner of the former graveyard. You get the impression of Italian alpine graveyards as you gaze from the entrance towards the tomb and the tombstones (…) that hardly protrude from the green decor of simple flowers and grass, and over the whole area as it descends in terraces, lined by a low stone wall and marked with a blackened crucifix in the middle…"

Plán vinic usedlostí Slovanky a Schweigerky v Hlubočepích z roku 1801. AMP, Sbírka map a plánů, Rkp. č. 5496, fol. 54.

Diagram of vineyards at the Slovanka and Schweigerka homesteads in Hlubočepy; 1801. AMP, Collection of maps and plans, Rkp. č. 5496, fol. 54.

Podoba usedlosti Slovanka z roku 1900. Pohlednice z vlastnictví Aleny Lehnerové.

The Slovanka homestead in 1900. A postcard held by Alena Lehnerová.

Zápis o úmrtí profesora Hergeta v matrice zemřelých farního úřadu u Kostela sv. Jiljí na Starém Městě pražském. AMP, Sbírka matrik, sign. JIL Z5, fol. 27, Matrika zemřelých farního úřadu u Kostela sv. Jiljí na Starém Městě pražském z let 1799–1807.

Death record of Professor Herget in the Deaths Register, parish office of the Church of St Giles, Staré Město, Prague. AMP, Birth, Death and Marriage Records, sign. JIL Z5, fol. 27, Matrika zemřelých farního úřadu u Kostela sv. Jiljí na Starém Městě pražském z let 1799–1807.

1800

Monat	Nro. des Hauses	Namen des Verstorbenen.	Religion katholisch.	Religion protestantisch.	Geschlecht männlich.	Geschlecht weiblich.	Alter Jahr.	Alter Monat	Alter Tage.	Art oder Ursach des Todes.	Pagina.
22.	445.	David Pfeifer des Friedrich Franz Brauche M. ehelicher Sohn alt 2 Monat	1		1.	–	–	2.	29.	an Abzehrung	27.
23.	420.	Kurt Pfeifer des Brauungsmeisters Thomas Matschke ehelicher Sohn alt 11. Monat	1		1	–	–	–	11.	an der Fraisen.	
29.	470.	Anton Pfeifer des Müllers Elisabeth Rozenikin ehelicher Sohn alt 1. Monat	1		1	–	1.	–	–	an Blattern.	
30.	555.	unehelicher Kind des Müllermeisters Carl Matthias Suchanek ehelicher Sohn	–	–	–	1.	–	–	–	sind zu Wien geboren.	
		Mensis October.									
1.	530.	Leonard Hengst O. L. ordentl. Professor der praktischen Mathematik und der gesammten Ingenieur Wissenschaften und Landes Stände Ordinarius zu Lauenstein mit allen Sacramenten der Sterbenden versehen vom P. Franz Xaver ehelicher Ehemann alt 59. Jahre	1	–	1.	–	59.	–	–	an einem Schlag-Fluß.	
11.	537.	Ludmilla Tischler des Schmiedstand Joseph Rokos ehelicher Sohn alt 1. Monat	1	–	–	1.	1.	2.	–	an den Abzehrung.	
19.	228.	Rosalia Tochter des Partikulier Ferdinand Rivera ehelicher Sohn alt 5. Monat	1	–	–	1.	5.	–	–	an Blattern.	
27.	129.	Elisabeth Boulon Ehewirth des Hundschuhfabrikanten H. Peter Bologne ehelicher Sohn alt 66. Jahre	–	1.	–	1.	66.	–	–	an den Folgen einer Leibesbeschwerlichkeit.	
27.	449.	Joseph Pfeifer des L. Tischlermeisters Vincenz Fegale ehelicher Sohn alt 6. Jahre	1	–	1.	–	6.	6.	–	an bösartigen Blattern.	

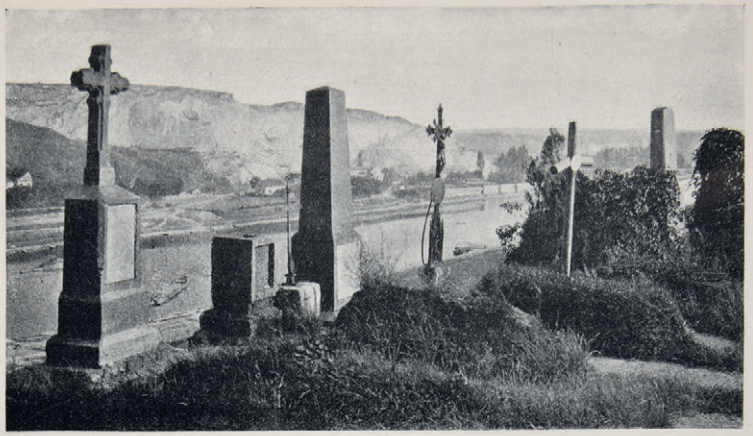

ZE ZLÍCHOVSKÉHO HŘBITŮVKU Fot. Hipman

NA ZLÍCHOVĚ

Sotva si pomyslili francouzští zákopníci, když r. 1742 blížíce se ku Praze přerušili prachem spojení skalního ostrohu, na němž stojí kostelík Zlíchovský, s Děvínem, jak malebnou tu vytvořili partii. A neoceňovali tuto malebnost lidé ani později, kdy tudy vedla tolik frekventovaná silnice zbraslavská. Alespoň starší historie a průvodcové o tom mlčí. Lehce však pochopíme tu nevšímavost. Dřív, kdy končila Praha za Újezdskou branou, byl sem již daleký výlet a k tomu nelákaly zdejší vápnice a několik domků se zájezdní hospodou. Svět končil Smíchovem pro pohodlné filistry, zahradou Kinského a botanickou, a za branou k výletům spíše se hodily hostince a zahrady v Chuchli a Bráníku.

Až když tudy zavedli tři trati železné dráhy, které právě u Zlíchova patrovitě nad sebou se rozvětvují a když začala paroplavba po Vltavě, všimlo si i širší obecenstvo této šťastné polohy. Bohudík, přese vše změny, jež se tu udály v posledních padesáti letech, přes to, že skalka s kostelíkem zaklíněna kolem průmyslovými podniky, zůstává přece neporušena. Kostelík umělecky bezvýznamná stavbička z počátku XVIII. století, stojí tu jako zaklet v rohu zrušeného hřbitova. Máte dojem italských horských hřbitovů, hledíte-li od vchodu na hrobku a pomníky (nejstarší z roku 1834) sotva vyhlédající ze zelené dekorace prostých květin a trávy a na celou plochu klesající po stupních, olemovanou nízkou zdí kamennou a uprostřed význačnou zčernalým křížem . .

HROBY HERGETŮ Fot. Hipman

Tento dojem ještě Vám sesílí pohled shora na cestičku, jež těsně pod skalou se vine po kamenných schodech ke studni. Snad ještě všimneme si sochy Jana

Místo posledního odpočinku profesora Hergeta a členů jeho rodiny na Zlíchově. Na Zlíchově. Ze zlíchovského hřbitůvku. In: Český svět, roč. II, č. 28, 31. 8. 1906.

The burial site of Professor Herget and his family members in Zlíchov. Na Zlíchově. Ze zlíchovského hřbitůvku [From the Little Graveyard in Zlíchov]. In: Český svět, Vol. II, No. 28, 31 August 1906.

Kostel sv. Jakuba a Filipa na Zlíchově, u kterého se nachází hřbitov, kde je profesor Herget a členové jeho rodiny pochováni. Na Zlíchově. Ze zlíchovského hřbitůvku. In: Český svět, roč. II, č. 28, 31. 8. 1906.

Church of Sts. Philip and James in Zlíchov. The nearby graveyard contains the tomb where Professor Herget and his family members are buried. Na Zlíchově. Ze zlíchovského hřbitůvku [From the Little Graveyard in Zlíchov]. In: Český svět, Vol. II, No. 28, 31 August 1906.

Fig: 3.

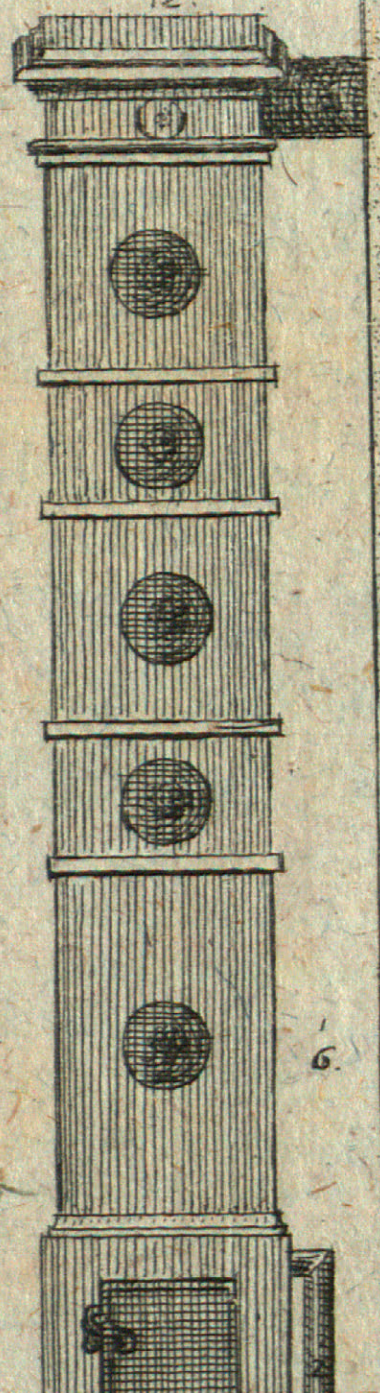

Fig: 4.

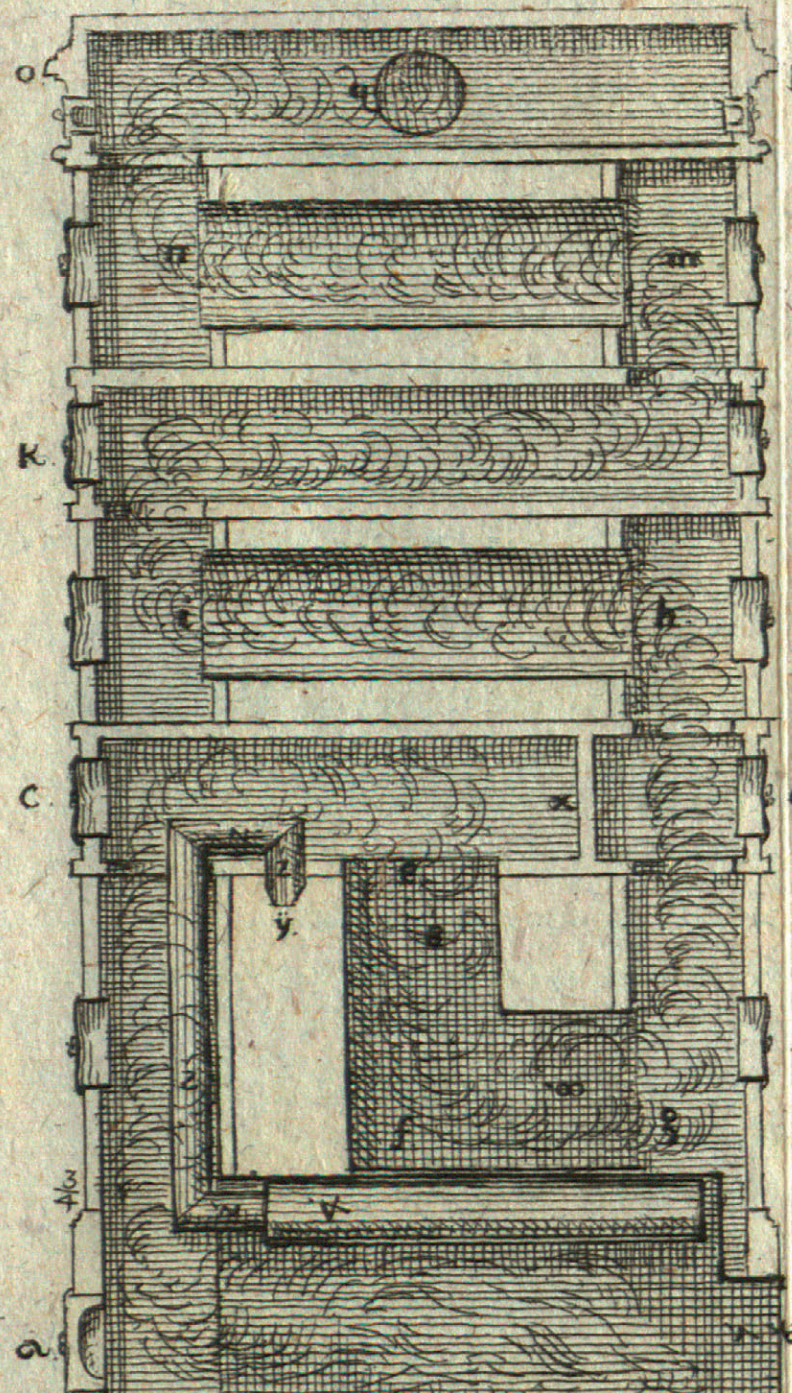

Fig: 6.

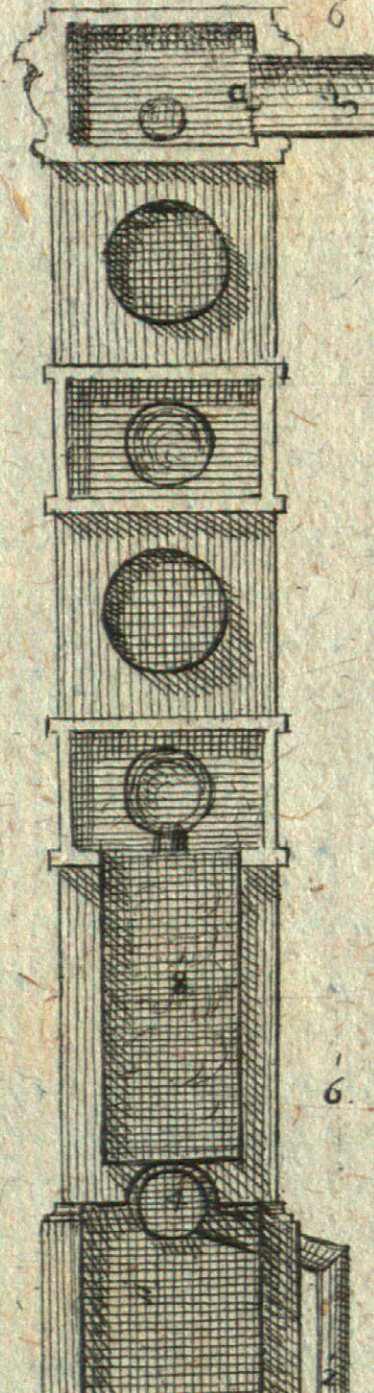

Závěr

Zevrubné zkoumání Hergetovy kariéry a jeho doby nás přirozeně vedlo k úvahám nejen o jeho vědecké, pedagogické či organizační činnosti, ale i o jeho osobnosti a zároveň o vlivu jeho životního příběhu na současnost. Nepřeberné množství materiálu, téměř výlučně úředního charakteru, z něhož jsme mohli čerpat, nás přivedlo ke členění kapitol dle jednotlivých druhů činnosti, jež byly Hergetově činorodé osobnosti vlastní. Již v existující literatuře se můžeme dočíst, že prokazoval mimořádné pedagogické i organizační schopnosti, když v poměrně mladém věku převzal zodpovědnost za fungování celé Stavovské inženýrské školy, byť počtem žáků tehdy nebyla nijak rozsáhlá. Svědčilo to o jeho ambiciózní povaze, což se ostatně potvrzovalo i v dalších letech jeho úspěšné kariéry. Iniciativně přicházel s technickými inovacemi a nápady na rozšíření technické výuky, kterou zřejmě podával nově a neotřele, a za všech okolností uměl své úsilí dovést do úspěšného konce. Pozdější autoři hodnotili Hergetovu pedagogickou činnost zejména v posledních letech jeho života kriticky, vytýkali mu, že jeho přístup v podstatě zapříčinil zánik Stavovské inženýrské školy, a poukazovali na to, že kvůli úředním povinnostem vlastní výuku zanedbával. Nejsme si jisti oprávněností této kritiky. Spojení s univerzitou, kterému se Herget přímo nebránil, představovalo v tehdejších podmínkách pro budoucnost technického vzdělávání a rozvoj technických oborů velký příslib. Přesto neváhal jednat v rozporu s císařským nařízením, pokud to osobně považoval za správné. Jeho tvrdohlavost se vždy snoubila s velkým odhodláním prosadit vlastní řešení i nesmírnou pracovitostí, když se v pozdějším věku odmítal vzdát výuky části svých předmětů. Dost možná to souviselo s přesvědčením, že jen komplexní přístup k výuce je jediný správný. Jenže dobové nároky se měnily, a i sám Herget musel pociťovat, jak výrazně se koncem 18. století zvýšily požadavky na oborovou specializaci. I přes růst počtu posluchačů a řadu dalších úkolů se nedokázal zříct žádné ze svých činností a povinností a lze spekulovat o tom, že právě to ho stálo zdraví, a nakonec i život. Franz Leonard Anton Herget se do historie nezapsal jako vědec, který by posunul úroveň vědeckého bádání o stupeň výš, ale spíše jako odborník, který každodenně zasahoval do stavitelské a zeměměřičské praxe, do racionalizace zemědělství a v neposlední řadě do technické osvěty a vzdělávání budoucích mladých techniků. Jeho přínos českému technickému školství patří k nejrozsáhlejším. Budiž mu za to – i touto skromnou publikací – vzdán hold.

Obrázek z dobové publikace o světnicových kamnech, kterou měl profesor Herget ve své osobní knihovně. NTK, Abhandlung von Holzsparenden Stubenoefen. Dresden, Walter 1774, sign. B 156.

A picture from a period publication on room stove, part of Professor Herget's personal library. NTK, Abhandlung von Holzsparenden Stubenoefen. Dresden, Walter 1774, sign. B 156.

Conclusion

Thorough examination of Herget's career and his time naturally led us to considerations not only of his academic, pedagogical and organisational work, but also of his personality and the influence his life story has had on the present. The countless materials we have been able to draw on, almost solely of an official nature, have prompted us to divide the chapters up according to the type of work suited to Herget's industrious character. The existing literature already states that Herget demonstrated his extraordinary pedagogical and organisational skills when he, at a relatively young age, was able to accept responsibility for the whole Estates Engineering School, although its student body was a small one. This was testimony to his ambitious nature, a trait that was further proven in the following years of his successful career, too. He often initiated technical innovations and ideas to expand technical education, which he was evidently able to lecture on in a new and novel way, and he was able to bring his efforts to a successful conclusion whatever the circumstances. Later authors were critical of Herget's pedagogical work, especially in the last years of his life. They blamed him for basically having caused the closure of the Estates Engineering School through his approach, pointing out that he neglected his classes because of the other duties he undertook in his official post. We are not sure whether this criticism is justified. His link with the university, something which Herget never openly opposed, was, in the circumstances of that time, highly promising for the future of technical education and the development of technical disciplines. Even so, he did not hesitate to violate an imperial decree if he personally considered it to be the right thing to do. His stubbornness was always complemented by his great determination to promote his own solutions, as well as extreme diligence when he refused to give up teaching some of his subjects later in life. This may have had a lot in common with his conviction that a comprehensive approach to teaching was the only right way. However, the demands of the time changed, and Herget himself must have felt how the requirements for becoming a specialist in a specific discipline dramatically differed at the end of the 18th century. Despite the increasing numbers of students and many other tasks, he was not able to forego any of his activities and duties, and we may speculate whether this attitude cost him his health and, eventually, his life. Franz Leonard Anton Herget made his name in the history books not as a scientist who would push the boundaries of academic knowledge but rather as an expert who, on a daily basis, was involved in building and land surveying work, the rationalisation of agriculture and, last but not least, raising technical awareness and educating young technicians. His contribution to the Czech technical education was most extensive. Let tribute be paid to him for all of this, perhaps also through this modest publication.

Abstract

This publication offers a multifaceted view of one of the most influential figures in the technical disciplines in the 18th-century Czech Lands, Professor Franz Leonard Anton Herget (1741–1800), who is considered the real founder of the Czech Engineering School. His different roles are described in eight chapters, in which he is presented as a student, educator, builder, land surveyor and cartographer, scholar, skilled economist and also the founder of an influential entrepreneurial family. Each chapter is accompanied with period sources which are partially edited, and translated into Czech and English. The written sources were selected to reflect the mindset of Professor Herget himself or to follow up on the period context of his work. Selected images, namely vedutas, old prints and graphic prints, add a further insight into Herget's time. The sources are lodged with several Czech memory institutions. Besides the CTU Archives, these are the Prague City Archives, National Museum Archive, National Technical Museum Archive, Institute of the History and Archive of Charles University, the National Archives, State Regional Archives in Plzeň, Archiv der Technischen Universität Wien, Slovak National Archives – special division of Slovak Mining Archives, the National Library of the Czech Republic and the National Technical Library. Bibliography, memoirs and sources are included at the end of the book.

Abstrakt

Die vorliegende Publikation bietet dem Leser einen facettenreichen Einblick in eine der einflussreichsten Persönlichkeiten der technischen Fachbereiche in böhmischen Ländern des 18. Jahrhunderts, Franz Leonard Anton Herget, der als der faktische Gründer der tschechischen Ingenieurschule gilt. In acht Kapiteln stellen die Autoren seine Lebensrollen vor – Student, Pädagoge, Baumeister, Geodät und Kartograph, Gelehrter, Wirtschafter und nicht zuletzt Gründer einer einflussreichen Unternehmerfamilie. Jedes Kapitel wird von zeitnahen, teilweise editierten und ins Tschechische und Englische übersetzten Materialien begleitet, die so ausgewählt wurden, dass sie das Denken des Professors selbst sowie den zeitgemäßen Kontext seiner Tätigkeit reflektieren. Die ausgewählten Bildmaterialien – Ansichten, Drucke und Grafiken – illustrieren die Atmosphäre seiner Zeit. Die Quellen entstammen den Fonds mehrerer tschechischen Gedächtnisinstituten – neben dem Archiv der Tschechischen Technischen Universität dem Archiv der Hauptstadt Prag, Archiv des Nationalmuseums, Archiv des Nationalen Technischen Museums, Archiv der Karlsuniversität, Nationalarchiv, dem Staatlichen Regionalarchiv Pilsen, der Nationalbibliothek und der Nationalen Technischen Bibliothek. Anschließend befindet sich ein Literaturverzeichnis, Memoiren und zeitgenössische Veröffentlichungen.

im Graben gegen dem
en Rande zu, ein;
genseitig eben schief
zweite Reihe, so wie
r zeigt, und verbindet
en, wo sie kreuzweis
er zusammen treffen.
im kommenden Frühjahre
mit Freuden den Nutzen
t belohnt sehen. Auf
ünnen Papeln oder an-
versetzt werden.

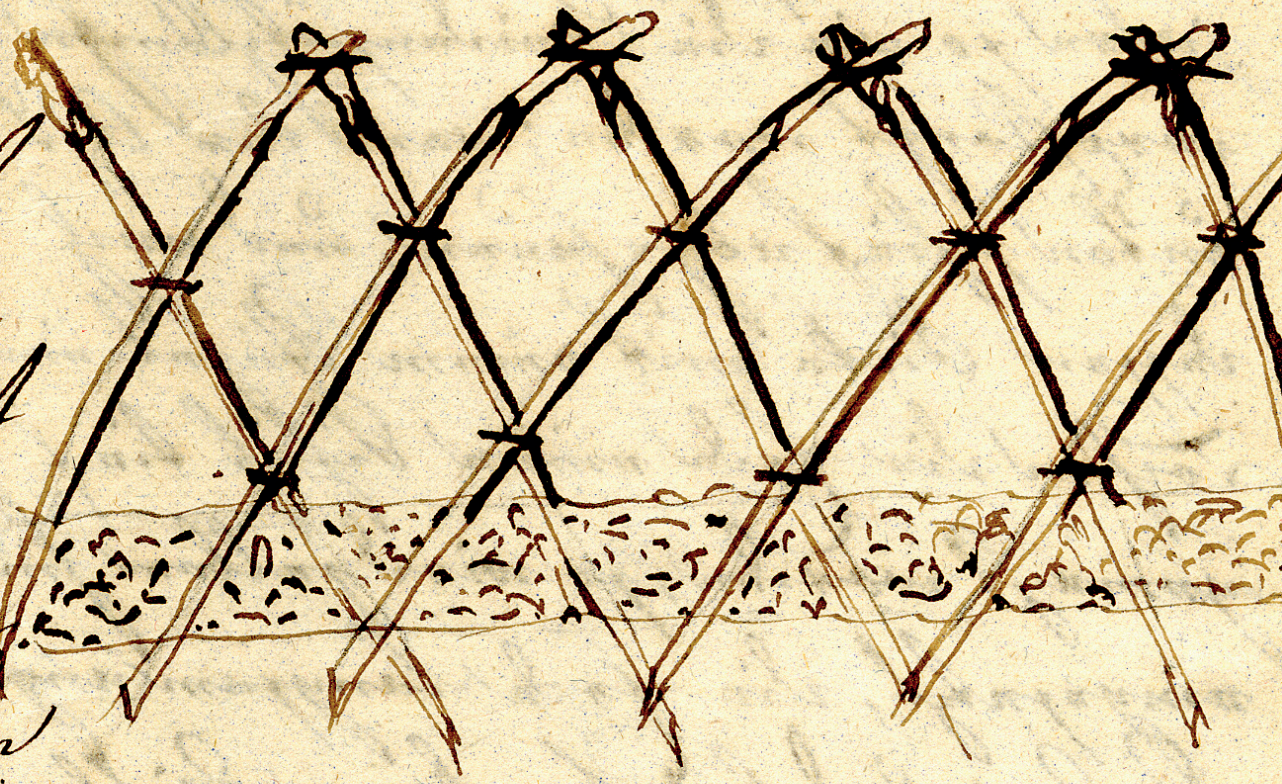

Prameny a literatura

Archivní prameny

Archiv Českého vysokého učení technického (AČVUT), fond: Polytechnický ústav

Archiv Českého vysokého učení technického, fond: Sbírka obrazových dokumentů

Archiv hlavního města Prahy (AMP), fond: Sbírka fotografií

Archiv hlavního města Prahy, fond: Sbírka grafiky

Archiv hlavního města Prahy, fond: Sbírka map a plánů

Archiv hlavního města Prahy, fond: Sbírka matrik

Archiv hlavního města Prahy, fond: Sbírka rukopisů

Archiv Národního muzea (ANM), fond: Fond Latomica

Archiv Národního technického muzea (ANTM), fond: Sbírka grafiky

Ústav dějin a Archiv Univerzity Karlovy (UDAUK), fond: Bachmannova manipulace – oddíl B 1791–1802

Archiv Ústav dějin a Archiv Univerzity Karlovy, fond: Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1752–1882 (1892) – Teologická a Filozofická fakulta

Národní archiv (NA), fond: České gubernium – publicum

Národní archiv, fond: Stavovský zemský výbor v Čechách 1725–1784

Národní archiv, fond: Vlastenecko-hospodářská společnost

Národní archiv, fond: Zemský výbor v Čechách 1791–1873

Národní technická knihovna (NTK), Historický fond

Státní oblastní archiv v Plzni, fond: Sbírka matrik západních Čech

Archiv der TU Wien, fond: Personalakten

Slovenský národný archív, špecializované pracovisko Slovenský banský archív v Banské Štiavnici, fond: Zbierka portrétov osobností baníctva, hutníctva a geológie

Prameny tištěné

Na Zlíchově. Ze zlíchovského hřbitůvku. In: Český svět, roč. II, č. 28, 31. 8. 1906.

Grundsätze nach welchen die ökonomischpatriotische Gesellschaft bestehen und geleitet werden soll, Wien, 1788 (Patent Josefa II. ze dne 1. října 1788, jímž se vydávají předpisy Vlastenecko-hospodářské společnosti v Království českém).

Kaiserlich-Königlicher Schematismus für das Königreich Böheim auf das gemeine Jahr 1800. Prag: Schönfeld, 1800.

Kaiserlich-Königlicher Titular- und Familienkalender des Königreiches Böhmen. Prag: Schönfeld, 1787.

Kraméryusowy Cýs. k. Pražské Posstowské Nowiny. Praha: V. M. Kramérius, 1791, č. 39, 24. 9. 1791, s. 3.

Neuer Titulatur- und Wirtschafts- Kalender auf das Jahr 1775. Prag: Anton Eisenwanger, 1775.

Neuer Titulatur- und Wirtschafts- Kalender auf das Jahr 1776. Prag: Anton Eisenwanger, 1776.

Neuer Titulatur- und Wirtschafts- Kalender auf das Jahr 1782. Prag: Anton Eisenwanger, 1782.

Patent Josefa II. o reformě daně pozemkové a vyměření půdy ze dne 20. dubna 1785 (české znění).

WYDRA, Stanislaus: Oratio ad Monumentum a Maria Theresia Augusta Josepho Stepling in Biblioteca Clementina erectum, rituque solemni dedicatum Anno 1780 Mense Julio…, Pragae, 1780, In: WIEZNIK, Francisco: Adhortatio Ad Senatum Populumque Academicum, dum Augusta Iosephi II. et Mariae Theresiae Munificentia, Iosepho Steplingo Monumentum Erigeretur.

Memoáry

POLIŠENSKÝ, Josef (ed.): Jan Jeník z Bratřic – Z mých pamětí. Praha: ELK, 1947.

PÁN, Jan (ed.): František Martin Pelcl – Paměti. Praha: Fr. Borový, 1931.

Literatura

ANTONÍN, Luboš: Zlatý věk svobodného zednářství v Čechách. Praha: Půdorys – Argo, 2010.

BĚLINA, Pavel – HLAVAČKA, Milan – TINKOVÁ, Daniela: Velké dějiny zemí Koruny české, sv. XI. a, 1792–1860. Praha – Litomyšl: Paseka, 2013.

ČERNÁ-ŠLAPÁKOVÁ, Marie L.: Vzácné staré knihy ve Státní technické knihovně v Praze. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971.

ČORNEJOVÁ, Ivana – FECHTNEROVÁ, Anna: Životopisný slovník pražské univerzity. Filozofická a Teologická fakulta 1654–1773, Praha: Univerzita Karlova, 1986.

ČORNEJOVÁ, Ivana a kol.: Dějiny Univerzity Karlovy II 1622–1802, Praha: Karolinum, 1996.

HAUBELT, Josef: České osvícenství, 2. revidované a rozšířené vydání, Praha: Nakladatelství Rodiče, 2004.

HLAVAČKA, Milan – KAŠE, Jiří – KUČERA, Jan P. – TINKOVÁ Daniela: Velké dějiny zemí Koruny české, sv. XI. b, 1792–1860. Praha – Litomyšl: Paseka, 2013.

HLAVÁČKOVÁ, Ludmila – SVOBODNÝ, Petr – BŘÍZA, Jan: Dějiny všeobecné fakultní nemocnice v Praze 1790–2010. 3. rozšířené vydání, Praha: Maxdorf, 2011.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Josef: Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost. 2. vydání, Praha: NLN, 2007.

JÍLEK, František – LOMIČ, Václav: Dějiny Českého vysokého učení technického, 1. díl, sv. 1. Praha: České vysoké učení technické, 1973.

KADEŘÁVEK, František a kol.: Na prahu naší techniky. Praha: SNTL, 1957.

KADEŘÁVEK, František – PULKRÁBEK, Jan: 250 let technických škol v Praze. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1956.

KALINOVÁ, Gabriela a kol.: Podnikatelé a živnostníci na Malostranském hřbitově. Praha: Spolek Malostranský hřbitov, 2015.

LAŠTOVKA, Marek – MOČIČKOVÁ, Jitka: Hergetův plán Prahy 1790/1791. Praha: Scriptorium, 2021.

LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří – FEJTOVÁ, Olga: Documenta Pragensia XXIV. Město a voda. Praha, město u vody. Praha: Archiv hlavního města Prahy – Scriptorium, 2005.

LEHNEROVÁ, Alena: Významní architekti a stavitelé na Malostranském hřbitově. Praha: Spolek Malostranský hřbitov, 2018.

LEHNEROVÁ, Alena – SADÍLEK, Jacob: Svobodní zednáři pohřbení na Malostranském hřbitově. Praha: Spolek Malostranský hřbitov, 2019.

MENDELOVÁ, Jaroslava – STÁTNÍKOVÁ, Pavla a kol.: Pražské rokoko. Kulturní a společenský život v Praze 1740–1791. Praha: Archiv hlavního města Prahy – Scriptorium, 2011.

Oslava založení stavovské inženýrské školy v Praze před 200 lety a stoletého trvání polytechnického ústavu pražského. In: Technický obzor, roč. XIV, č. 35, 14. 11. 1906.

PETRÁŇ, Josef: Dějiny Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (do roku 1948). Praha: Univerzita Karlova, 1983.

PETRASOVÁ, Taťána: Od ideje osvícenského klasicismu k takzvané úřednické architektuře (1780–1840). In: BENEŠOVSKÁ, Klára – KRATOCHVÍL, Petr – MUCHKA, Ivan P. – PETRASOVÁ, Taťána – PRIX, Dalibor – ŠVÁCHA, Rostislav: Velké dějiny zemí Koruny české: Architektura. Praha – Litomyšl: Artefactum, 2009.

SEYDL, Otto: Dějiny jezuitského „musea matematického" v koleji sv. Klimenta na Starém městě v Praze, Praha: Nákladem Královské české společnosti nauk, 1951.

SMOLKA, Josef a kol.: Josef Stepling (1716–1778) v jeho biografiích a bibliografiích. Praha: Národní knihovna ČR, 2018.

STEINEROVÁ, Svatava: Rekonstrukce knihovny Stavovské inženýrské školy v Praze – soupis knih. K 250letému výročí založení Českého vysokého učení technického v Praze. Praha: Nákladem Spolku národního technického musea v Praze, 1957.

ŠTOVÍČEK, Ivan a kol.: Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČR, 2002.

VELFLÍK, Albert Vojtěch: Dějiny technického učení v Praze (s dějinným přehledem nejstarších inženýrských škol, jakož i akademií a ústavů v Rakousku, na nichž bylo vědám inženýrským nejdříve vyučováno), 1. díl. Praha: Nákladem professorského sboru c. k. české vysoké školy technické, 1906.

VLČEK Pavel a kol.: Umělecké památky Prahy, Staré Město, Josefov. Praha: Academia, 1996.
VOLF, Miroslav: Vlastenecko-hospodářská společnost 1767–1872. Inventář. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 1956.
VOLF, Miroslav: Významní členové a spolupracovníci Vlastenecko-hospodářské společnosti v Království českém. K 200. jubileu založení VHS. Prameny historie zemědělství a lesnictví 2. Praha: Československé zemědělské muzeum, 1967.
VONDRA, Roman: České země v letech 1705–1792. Věk absolutismu, osvícenství, paruk a třírohých klobouků. Praha: Nakladatelství Libri, 2010.

Výběr z další literatury

ČORNEJOVÁ, Ivana – KASPER, Tomáš – KOUROVÁ, Pavlína – KRATOCHVÍL, Petr – LENDEROVÁ, Milena – NOVOTNÝ, Miroslav – POKORNÝ, Jiří – SVATOŠ, Michal –SVOBODNÝ, Petr – ŠIMEK, Jan – VÁŇOVÁ, Růžena: Velké dějiny zemí Koruny české: Školství a vzdělanost. Praha: Paseka, 2020.
ČORNEJOVÁ, Ivana – RAK, Jiří – VLNAS, Vít: Ve stínu tvých křídel… Habsburkové v českých dějinách. Praha: Grafoprint-Neubert, 1995.
ELLEDER, Libor – MUNZAR, Jan: Extrémní povodeň na Vltavě a Labi v únoru 1784 jako následek mimořádných hydrometeorologických podmínek. In: Meteorologické zprávy, roč. 57, č. 5, 29. 10. 2004.
FISCHER, Jan – FISCHER, Ondřej: Pražské mosty. Praha: Academia, 1985.
HAMANN, Brigitte: Habsburkové: životopisná encyklopedie. Praha: Brána – Knižní klub, 1996.
KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana: Dějiny pedagogiky. Praha: Grada Publishing, 2008.
RYANTOVÁ, Marie – VOREL, Petr (eds.): Čeští králové. Praha – Litomyšl: Paseka, 2008.
VONDRA, Roman: Osobnosti české historie. Praha: Aleš Skřivan ml., 2009.
WEISSENSTEINER, Friedrich: Synové Marie Terezie. 2. vydání, Praha: Ikar, 2017.

Motiv na obálce
F. A. L. Herget, třetí a poslední profesor české stavovské inženýrské školy v Praze, perokresba
F. A. L. Herget, third and the last professor of the Estates Engineering School, pen-and-ink drawing.
ANTM, 789 Sbírka grafiky/Collection of graphic art, I 2473.

Na straně 2
F. L. A. Herget. AČVUT, Sbírka fotografií/Photographic collection.

Ediční poznámka:
Texty byly transkribovány dle současné pravopisné normy, co se týče použití grafémů pro vyjádření délky samohlásek, grafémů j, v a w, nefunkčního zdvojení samohlásek, psaní velkých počátečních písmen a pravopisu kompozit. Originální pravopis byl ponechán v případě, že dobově ovlivnil výslovnost.

Editorial Note
The texts were transcribed according to the current orthographic rules as regards the use of graphemes to express the length of vowels, the graphemes "j", "v" and "w", non-functional vowel gemination, uppercase initials and the spelling of composite nouns. The original spelling was used wherever it had influenced contemporary pronunciation.

Seite des Quadrats, in 12 = Theile getheilt werden. Lange Latten aber sind unbequem, u. werden leicht krum.

Messung

der Ebenen, u. erhabenen Entfernungen.

Erklahrung.

§. 459. Ein Meßtisch ist ein kleiner viereckichter Tisch, o: mensel mit welchem man die Weiten, Höhen, u. alle Feldmessen, auch ganz leicht in Grund legen kann.

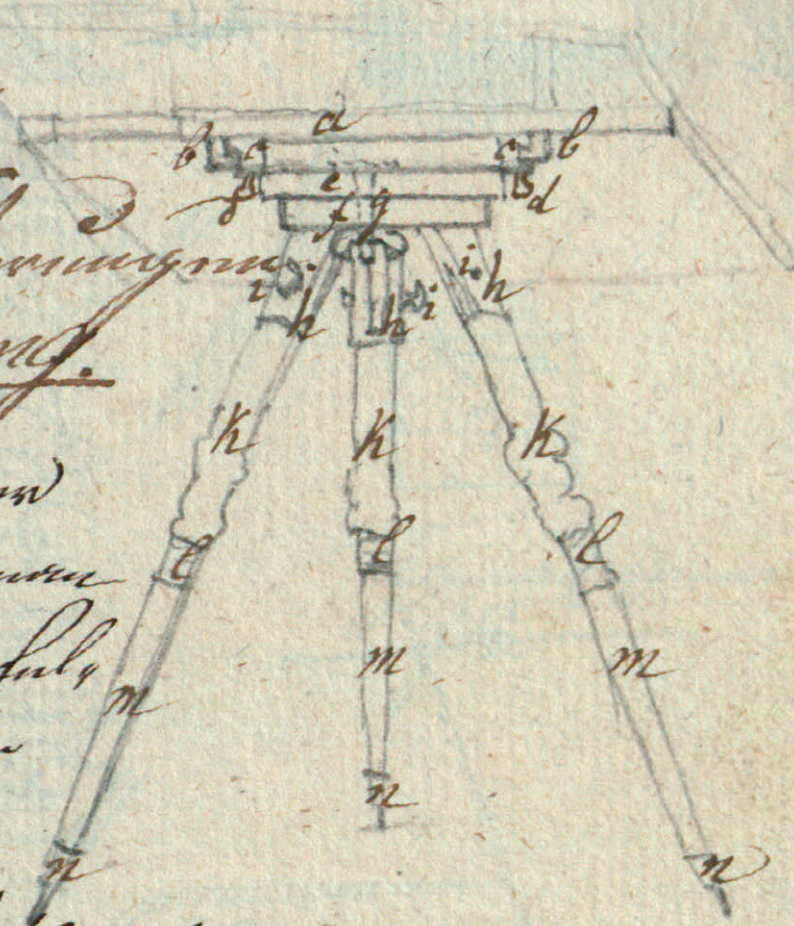

Anmerkung.

§. 460. Daniel Schwender, beschreibt diesen Meßtisch, u. dessen Gebrauch in seiner praktischen Geometrie Seite 657. Er wird von Erfinder Pretorius, der Pretorianische † genannt, † Mensula Praetoriana

FRANZ LEONARD ANTON HERGET 1741—1800

Osvícenský inženýr očima pramenů

An Enlightenment Engineer As Seen by the Period Sources

Ediční příprava / Editorial preparation:
Kamila Mádrová

Autoři textů / Authors:
Kamila Mádrová
Jiří Šoukal
Tatiana Vavřínková

Přepis historických textů / Transcription of historical texts:
Kamila Mádrová

Překlady textů / Translations:
Marek Brčák
Steve Coleman
Friedrich Klehr
Kamila Mádrová
Maria Mlada Ondrášová
Hynek Zlatník

Recenzovaly / Reviewers:
Mgr. Jitka Močičková, Ph.D.
PhDr. Milada Sekyrková, CSc.

Redakce / Editor:
Věra Dvořáčková

Grafické zpracování / Graphic design:
Jáchym Šerých
Veronika Plátková

Tisk / Print:
Serifa, s. r. o., Jinonická 80, 158 00 Praha 5

Tištěná verze: ISBN 978-80-01-06798-7

On-line verze: ISBN 978-80-01-07108-3

V roce 2022 vydalo České vysoké učení technické v Praze, Archiv ČVUT

Publikace byla financována z příspěvku Fondu na podporu celoškolských aktivit ČVUT a programu Mezinárodní mobility na ČVUT – VTA/Mobilita ČVUT – VTA.

ISBN 978-80-01-07108-3